

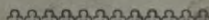

JAN WIESŁAW RADWAŃSKI.

KRÓTKI ZARYS RZEK POLSKICH.

WÓW 1908.
DRUKARNI «DZIENNIKA POLSKIEGO»
(F. WOYNAROWSKIEGO) UL. CICHA 5.
DZIAŁ ZARZĄDEM FRANCISZKA KATTNERA.

JAN WISLAW RYDZANSKI

WYDZIAŁ INŻYNIERSTWA

WYDZIAŁ INŻYNIERSTWA
POLITECHNIKI KRAKOWSKIEJ

Biblioteka Politechniki Krakowskiej

10000232007

JAN WIESŁAW RADWAŃSKI.

KRÓTKI ZARYS RZEK POLSKICH.

LWÓW 1908. ~~~~~
Z DRUKARNI »DZIENNIKA POLSKIEGO«
(DR. F. WOYNAROWSKIEGO) UL. CICHĄ 5.
POD ZARZĄDEM FRANCISZKA KATTNERA.

3.85

WSTĘP.

— *Od autora.*

Podział geograficzno-polityczny ziem polskich.

Rzeczpospolita Polska w czasach swej wielkości, t. j. od połączenia się z Litwą w r. 1386 aż do pokoju oliwskiego w r. 1660 (23. III.) była państwem pierwszego rzędu, składała się z trzech głównych części t. j.: **Wielkopolski, Małopolski i Wielkiego Księstwa Litewskiego**, oraz z krajów, które jej hołdowały.

Te trzy prowincye główne właściwej Polski dzieliły się na województwa, a następnie na powiaty lub ziemie.

I. Małopolska czyli Górna Polska obejmowała następujące województwa:

1. Woj. Krakowskie z księstwami Oświęcimskim, Zatorskiem i Siewierskiem i ze starostwem Spiskiem (Ziemią Spiską),
2. Woj. Sandomierskie (Sędomierskie),
3. Woj. Lubelskie,
4. Woj. Podlaskie,
5. Woj. Ruskie (Czerwoną Ruś z Ziemią Chełmską),
6. Woj. Bełzkie,
7. Woj. Wołyńskie,
8. Woj. Podlaskie,
9. Woj. Kijowskie,
10. Woj. Czernichowskie.

II. Wielkopolska czyli Dolna Polska obejmowała następujące województwa:

1. Woj. Poznańskie z Ziemią Wschowską,
2. Woj. Kaliskie,
3. Woj. Gnieźnieńskie,
4. Woj. Sieradzkie z Ziemią Wieluńską,
5. Woj. Łęczyckie,
6. Woj. Brzesko-Kujawskie z Ziemią Dobrzyńską (którą później przydzielono do woj. inowrocławskiego),
7. Woj. Inowrocławskie,
8. Woj. Mazowieckie,

9. Woj. Płockie,
10. Woj. Rawskie,
11. Woj. Pomorskie,
12. Woj. Malborskie (Marienburgskie),
13. Woj. Chełmińskie,
14. Księstwo Warmińskie (Warmię).

Trzy ostatnie województwa składały wraz z Warmią Prusy Królewskie czyli Polskie.

III. W skład **Wielkiego Księstwa Litewskiego** wchodziły następujące województwa:

1. Woj. Wileńskie,
2. Woj. Trockie,
3. Księstwo-starostwo Żmujdzkie,
4. Woj. Nowogrodzkie,
5. Woj. Brzesko-Litewskie,
6. Woj. Mińskie,
7. Woj. Połockie,
8. Woj. Witebskie,
9. Woj. Mścislawskie,
10. Woj. Smoleńskie,
11. Woj. Inflanckie (Inflanty Polskie).

IV. Hołdowały Polsce:

1. Księstwo Pruskie,
2. Obwody (powiaty) Bytomski i Lauenburski (Lawenburgski),
3. Księstwo Kurlandzkie z Semigalią,
4. Gospodarstwo Wołoszczyzny i Mołdawii.

Powyższe prowincje polskie miały jeszcze swój podział odrębny, a mianowicie:

1. Małopolska wraz z Wielkopolską nazywały się ogólnie **Koroną**.
  2. Właściwa Polska składała się z wojtwa Krakowskiego z dwoma ościennymi księstwami t. j. z ks. Oświęcimskim i Siewierskim, oraz z wojtwa Sandomierskiego i Lubelskiego.
  3. Właściwa Wielkopolska obejmowała wojtwa: Poznańskie, Kaliskie, Gnieźnieńskie, Sieradzkie i Łęczyckie.
  4. Wojtwa: Brzesko-Kujawskie, Inowrocławskie i Ziemię Dobrzyńską nazywano Kujawami.
  5. Księstwo Mazowieckie czyli Mazowsze obejmowało wojtwa: Mazowieckie, Płockie i Rawskie.
  6. Prusy Królewskie czyli Polskie składały się z województw: Pomorskiego, Chełmińskiego, Malborskiego i Warmii.
  7. Księstwo Pruskie czyli Prusy książęce.
  8. Podlasie ograniczało się na samem wojtwie Podlaskiem.
  9. Czerwona Ruś składała się z wojtw: Ruskiego, Bełzkiego i z Ziemi Chełmskiej. Południowo-wschodnia część wojtwa Ruskiego nazywała się Pokuciem.
  10. Wołyń i 11. Podole ograniczały się na właściwych województwach.
  12. Ukraina obejmowała wojtwa Kijowskie, Braclawskie i Czernichowskie.
- Litwa miała też swój inny podział: właściwa Litwa składała się z wojtwa Wileńskiego i z części wojtwa Trockiego. Województwo Brzesko-Litewskie około Pińska nazywało się Polesiem, a część wojtwa Trockiego Traktem zapuszczańskim; dalej woj. Nowogrodzkie i część Trockiego stanowiły Ruś Czarną a wojtwa Mińskie, Połockie, Witebskie, Mścislawskie i Smoleńskie składały się na tak zw. Białą Ruś.

I. Małopolska zwana dawniej Białą Chrobacją.

(a) Właściwa Małopolska

Składająca się z wojtstw: Krakowskiego, Sandomierskiego i Lubelskiego, miała za granicę od południa (Płd.) łańcuch Karpat, poczynając od miasteczka Jaślik aż do starostwa Spiskiego, na zachód (Z.) Księstwo Cieszyńskie, rzekę Białą, wpadającą do Wisły i Szląsk Pruski. Od północy (Płn.) dotykała wojtwa Łęczyckiego, Rawskiego, Mazowieckiego i Podlaskiego. Od wschodu (W.) graniczyła z wojtstwem Czerwono-Ruskim.

Rzeki: *Wisła* i jej dopływy od prawego brzegu: *Biała, Soła, Raba, Skawa, Dunajec* z *Białą Dunajcowa, Wisłoka, San* z *Tanwią* i *Wisłokiem, Wieprz* z *Tyśmienicą* i t. d., dalej dopływy od lewego brzegu: *Czarna Przemsza, Rudawa, Prądnik, Dłubnia, Szreniawa, Nidzica, Koprzywianka (Koprzywnica), Łukawa, Kamienna, Radomka, Pilica* z *Czarna, Wolborka* i inne.

1. Województwo Krakowskie.

Składało się z ośmiu powiatów (obwodów): **Krakowskiego, Sandeckiego, Bieckiego, Proszowickiego, Książkiego, Czchowskiego, Lelowskiego, Szczerzeckiego**, oraz z trzech księstw nabytych od Szlązka i przez Zygmunta Augusta w r. 1564 do wojtwa tego wcielo-nych, t. j. ks. **Oświęcimskiego** (wykupionego przez Kazimierza Jagiellończyka w r. 1453), **Zatorskiego** (wykupionego przez Jana Olbrachta w r. 1494) i **Siewierskiego** (wykupionego przez biskupa krakowskiego Zbigniewa Oleśnickiego w r. 1443), oraz ze **Starostwa Spiskiego** (które powróciło do Polski drogą zastawu w r. 1412).

Herb: orzeł biały w czerwonym polu ze złotą koroną na głowie i ze złotymi smugami na skrzydłach.

Starostwa grodowe: Krakowskie, Sandeckie i Bieckie.

Starostwa niegrodowe: Będzińskie, Czchowskie, Czorsztyńskie, Dembowieckie, Dobczyckie, Grzybowskie, Jadownickie, Jasielskie, Jodłowskie, Krzeczowskie, Lanckorońskie, Lelowskie, Libuskie, Mszańskie, Nowotarskie, Olsztyńskie, Ojcowskie, Rabsztyńskie, Ujmskie, Wolbromskie i Żarnowieckie.

Herb ks. Oświęcimskiego: w błękitnym polu orzeł czerwony z literą O na piersiach.

Herb ks. Siewierskiego: anioł w polu niebieskim.

Herb ks. Zatorskiego: w czerwonym polu orzeł biały z literą Z na piersiach.

Herb star. spiskiego na aktach: cztery pieczętki z napisem: „Se-pu-si-um“, na trzech z nich świstak, a na czwartej lilia.

Ważniejsze miasta i miejscowości w tem województwie: Kraków, założony podobno około 700 r., Bolesław Chrobry zrobił go stolicą królestwa; Lanckorona, Krzeszowice, Tenczynek (Tęczyn), Alwernia, Czarna, Ojców, Pieskowa Skała, Grodzisko, Olkusz, Wieliczka, Bochnia, Pilica, Konięcpol, Olsztyn, Mstów, Lelów, Smoleń, Częstochowa, Jędrzejów, Książ, Miechów, Proszowice, Racławice, Skalbmierz, Mogiła, Siewierz, Oświęcim, Zator, Żywiec, Wiśnicz, Melsztyn, Lipowiec, Goleisz, Pierzchnica, Czorsztyń, Rytró, Muszyna, Nowy Targ, N. i St. Sącz, Dukla.

2. Województwo Sandomierskie.

Składało się z siedmiu powiatów: **Sandomierskiego, Wiślickiego, Pilźnieńskiego, Radomskiego, Stężyckiego, Checińskiego i Opoczyńskiego**. Województwo Lubelskie i Ziemia Łukowska należała do województwa Sandomierskiego aż do r. 1471. Powiat Radomski i Ziemia Stężycka składały aż do r. 1564 tak zwaną Ziemię Sieciechowską.

Herb: tarcza przedzielona przez pół, lewe pole błękitne z dziewięcioma gwiazdami w trzech rzędach, prawe pole białe z trzema czerwonymi pasami.

Starostwa grodowe: Sandomierskie i Nowomiejskie.

Ważniejsze starostwa niegrodowe: Gołąbskie, Małopolskie, Pilźnieńskie, Przedborskie, Rodoszyckie, Ropczyckie, Ryckie, Ryczywolskie, Soleckie, Stobnickie, Szydłowskie, Wiślickie, Zawichoskie, Zwoleńskie.

Ważniejsze miasta i miejscowości: Sandomierz, Tarnów, Krzysztofów, Baranów, Dzików, Mielec, Ossolin, Nowe-miasto Korczyn, Wiślica, Zborów, Raków. Szydłów, Chęciny, Kielce, Radoszyce, Czarnylas (Czarcolesie), Skrzywno, Święty Krzyż, Zawichost.

3. Województwo Lubelskie.

Utworzone zostało przez Kazimierza Jagiellończyka w r. 1471; należało poprzednio jako Ziemia Lubelska do księstwa a później do województwa Sandomierskiego. Dzieliło się na trzy powiaty: **Urzędowski**, **Lubelski** i **Łukowski**. Dwa ostatnie powiaty nosiły także nazwę ziem.

Herb: w polu czerwonym jeleni biały z rogami, z koroną królewską na szyi.

Starostwa grodowe: Lubelskie i Łukowskie.

Znaczniejsze starostwa niegrodowe: Kazimierskie, Tarczowskie, Urzędowskie, Wąwolnickie i Zbuczyńskie.

Ważniejsze miasta i miejscowości: Lublin, Kazimierz, Dąbrowica, Lubartów, Sobieska Wola, Piotrowin, Babin, Puławy (Nowa Aleksandrya), Łuków.

(b) Podlasie.

4. Województwo Podlaskie.

Tytuł województwa otrzymało za panowania Zygmunta Starego w r. 1520 a Zygmunt August przyłączył je do Korony. W r. 1795 odpadło do Prus, od r. 1807 należy do Rosji. Jestto dawna ojczyzna Jadźwingów; z pod berła Bolesława Wstydlwego przeszło częściowo do ks. Trockiego i do ks. Mazowieckiego i dopiero za Kazimierza Jagiellończyka przyłączone zostało do Polski. Województwo składało się z trzech ziem: **Bielskiej**, **Drohiczynskiej** i **Mielnickiej**; ziemia zaś Bielska dzieliła się na trzy powiaty: **Brański**, **Suraski** i **Tykociński**.

Herb: pogoń i orzeł biały bez korony w polu czerwonym.

Starostwa grodowe: Brańskie, Drohicke i Mielnickie.

Starostwa niegrodowe: Augustowskie, Bielskie, Kleszczewskie, Knyszyńskie, Łosickie, Narewskie i Rajgrodzkie.

Ważniejsze miasta i miejscowości: Drohiczym, Mielnik, Bielsko, Suraż, Tykocin, Goniądz, Brańsk, Łosice, Międzyrzecze, Mordy, Sokołów, Węgrów, Miedzna, Krzemień, Ciechanowiec, Rajgród, Narew, Supraśl, Augustów, Suwałki, Białystok.

(c) Czerwona Ruś

zwana dawniej Czerwoną Chrobacą a ostatecznie Galicyą i Lodomeryą (wraz z częścią woj. Krakowskiego i Sandomierskiego), składała się z dwóch województw: Ruskiego (Czerwonoruskiego) i Bełzkiego i z Ziemi Chełmskiej oraz Halickiej.

5. Województwo Ruskie (Czerwonej Rusi).

Znane pierwiej jako księstwo Halickie, wcielone zostało do Polski przez Kazimierza Wielkiego w r. 1340. Województwo utworzono zaś dopiero w r. 1434. Dzieliło się na trzy

ziemie: **Lwowską, Sanocką i Przemyską**. Powiat Żydaczowski należał do Ziemi Lwowskiej, a Ziemia Przemyska miała dwa powiaty: Przemyski i Przeworski.

Herb: w polu błękitnym lew złoty ze złotą koroną, oparty przednimi łapami o skałę.
Starostwa grodowe: Lwowskie, Przemyskie, Sanockie i Żydaczowskie.

Starostwa niegrodowe: Doliniańskie, Drohobyckie, Gliniańskie, Gródeckie, Janowskie, Jaworowskie, Kamienopolskie, Kamioneckie, Krośnieńskie, Leżajskie, Lisiatyckie, Medyckie, Mrzygłodzkie, Szczerzeckie i Wiszniańskie.

Ziemia Halicka dzieliła się na trzy powiaty: **Halicki, Kołomyjski i Trembowelski**.

Herb: w białym polu czarna kawka z złotą koroną, z rozpiętymi skrzydłami.

Star. grod.: Halickie i Trembowelskie.

Star. niegrod.: Jabłonowskie, Kołomyjskie, Krasnopolskie, Mogilnickie, Rohatyńskie, Śniatyńskie, Sołotwińskie i Tłumackie.

Ziemia Chełmska należąca do Korony dopiero od r. 1377 dzieliła się na dwa powiaty: **Chełmski i Krasnostawski**.

Herb: w polu zielonym niedźwiedź biały pośród trzech drzew.

Star. grod.: Chełmskie i Krasnostawskie.

Star. niegrod.: Hrubieszowskie, Lubomelskie i Ratneńskie.

Rzeki: *Dniestr* z dopływami, *San*, *Prut*, *Bug*, *Dunajec*, *Wisłoka*.

Część południowo-wschodnia (PłdW.) tego województwa położona między Prutem, Karpatami a Dniestrem nazywa się Pokuciem.

Ważn. miasta i miejscowości: *a*) w województwie: Lwów, Gliniany, Złoczów, Tarnopol, Brody, Zborów, Gródek, Przemysł, Jarosław, Krasiczyn, Przeworsk, Oleszyce, Rzeszów, Łańcut, Sanok, Sambor, Dobromil, Halicz, Żurawno, Stanisławów, Monasterzyska, Brzeżany, Trembowla, Obertyn, Kołomyja (dawna stolica Pokucia); *b*) w Ziemi Chełmskiej: Chełm, Hrubieszów, Krasnostaw, Szczebrzeszyn, Zamość (twierdza zbud. pomiędzy r. 1540—1605).

6. Województwo Bełzkie.

Co do obszaru było to najmniejsze ze wszystkich województw. Od czasu Bolesława Chrobrego, t. j. od pierwszego przyłączenia do Polski przechodziła Ziemia Bełzka różne koleje aż do r. 1462, w którym to czasie jako województwo została przyłączona do Korony.

Składało się z czterech powiatów: **Bełzkiego, Grabowieckiego, Horodelskiego, Lubaczowskiego** i z **Ziemi Buskiej**.

Herb: gryf biały w złotej koronie w polu czerwonym, z łapami i skrzydłami rozpiętymi do góry.

Star. grodowe: Bełzkie, Buskie, Grabowieckie, Horodelskie.

Ważn. star. niegrodowe: Korytnickie, Lubaczowskie, Mostowskie, Sokalskie, Szczurowickie, Tarnogrodzkie, Tyszowieckie.

Rzeki znaczniejsze: *Tanew*, *Bug* z dopływami i i.

Ważn. miasta: Bełz, Olesko, Tyszowce, Sokal, Hrubieszów.

(d) Wołyń.

7. Województwo Wołyńskie.

Ziemia Wołyńska przeszła pod panowanie Litwy za Gedymina. W skład Korony weszła na podstawie Unii Lubelskiej w r. 1569 i wówczas została województwem.

Od r. 1569 aż do r. 1793 dzieliło się na trzy powiaty: **Krzemieński, Łucki i Włodzimierski**.

Herb: w polu czerwonym biały krzyż, z orłem białym pośrodku.

W każdym powiecie było starostwo grodowe.

Star. niegrodowe: Drohomylskie, Hnidawskie, Kowelskie.

Rzeki znaczniejsze: *Horyń, Stucz, Styr, Turya, Ikwa, Teterew i i.* Jeziora: *Switiaz, Pulemieckie, Tur, Peremut, Białe.*

Miasta i miejsc. ważniejsze: Łuck, Krzemieniec, Włodzimierz, Kołki, Czartorysk, Lubieszów, Piławce, Ostróg, Bazalia, Krasilów, Konstantynów, Korzec, Zasław, Klewań, Międzyrzec, Ołyka, Wiśniowiec, Zbaraż, Dubno, Beresteczko, Poryck.

(e) Podole.

8. Województwo Podolskie.

Za Gedemina w r. 1321 wraz z Wołyniem przeszło pod panowanie Litwy. Województwem zostało w r. 1434. W r. 1793 część odpadła przez rozbiór kraju do Rosyi; w r. 1795 Rosya zajęła resztę, prócz małej części na Z. od Zbrucza, która należy do Galicyi.

Dzieliło się na trzy powiaty: **Czerwonogrodzki, Kamieniecki, Latyczowski.**

Herb: w białym polu złote słońce.

Starostwa grodowe: Kamienieckie, Latyczowskie.

Star. niegrodowe: Barskie, Chmielnickie, Chreptiowskie, Czerwonogrodzkie, Dźwino-grodzkie, Kopajgrodzkie, Lityńskie, Mukarowskie, Płoskirowskie, Skałackie, Smotryckie, Uła-nowskie.

Rzeki: *Boh* i jego dopływy od lewego brzegu: *Dzwonicha, Bożek, Tyrachwa, Kudynka*; od prawego brzegu: *Płoska, Wolk, Tesówka, Bobka, Zar, Wisznia. Rów, Rowiec. Dniestr* i jego dopływy od l. brz.: *Seret, Nieclawa, Zbrucz, Żwaniec, Smotrycz, Muksza, Bachowica, Tarnawa, Studziennica, Rudka, Uszyca, Tarłowa, Daniłówka, Żwan, Karajec, Ladawa, Serebryja, Niemija, Derła, Bronica, Morachwa* i i.

Miasta i miejsc. ważniejsze: Kamieniec podolski, Paniowce, Studziennica, Mohilów, Łuczyniec, Kopajgród, Kuryłowce, Czarnokozienice, Krzywce, Antonówka, Konstantynów, Latyczów, Międzyborz, Potok, Zaleszczyki, Batów, Bar, Czerniejowce, Czerwonogród, Skała, Okopy Św. Trójcy.

(f) Ukraina.

Ukraina składała się z wojtwtw Kijowskiego i Czernichowskiego. Woj. Braclawskie zaliczanem zaś bywa już to do Podola, już to do Ukrainy.

9. Województwo Braclawskie.

Utworzone w r. 1569 na sejmie lubelskim dzieliło się na trzy powiaty: **Braclawski, Winnicki i Żwinogrodzki.** Płd. części wojtwa po lewym brzegu Dniestru nazywała się Pobereżem.

Herb: krzyż w polu czerwonym z tarczą błękitną z półksiężycem w środku.

Star. grodowe: Winnickie.

Star. niegrodowe: Dymidzkie, Niechorowskie, Żwinogrodzkie.

Rzeki: *Dniestr* z dopływami, *Boh* z dopływami, a *Jahorlik* i *Kodyma* jako granice od stepów tatarskich.

Miasta i miejsc. ważniejsze: Braclaw, Targowica, Winnica, Niemirów, Busza, Jampol, Obodówka, Piątkówka, Hajsyn, Humań, Zofiówka, Tulczyn, Koniecpol, Bałta, Pików.

10. Województwo Kijowskie.

Gdy w r. 1321 Gedymin opanował Kijów, utworzonym zostało księstwo kijowskie, którem aż do r. 1471 rządzili książęta podlegający jednak Litwie. W powyżej przytoczonym roku ustanowił Kazimierz Jagiellończyk województwo kijowskie, wcielone do Korony dopiero w r. 1569.

Dzieliło się na trzy powiaty: **Kijowski, Owrócki i Żytomierski.**

Herb: w polu czerwonym anioł biały z mieczem w ręce.

Star. grodowe: Owróckie i Żytomierskie.

Star. niegrodowe: Białocerkiewskie, Bohusławskie, Brusilowskie, Czechryńskie, Kaniowskie, Korsuńskie, Trechtymirowskie.

Rzeki: *Dniepr, Desna, Roś, Teterew, Taśmina*, ujście *Prypeci* i i.

Miasta i miejsc. ważniejsze: Kijów zdobyty w r. 1018 przez Bolesława Chrobrego, ponownie w r. 1077 przez Bolesława Śmiałego; w r. 1225 zburzony przez Tatarów; w r. 1321 opanowany przez Gedymina; w r. 1650 zajęty przez Chmielnickiego, którego w r. 1651 wyparł ks. Janusz Radziwiłł; w r. 1660 opanowany przez Moskali, w których posiadaniu pozostaje od r. 1686). Łojów albo Łojówgród, Wasilków i Motowidłówka dawne zamki graniczne. Owrócz, Tryliść, Romanów, Korsuń, Żytomierz, Białocerkiew, Trechtymirów, Kaniów. W części Ukrainy zadnieprzańskiej: Hadziacz, Batoryn, Pułtawa, Jaremiówka, Perejesław, Nieżyn.

11. Województwo Czernichowskie z pow. Siewiersko-Nowogrodzkim.

Województwo to należało do Polski do r. 1490; w tym roku oderwane od Polski zostało w posiadaniu Moskwy aż do r. 1634 i na mocy traktatu we Wiazmie powróciło do Polski; w r. 1635 podzielone zostało na trzy powiaty: **Czernichowski, Nowogrodzki i Siewierski.** Na mocy trakt. Andruszowskiego w r. 1667 Czernichów wraz z innemi posiadłościami zadnieprzańskimi odpadł od Polski i odtąd należy do Rosyi.

Herb: orzeł czarny dwugłowy o jednej koronie w polu złotem.

Star. grodowe: Czernichowskie i Nowogrodzkie.

Rzeki: *Dniepr, Desna* i i.

Miasta i miejsc. ważniejsze: Czernichów, Nowogród Siewierski, Brańsk, Glińsk, Kono-top, Putywl.

II. Wielkopolska.

(a) Właściwa Wielkopolska.

Właściwa Wielkopolska składała się z następujących województw: Poznańskiego, Kaliskiego, Gnieźnieńskiego, Sieradzkiego, Łęczyckiego.

Rzeki ważniejsze: *Wisła, Warta, Noteć, Kanał Bydgoski, Bzura, Drwęca, Narew, Bug, Omulew, Liw, Nurzec, Pilica, Bóbr, Czarna Woda, Osa, Pasarga, Aa* i i.

1. Województwo Poznańskie.

Ziemia ta należała do składu ziem pierwotnej Polski aż do r. 1139. Do r. 1295 tworzyła oddzielne księstwo a od r. 1295—1308 była pod panowaniem czeskim i szląskiem i dopiero Władysław Łokietek wcielił ją do Korony już jako województwo.

Dzieliło się na trzy powiaty: **Poznański, Kościański i Wałecki, ziemię Wschowską i starostwo Drohimskie.**

Herb: w polu czerwonym orzeł biały bez korony.

Starostwa grodowe: Poznańskie, Wałeckie i Wschowskie.

Star. niegrodowe: Babimoskie, Drohimskie (odstąpione w r. 1657 Fryd. Wilhelmowi, elektorowi brandenburskiemu), Kopajnickie, Międzyrzecze, Nowodworskie, Obornickie, Rogozińskie, Średzkie, Szremskie.

Rzeki: *Warta*, *Noteć* i i.

Miasta i miejsc. ważniejsze: Poznań, Tomice, Czarnków, Drohim, Międzyrzec, Ostroróg, Wschowa, Leszno, Rawicz, Rydzyna, Krobia, Bojanowo, Gostyń, Miłosław, Dobsk, Środa, Wieleń, Piła, Ujście.

2. Województwo Kaliskie.

Wraz z ziemią Poznańską przestało być udzielnem księstwem i przydzielone zostało do Korony w r. 1308.

Herb: pole w szachownicę o barwach białej z czerwoną a na niem koroną ozdobiona głowa żubra, z pierścieniem przez nozdrza.

Początkowo składało się z sześciu powiatów: **Kaliskiego, Pyzdrskiego, Konińskiego, Nakielskiego, Keyńskiego i Gnieźnieńskiego**, lecz za panowania Stan. Augusta w r. 1768 dwa ostatnie powiaty zostały odłączone i utworzono z nich woj. Gnieźnieńskie.

Starostwo grodowe w Nakle.

Star. niegrodowe: Keyńskie, Kleckle, Kolskie, Konińskie, Odolanowskie, Pobiedzkie, Powidzkie, Pyzdrskie, Ujskie.

Rzeki: *Warta*, *Prosna* i i.

Miasta i miejsc. ważniejsze: Kalisz, Opatówek, Warta, Turek, Konin, Koło, Koźmin.

3. Województwo Gnieźnieńskie.

Utworzone zostało dopiero w r. 1768 za St. Augusta z dwóch powiatów wojtwa Kaliskiego i podzielone na trzy powiaty: **Gnieźnieński, Keyński i Nakielski**.

Herb: w polu czerwonym biały orzeł z koroną.

Rzeki: *Noteć*, *kanal Bydgoski* i i.

Miasta i miejsc. znacz.: Gniezno (założone według podania przez Lecha około 550 r.), Kcynia, Nakło, Klecko.

4. Województwo Sieradzkie wraz z ziemią Wieluńską.

Po podziale państwa skutecznionem przez Bolesława Krzywoustego w r. 1138 ziemia Sieradzka wraca do całości państwa dopiero za Wł. Łokietka w r. 1288 i zostaje z księstwa na województwo w r. 1308 zamienioną.

Wojtwa składało się z czterech powiatów: **Sieradzkiego, Piotrkowskiego, Szadkowskiego, Radowskiego** i z **Ziemi Wieluńskiej**, która dzieliła się na dwa powiaty: **Ostrzeszowski, Wieluński**.

Ziemia Wieluńska (inaczej Rudzka) po kilkakrotnem przechodzeniu pod berło ks. śląskich została w r. 1395 przez Wład. Jagiełłę na zawsze do Polski przyłączoną.

Herb wojtwa: w czerwonym polu pół orła czarnego zrośniętego grzbietem z połową lwa czarnego w złotym polu, ozdobionych wspólną złotą koroną.

Herb Z. Wieluńskiej: w czerwonym polu baranek otoczony aureolą z chorągiewką i krzyżem, sączący krew do kielicha.

Star. grodowe: Sieradzkie, Piotrkowskie, Wieluńskie, Ostrzeszowskie.

Star. niegrodowe: Bolesławskie, Grabowskie, Klonowskie, Radomskie, Szadkowskie, Tuszyńskie, Wareckie.

Rzeki: *Warta, Proсна, Widawa, Pilica* i i.

Miasta i miejsc. znaczniejsze: Sieradz, Piotrków, Szadek, Radomsk, Łask, Pajęczno, Wieluń, Krzepice, Bolesławice, Zduńska Wola.

5. Województwo Łęczyckie.

Do r. 1305 ziemia Łęczycka była pod berłem różnych książąt z linii Piastów, poczem powróciła do Korony. Wojtwno składało się z czterech powiatów: **Brzezińskiego, Orłowskiego, Inowłodzkiego i Łęczyckiego.**

Herb: w polu białem pół lwa czarnego i w polu czerwonym pół orła białego zrośniętych grzbietami, pod wspólną koroną.

Starostwo grodowe: Łęczyckie.

Star. niegrodowe: Inowłodzkie, Kłodawskie, Zgierskie.

Rzeki: *Warta, Bzura* i i.

Miasta i miejsc. znaczniejsze: Łęczyca, Uniejów, Brzeziny, Orłów, Inowłódź, Aleksandrów, Ozorków, Konstantynów, Zgierz, Stryków, Piątek.

(b) Kujawy.

Od r. 1207 były pod berłem ks. Mazowieckich, następnie w spadku przeszedłszy na Wł. Łokietka wcielone zostały do Korony w r. 1388. W r. 1406 rozdzielono Kujawy dwa województwa: Brzesko-Kujawskie i Inowrocławskie. W r. 1717 od woj. Mazowieckiego oddzielono Ziemię Dobrzyńską i przydzielono ją do Kujaw (do woj. brzesko-kujawskiego).

6. Województwo Brzesko-kujawskie.

Dzieliło się na pięć powiatów: **Brzeski, Kowalski, Kruszwicki, Przedeczki i Radziejowski.**

Herb: w złotym polu pół orła białego i pół lwa czarnego zrośniętych grzbietami, pod wspólną koroną.

Star. grodowe jak powiaty.

Star. niegrodowe: Duninowskie i Nieszawskie.

Rzeki: lewy brzeg *Wisły*, jez. *Gopło* i wiele innych.

Miasta: Brześć Kujawski, Kowal, Przedecz, Kruszwica, Radziejów, Włocławek, Nieszawa, Raciążek.

7. Województwo Inowrocławskie.

Początkowo zwane woj. Gniewkowskim do Królestwa ostatecznie przyłączone zostało przez Wł. Łokietka; w r. 1406 Inowrocław został siedzibą województwa.

Powiaty i star. grodowe: **Bydgoskie i Inowrocławskie.**

Herb: w złotym polu pół lwa czarnego i w czerwonym polu pół orła białego zrośniętych grzbietami, pod wspólną koroną.

Star. niegrod. znaczniejsze: Dybrowskie, Gniewkowskie i Murzynowskie.

Rzeki: *Wisła, Brda, Noteć* i kanał *Bydgoski* i i.

Miasta: Inowrocław, Płowce, Bydgoszcz, Pakość, Gniewkowo (Argenau).

(c) 8. Ziemia Dobrzyńska.

Pierwotnie należała go Mazowsza. Od r. 1217 należała już do Krzyżaków, już do Polski i dopiero na mocy pokoju Toruńskiego w r. 1466 przeszła na stałe do Korony.

W r. 1717 pozbawiona samoistności złączoną została z woj. Brzesko-kujawskiem a ostatecznie przyłączoną była do woj. Inowrocławskiego.

Dzieliła się na trzy powiaty: **Dobrzyński, Lipnowski i Rypiński.**

Herb: głowa starca z bawolemi rogami, z koroną na głowie i pod brodą.

Star. grodowe: Bobrownickie.

Star. niegrodowe: Dobrzyńskie, Lipnowskie i Rypińskie.

Rzeki: *Wisła, Drwęca, Skrwa, Mień* i i.

Miasta i miejsc. znaczniejsze: Dobrzyń n. Wisłą, Lipno, Rypin, Skąpe, Działyń.

(d) **Mazowsze czyli Ks. Mazowieckie.**

Do r. 1526 Mazowsze stanowiło oddzielne księstwo i mimo połączenia go z Koroną po bezpotomnem zejściu ze świata ostatniego z ks. mazowieckich Janusza (w r. 1526), jeszcze do r. 1576 miało osobnych wielkorządców i swój własny statut, i w tym czasie zamienione zostało na województwo. — Księstwo Płockie wcześniej jednak przyłączone było do Korony, gdyż objął je już Jan Olbracht w posiadanie i w r. 1459 zamienił na województwo.

Składało się z trzech województw: Mazowieckiego, Płockiego i Rawskiego.

9. Województwo Mazowieckie.

Województwo to dzieliło się na dziesięć ziem: **Ciechanowską** (z trzema powiatami: Ciechanowskim, Przasnyskim i Sączocimskim i z star. grod.: Ciechanowskim), **Czerską** (z czterema powiatami: Czerskim, Garwolińskim, Grojeckim i Wareckim; star. grod.: Czerskie; star. niegrod.: Garwolińskie, Grojeckie, Latowickie, Osieckie, Stromeckie i Wareckie), **Liwską** (nie podzieloną na powiaty, ze star. grod.: Korynickim), **Łomżyńską** (z czterema powiatami: Kolnińskim, Łomżyńskim, Ostrołęckim i Zambrowskim i ze star. niegrod.: Ostrołęckim), **Nurską** (z trzema pow.: Kamieńczykowskim, Nurskim i Ostrowskim i ze star. niegrod.: Nurskim), **Różańską** (z dwoma pow.: Makowskim i Różańskim i ze star. grod.: Różańskim), **Warszawską** (z trzema pow.: Błońskim, Warszawskim i Tarczyńskim, ze star. grod.: Warszawskim i ze star. niegrod.: Błońskim, Piaseczyńskim i Stanisławowskim), **Wizką** (z trzema pow.: Radziwiłowskim, Wązowskim i Wizkim i ze star. grod.: Wizkiem), **Wyszogrodzką** (nie podzieloną na powiaty, ze star. grod.: Wyszogrodzkim), **Zakroczymską** (z trzema pow.: Nowomiejskim, Serockim i Zakroczymskim i ze star. grod.: Zakroczymskim).

Herb: w czerwonym polu orzeł biały bez korony.

Rzeki: *Wisła, Narew, Bug, Omulew, Wkra, Liwiec, Nurzec, Pilica, Bóbr* czyli *Biebrza* i i.

Miasta i miejsc. ważniejsze: Warszawa, Czersk, Grojec, Garwolin, Mińsk (obecnie Nowo-Mińsk), Stanisławów, Liw, Raszyn, Nur, Wizna, Łomża, Nowogród, Ostrołęka, Ostrów Pułtusk, Ciechanów, Przasnysz, Zakroczym, Modlin (urzędownie Nowo-georgiewsk), Wyszogród Czerwin, Arciszewo.

10. Województwo Płockie.

Po różnych kolejach losu od czasu podziału przez Bol. Krzywoustego ostatecznie do Korony przyłączone zostało w r. 1459. Obejmowało osiem powiatów: **Bielski, Mławski, Niedzbarski, Płocki, Płoński, Raciąski, Sierpecki, Szreński.** Ziemia zawkrzańska składała się z pow.: **Mławskiego, Niedzbarskiego i Szreńskiego.**

Herb: w polu czerwonym orzeł czarny z literą P na piersiach.

Starostwo grodowe: Płockie.

Starostwa niegrodowe: Mławskie i Płońskie.

Rzeki: *Wisła, Drwęca, Wkra*, i i.

Miasta i miejsc. znaczniejsze: Płock, Płońsk, Szreńsk, Bielsk, Sierpc, Raciąż, Mława, Karnyszyn, Dobrzyń n. Drwęcą, Trzebuń.

11. Województwo Rawskie.

Od książąt Mazowieckich przeszła cała ta dzielnica do Korony za Kaz. Jagiellończyka w r. 1462. Województwo dzieliło się na trzy ziemie: **Rawską** (z dwoma pow.: Bielskim i Rawskim i ze star. grad.: Rawskiem), **Gostyńską** (z dwoma pow.: Gąbińskim i Gostyńskim i ze star. grad.: Gostyńskim) i **Sochaczewską** (z dwoma pow.: Mszczonowskim i Sochaczewskim i ze star. grad.: Sochaczewskim).

Herb: w polu czerwonym orzeł czarny z literą R na piersiach.

Rzeki: *Wisła, Pilica, Bzura, Rawka* i i.

Miasta: Rawa, Gostyń, Sochaczew, Łowicz, Skierniewice, Biała, Bolimów, Radziejowice Grodzisk, Mogielnica, Nowe Miasto n. Pilicą; wsie: Arkadya, Nieborów.

(e) Prusy Królewskie czyli Polskie.

Prusy Królewskie dopiero w r. 1466 po pokoju toruńskim przeszły pod berło królów polskich. Składały się z trzech województw: Pomorskiego, Chełmińskiego i Malborskiego i księstwa-biskupstwa Warmińskiego.

12. Województwo Pomorskie czyli Pomorze.

Pomorze, obszar ziemi położony nad morzem Bałtyckim, dzieli się na zachodnie czyli nadodrzańskie i wschodnie czyli nadwiślańskie. Nadodrzańskie wkrótce utraciło swój charakter słowiański, gdy nadwiślańskie stykając się bezpośrednio z Polską było i jest po dziś słowiańskim.

Pomorzem zawładnął po raz pierwszy Mieczysław I. w r. 968. Władanie jednak tą ziemią było chwilowe i dopiero Bolesław Krzywousty władzę swoją tamże wzmocnił; jednak już Kazimierz Sprawiedliwy utracił część Pomorza. Całość choć na krótko odzyskuje Przemysław a po nim znowu Wł. Łokietek. Jednak obok Pomorza osiedli już Krzyżacy sprowadzeni przez Konrada mazowieckiego w r. 1228. I ztąd powstają ciągłe zawikłania. Kazimierz Wielki ustępuje Pomorze Krzyżakom, zajęty sprawami państwa na południu. Władysław Jagiełło wraz z Koroną polską przyjmuje nie rozstrzygniętą sprawę pomorską i Pomorze, mimo zwycięstwa pod Grunwaldem w r. 1410, dopiero Kazimierz Jagiellończyk ostatecznie odzyskuje dla Polski w r. 1453, co traktat toruński w r. 1466 i traktat oliwski w r. 1660 potwierdza. 13. września 1772 odpadło Pomorze prócz Gdańska i Torunia do Prus za Fryderyka Wielkiego po pięciu wiekach przynależności do Polski Miasta zaś powyższe w r. 1793 przechodzą też pod panowanie pruskie.

Województwo utworzono w r. 1459. Składało się z dziesięciu powiatów: **Człuchowskiego, Gdańskiego, Kościerzyńskiego, Mirachowskiego, Nowskiego, Puckiego, Skarszewskiego, Świeckiego, Tczewskiego i Tucholskiego.**

Herb: w białym polu gryf czarny ze złotymi szponami.

Star. grad.: Skarszewskie.

Star. niegrad.: Białoborskie (Baldenburskie), Borzechowskie, Czarnieńskie (Hamersztyńskie), Człuchowskie, Gniewskie, Mirachowskie, Nowskie, Osieckie, Parchowskie, Puckie, Sobowickie, Starogrodzkie, Świeckie, Tucholskie.

Wody i rzeki: *morze Bałtyckie, Wisła, Nogat, Brda, Czarna Woda, Wierzyca, Mołtawa, Radunia, Łeba* i i.

Miasta i miejsc. znaczniejsze: Gdańsk (Danzig), Żuławy Małe i Wielkie, półwysep Hela z dwoma dziś nie istniejącymi twierdzami: Władysławowo i Kazimierzowo, Oliwa (Oliva), Tczew (Dirschau), Gniew (Mewe), Starogród (Preussisch Stargard), Świeć (Swet an der Weichsel), Peplin, Tuchola (Tuchel), Chojnice (Konitz) Człuchowo (Schlochau), Lendyczek (Landeck), Nowe (Neuenburg), Mirachowo (Mirchau), Puck (Putzig), Kościerzyna (Berend), Skarszewy (Schoeneck).

13. Województwo Chełmińskie.

Od pokoju toruńskiego stałe należało do Polski, a odpadło do Prus już w r. 1772. Od r. 1807 do 1815 należało w części do księstwa warszawskiego; dziś tworzy część Prus Zachodnich.

Dzieliło się na siedem powiatów: **Brodnicki, Chełmiński, Grudziądzki, Kowalewski, Nowomiejski, Radzyński i Toruński.**

Powiaty Brodnicki i Nowomiejski tworzyły **Ziemie Michałowską**, pozostałe zaś **Ziemie Chełmińską.**

Herb: orzeł czarny z koroną na szyi w białym polu, z pod prawego skrzydła wystaje ręka uzbrojona mieczem.

Star. grodowe: Kowalewskie.

Star. niegrodowe: Brodnickie, Gołubskie, Grudziądzkie, Lipińskie, Łąkorskie, Pokrzywnickie, Radzyńskie.

Rzeki: *Wisła, Drwęca* (Drewenz), *Osa* (Ossa).

Miasta i miejsc. znaczniejsze: Starogród (Althausen), Chełmno (Culm), Chełmża [Chełmżyca (Culmsee)], Toruń (Thorn), Golub (Gollub), Brodnica (Strassburg in West-Preussen), Grudziądz (Graudenz), Rogóźno (Roggenhausen).

14. Województwo Malborskie.

Oderwane zostało od Polski już przy pierwszym rozbiórce w r. 1772. Składało się z czterech powiatów: **Elbląskiego, Kiszporskiego, Malborskiego i Sztumskiego.**

Herb taki sam jak woj. Chełmińskiego.

Star. grodowe: Kiszporskie.

Star. niegrodowe: Sztumskie i Tolkmickie.

Rzeki i wody: *zatoka Świeża, Wisła, Nogat.*

Miasta i miejsc. znaczniejsze: Tolkmicko (Tolkemit), Malborg [dawniej Czartyrn (Marienburg)], Sztum (Stuhm), Kiszpork inaczej Dzierzgoń (Christburg), Elbląg, dawniej Drażno, Drużna (Elbing).

15. Warmia.

Warmia zwana także księstwem-biskupstwem Wamińskim, należała do Polski od r. 1466 a rządzoną była przez swych biskupów według oddzielnych praw. Od r. 1551 do r. 1795 było 17 biskupów Polaków. Odpadła od Polski przy pierwszym podziale i odtąd należy do Prus Wschodnich.

Herb: baranek biały z chorągiewką upuszczający krew.

Wody i rzeki: *zatoka Świeża, Pasłęka, Ola* i i; wiele jezior.

Miasta: Licbark (Heilsberg) stolica Warmii, rezydencja biskupów [z pomiędzy bisk. warm. wspomnieć należy kard. St. Hozyusza (1551—1579), Marcina Kromera (1579—1589) i Ign. Krasickiego 1767—1795], Bisztynek (Bischofstein), Jeziorany (Seeburg), Pieś = Wartenborg (Wartenburg), Olsztyn (Allenstein), Orneta (Wormditt), Braniewo inaczej Brunsberga [Brunsberg, siedz. pierwszego w Polsce kolegium jezuickiego „Hozyanum“, założ. p. Hozyusza (1565), z którego bibliotekę uwiózł Gustaw Adolf do Upsali], Narzyce = Frombork (Frauenburg).

III. Wielkie Księstwo Litewskie.

Na długi czas przed połączeniem się z Polską było oddzielnem i udzielnem księstwem i prowadziło wojny z Polską; połączone pierwszy raz z Polską przez małżeństwo Jadwigi z Władysławem Jagiełłą w r. 1386, zlane w jedną Rzeczpospolitą w r. 1569, nieoddzielone od tejsze aż do ostatniego podziału w r. 1795, dzieliło wspólnie z Polską jej losy.

Wielkie Księstwo Litewskie składało się z następujących prowincyj: *a*) właściwej Litwy, *b*) Polesia, *c*) Żmujdzi, *d*) Czarnej Rusi, *e*) Białej Rusi, do czego dodać należy od czasu traktatu oliwskiego część Inflant pozostałą przy Polsce a noszącą tytuł wojtwa Inflanckiego. Całość obejmowała jedynaście województw a mianowicie: Wileńskie, Trockie, Brzesko-Litewskie, księstwo-starostwo Żmujdzkie, woj. Nowogrodzkie, Mińskie, Połockie, Witebskie, Mściśławskie, Smoleńskie i Inflanckie.

(a) Właściwa Litwa.

Składała się z wojew. Wileńskiego i Trockiego.

1. Województwo Wileńskie.

Utworzone podczas Unii horodelskiej przez Władysława Jagiełłę w r. 1413, dzieliło się na pięć powiatów: **Brasławski, Lidzki, Oszmiański, Wileński i Wilkomirski.**

Herb: pogoń litewska.

Star. grodowe przy każdym powiecie.

Star. niegrad.: Bolnickie, Borciańskie, Bystrzyckie, Dowgielskie, Dubiskie, Dudzkie, Dziewieniskie, Ejszyskie, Hubskie, Iturskie, Jakuńskie, Kiernowskie, Koniewskie, Krewskie, Kupiskie, Lipniskie, Ławaryskie, Markowskie, Miadziolskie, Miejszangolskie, Nowodworskie, Onikszyńskie, Opeskie, Ostrzyńskie, Pieniańskie, Pokretońskie, Raduńskie, Rakanciszkie, Subockie, Trobskie, Trokinowskie, Uszpolskie, Wasiliskie i Wilejskie.

Rzeki: *Niemen, Dźwina, Dźisna, Wilija, Święta, Niewiaża* i i.; jeziora: *Narocz, Miadziol, Miastro* i w. i.

Miasta i miejsc. znaczniejsze: Wilno: założone w II. wieku po Chr., Oszmiana, Kiernow, Olkienniki, Smorgonie, Mołodeczno, Lida, Żołudek, Wilkomierz, Święcany, Postawy, Dołhinów, Widze, Birże, Brasław, Druja, Sapiężyn, Dryświaty, Towiany.

2. Województwo Trockie.

Niegdyś było księstwem pod panowaniem Kiejstuta i Witolda. Na mocy Unii w Horodle zostało województwem. Południowa część tego województwa nosiła nazwę Traktu Zapuszczańskiego. Przy ostatniem podziale Polski wojtwa Trockie rozdzielono częściowo do Król. kongresowego, dalej do gub. grodzieńskiej, kowieńskiej i wileńskiej.

Składało się z czterech powiatów: **Grodzieńskiego, Kowieńskiego, Trockiego i Upitskiego.**

Herb: pogoń w czerwonym polu.

Star. grodowe posiadał każdy powiat.

Star. niegrad.: Berznickie, Dawgowskie, Dorsuńskie, Filipowskie, Gułbińskie, Kormiałowskie, Łozdziejskie, Mereckie, Metelskie, Niemonajskie, Pilwickie, Preńskie, Przełajskie, Przewalskie, Puńskie, Stęgwilskie, Stokliskie, Szadkowskie, Szymańskie, Wasilkowskie, Wiłkowskie, Wisztynieckie, Zosielskie, Żydejkańskie, Żyźmorskie.

Rzeki: *Niemen, Wilija, Niewiaża, Święta, Mereczanka, Szeszupa, Czarna Hańcza, Musza, Biębrza* i i., *kanal Augustowski.*

Miasta i miejsc. znaczniejsze: Troki, Kowno, Pożajście, Punie, Preny, Merecz, Żyżmory, Strawienniki, Grodno, Poniewież, Sereje, Upita, Filipów, Augustów, Suwałki, Kalwarya, Maryampol, Dospuda.

(b) **Polesie.**

3. Województwo Brzesko-Litewskie.

Województwo B. L. (zwane Polesiem) po przejściowem należeniu do Polski i Rusi od czasu Bolesława Chrobrego dostało się pod panowanie Litwy w r. 1242. Po przejściu nawały mongolskiej władał tu książę ruski Daniel. W r. 1316 wraca pod panowanie Litwy a na województwo zamienionem zostaje po oddzieleniu od woj. Trockiego w r. 1569.

Dzieliło się na dwa powiaty: **Brzeski** i **Piński**.

Herb: pogoń w barwie błękitnej w polu czerwonym.

Star. grodowe: Brzeskie i Pińskie.

Star. niegrodowe: Drużyłowickie, Kamioneckie, Szereszowskie i Ziołowskie.

Rzeki: *Bug, Prypeć, Pina, Horyń, Styr, Turya, Jasiołda*, kanał Ogińskiego, mnóstwo bagien, *Muchawiec, Krzna* i i.

Miasta i miejsc. ważniejsze: Brześć Litewski, Terespol, Biała, Wołczyn, Niemirów, Kobryń, Krupczycze, Wysokie Litewskie (dziś Wysoko-Litowski), Bereza (Bereza kartuska), Pińsk, Turów, Janów, Sławatycze, Łomazy, Kamieniec Litewski Horodyszczce, Chomsk.

(c) **Żmujdz (Żmudz, Żemgals, łac. Samogitia).**

Żmujdz od pierwszej połowy wieku XII. pozostawała w lennej zależności względem Litwy, zamieszki jednak wewnętrzne wskutek przechodzenia pod panowanie Litwy lub Krzyżaków, spowodowanego polityką Litwy, narażały ten kraj na półtorawiekową walkę z Zakonem i nie ustawały one mimo zwycięstwa pod Grunwaldem i mimo równoczesnego połączenia Żmujdzi z Litwą a tem samem z Polską. Ostateczny spokój wyniszczonej krainie zapewnił dopiero Kazimierz Jagiellończyk. Podczas gdy Litwa zaczęła przyjmować chrześcijaństwo już przed r. 1387, to na Żmujdzi wiara chrześcijańska zaczęła się krzewić i to nie bez oporu dopiero w latach 1412—1417. Żmujdz znacznie później zrównaną została z innymi województwami, zachowała przytem tytuł księstwa-starostwa.

4. Księstwo-starostwo Żmujdzkie.

Składało się z dwudziestu ośmiu powiatów: **Wieszwiańskiego, Mendygliańskiego, Retowskiego, Telszańskiego, Potumszańskiego, Kroźkiego, Korklańskiego, Gondyńskiego, Szawdowskiego, Tendziagolskiego, Wielko- i Mało-Dyrwiańskiego, Bierzańskiego, Birzańskie, Szawelskiego, Widuklańskiego, Ejragolskiego, Rosieńskiego, Jaśwojńskiego, Wilkieszewskiego, Wielońskiego, Pojurskiego, Korszewskiego, Połońskiego, Twerskiego, Uszwentzkiego, Poweńdziańskiego i Żorańskiego.**

Herb o dwu tarczach, na jednej Pogoń w polu czerwonym, na drugiej w polu czerwonym czarny niedźwiedź w postawie stojącej z białą obróżą na szyi.

Star. grod.: Rosieńskie, Telszańskie.

Star. niegr. znacz.: Bejsagolskie, Botockie, Chwejdańskie, Gorzdowskie, Jaśwojńskie, Jurborskie, Plotelskie Pługiańskie, Połagowskie, Retowskie, Skirtzymońskie, Tryskie, Tyrkszlewskie, Wieszwiańskie, Wielońskie.

Rzeki: *Niemen, Wenta, Musza, Dubissa, Niewiaża, Szuszwa, Szeszupa, Jura, Minia* i i.

Miasta i miejsca znaczniejsze: Wornie inaczej Miedniki dawniej stolica Żmudzi, Kiejdany, Rosienie, Kroże, Taurogi, Kretynga, Połaga (port polski do r. 1701), Sanct-Heiligen (port na granicy Kurlandyi), Telsze, Szawle, Szkudy, Wielona, Jurbork (Georgenburg), Retów, Datnów, Władysławów (Neustadt), Chwałojnie.

(d) Czarna Ruś.

Ziemia nowogrodzka przeszła pod panowanie Litwy w r. 1241. Pod nazwą Czarnej Rusi rządzona była przez namiestników W. Ks. Litewskiego a w r. 1500 utworzono z niej

5. Województwo Nowogrodzkie,

które w r. 1795 oderwane od Polski przez Rosyę należy dziś częściowo do gub. Grodzieńskiej i Mińskiej. Składało się z trzech powiatów: **Nowogrodzkiego, Słonimskiego i Wołkowyskiego.**

Herb: pogoń i orzeł czarny w polu czerwonym.

Każdy z powiatów miał starostwo grodowe.

Star. niegrodowe: Cyryńskie, Jałowskie, Mścibowskie, Sokołowskie, Wolpińskie, Zdzitowskie.

Rzeki: *Niemen, Szczara, Łań, Słucz* i i.; jez. *Kniaź.*

Do powiatu Nowogrodzkiego należało dawniejsze księstwo Słuckie obejmujące ziemie od źródeł Niemna aż do ujścia Słuczy do Prypeci z stolicą Kleczewsk (dziś Kleck).

Miasta i miejsc. ważniejsze: Nowogródek, Słuck, Nieśwież, Mir, Kopyl, Lachowicze, Kleck, Radziwillmonty, Zausze, Snów, Różana, Dereczyn, Zelwa, Słonim, Merczowszczyzna, Wołkowysk, Izabelin, Szczorsze, Hruszówka (Rejtan), Zaosie.

(e) Biała Ruś

składała się z wojewtw: Mińskiego, Połockiego, Witebskiego i Mściśławskiego.

6. Województwo Mińskie.

Ten obszar ziemi przechodził rozmaite koleje już to pod książętami Połockimi, już to Kijowskimi i tworzył później udzielne nawet księstwo; dopiero z początkiem wieku trzynastego (1236) dostał się pod berło Litwy i ostatecznie Polski. Województwo Mińskie ustanowiono w r. 1598.

W. składało się z trzech powiatów: **Mińskiego, Mozyrskiego i Rzeczyckiego.**

Herb: w czerwonym polu pogoń barwy cielistej na żółtej chorągwi.

Star. grodowe w siedzibach powiatu.

Star. niegrodowe: Bobrujskie, Czeczerskie, Homelskie, Krasnosielskie, Propojskie, Radoszewskie, Rotaczewskie, Zahalskie.

Rzeki: *Dniepr, Druć, Berezyna, Świsłocz, Prypeć, Ptycz, Soż, Ipuć* i i.

Miasta i miejsc. znaczniejsze: Mińsk, Kojdanów, Borysów, Studzianka, Śmiłowicze, Sławkowicze, Radoszkowicze, Mozyr, Rochaczów, Zaslów, Homel, Ihumeń, Chołopienicze, Bobrujsk.

7. Województwo Połockie

było niegdyś udzielnym księstwem; od r. 1219 należało do Litwy. W r. 1564 zajęte zostało przez Moskali i dopiero w r. 1579 odebrane przez Stef. Batorego. W r. 1772 większa część wojewtwa po prawej stronie Dźwiny przyłączonej została do Rosyi.

Księstwo połockie zostało na wojtstwo zamienionem w r. 1500; na powiaty nie było podzielonem.

Herb: jeździec czarny na białem polu, w jednej ręce miecz wydobyty, w drugiej tarczy, na której wyobrażenie podobnego jeźdźca.

Star. grodowe: Połockie; star. niegrodowe: Dziśnieńskie.

Rzeki: *Dźwina, Dryssa, Uświata, Polota, Dzisna, Uła* i i.; jeziora: *Nieszczorda, Dryssa, Czerwito, Lepelskie, Oświej* i w. i.

Miasta i miejsc. ważniejsze: Połock, Dzisna, Lepel, Czasniki, Dryssa, Susza, Turowla, Koziany, Nieszczorda, Oświej.

8. Województwo Witebskie

było niegdyś udzielnem księstwem; przez małżeństwo ks. litew. Olgierda w r. 1318 z Julianną Maryą, córką ks. witebskiego Jarosława przeszło pod panowanie (1320) Litwy. W r. 1500 zostało województwem. W r. 1772 zajęte zostało przez Rosyę.

Dzieliło się na dwa powiaty: **Witebski** i **Orszański**.

Starostwo grodowe: Witebskie.

Star. niegrodowe: Borysowskie, Jezierzyskie, Koziańskie, Luboszańskie, Orszańskie, Uświackie, Wieliżkie, Zasurańskie.

Rzeki znaczniejsze: *Dźwina, Druć, Obol, Wićba, Dniepr* i i.

Miasta i miejsc. ważniejsze: Witebsk, Wieliż, Uświata, Ostrowno, Suraż, Jezierzyszczce, Orsza, Szkłów, Bychów, Bóbr, Czereja, Białynicze, Kopyś, Horki.

9. Województwo Mścislawskie.

Prawie najmniejsze z wszystkich województw. W czternastym wieku było księstwem podległym Litwie, przyłączone do niej ostatecznie zostało dopiero po śmierci ostatnich książąt Michała i Jerzego Lingweniczów. Województwem (nie podzielonem na powiaty) zostało dopiero w r. 1566.

Herb: pogoń w czerwonym polu, chorągiew złota.

Star. grodowe: Mścislawskie; star. niegrod.: Korszańskie, Krzyczewskie i Radomyskie.

Rzeki znaczniejsze: *Dniepr, Soż, Wiechra, Horodnia* i i.

Miasta i miejsc. ważniejsze: Mścislaw, Krasnopol, Krzyczew, Andruszów: wieś pamiętna traktatem 13-letniego zawieszenia broni zaw. w d. 30 stycznia 1667. (W r. 1686 na mocy pokoju Grzymałtowskiego zrzekła się Polska na rzecz Moskwy Smoleńska z powiatami Drohobuskim Białym i Krasneńskim oraz zamków Siewierskiego, Nowogrodzkiego, Czernichowskiego i Starodubowskiego).

10. Województwo Smoleńskie.

Smoleńsk stanowił niegdyś udzielne księstwo; pod koniec trzynastego wieku wpływ Litwy na losy Smoleńska staje się widocznym, a w wieku czternastym ks. smoleńscy są już hołdownikami Litwy. Za Wł. Jagiełły smoleński książę ruski Światosław podniósł oręż przeciw Witoldowi, lecz został pobity i zginął pod Mścislawiem. Syn jego Jerzy Światosławowicz dostał się do niewoli, jednak po złożeniu przysięgi na wierność Witoldowi objął rządy księstwa. Gdy atoli Jerzy w r. 1396 podniósł oręż i został pobity, przyłączył Witold całe księstwo do Litwy, od której je raz jeszcze ale bezskutecznie starał się Jerzy oderwać w r. 1403.

Na wojwództwo zamienione zostało w r. 1430 a na mocy Unii Polski z Litwą w r. 1569 na zawsze do Polski przyłączone.

Na mocy pokoju Grzymałtowskiego w r. 1686 Smoleńsk oddany zostaje na zawsze Moskwie z wyjątkiem trzech obwodów Siebierskiego, Newelskiego i Orszańskiego, które przeszły pod panowanie Rosyi w r. 1772.

Większa część szlachty tego wojwództwa po traktacie Andruszowskim przeniosła się do wojwtw Trockiego i Wileńskiego i w samym Wilnie obierała posłów. — Wojwtwo składało się z dwóch powiatów: **Smoleńskiego** i **Starodubowskiego**, gdzie mieściły się także starostwa grodowe.

Herb: złota laska w szarem polu na czerwonej chorągwi.

Rzeki znaczniejsze: *Dniepr*, *Ipuć*, *Soż* i i.

Miasta ważniejsze: Smoleńsk, Starodub, Krasne.

(f) Inflanty (Lubawa, Livonia).

Po rosyjsku Libawa, Polskaja Liflandija, po niem. Lubland, Libland, a nakoniec Lifland, o na polskie przerobiono na Inflanty jak np. z Marienburga na Malbork. Najdawniejsze wiarogodne historyczne zapiski o kraju i narodzie (Liwonach) tenże zamieszkujących podają, że w r. 1158 okręt handlowy niemiecki płynący do Wisby w Gottlandyi został zapędzony przez burzę do zatoki Inflanckiej pod ujście Dźwiny. Kupcy ci wszedłszy w handel zamienny z Liwonami założyli osadę, będącą początkiem miasta Rygi. Pod opieką przybyszów pozostał tamże rz. kat. zakonnik holsztyński, im. Mejnard i szerzył pomiędzy ludnością krajową wiarę chrześcijańską. Mejnard był więc niejako apostołem tych krain, za co też został wyniesiony do godności biskupiej w r. 1186. — Później kraj ten był w posiadaniu Danii za panowania Kanuta VI. (1196) i Waldenmara II. (1220). Po roku 1220 biskup Obracht de Appeldern nie mogąc sprostać tak niewiernym jakoteż Danii i Litwie założył zakon kawalerów mieczowych Templaryszy, który w r. 1237 połączył się z zakonem krzyżackim i przyjął jego regułę. W ten sposób Inflanty przeszły wówczas pod władzę Krzyżaków. W pierwszej części szesnastego wieku wprowadzony luteranizm był początkiem niezgód wewnętrznych, z których korzystając car Iwan Wasilewicz usiłował podbić Inflanty, Kurlandyę i Estonię. Wielki mistrz krzyżacki poddał się Polsce w r. 1561 (Estonia poddała się Szwecyi w r. 1560) a poprzysiągłszy hołdownictwo Polsce został d. 28. list. 1561 r. pierwszym panującym ks. kurlandzkim. Od tego roku Inflanty należały do Polski, były jednak ciągle przyczyną niezgody pomiędzy nią, Moskwą a Szwecyą. Po stuletnich walkach, na mocy traktatu oliwskiego, Inflanty odstąpione zostały Szwecyi, w r. 1710 zajęte przez Piotra Wielkiego a traktatem nysztadzkiem zostały stanowczo przyłączone do Rosyi. Inflanty całe należały zatem do Polski od r. 1561 do r. 1660 i odtąd, tylko czwarta ich część pozostała przy Rzeczypospolitej.

11. Województwo Inflanckie (Lubawskie).

Od r. 1561 Inflanty przyłączone były do Polski z tytułem księstwa. W r. 1588 podzielone były na trzy wojwtwa: **Derpskie** (Dorpacckie) **Wendeńskie** i **Parnawskie**, lecz od czasu traktatu oliwskiego Polska zatrzymała tylko powiat Dyneburgski, który aż do r. 1772 nosił tytuł wojwtwa Inflanckiego i obejmował powiaty (traktaty): **Dyneburgski**, **Rzeżycki**, **Lucyński** i **Marienhauski**. Po pierwszym rozbiórce kraju pozostała jeszcze przy Polsce część tego wojwtwa na lewym brzegu Dźwiny, która aż do drugiego podziału w r. 1793 wysyłała na sejm swych posłów. Ostatni posłowie na Sejmie konstytucyjnym byli Wejsenhoff i Niemcewicz.

Herb: w czerwonym polu biały gryf z koroną, przednimi łapami wspięty do góry, trzymający w prawej goły miecz, na piersiach zaś splecione i koroną uwieńczone litery S. A. (Sigismundus Augustus).

Star. grodowe: Dyneburgskie.

Star. niegrodowe: Lucyńskie, Marienhauskie, Rzeżyckie.

Rzeki: *Dźwina* z dopływami, jezioro *Czudzkie* czyli *Pejpus*, wiele mniejszych jezior; zatoka inflancka (Rygska).

Miasta ważniejsze: Wenden (Wendyń, dawniej po polsku Kieś), Ryga, Walk, Parnawa (Pernow): wszystkie cztery odpadły od Polski na mocy trakt. oliwskiego; pozostały zaś przy Polsce aż do r. 1772: Dyneburg (Dümbork) z warownią zbud. w r. 1582, Rzeżyca, Lucyn (Lutzen) i Marienhaus.

RZEKI POLSKIE.

---

d południa Karpaty, Dniestr i morze Czarne, od zachodu Odra, od wschodu Dniepr a morze Bałtyckie i Dźwina od północy, to naturalne granice Polski. Cały ten, prawie tak ściśle przez naturę od reszty Europy odgraniczony obszar ziemi jest prawie równiną, opierającą się jedynie podstawami swemi o Karpaty i nosi ogólną nazwę równiny sarmackiej. Równina ta nie jest jednak w całym słowa tego znaczeniu płaszczyzną, podnoszą się bowiem na niej pewne grupy i pasma wzniesień, z których najważniejszym jest wzniesienie biegnące prawie przez środek, a jego główny kierunek, uwzględnivszy pewne zboczenia, przedstawia linia pociągnięta od źródeł Sanu aż do źródeł Dźwiny. Wzniesienie to powoduje rozdział wód na dwie przeciwne strony, rzeki więc z tego obszaru toczą swe wody w dwóch przeciwnych kierunkach t. j. ku północy i na południe do dwóch odrębnych mórz: do morza Bałtyckiego i do morza Czarnego, i dlatego rozróżniamy je na rzeki *stoku bałtyckiego* i na *rzeki stoku czarnomorskiego*.

Rzeki mające swe źródła w głębi kraju i łączące się bezpośrednio z morzem nazywamy *rzekami głównymi*. Rzeki główne spotykają na swej drodze a tem samym zasilają się wodami mniejszych rzek; te ostatnie są to t. zw. *dopływy pierwszego rzędu*: niosą one swoje wody, jakoteż wody swych dopływów, a w stosunku do rzeki głównej wody *dopływów drugiego rzędu*. Rzeki zaś, które zasilają dopływy drugiego rzędu są odnośnie do głównego koryta *dopływami trzeciego rzędu* i t. d.

Prócz rzek głównych rozróżniamy jeszcze *rzeki przymorskie*, bo te chociaż łączą się bezpośrednio z morzem, mają jednak swe źródła niedaleko morza.

Do rzek głównych stoku bałtyckiego należą: **Odra, Wisła, Niemen i Dźwina**; do stoku czarnomorskiego: **Dniestr, Boh (Bug) i Dniepr**.

Znaczniejsze rzeki przymorskie bałtyckie: **Prośnica, Słupa, Reda, Elbląga, Pasłęka, Pregoła, Minia, Danga, Windawa i Aa** (Gauja); czarnomorskie: **Adżatyk, Kujalnik, Tiliguł, Berezań i Zasik**.

Użyte skrócenia zrozumieć można bardzo łatwo z treści samej. Rzeki drukowane są pismem pochylem, wsie zwykłemi a miasta tłustemi czcionkami.

Rzeki główne.

(A) Uchodzące do morza Bałtyckiego.

1. *Odra* (w starożytności *Vandalus*, *Odera*, po niem. *Oder*) (1) wypływa w Morawii na granicy Ujazdu Wielkiego (Gross-Ujazd) i Warchostu (Haslicht) z małego trzęsawiska na północno-wschodnich (PłnW) stokach gór odrzańskich, położonego na 634 mtr. nad poziomem morza. *O.* płynie pod Baranowem (Bernhau) granicą morawsko-szląską na przestrzeni sześciu kilometrów i pod Kłokoczówką (Klein-Glockersdorf) przechodzi na Szląsk austriacki. Od m. **Odry (Odrau)** dążąc do Memkowic powtórnie bieży granicą morawsko-szląską przez pięć kilometrów (klm.), poczem wchodzi do Morawii a ubiegłszy tamże jedynastu klm. rozgranicza w dalszym biegu Morawię od Szląska austr. na przestrzeni trzydziestu klm. Od przyjęcia *Opawy* płynie (pł.) przez dziewięć klm. granicą Szląska pruskiego i Morawii a aż do ujścia *Olszy* rozgranicza Szląsk austr. od Szląska prus. na przestrzeni czternastu klm. Za **Boguminem (Oderberg)** zwraca się ku północy (Płn), wstępuje na Szląsk pr. i pł. tu koło **Raciborza (Ratibor)**, **Koźla (Kosel)**, **Krapowic (Krappitz)** i **Opola (Oppeln)** a stąd w kier. ogólnie zachodnio-północnym (ZPłn) koło **Brzegu (Brieg)**, **Olawy (Ohlau)**, **Wrocławia (Breslau)**, **Głogowa (Glogau)** aż do **Bytomia (nad Odrą) (Beuten)**. Tu zwraca się ku Płn. aż po Sabor, stąd zaś w kier. zachodnim (Z) bieży koło **Krosna (Crossen)** aż do połączenia się z *Nissą lużycką* i wraz z nią podąża w kier. Płn. koło **Frankfurtu** (n. Odrą) po **Kostrzyń (Küstrin)**, gdzie od prawego brzegu łączy się z *Wartą*. W dalszym ciągu bieg *O.* aż do **Czedna (Zehden)** jest PłnZ., poczem aż do ujścia Płn. z małym nachyleniem ku wschodowi (W.) Poniżej **Widuchowa (Fiddichov)** dzieli się *O.* na dwa ramiona. Zachodnie ramię nosi nazwę *Odry* i rozdzielwszy się na cztery odnogi, trzema t. j. *Małą Ryglicą*, *Parnicą* i *Duńczycą* wpada do jez. Damskiego (Dammescher-See), podczas gdy czwarta odnoga okrąża **Szczycin (Stettin)** i oddzielnie wpada do tego samego jeziora. Wschodnie ramię, w pierwszej połowie zwane *Żórawiem*, w drugiej *Wielką Ryglicą* wpływa także do jez. Damskiego. Z tego jez. wypływa *O.* w okolicy **Pelicy (Poelitz)**, tworzy wielką i małą zatokę szczycińską i trzema odnogami pomiędzy wyspami Wolinem i Orzną (Usedom) wpada do morza Bałtyckiego. Odnoga zachodnia, płynąca pomiędzy lądem stałym a wyspą Orzną, uchodząca powyżej m. **Wolgaszcz (Wolgast)** zowie się *Pienią* (Pohne); odnoga środkowa bieżąca pomiędzy obiema wyspami zowie się *Świnią* (*Swine*), trzecia zaś t. j. odnoga wschodnia, pomiędzy lądem stałym a wyspą Wolin, pł. pod m. **Wolin**, uchodzi pod **Dziwnowem. (Dievenov)** i zowie się *Dziwno* (*Dievenov*).

Długość *O.* od źródeł aż do ujścia wynosi 885 klm.; jest spławną na przestrzeni 770 klm. Z *Hawelą* (dawniejszą *Chabową*, *Hawel*), prawym dopływem *Elby* łączy *Odrę* kanał finowski (Finow-Kanal), ze *Szprewią* (*Spre*), lewym dopływem *Haweli* kanał Fryd. Wilhelma. — Główny port odrzański jest przy ujściu *Świni* i jest zarazem głównym portem handlowym **Szczycina (Szczecina)**.

Lewy brzeg *O.* zowie się niemieckim, prawy zaś polskim.

2. *Wisła* (2) wypływa na Szląsku aust., prawie na samej granicy Szląska i Galicyi z PłnZ. stoków góry Baraniej na wysokości 1115 mtr., nrm; powstaje tamże ze zlewu dwóch strumieni: *Białej Wiselki* (3) i *Czarnej Wiselki* (4). Po krótkim i oddzielnym biegu złączone razem strumienie, noszą już nazwę *Wisły*. Ztąd dawniejszy kier. Z. zmienia *Wisła* na ZPłn. i mija wsie: Wisłę i Ustroń, a następnie m. **Skoczów (Skotschau)** i **Strumień (Schwarzwasser)**. Od **Strumienia** zwraca się *Wisła* ku W., oddziela Szląsk pr. od austriackiego aż do miejsca połączenia się z rz. *Białą*, gdzie skręca ku WPłn. i aż do połączenia się z *Przemszą* stanowi granicę pomiędzy Galicyą a Szląskiem pr. Odtąd wkracza do Galicyi, przybiera kier. W., mija **Kraków**, rozdzielając go od **Podgórza** i za **Niepołomicami** opuszcza Galicyę, stanowiąc odtąd aż po **Zawichost** granicę polityczną pomiędzy Galicyą a król. polskim (gubernią kielecką i radom-

ską) przy kier. biegu ogólnie PłnW. Północny brzeg *Wisły* od połączenia się z *Przemszą* aż do ujścia potoku kościelnickiego pod Wolicą stanowił połudnową granicę b. rzpltej krakowskiej cz. wolnego m. **Krakowa** (od 3. maja 1815 do 11. listop. 1846). Na tej przestrzeni granicznej leżą nad Wisłą następujące miejscowości: **Nlepołomice, Nowe (Słomiane, Brzesko, Uście Solne, Koszyce, Opatowiec, Korczyn, Połaniec Osiek, Baranów, Tarnobrzeg, Sandomierz i Zawichost.** Za **Zawichostem** wstąpiwszy w granice król. polsk. przybiera *Wisła* kier. Płn., przepływa koło **Rachowa, Józefowa**, pomiędzy **Kazimierzem (Dolnym)** a **Janowcem**, dalej koło **Puław (Nowo-Aleksandryi)**, fortocy **Dęblina (Iwangrodu), Stężycy, Maciejowic, Ryczywołu, Góry-Kalwaryi, Karczewa, Warszawy, Pragi i Nowego Dworu.** Następnie od **Modlina (Nowo-Georgiewsk)** skręca *Wisła* ku PłnZ., pł. koło **Zakrocymia, Czerwińska, Wyszogrodu, Płocka, Dobrzynia (nad Wisłą), Włocławka, Bobrownik, Nleszawy, Otłoczyna, Torunia (Tohrn) i Fordonu.** Od **Zawichostu** aż do Otłoczyna płynie *Wisła* przez król. polskie i rozdziela gub. radomską od kieleckiej i siedleckiej, przepływa prawie przez środek gub. warszawskiej a dalej rozgranicza gub. warszawską od gub. płockiej. Przed Otłoczynem opuszcza *Wisła* król. kongresowe i odtąd aż do ujścia pł. przez Prusy Zachodnie.

Od **Fordonu** zmienia *Wisła* poprzedni kier. na Płn. i bieży koło **Chelмна (Kułm), Świecia (Schwetz), Grudziądza (Graudenz), Nowego (Neuenburg) i Gniewia (Mewe);** kilka klm. poniżej ostatniego miasta pod w. **Piekło (Pieckel)** dzieli się *Wisła* na dwa ramiona i tworzy deltę (**Żuławy, Werder**); prawe ramię nosi nazwę *Nogaty*, pł. koło **Malborga** (dawniej **Czartyrn (Marienburg)**) i wpada licznemi odnogami do zatoki Świeżej (**Frisches Haff**); lewe ramię zatrzymuje nazwę *Wisły*, przepływa pod **Tczewem (Dirschau)** i po około 20 klm. biegu dzieli się znowu na dwa ramiona. Lewe cz. zachodnie przepływa obok **Gdańska (Danzig)**, następnie zwraca się ku Płn. i uchodzi do morza Bałtyckiego pod warownią **Weischelmünde**, prawe zaś cz. wschodnie po kilkunastu klm. biegu uchodzi licznemi odnogami do zatoki Świeżej.

Wisła jest największą z rzek wpadających do morza Bałtyckiego. Długość jej od źródła aż do ujścia wynosi 1127 klm.

W starożytności *Wisłę* nazywano *Visula, Visculus, Quistula, Vistula*, pierwotnie zaś po polsku *Wisła*.

W dawniejszym stanie rzeczy źródła *Wisły* leżały na Szląsku; ztąd wpływała *Wisła* we wojtwa krakowskie, które przecinała na dwie równe niemal połowy, następnie płynęła przez PłnW. część wojtwa sandomierskiego, poczem oddzielała to wojtwa od wojtwa lubelskiego i wstępowała ponownie w Płn. część wojtwa sandomierskiego; ztąd płynęła przez wojtwa mazowieckie, rozgraniczała wojtwa rawskie od płockiego, poczem stanowiła granicę wojtwa brzeskiego i inowrocławskiego od ziemi dobrzyńskiej i wojtwa chełmskiego, wreszcie oddzielała wojtwa pomorskie od Prus książęcych i wojtwa malborskiego.

3. *Niemen* (5) w starożytności *Chronus*, po litew. *Niemonas*, po niem. *Memel*, jest główną rzeką Litwy. *N.* wypł. na granicy dawnych województw mińskiego i nowogrodzkiego, niedaleko **Kojdanowa**, z błotnistych lasów pow. ihumeńskiego i pł. zrazu w kier. ogólnie Z. obok **Mikołajowa (Nikołajew), Bielicy, Mostów i Grodna.** Od **Grodna** przybrawszy kier. Płn. przepływa w ciągłych zakrętach koło **Liszkowa, Druskiennik, Merecza, Olity, Puń, Balwierzyszek, Wierzy-szek, Pren, Dorsuniszek** a zwróciwszy się ku Z. obok **Rumszyszek, Ponieomnia, Kowna, Sapieżyszek, Wilków, Wielony, Jurborga (Georgenburg), Jańsborga (Johannisburg), Ragnety i Tylży (Tilsit);** kilkadziesiąt klm. poniżej ostatniego miasta w miejscu zw. **Winge** dzieli się na dwa, wielką deltę tworzące ramiona, które w kilkunastu kilometrowej odległości od siebie uchodzą do zatoki Kurońskiej (**Kurisches Haff**). Ramię prawe zw. *Russ*, wpada do tej zatoki pod w. **Russ**, lewe zw. *Gilga* dzieli się przy ujściu swoim na kilka odnóg a z tych trzy głównejsze: *Niemonin, Gilga i Tawa* uchodzą pod wsiami tego samego nazwiska.

Niemen w biegu swoim zraszał podług dawnego podziału Polski wojtwa nowogrodzkie, wileńskie, trockie, Żmujdz i Prusy książęce, podług dzisiejszego zaś podziału przepływa

przez należące do Rosyi gub. mińską i grodzieńską, odgranicza gub. suwalską od gub. grodzieńskiej i pomiędzy ww. Schillehnen a Schmallingken wpływa w Prusy Wsch., przez które aż do ujścia przepływa.

Kręty bieg jego wynosi w ogóle 981 klm. Spławnym jest już od m. **Piaseczna**, żeglownym od **Nowego Świerznia** i **Stolbców**.

Za czasów pogańskich rzece tej oddawano cześć boską a pomiędzy **Mereczem** i **Olitą** pod Niemonajciami stała niegdyś jedna z głównych świątyń pogańskich.

4. *Dźwina* (6) właściwie *Dźwina Zachodnia*, w star. *Eridan*, *Rudon* albo *Rubon*, po niem. *Düne*, bierze swój początek na granicy gub. twerskiej, pskowskiej i smoleńskiej, z tych samych wzgórz i niedaleko źródeł *Wolgi* i *Dniepru* z jez. Dźwińca pod w. Karakino. *D.* pł. zrazu w kier. Płd., lecz wkrótce zasilona wodami *Meży*, *Berezy* i *Olszy* skręca w gub. smoleńskiej ku PłdZ. i wchodzi w granice Polski płynąc tu obok *Wieliza*, *Suraża*, *Witebska*, *Ostrowna* i *Bieszenkowic*. Odtąd przybiera z małemi zbieżeniami ogólny kier. PłnZ. aż do ujścia i przepływa obok **Połocka**, **Dzisny**, **Dryssy**, **Drui**, **Dyneburgu** (=Dźwińsk), **Łłuksty**, **Jakubowa** (**Jacobstad**), **Krzyżborka** (**Kreuzburg**), **Selborka** (**Zelburg**), **Frydrychstatu**, **Kircholmu** i **Rygi**; uchodzi poniżej **Rygi** pod m. **Dyament** (**Dünamünde**) do zatoki Inflanckiej cz. Rygskiej.

D. zraszała dawniejsze wojwta witebskie, połockie, inflanckie, dalej odgraniczała Semigalię polską od części Inflant odstąpionych Szwecyi w r. 1660; w dzisiejszym stanie rzeczy całe jej koryto jest w Rosyi tj. w guberniach: twerskiej, smoleńskiej, pskowskiej, witebskiej, wileńskiej, kurlańskiej i inflanckiej.

D. jest przeszło 1100 klm. długą, żeglowną zaś od połączenia się z *Toropą*.

Rzeki przymorskie stoku bałtyckiego.

1. *Prośnica* (7) (*Persante*) bierze początek z jez. Persanzig pod wsią t. n. w Pomeranii. Z powiatu szczecinkowskiego (**Szczecinek**, **Neustettin**) wybiegłszy wpływa do białogrodzkiego (**Belgrad**) a następnie do kołobrzskiego i pod **Kołobrzegiem** (**Colberg**) wpada do morza Bałtyckiego po około 150 klm. biegn. Kier. ogólnie PłnZ.

2. *Śłupa* (8) (*Stolpe*) wypł. pod Sierakowską Hutą w pow. kartuskim (**Karthaus**) w Pr. Zach., pł. początkowo w kier. Płd. koło **Tuchlina**, przepływa przez jez. Tuchlińskie, dalej przez jez. Prężyno, Skrzynka, Trzebicino, Wielkie i Węgorzyno i pł. następnie koło w. Sulęczyn (**Sullenczyn**). Od Sulęczyna skręca ku Z., opuszcza Pr. Zach., wstępuje do Pomeranii i łączy się od l. brz. z rz. *Bytów* (9), nadpływającą z Płd. od **Bytowa** (**Bütow**). Wreszcie zwraca się *S.* ku PłnZ., pł. koło **Śłupska** (**Stolp**) i uchodzi pod w. Ujść (**Stolpemünde**) po przeszło 100 klm. biegu.

3. *Łeba* (10) (*Leba*) wypł. z jez. Czepeńskiego, należącego do grupy jezior Raduńskich w pow. Kartuskim, pł. w kier. Płn., mija Staniszewo (**Stanischewo**), dalej Strepcze (**Strepsch**), po za którymi stanowi na pewnej przestrzeni granicę pomiędzy Prusami Zachodnimi a Pomeranią. Przeszedłszy na Pomorze zwraca się ku Z., oblewa **Łębork** (**Lauenburg**), wreszcie skręca ku Płn. a potem ku PłnZ. i wpływa do jez. Leba, z którego odlewa swe wody do morza Bałtyckiego wspólnie z wodami jez. Sarbskiego pod m. **Łeba**. Dł. koryta około 100 klm.

4. *Reda* (11) (*Rheda*) wypł. pod w. Strzebielino (**Strebielin**) w pow. wejherowskim (**Neustadt** in W. Preussen), pł. początkowo w kier. Płn., mija w. Bielawę, poczem na krótkiej przestrzeni rozgranicza Prusy Zach. od Pomorza. Za w. Góra (**Ghora**) zwraca się ku W., mija **Wejherowo** (**Neustadt**), Redę i po za nią uchodzi do zatoki Puckiej (**Putziger Wick**) po niespełna 65 klm. biegu.

5. *Elbląga* (12) (*Elbing*). — Rzeką *Dzierzgoń* (13) (*Sorge*) wypł. przy w. Kadzie (**Eichhorst**) w pow. morąskim (**Mohrungen**) w Pr. Wsch., łączy się z odpływem (zw. także *Dzierzgoń*)

jez. Dzierzgoń (Sorgen-See), okrąża zamek Dzierzgoń, następnie pł. w kier. Płn. stanowiąc granicę pomiędzy Prusami Wsch. a Zach. i wpada pod w. Slobbendorf do jez. Družno (Drausen-See), z którego wypływa już jako *Elbląga*. — *E.* mimo, że po bardzo krótkim biegu uchodzi wprost do morza Bałtyckiego, byłaby sama przez się mało znaczącą, lecz bezpośrednie połączenie jej z innymi rzeczkami i jeziorami, jakoteż że nad nią rozłożyło się handlowe m. **Elbląg (Elbing)**, nadają jej pewnego znaczenia. *E.* wypł. z północnej części jez. Družno i początkowo nosi nazwę *Łachy elbląskiej (Elbinger Lache)* i dopiero po przyjęciu od l. brz. wód rz. *Tyny (14) (Thiene)* nazywa się *Elblągą*. Pod samym **Elblągiem** przyjmuje od l. brz. *Stary Nogat*, z prawej strony rz. *Homulę (15)* i pł. przez środek **Elbląga**, Uchodzi do zatoki Świeżej; dł. około 15 klm. Kier. biegu *Dzierzgoni* i *Elblągi* ogółem Płn.

6. *Passłeka (16)*, *Passarga, Passarya, (Passarge)* wypł. z wyżyny olsztyńskiej pomiędzy **Olsztynem (Allenstein)** a Gryźlinami w pow. olsztyńskim we Warmii. Niedaleko od źródeł rozlewa się w jez. Passarskie, poczem płynąc w kier. Płn. łączy się od pr. brz. z rz. 1) *Jemilówką (17) (Ameling)*, płynącą koło **Olsztyńka (Hohenstein)** z jez. Jemiołowa (Mispel-See), 2) z rz. *Liwną (18) (Liebe)*, płynącą koło **Libsztau (Liestadt)** z jez. Narien, 3) z rz. *Drwęcą warmińską (19) (Drewenz)*, płynącą koło **Ornety (Wormditt)** od w. Glandau i Hanshagen i 4) z rz. *Walszem (20) (Walsch)*, pł. koło **Melzaku (Melhsack)** z jez. Wałsz. W dalszym biegu podąża *P.* pod **Bruniewo (Brunsberge, Braunsberg)** i siedem klm. poniżej t. m. uchodzi do zatoki Świeżej pomiędzy ww. Nową i Starą Passaryą (Neu-, Alt-Passarge) po około 120 klm. biegu. — *Passłeka* prawie od źródeł aż do połączenia się z *Walszem* stanowiła zachodnią granicę Warmii.

7. *Pregoła (21)*, *Pregla (Pregel)* powstaje ze zlewu rzek: *Pisi, Rominty, Węgorapy* i *Wystruci*. Połączone razem wody tych rzek koło **Wystrucia (Insterburb)** przybierają nazwę *Pregoły* i przebiegają ztąd około 85 klm. ze W. na Z. koło Norkitten, Puschkendorf, **Welawy (Wehlau)**, **Tapiawy (Tapiau)**, **Królewca (Königsberg)** i **Holstein**. Poniżej **Tapiawy** dzieli się *Pr.* na dwa ramiona — lewe zw. *Starą Pr.*, prawe zw. *Nową Pr.*, — które łączą się ze sobą w samym **Królewc** i po za t. m. trzema odnogami wpadają do zatoki Świeżej. Dł. *Pr.* wraz z *Pisją* około 168 klm. — *Wystruć (22) (Inster)* wypł. na Z. od w. Wornakajle (Wornakallen) z błót na obszarze w. Schorrellen w pow. pilkańskim (**Pillkallen**) w Prusach Wsch. *Wystruć* pł. początkowo w kier. Z., potem PłdZ. i poniżej **Wystrucia (Insterburg)** wpada do połączonych wód *Węgorapy* i *Pisi* z *Romintą* po około 80 klm. biegu. — *Pisia (23) (Pisse)* wypł. z jez. Wisztynieckiego (Wyszter-See), leżącego na granicy Prus Wsch. a gub. suwalskiej, pł. w kier. Z. po Mielkujmy (Mehlkemen), ztąd w kier. Płn. a następnie Z. aż po **Gąbin (Gumbinnen)**, gdzie łączy się od l. brz. z *Romintą*. Od **Gąbina** podąża przeważnie w kier. PłnZ. aż do połączenia się z *Węgorapą*, ubiegłszy od źródeł niespełna 80 klm. — *Rominta (24) (Rominte)* wypł. pod w. Przerośl niedaleko od jez. Kościelnego w pow. suwalskim, przechodzi zaraz do Prus Wsch., pł. ogólnie w kier. PłnZ. i po przeszło 60 klm. biegu wpada do *Pisi* pod **Gąbinem**. — *Węgorapa (25)*, *Węgrza (Angerapp)* wypł. z jez. Mamry (Mauer-See) na Płd. od **Węgoborku (Angerburg)**, w pow. węgoborskim w Prusach Wsch. i łączy się wkrótce z rz. *Goldapką (26) (Goldap)*, wypływającą z jez. Gołdapskiego. W dalszym ciągu pł. *Węgorapa* w licznych zakrętach z Płd. ku Płn. koło **Węgorapy (Angerapp)**, **Darkiejmów (Darkehmen)** i łączy się z *Pisją* koło **Wystrucia** po przeszło 150 klm. biegu. — Do *Pregoły* wpada jeszcze pod **Welawą (Wehlau)** odl. brz. rz. *Lyna (27) (Alle)*, największa rzeka Warmii. *E.* wypł. pod w. Łyna (Lahne), w pow. niborskim (**Neidenburg**) w Prusach Wsch., pł. od źródeł w kier. Płn, przepływa w krótko przez jez. Łańskie (Lanskier-See), bieży w t. kier. koło **Olsztyna (Allenstein)** aż po **Świątógórę (Heilsberg)** a ztąd w kier. PłnW. aż do **Bartoszyca (Bartenstein)**. Od **Bartoszyca** aż do **Szympopła (Schippenbeil)** przybiera kier. W., a Płn. od **Szympopła** aż do **Frydlądu (nad Lyną) (Friedland an der Alle)**. Ztąd aż po **Albergę (Allenburg)** zwraca się ku W. i tu łączy się od pr. brz. z rz. *Omet (28)*, a poniżej **Albergi** z prawym dopływem *Swine (29)* i jej poboczną *Ilmą (30)*. Od **Albergi** skręca *E.* stale aż do ujścia ku Płn. i wpada pod **Welawą** po przeszło 143 klm. biegu.

8. *Minia* (31), *Minga*, *Minoga* (*Minge*) wypł. z jez. Dziadowo pod **Zoranami** na Żmujdzi, w pow. telszewskim, w gub. kowieńskiej; *M.* pł. zrazu ku PłnZ., za **Medyngianami** łączy się od pr. brz. z *Suzdrawą* (32), nadpływającą z PłnW. od m. **Kątowce** i w. Żlobiny, następnie mija Judejki, przybiera od pr. brz. od m. **Plungiany** płynącą rz. *Bobrunę* (33) a wypływającą z jez. Płotele Pod w. Nowosady, po złączeniu się od l. brz. z *Salantą* (34), zwraca się ku Płd. i pod **Korcianami** łączy się od pr. brz. z rz. *Olantą* (35), nadpływającą od PłdW. od m. **Kule**. Poniżej nieco wpada do *M.* od pr. brz. rz. *Zwalsia* (36) nadpływająca od W. z błot położonych pomiędzy **Andrzejewem** i **Retowem**. Minąwszy **Gorzdy** przechodzi *M.* przed w. Lentinen do Prus Wsch., mija wsie Danillen, Dittauen i Prokuls, pod w. Łujże łączy się od l. brz. z *Wiewirzą* (37) i poniżej od t. s. brzegu z rz. *Tenenis* (38). Ztąd podąża *M.* pod w. Minię (*Minge*) i tam wlewa się do zatoki Kurońskiej po około 180 klm. biegu. — *Salanta* wypł. w pow. telszewskim koło Neojan, pł. z Płn. ku Płd koło miast **Gintyliszki**, **Satanty** i po około 55 klm, biegu łączy się pod w. Nowosady z *Minią*. — *Wiewirza* wypł. w pow. rossieńskim w gub. kowieńskiej z jez. Layss koło m. **Andrzejewo**, pł. zrazu ku Z., następnie ku Płd., mija **Wewirzany**, Łujże i wpływa do Prus Wsch, gdzie łączy się z *Minią*.

9. *Danga* (39) *Tanga* (*Dange*) ma źródła powyżej w. Gruszlówki na Żmujdzi, w pow. telszewskim, w gub. kowieńskiej, pł. z Płn. ku Płd. na **Żmujdzką** i **Pruską Kratyngę** i pod **Kłajpedą** (**Memel**) po 70 klm. biegu wpada do cieśniny łączącej zatokę Kurońską z morzem Bałtyckim.

10. *Windawa* (40), *Wenta* (*Windau*) wypł. na Żmujdzi z jez. Łabunowo pod w. Łabunowo w pow. szawelskim, w gub. kowieńskiej, pł. zrazu w kier. PłnW. koło miast: **Chwałojnie**, **Użwenty** i **Szawkiany**, ztąd przybiera kier. Płn. aż po Kurszany, poczem zwraca się ku PłnZ. i zatrzymując już ten kier. aż do ujścia przepływa koło miast: **Popielany**, **Wiekśnie**, **Lackowa** i Greże (Grösen). Tu wchodzi do Kurlandyi, mija Szkrundę (Schrunden), **Kuldygę** (**Goldingen**), **Piltyn** (**Pilten**) i pod **Wentą** (**Windau**) uchodzi do morza Bałtyckiego po około 300 klm. biegu.

11. *Aa* (41), *Gauja kurlandzka*, po łotew. *Leela-Upe*, powstaje złączenia się dwóch rzek: *Niemenka* (**Memel**) i *Muszy* (*Muscha*) pod m. *Bowsk* (*Bauske*) i odtąd przybiera dopiero nazwę *Aa*. Jest główną rzeką Kurlandyi i zabiera mnóstwo dopływów zbiegających się wachlarzowato do głównego łożyska. — *Niemenek* (42) wypł. pod w. Litwiniszki (dawn. m. **Jeziorosy**) w pow. nowoaleksandrowskim w gub. kowieńskiej i pł. w kier. Z. aż po **Poniemunek**, tu zwróciwszy się ku PłnZ. łączy się od pr. brz. z rz. *Lankupą* (43) (*Lankaupę*), płynącą od m. **Rakiszki**, następnie mija Poniemuń, gdzie przybiera od pr. brz. rz. *Berżonę* (44), płynącą od m. **Czadosy** (**Tschadosy**). Następnie dosiada *N.* m. **Kwietki** i po za niem łączy się z rz. *Nieretką* (45), płynącą od W. koło m. **Suwejniszki** i odtąd stanowi granicę pomiędzy gub. kowieńską a gub. kurlandzką. W dalszym biegu zlewa się *N.* od pr. brz. z rz. *Sussej* (46), nadpływającą od PłdW. koło m. **Oknisty** i w. Nereta (Nerft), a poniżej od t. s. brz. z rz. *Weżyty* (47) (*Wesit*), płynącą od W. z jez. Weżyty koło w. Worlany. Od połączenia się z *Weżytem* przybiera *N.* przy biegu bardzo krętym kier. ogólnie Z. i bieży koło **Radziwilliszek Żmujdzkich**, **Brunowiszek**, Alt-Raden i za **Bowskiem** łączy się z *Muszą* ubiegłszy od źródeł przeszło 170 klm. — *Niemenek* przybiera jeszcze od l. brz. rz. *Oposzczę* (48), wypływającą na W. od m. **Ponedel** w pow. nowoaleksandrowskim. *O.* pł. zrazu w kier. Z. aż do w. Downary, ztąd w kier. Płn. koło w. Malejsze, rozlewa się w jez. Szyrwenty (cz. Birżańskie), mija Oposzczę, **Birże Litewskie** i łączy się z *N.* po około 65 klm. biegu pod **Radziwilliszkami**.

12. *Musza* (49) wypł. w pow. szawelskim, w gub. kowieńskiej, pomiędzy ww. Biczusze, Roczkiew i Michnajcie na Płn. od m. **Gruździe**. *M.* pł. w kier. W. aż do połączenia się z rz. *Lawenną* i na tej przestrzeni przyjmuje następujące dopływy od pr. brzegu: 1) rz. *Kulwę* (50) (*Kulpa*) płynącą z Płd.; 2) rz. *Szyładis* (51); 3) rz. *Kroję* (52), która wybiegłszy z jez. Gudele pł. naokoło m. **Ligumy**, m. **Pokrój** i uchodzi pod Liberyszkami; 4) rz. *Dowginę* (53). *D.* wypł. z jez. Weras, pł. z Płd. ku Płn. koło **Szadowa**, **Rozalina**, **Kłowany** i wpada pod Rymszanami; 5) rz.

Lawenę (54). *L.* wypł. pod w. Połujki w pow. nowoaleksandrowskim, niedaleko m. **Ponedel**, pł. w kier. Z. koło miast **Kupiszki** i **Korsakiszki**, za Hulą skręca ku Płn., mija Puszołaty i za **Pozwolem** wpada do *Muszy* po przeszło 100 klm. biegu. — Od połączenia się z *Lawenną* przybiera *M.* kier. Płn. i przyjmuje od pr. brz. 6) rz. *Piwesę* (55), 7) rz. *Totolę* (56), poczem mija **Sałaty** i za **Bowskiem** łączy się z *Niemenkiem* po niespełna 130 klm. biegu. — *Piwesa* wypł. pod w. Ejnary, pł. w kier. Z. koło m. **Solomleś**, skręca ku Płn. pod w. Grudczyszki i uchodzi poniżej **Pozwola** pod w. Popiwesie.

Tak utworzona rz. *Aa* pł. następnie w kier. ogólnie PłnZ. i zasila się następującymi dopływami od l. brz. 1) *Islie* (57). *I.* wypł. na Płn. od **Konstantynowa**, pł. w kier. PłnZ. i przybiera od l. brz. *Birszipę* (58), wypływającą również na Płn. **Konstantynowa** i płynącą ku Płn. koło w. Żejmele; 2) *Szwiteń* (59) wypływającą pod m. **Poszwityn**; 3) rz. *Sesawę* (60) (*Sessau*), która wypł. na Płd. od m. **Krukl** i w biegu swym ku Płn. mija w. Sesawy; 4) rz. *Wirczówkę* (61) (*Wurssau*). *W.* wypł. na PłnZ. od **Poszwityna**, pł. w kier. Płn. i od l. brz. łączy się z rz. *Elej* (62), biejącą koło w. Elej; 5) rz. *Platonią* (63), mającą swe źródła niedaleko źródeł *Muszy*; 6) *Szwetą* (64), 7) *Aucą* (65) i *Terwetą* (66), które połączone razem kanałem Jakóba, jednym korytem dostarczają wody dla m. **Mitawy** (**Mittau**), gdy drugie wpada do *Aa* za **Mitawą**. Na tej przestrzeni prawym znaczniejszym dopływem *Aa* jest rz. *Ekawa* (67) (*Eckau*). *E.* wypł. pod Ducewiczami, pł. kręto w kier. ogólnie PłnZ. koło wsi Tauerkaln, Barbern i Ekawy, łączy się od pr. brz. z rz. *Misse* (68) i uchodzi za **Mitawą**. Odtąd przybiera *Aa* kier. Płn. i przed ujściem jeszcze zasila się znaczniejszym l. dopływem rz. *Berzą* (69) i przed m. **Szlok** skręca ku PłnW., łączy się odpływem jez. Babis, rozdziela się na trzy ramiona, z których dwa uchodzą bezpośrednio do zatoki Rygskiej, podczas gdy trzecie wpada do *Dźwiny*. Długość *Aa* od **Bowska** około 115 klm. — *Berża* wypł. z jez. Sabbern pod w. Gross-Aux, pł. początkowo w kier. W. a następnie PłnW. i wpada do *Aa* naprzeciw wsi Kaluzeem.

B) Uchodzące do morza Czarnego.

1. *Dniestr* (70), zwany również *Niestr*, po turecku *Turla*, w starożytności *Tyras* lub *Tyras*, wypł. w Karpatach, kilkadziesiąt klm. na Płd. od **Sambora**; źródła jego leżą powyżej w. Wołcze, poniżej szczytu Rozłucze, w pow. turezańskim w Galicyi około 900 mtr. n.p.m. *D.* pł. zrazu w kier. Płn., od **Starego Miasta** (obecnie **Starego Sambora**) do **Sambora** przybiera kier. PłnW., potem zwraca się ku PłdW. i przepływa koło **Brzozdowców**, **Halicza**, **Jezupela** i **Zaleszczyk**. Od w. Zeżawy przed **Zaleszczykami** aż po wieś bukowińską Omuth tworzy granicę pomiędzy Galicyą a Bukowiną, a ztąd aż do w. Kazaczówka (Okopów Św. Trójcy) przy ujściu *Zbrucza* rozgranicza Galicyę od Bessarabii. W dalszym ciągu robiąc silne zakręty pł. w kier. W. po **Mohilów**, w kier. WPłd. aż po za **Raszków** a w kier. Płd z małym nachyleniem ku W. aż do ujścia i rozgranicza gub. bessarabską od gub. podolskiej i chersońskiej. W drodze od Okopów mija **Chocim**, **Studzienicę**, **Uszycę Starą**, **Mohilów**, **Jampol**, **Cekinówkę**, **Kamienkę**, **Raszków**, **Rybnicę**, **Jahorłyk**, **Nowe Dubozary**, **Bender**, **Tyraspol**, **Ołonestę**, **Wielki Majak** i szerokim limanem uchodzi do morza Czarnego pomiędzy **Białogrodem** (**Akerman**) a **Owidio polem**.

Według dawniejszego stanu rzeczy, przepływał *D.* przez wojtwa czerwono-ruskie, dalej odgraniczał w pewnej części to wojtwa od wojtwa podolskiego, następnie stanowił granicę pomiędzy Bukowiną i Mołdawią a wojtwa podolskiem, wreszcie oddzielał aż po rz. *Jahorłyk* wojtwa braclawskie od posiadłości tureckich, przez które po za ujściem *Jahorłyku* podążał ku morzu.

Łożysko rzeki miejscami granitowe a płytkie, nurt zaś bystry. Progi pod **Jampolem** zawsze przeszkadzały spławowi wygodnemu i żegludze. Za Zyg. Augusta był zamiar ułatwienia żeglugi, lecz rozmaite przyczyny przeszkodziły wykonaniu zamierzonego dzieła.

Długość koryta około 1338 klm., z czego 608 klm. przypada na Galicyę.

2. *Boh* (71), *Bug południowy*, w star. *Hispanis*, ma źródło swoje na Wołyniu, blisko granic wojtwa czerwono-ruskiego i podolskiego. Wypływa z jeziora pod górą Zborna położonego, w pobliżu w. Czerniawka, na Z. od m. **Kupiel**, w pow. starokonstantynowskim, w gub. wołyńskiej i zaraz przechodzi do gub. podolskiej. *Boh* pł. zrazu w kier. WPłd. koło **Czarnego Ostrowa, Proskirowa** w tym kier. aż po **Latyczów**, gdzie łączy się z rz. *Wolkiem*. Od **Latyczowa** aż po **Chmielnik** skręca ku PłnW. a ztąd aż po **Janów** ku PłdW. Od Janowa przybiera kier. Płd., mija **Winnicę** i podąża pod **Woroszyłówkę**, gdzie łączy się z rz. *Baran*. Od **Woroszyłówki** przybiera kier. ogólnie PłdW. i pł. koło **Peczar, Braclawia, Rajgrodu, Ładyżyna, Trościańczyka, Sawrania, Bohopola, Olwiopola** a przeszedłszy w tem miejscu do gub. chersońskiej koło **Wozneseńska, Mikołajowa (Nikołajew)** i poniżej t. m. wpada do limanu bohowego, łączącego się z limanem dniprzańskim.

B. ma we większej części łoże granitowe, bieg przeważnie bystry, na drodze swej liczne zapory, co czyni go niesposobnym do żeglugi i dopiero kilka klm. za **Aleksandrówką** znika łoże granitowe. W miejscu zwanem Kuczman, niedaleko ujścia rz. *Kodymy* stał **Most Witolda** — Witoldowy Bród (komora celna). *B.* jest spławnym dopiero od **Wozneseńska**, długość koryta jego wynosi około 725 klm.

W biegu swoim zraszał *B.* dawniejsze wojtwa podolskie, przepływał przez środek wojtwa braclawskiego po **Olwiopol**, dalej płynął przez część kraju odstąpionego Turcyi w r. 1672, dziś zaś pł. przez gub. podolską i chersońską.

3. *Dniepr* (72), inaczej *Niepr*, w star. *Borysthenes*, wypł. z płaskowzgórza Wałdajskiego; źródła jego znajdują się niedaleko źródeł *Dźwiny, Wołgi* i *Lowaci*, pomiędzy ww. Kostino a Michajłowo w pow. bielskim, w gub. smoleńskiej. *D.* pł. zrazu w kier. Płd. koło **Bałowa, Zaprudy**, poczem nagle zwraca się ku Z., przepływa koło **Drohobuża, Pnewa, Smoleńsha, Rosośny, Kozian**, wchodzi pod **Orszą** w granice dawnej Polski tj. przed r. 1772, a zwróciwszy się znów ku Płd. bieży obok **Kopysi, Szkłowa, Mohilowa (Mogilew), Daszkówki, Starego i Nowego Bychowa, Rochaczewa, Gorwala, Rzeczycy i Łojowa**; odtąd *D.* opuszcza obszar ziem polskich, tworzy granicę polityczną pomiędzy Polską przedrozbiorową a Rosyą, aż do połączenia się z rz. *Irpieniem*, mija Krupiankę, Sorokoszyce, **Kijów** i tu zwraca się ku WPłd. Od przyjęcia wód *Irpienia* opuszcza granicę posiadłości polskich, przepływa krajem b. wojtwa kijowskiego aż po **Stajki**, i od t. m. aż po **Kryłów** jest znów granicą polityczną pomiędzy Polską a Rosyą. Na drodze od **Kijowa** pł. obok **Stajek, Kaniowa, Trechtymirowa, Czerkassów, Leśny, Kryłowa, Krukowa, Krzemieńczuka, Orlika, Werchednioprowska i Ekaterynosławia**; ztąd zwraca się ku Płd. a między **Aleksandrowskiem** a **Nikopolem** ku Z. a następnie aż do ujścia ku PłdZ. Od **Ekaterynosławia** mija Nowy Kudak, Kamionkę, Stary Kudak, Petrówkę, Kiczkas, **Aleksandrowsk, Nikopol, Gawryłówkę**, twierdzę **Tawań** tj. dzisiejszy **Berysław**, a za czasów tureckich **Kyrykermen** i pod **Chersonem** tworzy liman, którym pod Oczakowem uchodzi do morza Czarnego.

Rzeka ta w biegu swoim oblewała podług dawniejszego podziału geograficznego kraju wojtwa smoleńskie, witebskie, mścistawskie i mińskie, odgraniczała wojtwa kijowskie od czernichowskiego, przepływała przez ziemie zajmowane przez Kozaków i część kraju odstąpioną Turcyi w r. 1672. Dzisiaj pł. *D.* przez ziemie należące do Rosyi, a mianowicie przez gub. smoleńską i mohilewską, granicami mińskiej i czernichowskiej, dalej kijowskiej, połtawskiej i chersońskiej, wreszcie przez gub. ekaterynosławską, nakoniec granicami gub. chersońskiej i Krymu.

Bieg *Dniepru* (*D.* według miejscowego podania płynie spodem, „dnem pre“) jest bystry, brzegi mocne i wyniosłe, łożysko szerokie, wody często mętne, pastwiska nadbrzeżne prze-

wyborne; rzeka zamarza nierówno zależnie od klimatu danych okolic i tak np. pod **Smoleńskiem** staje w listopadzie a puszcza dopiero w kwietniu, gdy pod **Kijowem** pokrywa się lodem od stycznia do połowy marca. Spław zwykły zaczyna się od **Smoleńska** i ciągnie się do **Ekaterynostawia**, gdzie zaczynają się porohy czyli progi, które aż do Kiczkasu tamują żeglugę; na wiosnę jednakże rzeka wzbiera do tego stopnia, iż lekkimi statkami i tratwami można w kwietniu i w maju przebyć porohy. W innych miesiącach przewożą towary z **Ekaterynostawia** łądem po lewym brzegu rzeki aż do **Aleksandrowska**, gdzie je przeładowują na statki. Porohy są to skały granitowe biegnące w poprzek rzeki, sterczące w letniej porze na pięć do ośmiu metrów ponad wodą; ważniejszych liczono dawniej trzynaście a mianowicie: Kudak (Kodak), Sulski (Surski), Lochański (Łokczany), Strzelczy, Dzwoniec, Kniahinin (Tiahińska zaporą), Nienasyćiec (Niesyt, Died), Woronowa zaporą (Krzywa zaporą), Wołnik (Wnuk), Budziłowski, Tawoźżańska zaporą, Liszny i Wilny.

Rząd rosyjski miał zamiar przez połączenie rz. *Moskówki* (*Moskiewki*) z rz. *Samarą* ułatwić omińnięcie porohów; przy porohu głównym tj. Nienasyćcu założono dwie śluzy, porohy Kudak, Sulski, Łokczany i Strzelczy wysadzono minami a obok innych mają być jeszcze założone śluzy. Niezupełnie to jednak odpowiada celowi a żegluga i spław odbywa się po większej części starą, „kozacką“ drogą przy pomocy sterników mieszkających we wsiach Kamionce i Kudaku.

Dniepr, zapomocą kanałów Berezyńskiego, Ogińskiego i Muchawieckiego połączony z *Dźwiną*, *Niennem* i *Wisłą* a przez kanał Orelski połączony z *Dźwiną* jest bardzo ważną rzeką pod względem żeglugi. Pomiędzy porohami a limanem znajduje się na *D.* około 70 wysp, z których znaczniejsze są: Kochanie, Chortyca (Chorczyca), Nowa Sicz, Tawań, Tomakówka, Wielki Ostrów, Czartomelik i t. d. Wyspa Tawań leży na wprost m. **Tiahinka**; u zlewu rz. *Końskiej Wody* do *D.* u tawańskiego brodu stała dawniej za czasów Witolda komora celna (Witoldowa łąźnia) i w tem miejscu była jedna z najdogodniejszych przepraw przez *Dniepr*.

Liman dniewprowy jest to zatoka słodkiej wody przy ujściu *Dniepru* i *Bohu* do morza Czarnego, ma około 60 klm. długości i jest 2—10 klm. szeroki, głęboki zaś nie więcej nad 2—3 mtr., tak że statki głębiej się zanurzające zatrzymują się w t. zw. głębokiej przystani, skąd ładunek łodziami przywożą do **Chersonu**. Liman zamarza i to nie zawsze w pierwszych piętnastu dniach stycznia, puszcza zaś w końcu lutego.

Długość rzeki wynosi około 1700 klm.; jest żeglowną na $\frac{9}{10}$ cz. swej długości.

Do działu *A*) wliczyć należy jeszcze dwie rzeki, bieżące częściowo przez ziemie polskie. Nie łączą się one bezpośrednio z morzem, lecz zasilają jeziora, których odpływy noszą już inną nazwę i nie leżą na obszarze ziem dawnej Polski. Są to rzeki *Wielka* i *Łować*. *Wielka* wpada do jez. Pskowskiego, łączącego się z jez. Czuckiem, odpływem zaś jez. Czuckiego jest rz. *Narwa*, uchodząca do zatoki Fińskiej. — *Łować* wpływa do jez. Ilmeńskiego, którego wody odprowadza do zatoki Fińskiej rz. *Wołchow*.

Wielka (73) (*Muldowa*, *Welikaja*) wypł. z jez. Mały Wiaź położonego na granicy powiatów opoczeńskiego i wielkołuckiego w gub. pskowskiej. *Wielka* pł. zrazu w kier. Z., przepływa przez szereg jezior a mianowicie Wielki Wiaź, Chodnie, Małe i Wielkie Ostre, Careszczo, Chwaleniec, Jazno, Wierato. Czarne, Byste i t. d. i złączywszy się od pr. brz. z rz. *Alulą* (74) skręca ku PłdZ., od Greblo ku PłnZ. a następnie ku Płn. W tym kier. minawszy **Opoczke** łączy się od pr. brz. z rz. *Kudką* (75) i z rz. *Szestem* (76) a od l. brz. z rz. *Issą* (77) i poniżej teje z pr. dopływem swym rz. *Sorotem* (78). Odtąd skręca *Wielka* znowu ku PłnZ., przybiera od l. brz. rz. *Utroję* (79) i *Wjadę* (80), zawraca ku Płn. a przyjąwszy l. dopływ rz. *Kudeb* (8) i pr. dopływ rz. *Czerechę* (82) przybiera ostatecznie kier. PłnZ., przepływa przez **Psków**, na

którego obszarze łączy się od pr. brz. z rz. *Pskówką* (83) i wpada do południowej części jez. Pskowskiego licznymi odnogami, z których główne nosi nazwę *Worona*. Dł. przeszło 370 klm.

Łowat (84) (*Lowat'*) wypł. z jez. Zawiesno, w pow. horodockim, w gub. witebskiej, pł. zrazu w kier. PłdW. aż po w. Meże, przepływa przez jez. Miezo, z którego wypłynąwszy przybiera kier. Płn. Przy tym kier. biegu przepływa przez jez. Sosno, Czerniasto i Siesisto, następnie łączy się od pr. brz. z rz. *Komlą* (85) i zwraca się ku PłnZ. a wreszcie ku Płn. od połączenia się od l. brz. z rz. *Jemienką* (86), nadpływającą od Z. od m. *Newel*. Przy powyżej wskazanym kier. biegu przepływa przez **Wielkie Łuki**, koło Parfenu, Czernisy, przybiera od l. brz. rz. *Łoknię* (87) a następnie *Chławicę* (88) i od Trójcy-Chławicy zwraca się na W. a następnie ku Płn., łączy się od pr. brz. z rz. *Kunią* (89) i mija Chołm. Niedaleko przed ujściem łączy się jeszcze od l. brz. z rz. *Redzią* (90) i *Poliściem* (91) i wpada do jez. Ilmeńskiego. Dł. przeszło 300 klm.

Dopływy pierwszego rzędu.

Przytoczone tutaj dopływy pierwszego i drugiego rzędu umieszczone są w tym porządku, jak do głównego koryta wpadają, zaczawszy od źródeł jego aż do ujścia.

Do Odry.

OD LEWEGO BRZĘGU:

Opawica (92) (*Oppa*) powstaje ze zlania się trzech górskich, ze Sudetów wypływających strumieni: *Opawicy Białej* (93), *Czarnej* (94) i *Sredniej* (95) w pow. karniowskim, na Szląsku austr.; O. pł. w kier. PłdZ. koło **Karniowa (Jaegerndorf)**, **Opawicy (Tropowitz)**, **Opawy (Troppau)** i uchodzi pod Strzebowicami (Strzebowitz) po około 75 klm. biegu. Od **Opawy** aż po Strzebowice stanowi granicę pomiędzy Szląskiem austr. a pruskim.

OD PRAWEGO BRZĘGU:

Ostrawica (96) wypł. na granicy Moraw, Szląska i Węgier na Płd. od Ostrawicy (Ostrawitz) w pow. frydeckim, pł. w kier. Płn. koło **Frydląda (Friedland)**, **Mistka**, **Frydka**, pomiędzy Polską a Morawską Ostrawą (Polnisch-, Mährisch Ostrau) i uchodzi pomiędzy Hruszowem (Hruschau) a Przewozem (Przivos) po 75 klm. biegu. Prawie od źródeł aż do ujścia stanowi granicę pomiędzy Morawami a Szląskiem austriackim.

Olsza (97) (*Olsa*) wypł. na granicy Galicyi i Szląska pod w. Kosaczyska w pow. jabłonkowskim na Szląsku; pł. w kier. PłnZ. koło **Jabłonkowa (Jablunkau)**, Trzyńca (Trzynietz), **Cieszyna (Teschen)**, Darkowa (Darkau), **Frysztatu (Freistadt)** i pomiędzy w. Kopytowem (Kopitau), a w. Olszą (Olsau) uchodzi do *Odry* naprzeciw **Bogumina (Oderberg)** ubiegłszy około 90 klm.

Zimna (98) (*Cyna [Zinne]*) wypł. pod m. **Głupczyce** (także **Łubczyce [Leobschütz]**) przy samej granicy Szląska pr., w pow. łubczyckim; pł. w kier. WPłd. i za Bękowicami (Benkowitz) uchodzi po około 50 klm. biegu.

Kłodnica (99) (*Klodnitz*) wypł. w lasach katowickich pod m. powiatowem **Katowicami (Kattowitz)**, na Szląsku pr.; pł. w kier. ZPłn. koło **Gliwic (Gleiwitz)**, od których poprowadzony jest kanał równoległy do rzeki, towarzyszący jej aż do ujścia. Od w. Łony (Lohnia) kier. ZPłn. zmienia *K.* na PłdZ., mija **Ujazd (Ujest)** i uchodzi obok w. Kłodnicy (Klodnitz) nawprost m. **Koźle (Kosel)** po 62 klm. biegu.

OD LEWEGO BRZEGU :

Osoblacha (100) wypł. jako rz. *Osa* (101) koło Piotrowic (Petersdorf), w pow. karniowskim; pł. zrazu od Z. ku W., a potem ku Płn. aż do m. **Osoblachy (Hotzenplotz)**, tu zmienia dawny kier. na PłnW. i odtąd nosi miano *Osoblachy (Hotzenplotz)*; następnie przechodzi na Szląsk pr., pł. koło **Głogowy Górnoj (Ober-Glogau)** i pod Krapowicami (Krappitz) uchodzi po około 76 klm. biegu.

Mała Panew (102) (*Malapane*) wypł. w król. kongresowem kilka klm. od granicy Szląska pr., niedaleko w. Cynków a na Płn. od **Siewierza**, w pow. będzińskim w gub. piotrkowskiej; przeszedłszy wkrótce na Szląsk pr. pł. przeważnie w kier. Z., z małym nachyleniem ku Płn, mija w. Bruszyka (Brushek) a przed w. Potempa łączy się od l. brz. z rz. *Sztołą* (103) płynącą od m. **Tarnowskie Góry** (Tarnowice [Tarnowitz]). W dalszym biegu mija *Mała Panew* huty Ozimek (niem. Malapane), w. Turawą i kilka klm. za w. Czarnowąsem (Czarnowanż) uchodzi po przeszło 105 klm. biegu.

Nissa Szląska (104), *Kładzka* albo *Pierwsza N. (Neisse)* wypł. pod w. Thanndorf w pow. bystrzyckim (**Habelschwerdt**) na Szląsku pr., 1000 mtr. n.p.m., niedaleko **Międzyborza (Mittelwalde)**; pł. w kier. Płn. koło **Bystrzycy (Habelschwerdt)**, **Kładzka (Glatz)**, po za którym przybrałszy kier. W. mija **Wartę (Wartha)**, **Paczków (Patschkau)**, **Otmachów (Otmachau)** i **Niszę (Neisse)**. Po za **Niszą** zwraca się ku PłnW., mija **Loewen** i uchodzi poniżej **Szurgastu (Schurgast)** ubiegłszy 180 klm.

Stobrawa (105) (*Stober*) wypł. na Szląsku pr. pod Borkami Małemi (Klein-Borek) w pow. olesińskim około **Oleśna (Rosenberg)**. Za **Oleśnem** zmienia początkowy kier. Z. na PłnZ., od **Kluczborga (Kreuzburg)** zwraca się na Z., mija Wierzchy (Wierschy), Zawisze, Chwałkowice (Falkowitz), obniża się ku PłdZ., pł. koło Miejsca (Städtel), Karłowic (Karlsmarkt) i Kolonii Starych. Ztąd skręca ponownie na Z. i poniżej Stobrawy (Stoberau) uchodzi po 75 klm. biegu.

Olawa (106) (*Ohle*) wypł. pod Lindenowem (Lindenau) na Szląsku pr., w pow. grotkowskim (**Grottkau**), pł. w kier. Płn. koło **Ziembic (Münsterberg)** i **Strzelina (Strehlen)** a zwróciwszy się ku W. koło **Więzowa** i **Olawy (Ohlau)**. Za Baruszowicami (Baumgarten) zmienia dawniejszy kier. na PłnZ. i zachowuje aż go po **Wrocław (Breslau)**, na obszarze którego wpada do *Odry* po około 72 klm. biegu.

Śleza (107) (*Lohe*) powstaje z połączenia dwóch małych rzeczek: *Małej Ślezy* (108) (*Kleine Lohe*) i *Wielkiej Ślezy* (109) (*Grosse L.*). *Mała Ś.* wypł. po za wsią Tepliwoda w pow. ziebickim (**Münsterberg**) na Szląsku pr., pł. zrazu w kier. Płn., następnie PłnW. a wreszcie ZPłn. i pod Borową (Bohrau) łączy się z *Wielką Ś.* — *W. Ś.* wypł. pod w. Berek i pł. aż po za w. Kamień (Jordansmühl) w kier. Płn. a następnie W. aż do połączenia się obu rzeczek — Tak powstała *Ś.* pł. w kier. Płn. koło ww. Boginie (Bogenau), Bettlern, pomiędzy Kettendorf a Hartlieb, opływa od Z. **Wrocław (Breslau)** i poniżej tego miasta wpada do *O.* ubiegłszy od źródeł (*W. Ś.*) przeszło 65 klm.

Wystrzyca (110) (*Weistritz*) wypł. na samej granicy Szląska pr. i Czech, z północnych stoków Sudetów, z gór Waldenburskich czyli „Wysoki las“ pod w. Ober-Wüstegiersdorf, w pow. walbrzyskim (**Walbrzych [Waidenburg]**);

Widawa (113) (*Weide*) wypł. pod w. Rudelsdorf z gór Trzebnickich czyli Kocich, w pow. sycowskim (**Gross-**, albo **Polnisch-Wartenberg**), pł. w wielkich zakrętach w kier. WPłd. aż do **Namysłowa (Namslau)** a ztąd

OD LEWEGO BRZEGU :

pł. w kier. ZPłn. po w. Tannhausen a ztąd w kier. WPłn. koło Polskiej (Górnej) Wystrzycy (Ober-Weistritz) i **Świdnicy (Schweidnitz)**. Za **Świdnicą** łączy się od prz. brz. z rz. **Piławą (Pielau)**, przybiera kier. PłnW., mija wsie Domanze i Fürstenau, m. **Kąty (Kanth)** i w. Malkwitz. Minąwszy Malkwitz łączy się od l. brz. z rz. **Strzygłowską Wodą (Striegauer Wasser)**, bieży pomiędzy wsiami Deutsch-Lissa i Goldschmieden, opływa od Z. w. Herrnprotsch i wpada do *O.* po około 80 klm. biegu naprzeciw ujścia **Widawy**. — **Piława (111) (Pielau)** wypł. na Płd. od w. Gnadenfrei, pł. w kier. ZPłn. pomiędzy Górną a Dolną Piławą, łączy z potokiem zwanym także **Piławą** płynącą przez w. Długą Piławą (Langen Pielau lub Peilau), mija **Rychbach (Reichenbach)** i Kreisau; ztąd skręca ku Płn. i za Weizenrodau uchodzi po około 50 klm. biegu. **Strzygłowska Woda (112)** wypł. w górskiej okolicy na granicy pow. kamienogórskiego (**Landeshut**) a świdnickiego, pł. w kier. Płn. koło **Hohenfriedeberg** aż po **Strzygłów**, gdzie przybiera kier. W. a następnie od Laasan aż do ujścia kier. ogólnie PłnW. Długość koryta niespełna 70 klm.

Kacbacha (114) wypł. pod w. Ketschdorf w pow. szunowskim (**Schönau**) na Szląsku pr., pł. w kier. Płn. koło Starego Szunowa (Alt-S.), **Szunowa (Schönau)** aż do **Złotogóry (Goldberg)**, tu skręca ku PłnW., ten kierunek zatrzymuje aż do ujścia do **Odry** i na tej przestrzeni mija Gross-Janowitz, **Lignicę (Liegnitz)**, Panten i **Parchwice (Parchwitz)**. Długość niespełna 85 klm. Na obszarze w. Gross-Janowitz przybiera **Kacbacha** od pr. brz. rz. **Niszę Szaloną (Wühtende Nisse)**. **N. S. (115)** wypł. z pod Łysogóry (Kahlberg) w pow. bolkowickim, na Szląsku pr.; pł. w kier. Płn. po **Bolkowice (Bolkenhain)** a ztąd aż po Rohnstock w kier. PłnW. Za w. Rohnstock zwraca się ku PłnZ, mija **Jaworz (Jauer)** i uchodzi po około 45 klm. biegu. — Na obszarze **Lignicy** przyjmuje **K.** od l. brz. rz. **Czarne (Schwarzwasser)**. **Cz. (116)** wypł. z błot. torfowisk i lasów powiatu bolesławskiego na Płd. od w. Greulich; pł. zrazu w kier. ZPłn., potem W. a następnie skręca ku PłdW., mija wsie Samice (Samitz), Vorhaus, Ober- i Nieder-Langenwaldau i uchodzi po przeszło 45 klm. biegu. — Poniżej **Czarny** wpada jeszcze do **K.** od pr. brz. rz. **Weidelache**. **W. (117)** wypł. z pod góry Gansberg, pł. ogółem w kier. Płn. po Mertschütz; następnie skręca ku PłnZ. i wreszcie zwraca się ponownie ku Płn. i uchodzi na obszarze wsi Kunitz a poniżej Panten po przeszło 35 klm. biegu.

Barycz (118) Barcz (Bartsch) ma źródła w lesie należącym do wsi Wielkie Wysocko (Gross-Wysocko), w pow. ostrowskim (**Ostrowo** in Posen) w W. Ks. Poznańskim, pł. w kier. Z. koło w. Przygodzice Wielkie, przepływa zaraz za nią przez jez. Trzcielino następnie łączy się z odpływami jezior Bagno i Radziwiłł i mija **Odolanów (Adelnau)** i Uciechów. Zaraz za Uciechowem opuszcza W. Ks. Poznańskie i przeszedłszy na Szląsk pr. pł. koło m. **Mielice (Militsch)**, popod **Sulejowo (Sulau)** i koło **Straburka (Trachenberg)**. Za Straburkiem łączy się od l. brz.

OD PRAWEGO BRZEGU :

zwróciwszy się ku Z. mija **Bierutów (Bernstadt)** i Wüstendorf. Odtąd bieży prawie równoległe do **Odry** w kier. PłnZ., opływa od Płd. **Psie Pole (Hundsfeld)** i uchodzi prawie naprzeciw ujścia **Wystrzycy** po około 100 klm. biegu.

z rz. *Schaetzke* (119), skręca ku PłnW., bieży koło Wąsoszy (Herrnstadt) i uchodzi za w. Schwusen a 14 klm. powyżej **Wielkiej Głogowy (Gross-Glogau)**, po przeszło 140 klm. biegu.

Obra (120) wypł. pod w. Stara Obra (Alt-Obra) w pow. koźmińskim (**Koschmin**), w W. Ks. Poznańskim; pł. zrazu w kier. W. a następnie Płn. koło **Jaraczewa (Jaratschewo)** i w. Chytrowo, poza którą skręca ku Z., potem ku Płd. a wreszcie ku PłnZ, który to kierunek zatrzymuje aż po **Krzywin (Kreiben, Krewen)**. Od **Krzywina** ujęta jest w pojedynczy kanał, zw. kanałem kościańskim, który prowadzi jej wody aż po m. **Kościan (Kostin)**, gdzie rozdzielono wody *O.* w trzy kanały i tam następuje rozdział wód ku W. i Z. Na W. biegnący kanał Mościńskim zwany, odprowadza większą połowę wody do *Warty* przy w. Rogalinek. Zachodni kanał, który zbiera i łączy w sobie rozmaite dopływy. dzieli się na dwa ramiona: północne i południowe i łączy się jeszcze z innymi kanałami. W kanałach zebrane wody *Obry* spływają do jez. Orchowego (Ruden-See), z którego pod w. Ujście (Tepperbuden) wypływają pod nazwą *Obrzyicy* (121). *O.* opuszcza następnie W. Ks. Poznańskie pod w. Chwalim, przyjmuje na samej granicy od pr. brz. rz. *Zgniłą Obkę* (122) (*Faule Obra*), przechodzi do Brandenburgii, mija tam **Cylichów (Züllichau)**, Smolin, Ostrowsko i pod Cygańcami (Tschichortzig) wpada do *Odry*.

Bóbr (123) *Bobrawa (Bober)* wypł. w Czechach z działu Gór Olbrzymich zwanego Rehorngebirge; jako strumień wstępuje na Szląsk pruski i pł. w kier. W. aż do **Lubawy (Liebau)**, a ztąd w kier. Płn. koło **Kamienogóry (Landeshut)** po Werthersdorf. Następnie zwraca się ku PłnZ. i bieży koło Rudolfowa (Rudelstadt), **Kupferbergu**, Janowic (Janowitz) i **Jeleniej Góry (Hirschberg)**. Odtąd zwraca się ku Płn., mija **Wleń (Lähn)**, **Lwów (Löwenberg)**, **Bolesław (Bunzlau)** i **Szprotawę (Sprottau)**, po za którą aż po Mochyń Polski (Polnisch-Machau) i **Zegań (Sagan)** przybiera ponownie kier. PłnZ. a nakoniec Płn.; koło Naumborka (Naumburg), wstępuje do Brandenburgii i za m. **Bobersberg** a poniżej **Krosna (Crossen)** wpada do *O.* po 210 klm. biegu. — Do *Bobru* wpadają od pr. brz.: *Zydra* (124) (*Cyder*), *Lässig* (125), *Mały Bober* (126), *Szprotka* (127), *Brzeźnica* (128); od l. brz.: *Łomnica* (129), *Zack* (130), *Kwiż* (131), *Czerna* (132). — *Zydra (Zieder)* wypł. na Płd. od m. **Schoenberg**, w pow. kamienogórskim, prawie na samej granicy Czech a Szląska pr.; pł. w kier. Płn. koło Gryzobora (Grüssau), Hemsztopy (Hermsdorf), Wyższej i Niższej Żydry (Ober-, Nieder-Zieder) i uchodzi za **Kamienogórą**. Dł. około 22 klm. — *Lässig* wypł. na PłdW. od wsi Alt-Lässig w pow. walbrzyskim (**Waldenburg**), pł. w kier. PłnZ. koło Schwarzwaldau, Wittgendorf i za Ruhbach uchodzi po niespełna 22 klm. biegu. — *Łomnica (Lomnitz)* wypł. z gór Olbrzymich, w pow. jeleniogórskim (**Hirschberg**), pł. w kier. Płn. koło Erdmansdorf, Łomnicy (Lomnitz) i za nią łączy się od pr. brz. z rz. *Eselbach* (133) i uchodzi pod **Jelenią Górą (Hirschberg)** po około 28 klm. biegu. — *Zack* powstaje ze zlewu dwóch strumieni: *Gross-* i *Klein-Zacken*, wypływających z gór Olbrzymich. Oba strumienie o wschodnim kierunku biegu łączą się przed wsią Petersdorf. Od połączenia przybiera *Z.* kier. PłnW. a od **Warmbrunn** kier. Płn. i podąża pod **Jelenią Górę**, po za którą zaraz uchodzi po przeszło 33 klm. biegu. — *Mały Bober (Klein-Bober)* wypł. z północnych stoków góry Hockenberga, w pow. bolesławskim, pł. ogółem w kier. PłnZ. koło Ober

i Nieder-Hartmannsdorf, Ob.- i N.-Mittlau, Ob.- i N.-Schönfeld i uchodzi pod Eichberg po około 28 klm. biegu. — *Szprotawa* (*Sprotte*) wypł. w pow. lubińskim (**Lüben**) na Z. od Lerchenborn, pł. zrazu w kier. PłnZ. koło Hummel, Parchowa (Parchau), pomiędzy Thamm a Buchwald. ztąd zwraca się ku Z., bieży koło Lauterbach i podąża pod **Szprotawę** (**Sprottau**), gdzie wpada do *B.* po około 53 klm. biegu. — *Kwiż* (*Kwiaż* [*Queis*]) wypł. w górach Izerskich (Isergebirge), z północnych stoków Tylnego Werchu (Hinterberg) w powiecie lubańskim (**Lauben**); pł. zrazu w kier. PłnZ. po Schwarzbach, tu skręca ku Płn., mija **Friedeberg** i **Greiffenberg**. Pod ostatnim miastem łączy się z rz. *Elzą* (134) (*Ölse*) nadpływającą od W. Odtąd pł. *K.* w kier. Z. aż po **Marklisę** (**Marklissa**), gdzie zmienia kier. na ogółem Płn. i zatrzymuje go aż do ujścia. Na tej przestrzeni leżą nad *Kwiżem* Holzkirch, **Lubań** (**Lauben**), **Naumburg**, Schönendorf i Loos. Długość rzeki przeszło 132 klm. — *Czerna*, *Czorna* (*Tschirne*) powstaje ze zlewu kilku rzeczek a między innymi: *Czerny*, *Małej Czerny* (135) i *Wielkiej Czerny* (136) przed w. Tschirndorf. *Czerna* wypł. z jeziora położonego w lasach żegańskich i pł. w kier. W. aż po **Ilwę** (**Halbau**), gdzie łączy się z *Małą Czerną*. *M. Cz.* wypł. na PłnZ. od w. Güntersdorf i pł. stale w kier. Płn. a połączone rzeczki zlewają się wkrótce z *W. Czerną*. *W. Cz.* wypł. na PłdZ. od Gersdorf, pł. zrazu w kier. PłnW. aż po wieś Czernę (Czornę [*Tschirne*]), ztąd skręca ku Płn., mija Tiefenfurt i po złączeniu się z powyższymi podąża w kier. Płn. ku **Bobrowi** i wpada do niej powyżej **Żegania** (**Sagan**) po około 70 klm. biegu rachując od źródeł *Wielkiej Czerny*. — *Brzeźnica* (*Briesnitz*) wypł. na Płn. od Wittgendorf w pow. żegańskim, pł. w kier. PłnZ. popod Górną i Dolną Brzeźnicę (Ober-, Nieder-Briesnitz), Reichenbach i uchodzi przed **Naumburgiem** po około 30 klm. biegu.

Nissa lużycka (137) (*Neisse*) wypł. w Czechach na Płn. od w. Friedrichswald z gór Izerskich. Jako strumień pł. w kier. Płd. aż w okolicę **JablŃci** (**GablŃz**), skręca ku PłnZ., przepływa koło m. **Reichenberg** i **Grottau** i za w. Görsdorf przechodzi do Saksonii. Od Görsdorf aż do **Przewozu** (**Priebus**) ma kier. Płn. W Saksonii pł. na W. od m. **Zitawy** (**Zittau**), dalej koło Rohnau i **Ostritz**. Pod w. Radmercy (Radmeritz) opuściwszy Saksonię wpływa na Szląsk pr., bieży koło Leschwitz, **Zgorzelic** (**Görlitz**), Penzig, Bjelawy (Nieder-Bielau), **Rozbórka** (**Rothenburg**), Lodenau, Małego Przewozu (Klein-Priebus), i **Przewozu** (**Priebus**). Ztąd zmienia kier. biegu na Płn. Z. aż po **Mużaków** (**Muscaw**) a zwróciwszy się ku ZPłn. opuszcza Szląsk, pod Gross Särchen przechodzi do Brandenburgii, mija **Barszc** (**Forst**) i Horno. Minąwszy Horno skręca ku WPłn., opływa **Gubin** (**Guben**) i wpada do *O.* pod Szydłem (Schiedlo) po przeszło 200 klm. biegu.

Warta (138) (*Warthe*) wypł. pod Kromołowem w Król. kongres., w pow. olkuskim, w gub. kieleckiej; w kier. ZPłn. pł. aż do **Częstochowy**, poczem zakreślając łuk ku W. a następnie ku Z. bieży koło **Mstowa**, Pławna i **Działoszyna**, poza którym zwraca się ku Płn., a omijając od Z. **Wieluń**, bieży koło **Sieradza**, **Warty**, Uniejowa i **Koła**. Od tego miasta przybrawszy kier. Z. mija **Konin**, Zagórów i Pyzdry (Peisern), poza którymi wpływa do W. Ks. Poznańskiego i tu w t. s. kier. pł. aż po **Szrem** (**Schrimm**), gdzie nagle odwraca się na Płn., przepływa przez **Poznań** (**Posen**) i pł. na Z. od **Murowanej Gośliny**. W tem miej-

scu zwraca się *W.* ku PłnZ. a od **Oborników (Obornik)** ku Z. i ten mniej więcej kier. zachowuje już aż do połączenia się z *Odrą* pod **Kostrzyniem (Küstrin)**. Za **Obornikami** leżą nad *W.*: Kiszewo, **Obrzycko (Obersitzko)**, **Wronki (Wronke)**, Chojno, Bucharzewo, **Sieraków (Zirke)**, **Międzygród (Birnbaum)** i **Skwierzyna (Schwerin)**. Przed Murzynowem (Morrn) opuszcza *W.* granice W. Ks. Pozn., wpływa do Brandenburgii i mija **Sątek (Santok)**, gdzie łączy się z rz. *Notecią*. Długość koryta 734 klm., z czego przypada 405 klm. na Królestwo, 248 klm. na W. Ks. Pozn. a 81 klm. na Brandenburgię.

Do Wisły.

Biała (139) wypł. z Płn. stoków wzgórz Klimczaka (1119 mtr.) i Magóry (1095 mtr.) na samej granicy Galicyi i Szląska austr. pod w. Bystra; pł. w kier. ogólnie Płn., oddziela **Bielsko (Bielitz)** od **Białej** i po blisko 30 klm. biegu wpada do *Wisły* pomiędzy Kaniowem Starym w Galicyi a Dziedzicami na Szląsku. Wzdłuż całego biegu stanowi granicę pomiędzy Galicyą a Szląskiem austr.

Przemsza (140) powstaje z połączenia się *Białej P.* (141), *Czarnej P.* (142), i *Brynicy* (143). — *Biała P.* wypł. pod **Wolbromem** w pow. olkuskim; pł. zrazu w kier. PłdZ. koło Chrzastowic a następnie w kier. Z. koło Gołczowic, Błędowa i Okradzionowa. Ztąd skręca się ku Płd. i mija **Sławków** i Garcarkę a nakoniec zwraca się ku Z., i odtąd stanowi granicę pomiędzy Galicyą a Król. polskiem na przestrzeni przeszło 14 klm. i pod Niwką łączy się z *Czarną P.* po przeszło 55 klm. biegu. — *Czarna P.* wypł. na Z. od Bzowa, w pow. olkuskim, pł. w kier. Z. po Piwoń a ztąd z pewnemi zbieżeniami w kier. Płd. koło **Siewierza, Będzina** i Sosnowca. Następnie rozdziela Modrzejów od **Mysłowic** i łączy się z *B. P.* — *Brynica* wypł. pomiędzy wsiami Rzeniszowem, Myszkowem a Zabijakiem w pow. będzińskim; pł. początkowo w kier. Z., potem z pewnemi zbieżeniami Płd. koło Niezdary, Wymysłowa, **Czeladzi**, Miłowic i pod Modrzejowem łączy się z *Czarną Przemszą* po przeszło 63 klm. biegu. Prawie na $\frac{3}{4}$ całej długości rozgranicza Król. polskie od Szląska pr. — Tak utworzona *Przemsza* na zbiegu granic Galicyi, Król. polskiego i Szląska — zwana aż do ujścia także *Czarną P.* pł. w kier. Płd. granicą Galicyi i Szląska pr. koło Jelenia, Chełmka i wpada do *W.* za Gorzowem po przeszło 81 klm. biegu rachując od źródeł.

Sola (144) wypł. z Karpat niedaleko granic Szląska, Węgier i Galicyi; pł. w kier. W. koło Soli aż po Rajczę, tu skręca ku Płn., mija **Milówkę, Żywiec, Kęty, Oświęcim** i poniżej t. miasta a za Broszkowicami uchodzi po 70 klm. biegu.

Skawa (145) ma swe źródła w Spytkowicach w Galicyi na samej granicy Węgier; pł. początkowo w kier. PłnW. po wieś Skawę, następnie w kier. PłnZ. koło **Jordanowa, Osielca, Makowa, Suchy, Wadowic, Zatora** i wpływa do *Wisły* pod Smolicami, naprzeciw Jankowic po 92 klm. biegu.

Skawinka (146) powstaje z dwóch potoków: *Sk. Wschodniej* (147), wypływającej na granicy Biertowic i Izdebnika i *Sk. Zachodniej* (148), mającej swe źródła na obszarze wsi Palczy w pow. wadowickim. Obie *Skawinki* łączą się z sobą na

OD LEWEGO BRZEGU:

OD PRAWEGO BRZEGU:

gruntach wsi Radziszowa. Tak powstała *Skawinka* pł. w kier. Płn. przez Radziszów, koło **Skawiny** i pod Samborkiem wpada do *Wisły* po 16 klm. biegu od złączenia się obu rzeczek. *Sk. Zach.* jest do 26 klm. a *Sk. Wsch.* około $8\frac{1}{4}$ klm. długą.

Rudawa (149) powstaje w obrębie wsi Rudawy przez połączenie się *Rudawki* (150) i *Krzyszówki* (151), pł. w kier. Z. koło Zabierzowa, Mydlnik, Łobzowa, następnie rozdziela się na koryta robocze i wpada do *Wisły* pomiędzy Krakowem a Połwsiem Zwierzynieckim po 25 klm. biegu rachując od wsi Rudawy. Dawniej zasilala wodą miasto Kraków a płynęła pomiędzy zamkiem (Kurzą Stopką) a kościołem św. Idziego.

Prądnik (152) wypł. pod Sułuszową w pow. olkuskim, pł. w kier. PłdW. koło Pieskowej Skały, Ojcowa przed Zielonkami przechodzi do Galicyi i po 27 klm. biegu uchodzi poniżej **Krakowa**.

Dłubnia (153) wypł. w Suchy w pow. olkuskim, pł. w kier. ogólnie Płd. koło Wysocic, Iwanowic i Michałowic; za Młodziejowicami przechodzi do Galicyi i uchodzi za Mogiłą kilku korytami roboczemi po przeszło 31 klm. biegu.

Raba (154) wypł. z Karpat w pow. nowotarskim na granicy wsi Klikuszowej, Rdzawki i Sieniawy; pł. w kier. PłnZ. po Rabę Wyżną, w PłnW. po **Mszanę dolną**, a ztąd aż po Kasinkę przybiera kier. PłnZ. Od Kasinki aż po **Myślenice** pł. w kier. Płn., następnie skręciwszy ku PłnW. mija **Dobczyce**, **Gdów**, od południa **Bochnię**, poczem biegnie wschodnim brzegiem puszczy Niepołomickiej, wreszcie koło Mikłuszowic i za **Uściem Solnem** na gruntach w. Niedary uchodzi po 138 klm. biegu.

Szreniawa (155) ma źródła niedaleko **Wolbromia** pod Wierzchowiskami w pow. miechowskim; pł. zrazu w kier. W. po Witowice, ztąd zaś w kier. Płd. koło Jaksic, Szczepanowic, na Z. od Prandocina aż po **Słomniki**. Ztąd zwraca się ku W., mija Niedźwiedz, **Proszowice**, **Koszyce** i uchodzi pod Kępą po 70 klm. biegu.

Uszwica (156) wypł. na Z. od Lipnicy górnej w pow. bocheńskim, pł. w kier. W. koło **Lipnicy murowanej**, Lipnicy dolnej a ztąd w kier. PłnW. koło Uszy, Uszwicy, **Brzeska** aż po Bielczę. Następnie zwraca się ku Płn., przepływa koło Borzęcina, Woli przemykowskiej i na Płn. koło **Szczurowy**. Wpada do *Wisły* koło Jadownik w Galicyi a naprzeciw Przemysłowa w Król. polskiem po przeszło 55 klm. biegu.

Nidzica (157) wypł. pod Głogowianami w pow. miechowskim, pł. na całej długości w kier. PłdW. koło **Wielkiego Książa**, **Działoszyc**, **Skalbmierza**, Kazimierzy Wielkiej, Piotrkowic i wpada do *Wisły* na Płd. od w. Urzuty po około 55 klm. biegu.

Dunajec (158) powstaje z połączenia się wód *Dunajca Czarnego* i *Białego*. *Czarny D.* (159) powstaje znów z połączenia się trzech potoków na obszarze Witowa w Tatrach w pow. nowotarskim i pł. w kier. Płn. koło Chochołowa i **Czarnego Dunajca**. Koło wsi Długopole skręca ku W. i opływa **Nowy Targ**. — Na *Białym D.* (160) składają się dwa potoki: *Zakopianka* (161) i *Poroniec* (162), łączące się razem w Poroninie. Od Poronina pł. *B. D.* w kier. Płn. poza **Nowy Targ**, gdzie zlewa swe wody z *Czarnym D.* i odtąd rzeka przybiera nazwę *Dunajca*. Długość *C. D.* 37 klm., *B. D.* około 24 klm. — Od **N. Targu** pł. *D.* w kier. W. koło Ostrowska, Maniów, Czersztyna, (Niedzicy po stron. węgierskiej), Czerwonego Klasztoru

OD LEWEGO BRZEGU:

OD PRAWEGO BRZEGU:

i Szczawnicy (Niżnej) i na tej przestrzeni rozgranicza częściowo Galicyę od Węgier. Od Szczawnicy bieży *D.* w kier. Płn. aż do Zabrzezia a ztąd w PłnW. i mija **Stary Sącz**, poza którym łączy się z *Popradem*. Przybrawszy następnie kier. ogólnie Płn. mija **Nowy Sącz**, **Czchów**, **Zakliczyn**, Melsztyn, **Wojnicz**, **Żabno**, Otfinów i podąża pod Uście Jezuickie, po za którem naprzeciw **Opatowca** (w król. pols.) łączy się z *Wisłą* po 207 (od **N. Targu**) klm. biegu.

Nida (163) wypł. pod Moskorzowem na W. od **Szczekocin** w pow. włoszczowskim; pł. zrazu ku Płn. a potem ku W. koło Oksy. Ztąd aż po Mosty przybiera kier. PłnW., a za Mostami kier. ogólnie WPłd., mija **Sobków**, **Pinczów**, Chroberz, **Wislicę**, Stary Korczyn i za **Nowym Korczyńcem** przy wsi Podraje uchodzi po około 135 klm. biegu.

Breń (164) wypł. we wsi Łysej Górze w pow. tarnowskim, pł. w kier. Płn. koło **Dąbrowy**, Swarzowa, skręca ku PłnW., mija Radwań, Zabruje, Żempniów i uchodzi naprzeciw w. Stupie po około 35 klm. biegu.

Czarna (165) i *Wschodnia* (166). *Cz.* wypł. niedaleko a na Płn. od **Łagowa** pod wsiami Jeleniów i Cisów w pow. kieleckim; pł. w kier. Płd. aż do **Łagowa**, w PłdW. po Wołę Jastrzębską, w PłdZ. aż po Raków, gdzie przybrawszy kier. PłdW. mija Kurozwęki, **Staszów**, Rytwiany i podąża pod **Połaniec**, gdzie łączy się z *Wschodnią* (*Schodnią*). — *Wschodnia* wypł. po za w. Gorzakiew w pow. stopnickim, pł. zrazu w kier. Płd. po Kargów, następnie w PłdW. koło Sufczyc, Bydłowa, Żrebina popod **Połaniec**, gdzie zlewa się z *Czarną* po 37 klm. biegu i razem po bardzo krótkim biegu od zlania się wpadają do *Wisły* za Łęgiem.

Wisłoka (167) wypł. z Karpat a powstaje z połączenia się dwóch potoków: *Radociny* (168), mającej swe źródła we wsi Radocina w pow. gorlickim i *Zawoje* (169), wypływającego pod w. Wołowic w t. s. pow. Oba potoki zlewają się na gruntach w. Nieznajowej i przybiera nazwę *Wisłoki*. Odtąd pł. *Wisłoka* w kier. Płn. koło **Nowego Żmigrodu**, **Dembowca**, **Jaśła**, po za którem łączy się z *Ropą* i *Jasiołką*, następnie mija **Kołańczyce**, **Brzostek**, **Pilzno**, **Dembicę**, **Rzochów**, **Mielec**, i poniżej **Polańca** a wprost Niekurzy po 145 klm. biegu wpływa do *Wisły* dwoma ramionami, tworzącemi wyspę Ostrówkę.

Koprzywianka (*Pokrzywianka*) (170) powst. ze zlewu kilku strumieni, o nieustalonych nazwach, pod Mostkami w pow. sandomierskim; pł. w kier. PłdW. pod Wiązownicą, **Koprzywnicą** i pod Kamieniem Wisłockim wpada do *Wisły* po około 46 klm. biegu.

Łęk (*Łąka*) (171) powstaje z połączenia się dwóch potoków *Zyzogi* (172) i *Turki* (173) na obszarze Woli Raniszowskiej w pow. kolbuszowskim; pł. w wielkich zakrętach w kier. ogólnie Płn. koło Zmysłowa, w. im. **Bojanowa**, skręca się ku PłnZ., mija Kołodziej, Kędzie, Orliśka i wpływa do *Wisły* po 63 klm. biegu pomiędzy Dąbrową a Gorzycami. — Pod Zmysłowem łączy się *Łęk* od l. brz. z rz. *Przyrwa* (174) zwaną także *Olśzańcem* albo *Świerczówką*. *Przyrwa* wypł. we w. Trześń w pow. kolbuszowskim, pł. zrazu ku Płn. a następnie ku PłnW., koło Świerczowa łączy się od pr. brz. z *Kolbuszówką* (175), nadpływającą z PłdW. od **Kolbuszowy** i podąża pod Zmysłów. Dł. biegu przeszło 35 klm.

San (176) wypł. z Karpat, w pow. turczańskim, na Płd.

OD LEWEGO BRZEGU:

OD PRAWEGO BRZEGU:

od w. Sianki; pł. zrazu w kier. Płn. przez Sianki, koło Beniowy aż po Sokoliki, gdzie zwraca się ku PłnZ., mija Tarnawę Wyżną i Niżną, Dzwiniacz, Boberkę, Chmiel, Ruskie, Sękawec i Krywe. Następnie za Tworytnem zwraca się ku Płn. i ten kier. zatrzymuje aż po Solinę, gdzie przybiera ponownie kier. PłnZ. aż po za **Sanok**. Pomiędzy Soliną a **Sanokiem** leżą nad *Sanem*: **Lisko**, Zastawie i Olchowce. Po złączeniu się poniżej **Sanoka** z rz. *Sanoczkiem* podąża w kier. Płn. popod **Mrzygłód**, Dobrę, Jabłonicę Ruską, Warę, Nozdrzec i **Dynów**. Poniżej t. miasta skręca się na W., pł. koło **Dubiecka**, Iskani, Krzywcy, Krasiczyna i **Przemysła**, poczem na obszarze Medyki przybiera kier. ogólne Płn. a od połączenia się z rz. *Szklęm* poniżej Wysocka kier. ogólnie PłnZ. i to aż do ujścia. Za Wysockiem mija **Jarosław**, Monasterz, **Sieniawę**, Głogowiec, Rzychów, **Leżajsk** i Kuryłówkę. Odtąd na przestrzeni 17 $\frac{1}{4}$ klm. stanowi granicę polityczną pomiędzy Galicyą a Król. polskiem. Minąwszy na obszarze Królestwa położony **Krzeszów** wpływa ponownie, do Galicyi pomiędzy Kamionką a Kopkami i tu pł. popod **Rudnik**, koło **Ulanowa**, popod **Nisko**, **Rozwadów**, **Radomyśl**, Wrzawy i pod Łapiszowem a poniżej **Sandomierza** uchodzi po 399 klm. biegu.

Opatówka (178) (dawniej *Łukawa*) wypł. niedaleko Momy, pod **Waśniowem** w pow. opatowskim, w gub. radomskiej; pł. zrazu w kier. PłdW. koło Momy, **Opatowca**, Łukawy, następnie skręca się ku PłnW. i przed **Zawichostem** na obszarze Słupczy wpada do *Wisły* po około 47 klm. biegu.

Sanna (178) wypł. w lesie Ostrocy we w. Wierchowiska w pow. janowskim, w gub. lubelskiej; pł. w kier. Z. koło Modliborzyc, **Zaklikowa**, w. Borowo i po niespełna 30 klm. biegu wpada do *Wisły* naprzeciw **Zawichostu** na obszarze w. Opoka.

Stróża (179) wypł. pod wsiami: Stróża i Słodkowa w pow. janowskim, pł. w kier. PłnZ. koło **Kraśnika**, Dzierzkowic, Rybitwy i pod **Józefowem** uchodzi po około 32 klm. biegu. — Pod Dzierzkowicami łączy się od pr. brz. z rz. *Urzędówką* (180), płynącą w kier. Z. od w. Wilkołaz koło **Urzędowa**. Dł. *Urzędówki* niespełna 19 klm. — Sama *Stróża* nosi niekiedy także nazwę *Urzędówki*.

Kamienna (181) powstaje z połączenia się dwóch strumieni: 1) *Kamionki* (182) wypływającej pod Piekłem w pow. koneckim, w gub. radomskiej, i 2) *Zwierzówki* (182), mającej swe źródła pod Borkami w t. s. pow. Oba stumienie łączą się pod Płaczkowem i nazywają się odtąd *Kamienną*. Ztąd pł. *K.* w kier. PłdW. koło **Bzina**, Kamienny, **Wąchocka**, **Wierzbnika**, **Kunowa**, **Ostrowca** i **Ćmielowa**. Ztąd aż po Bałtów zwraca się ku Płn. a następnie ku W. i uchodzi pod Pawłowską Wolą, poniżej **Józefowa** po około 100 klm. biegu.

Krepianka (183) wypł. pod Rzeczniewem, w pow. iłżeckim, w gub. radomskiej; pł. w kier. W. koło **Lipska** i uchodzi za **Solcem** po przeszło 22 klm. biegu.

Ilża (*Ilżanka*) (184) wypł. pod w. Mirzec, w miejscu zw. „Świńskie wody“, w pow. iłżeckim; pł. w kier. PłnW. koło **Ilży**, Kazanowa a ztąd w kier. W. koło Ciepiewa i po około 37 klm. biegu uchodzi pod Chotczą Dolną.

Lucymia (*Zwoleńka*) (185) powstaje ze zlewu dwóch strumieni za Strykowicami Dolnymi w pow. kozienieckim, w gub. radomskiej; pł. w kier. PłdW. koło **Zwoleńca**, w. Barycz, następnie zwraca się ku PłnW. i uchodzi za Brześciem po nie-

OD LEWEGO BRZEGU:

spełna 30 klm. biegu. — **L.** zwaną jest także *Zwoleńką*, *Stawką* lub *Sycynką*.

Chodel (186) wypł. na Płn. w. Wielkołaz pod Kłodnicą Górną w pow. janowskim, w gub. lubelskiej; pł. w kier. PłnZ. koło **Chodla**, Chodlika, **Opola**, Kłodnicy, Wilków i po przeszło 31 klm. biegu uchodzi pod w. Karczmiska Zastowskie.

Pliwka (187) wypł. pod w. Załazy-Wygoda w pow. kozienickim, w gub. radomskiej; pł. w kier. Płd. a następnie W. koło Zamościa, Przyłęgu i **Janowca** i po około 21 klm. biegu uchodzi prawie na wprost **Kazimierza**

Bystra (188) powst. z połączenia się kilku strumieni pod Cynkowem w pow. nowoaleksandryjskim, w gub. lubelskiej; pł. w kier. PłnZ. koło **Wąwolnicy**, Nałęczowa, Celejowa i po niespełna 23 klm. biegu uchodzi pod Bochoćnicą.

Kurówka (189) powst. z połączenia się kilku strumieni przed **Markuszewem** w pow. nowoaleksandryjskim; pł. w kier. PłnZ. koło **Markuszewa**, **Kurowa**, **Końskowoli** i wpada do *Wisły* pod Wolą Profeską po około 30 klm. biegu.

Wieprz (190) wypł. z jez. Wieprzowego we wsi Wieprzów (zwanej także Wieprzowe jezioro) w gminie Tarnawatka, położonej na Płn. od **Tomaszowa**, w pow. tomaszowskim, w gub. lubelskiej; pł. w kier. PłnZ. koło **Krasnobrodu** aż po Zwierzyniec Ordynacki i odtąd przybrawszy kier. prawie Płn. mija **Szczebreszyn**, **Tarnogórę** z Izbicą i **Krasnystaw**. Tu zmienia dawny kier. na PłnZ., bieży koło **Łęczny**, **Zawieprzyc**, **Lubartowa** i **Kocka**, gdzie skręciwszy się nagle ku Z. pł. koło **Lysobyk**, **Baranowa**, **Bobrownik** i po około 247 klm. biegu wpada do *Wisły* powyżej **Stężycy** w obrębie twierdzy **Dęblina** (**Iwanogrodu**).

Okrzeja (*Okrzejska*) (191) wypł. z lasów Okrzejskich pod Wolą Okrzejską w pow. łukowskim, w gub. siedleckiej; pł. w kier. Z. koło Okrzei, Kłoczowa, Trojanowa, Życzyna, Oronogo i minąwszy Maciejowice uchodzi po około 45 klm. biegu pod Przewozem.

Radomka (*Radomierza*) (192) wypł. pod Ruskim Brodem, w pow. koneckim, w gub. radomskiej; pł. w kier. ogólnie PłnW. koło Przysuchy, **Skrzynna** i poniżej łączy się od pr. brz. z rz. *Korzeniówką* (193), nadpływającą z Płd. od **Szydłowca** i **Jastrzębia**. Następnie mija **R.** Przytyk i **Jedlińsko**, po za którym przybiera od pr. brz. rz. *Młeczne* (194), przepływającą z Płd. od **Radomia**, poczem pł. koło Głowaczowa i Ryczywołu, po za którym uchodzi po przeszło 79 klm. biegu.

Promnica (195) wypł. pod w. Ostrożeń w pow. garwolińskim, w gub. siedleckiej; pł. w kier. Z. na Gończyce, **Łaskarzew** i po około 23 klm. biegu uchodzi pod Damirowem.

Wilga (196) wypł. na W. od wsi Zwola a na Płn. od **Żelechowa** w pow. garwolińskim, w gub. siedleckiej; pł. zrazu w kier. PłnZ. koło Zwoli, Wilczysk, Miastkowa, Oziemkówki, następnie skręca ku PłdZ., mija Rembków, Unin, **Garwolin**, Wilgę, Celejów i wpływa do *Wisły* pod Szymonowicami Dużemi po niespełna 53 klm. biegu dwoma ramionami, tworzącymi wyspę naprzeciw Mniszewa i ujścia *Pilicy*.

Pilica (197) ma źródła w pobliżu m. **Pilicy**, niedaleko karczmy zw. Czarny Las, w pow. olkuskim, w gub. kieleckiej; pł. zrazu w kier. W. aż po **Żarnowiec**, poczem przybiera kier. Płn., mija **Szczekociny**, **Konieczpol**, **Przedbórz**, **Sulejów** i podąża pod w. Gustek, pod którą łączy się od l. brz. z rz. *Wolborką*

OD LEWEGO BRZEGU :

(198), przyptywającą od Z. z pod **Tomaszowa Mazowieckiego**. Za Gustkiem dąży P. na W. koło Spaty aż po **Inowłodź**, gdzie skręca się ku PłnW. i na **Nowe miasto, Przybyszew, Białobrzegi, Warkę**, podąża po za Mniszew i tam wpada do *Wisły* po przeszło 300 klm. biegu.

Czarna (198) wypł. pod Zbroszą Wielką w pow. grójeckim, w gub. warszawskiej; pł. początkowo w kier. W. aż po Nową Wieś, następnie skręca ku Płn., a wreszcie koło Sułkowic ku W. i minąwszy **Czersk** uchodzi pod zamkiem Góry powyżej **Góry Kalwaryi** po przeszło 45 klm. biegu.

Świder (199) wypł. z bagien pod w. Róża na W. od m. **Stoczek Łukowski** w pow. łukowskim, w gub. siedleckiej; pł. zrazu w kier. PłnZ. koło **Stoczka Łukowskiego, Seroczyna, Latowicz, Kołbieli** i Glinianki. Następnie skręca S. ku PłdZ., mija łemi. — Podprzeszło 70 klm. biegu uchodzi pod Świdrami Małdz i po **Stoczkiem** wpada do S. rz. **Stoczek** (200) a pod Mładzem rz. *Mienia* (201).

Jeziorna (202) wypł. z lasów osuchowskich pod Wygnanką, na Płd. od **Grójca** w pow. grójeckim; pł. zrazu w kier. W., następnie WPłn. koło Prażmowa, **Piaseczna, Jeziorny** i po 52 klm. biegu uchodzi pod Zawadami.

Narew (203) ma swe źródła w bagnach Orchowo pod w. Borki, na Z. od **Nowego Dworu**, w gub. grodzieńskiej, na granicy pow. wołkowyskiego i prużańskiego, pod puszczą białowieską, którą na długości 30 klm. przy kier. PłnZ. odgranicza od puszczy świsłockiej. Opuściwszy puszcze przybiera N. kier. Z. i pł. koło **Narwi** i **Suraża**, poczem na Łapy, **Choroszcz** wije się w kier. Płn. aż do przyjęcia rz. *Supraśli* i następnie skręcając ku Z. mija **Tykocin, Wiznę, Łomżę** i **Nowogród** (nad *Narwią*). Ztąd aż do połączenia się z *Bugiem* ma kier. ogólnie PłdZ. i na tej części opłynąwszy **Różany, Pułtusk**, zdąża pod **Serock**, gdzie łączy się z *Bugiem*. Połączone razem rzeki mają aż do ujścia do *Wisły* różne nazwy i tak: *Bug, Narew-Bug* albo *Bug-Narew* i pł. w kier. Płd. po wieś i twierdzę Zegrze a ztąd w kier. Z. koło **Modlina (Nowogeorgiewska)** i **Nowego Dworu**, poczem łączą się z *Wisłą* po około 460 klm. biegu. — *Wisła* łączona jest z *Niennem* przez *Narew, Biebrzę* i *Nette*, następnie przez kanał Augustowski i *Hańczę*.

Bzura (204) wypł. z lasów położonych pomiędzy **Zgierzem** a **Łodzią** pod w. Moskule w pow. brzezińskim, w gub. piotrkowskiej; pł. zrazu w kier. Z. koło **Zgierza** a potem Płn. koło **Ozorkowa** i **Łęczycy**, gdzie zwraca się ku W., mija Orłów, **Sobotę** i **Łowicz**. Za **Łowiczem** skręca ku PłnW., pł. na Bednary, Kozłów, **Sochaczew** i Konary a ztąd aż do ujścia bieży już w kier. Płn. Uchodzi pod w. Kamion naprzeciw **Wyszogrodu** po około 140 klm. biegu.

Osetnica (205) wypł. z jeziorka we w. Skoki w pow. gostyńskim, w gub. warszawskiej; pł. w kier. ogólnie PłnW. na Gašno, Lucień, gdzie łączy się z odpływem jez. Lucieńskiego, następnie koło **Gostynina, Soczewki** i pod Brwilnem Dolnem a naprzeciw Biskupic uchodzi po około 37 klm. biegu prawie na wprost ujścia *Skerwy*.

Zgłowiączka (207) wypł. z jez. Orlego, zbierając w sobie jego dopływy, pod w. Miałkie w pow. niezawskim, w gub. warszawskiej; pł. w kier. PłnW. na Rudę, Zgłowiączkę, Lu-

Skerwa (206) wypł. z błot położonych na Płn. od Okalewa, w pow. rypińskim, w gub. płockiej. Kier. biegu ogólnie Płd. Niedaleko od źródeł przepływa przez jez. Skwirlno; pł. na Skwirlno, **Sierpec, Kłobukowo** i pod Biskupicami poniżej **Płocka** uchodzi po około 58 klm. biegu.

OD LEWEGO BRZEGU:

braniec, **Brześć Kujawski** i Wolicę, pod którą od l. brz. łączy się z kanałem Bachorskim. Następnie zwraca się ku W., mija Wieniec, **Włocławek** i pod w. Zazamczek uchodzi po około 44 klm. biegu.

OD PRAWEGO BRZEGU :

Mień (208) wypł. z jez. Skępego, niedaleko od w. Skępe w pow. lipnowskim, w gub. płockiej; pł. w kier. Z. na **Lipno**, Brzeźno i uchodzi naprzeciw **Nieszawy** pod w. Nowogródkiem Dł. 25 klm.

Drwęca (209) (*Drewenz*) wypł. niedaleko w. Drwęcko (Dröbnitz) na Z od **Olsztynka (Hohenstein)**, w pow. ostródzkim w Prusach Wschodnich. D. pł. zrazu w kier. PłnZ. popod **Ostrodeę (Osterrode)**, gdzie wpływa do jez. Drwęckiego. Następnie przepływa całe to jezioro wzdłuż w kier. Z. a wypłynąwszy z niego pod w. Barkweda (Bergfriede) przybiera w dalszym ciągu aż do ujścia kier. ogólnie PłdZ. Za Barkwedą opuszcza Pr. Wsch., wpływa w Pr. Zachodnie, mija Bratyanę (Brattian), **Nowe Miasto (Neumark)**, **Kurzętnik (Kauernick)** i **Brodnice (Strassburg)**. Osiem klm. poniżej tego miasta pod w. Kominy łączy się od l. brz. z rz. *Rypnicą* i odtąd stanowi granicę pomiędzy Król. polskim a Prusami i to na długości 44 klm. Na tej części oddziela **Golub (Gollub)** na pruskiej stronie leżący od **Dobrzynia**, mija Elgiszewo, Ciechocin, za w. Lubicz opuszcza granicę Król. pols., wchodzi w Prusy i 8 klm. powyżej **Torunia**, pod Złotoryją uchodzi po około 220 klm. biegu.

Brda (Brahe) (210) wypł. z jeziora leżącego na samej granicy Pomeranii i Prus Zach. pod w. Schwessin, w pow. człuchowskim (**Schlochau**); pł. zrazu w kier. W., następnie Płd. koło w. Eisenbrück, wpływa od Płn. do jez. Szczytno (Ziethen See) [zw. w południowej części jeziorem Krępskim — Kramsker-See], nie przepływa jednak całego jeziora, lecz wychodzi z jego wschodniej części i przy kier. PłnW., mija Sempolnę (Sampohl), Ciecholewy (Zechlau), poczem przepływa przez jeziora: Charzykowskie (Müskendorfer-See), Karsino (Karschin-See) i Witoczne. Wydostawszy się z ostatniego jeziora pod w. Męcikał (Menczikal) pł. *B.* w kier. PłdW. koło Zupendowa aż po Kiełpin (Kelpin), gdzie przybiera kier. Płd., mija **Tucholę (Tuchel)**, **Gostyczyn**. wstępuje do ks. poznańskiego i podąża koło **Koronowa (Polnisch-Krone)** pod **Bydgoszcz (Bromberg)**. W samym mieście łączy się *B.* z kanałem bydgoskim, poczem skręca ku W. i uchodzi za w. Czersk Polski (Brahnau), naprzeciw Ostromięcka (Ostermitz) a powyżej **Fordonu**. Dł. przeszło 160 klm., nie wliczając długości biegu przez jeziora. — *Kanał bydgoski* łączący *Brdę* z *Notecią*, zaczyna się w samej **Bydgoszczy** i dochodzi do *Noteci* w odległości 1880 metr. od **Nakła**. Dł. 25 klm.

Gdwa, Wda albo *Czarna Woda (Schwarzwasser)* (211) wypł. z jeziora położonego na samej granicy Pomeranii i Prus Zach. na Z. od w. Lipusz (Lippusch); pł. zrazu w kier. PłnW., poczem zawraca ku PłdW. i wpływa do zachodniej odnogi jez. Wdzickiego (Wdzidzen-See). Wypłynąwszy z południowej części jeziora przybiera kier. PłdW. aż po za w. Czarną Wodę (Schwarzwasser), skręca ku W. i przed Lubichowem zwraca się na Płd. aż po Terespol a ztąd w kier. W., minąwszy Przechowo (Schönau), podąża pod **Swiecie (Schwetz)**, gdzie uchodzi do *Wisły*. Długość 62 klm.

Osa (Osse) (212) wypł. z jez. położonego na zbiegu granic Prus Wsch i Zach. w pow. suskim (**Susz, Rosenberg**). Od

wypływu aż po Świecin (Schwetzin) ma kier. ogólnie PłdZ. W tej części pł. koło w. Gardzien (Schönberg, przepływa jeziorko koło Zabrowa (Sommerau), mija Schwarzenau, przepływa przez jezioro Trupel i opływa **Biskupiec (Bischofswerder)**. Za Świecinem skręca ku PłnZ., pł. na Słup, koło zamku Rogozińskiego (Schloss Roggenhausen), przez Kłódkę i po przeszło 50 klm. biegu uchodzi pod Zakurzewem, 8 klm. poniżej **Grudziądza (Graudenz)**. Za Kłódką oddziela się od *Osy* mała odnoga, która pod nazwą *Trynki* (213) uchodzi do *Wisły* w samym **Grudziądzu** i tworzy z *Oszą* małą deltę, na której wznosi się (dawniejsza) twierdza grudziącka.

Maława (Montau) (214) wypł. na W. od w. Przewodnik (Bülowsheide), w pow. świeckim. W większej połowie swego biegu pł. w kier. Płd. koło Rulewki, Buszny aż do Sartawic Górnych (Sartowitz), poza którymi zatacza półkole i przybiera kier. Płn. Za Sartawicami mija Stare i Nowe Marze (Alt-, Neu-Marsau), Mały i Wielki Lubień (Kl., Gr.-Lubin), **Nowe (Neuenburg)** i za tem miastem a naprzeciw Wielkiego Nebrowa (Gr.-Nebrau) uchodzi po przeszło 90 klm. biegu.

Wierzyca (Eerse) (215) wypł. z gór Szymbarskich (**Schönberg**), na Płd. od **Szymbarku** w pow. kartuskim (**Karthaus**) na gruntach Starego Grabowa (Alt-Grabau). Niedaleko od źródeł przepływa przez jez. Grabowskie, następnie przy kier. ZPłd. podąża na Kłincz (Gr.-Klinsch) do jez. Wierzyca, a wypłynąwszy z niego w kier. PłdW. wpływa do jez. Zagnanie, po za którym przy t. s. kier. mija Stary Kiszew (Alt-Kischau). Tutaj zmienia *Wierzyca* dawniejszy kier. na PłnW., mija Koźmin (Koschmin), Jaroszewy (Jarischau), Schwarzhof, skręca ku Płd. a potem ku W. i przepływa przez **Starogard (Stargard)**. Poniżej tego miasta skręca ku Płn. a od Brzeźna (Bresnoy) ku PłdW., poczem mija Peplin i uchodzi za **Gniewiem (Mewe)** po około 110 klm. biegu.

Radunia (Radaune) (216) powstaje z połączenia się dwóch rzeczek. Większa wypł. z jez. Stężyczno (Stendsitzer-See) (należącego do grupy 22 jezior Raduńskich) i przepływa przez jez. Radunię (Radaune-See). Druga wypł. z jez. Długiego. Obie wpływają do jez. Ostrzyckiego (Ostritz See), z którego pod Ostrzycami (Ostritz) już pod nazwą *Raduni* wypływają. Odtąd pł. *R.* w kier. PłnW. koło Goręczyna (Gorentschin), Kiełpina (Kelpin) i Żukowa (Zukau), poczem skręca ku PłdW., mija Bilkówko (Klein-Bölkau) i Pruszczy (Praust). Na gruntach Pruszcza przybiera kier. Płn., pł. na Lipicz (Gute Herberge), Orunię (Ohra) i wpada w **Gdańsku** do *Motławy (Motlau)* (217). *M.* wypł. pod mianem *Szpegawy* (218) z jezior szpegawskich, przepływa przez jez. Zduny i dopiero od w. Rokitki (Rokitken) ma nazwę *Motławy*. Powyżej Swarocina zmienia *M.* początkowy kier. biegu W. na Płn., przepływa przez jez. Lubiszewskie (Liebschauer-See), mija Gütland, Ostrowite (Osterwick), Grabiny (Mönchengrebin), Hochzeit i przepłynąwszy **Gdańsk**, po połączeniu wpierv z *Radunią*, uchodzi do *Wisły* w odległości dwóch klm. poza miastem. Długość *Raduni* 80 klm., *Motławy* 45 klm.

Do Niemna.

Łosza (219) wypł. pod w. Paciorek w pow. ihumeńskim, w gub. mińskiej; pł. zrazu w kier. PłdZ. na Dołhnicze, **Łoszę**, Uhłę i Mroccki a ztąd w kier. Z. koło Adampola, Wirkowa i naprzeciw **Piaseczna** a poniżej Rzeczycy uchodzi po przeszło 90 klm. biegu. — *Wynia* (220) wypł. po za Pleszewicami w pow. słuckim, bieży w kier. PłnW. koło Sołtanowszczyzny, Wyni, Kuczynki, Hrywca i naprzeciw Mroczków wpada do *Łoszy*. Dł. około 40 klm. — Pod Hrywcem wpada do *Wyni* rz. *Starzyca* (221). Kier. biegu Płn. i PłnZ. Dł. około 19 klm.

Usa Górna (222) ma źródła powyżej w. Nowosady w pow. mińskim. Pł. zrazu w kier. W., poczem skręca ku PłdW. na Pousie i Usę, gdzie łączy się od l. brz. z rz. *Wiazynką* (223) nadpływającą od W. Odtąd pł. *U.* w kier. Płd. na Kukszewicze, Lachowicze, przybiera od pr. brz. rz. *Piereczutę* (224), mija Siemonowicze, poniżej których wpada do niej od l. brz. *Uédzianka* (225). Następnie po za Ostrowem naprzeciw **Piaseczna** uchodzi do N. po przeszło 81 klm. biegu. — *Wiazynka* wypł. powyżej w. Ziaziulewo w pow. mińskim, pł. na Wiazynkę, Wiazyn i Usę, poniżej której wpada do *Usy*. Dł. przeszło 22 klm. — *Piereczuta* ma źródła po w. Karaczuny, pł. w kier. Płd. na Dziahilno, Niehorełe, Horodyszcze i Łowiszcze. Dł. około 37 klm. — *Uzdzianka* wypł. z moczar we w. Ostrów, w pow. mińskim. Kier. biegu Płd. Nad brzegami *U.* leżą: Horochowszczyzna, Daniłowicze, Aleksandrówka, Czucyłowo, **Uzda**, Berwiszcze i Siemionowicze. Długość niespełna 44 klm.

Turya (226) wypł. poza w. Zaturze w pow. słuckim, w gub. mińskiej; pł. ku W. na Buczno, Mosiewicze i naprzeciw Kościeszki a poniżej **Piaseczna** uchodzi po niespełna 27 klm. biegu.

Suła (227) wypł. około w. Bobrowszczyzna w pow. mińskim; pł. początkowo w kier. Płd. na Sułę, Morozowo, **Rubieżewicze** i Rudnię, pod którą zasila się od l. brz. rzeką *Szacilką* (228) a od pr. brz. rz. *Pierekatką* (229). Za Najdzienowiczami przybiera od l. brz. rz. *Wolk* (230) a poniżej jeszcze, po za w. Zarzeczce od t. s. brzegu rz. *Zasulkę* (231). Odtąd przybiera kier. Z., mija Tulonkę, Zubarów i uchodzi naprzeciw uroczyska „Zielony Moch“ po przeszło 52 klm. biegu.

Usza (232) wypł. z moczar pod w. Świcież w pow. słuckim; pł. w kier. ogólnie PłnZ., na Z. od **Nieświeża**, gdzie bocznym korytem łączy się ze stawami Panieńskimi w parku nieświeskim, następnie mija Horodziej (obecnie Zamirje), **Iszkoldź**, poczem łączy się od pr. brz. z rz. *Miranką* (233), płynącą od **Miru** (obec. **Mirje**) i uchodzi pod **Jeremiczami** a naprzeciw Sińiawki po około 67 klm. biegu.

Serwecz (Niemnowy) (234) powstaje ze zlewu kilku strumieni pomiędzy Stankiewiczami a Wielkim Siótem w pow. nowogródzkim, w gub. mińskiej; pł. w kier. Płd. po **Horodyszcze**, ztąd zmienia dawny kier. biegu na Płn., mija Tuhanowicze, **Cyryn**, Serwecz i Berezowiec. Następnie łączy się S. od l. brz. z rz. *Newdą* (235) i w niedalekiej odległości z rz. *Rutą* (236), płynącą od **Korelicz** i uchodzi pod w. Koladzino (inaczej Poniemuń). Dł. biegu około 54 klm.

Bystra (237) wypł. pomiędzy Czernową a Słobódkami w pow. mińskim; pł. początkowo w kier. Z. koło Kuli, Rudy

OD LEWEGO BRZEGU:

OD PRAWEGO BRZEGU:

Kamienieckiej i Usy. Poniżej ostatniej wsi rozdziela się na dwa ramiona i skręca ku PłdZ. Jedno ramię nosi nazwę *Bystry*, gdy drugie, wschodnie *Usą* bywa nazywane. Oba ramiona łączą się razem pod Holendernią, po przeszło 17 klm. rozdzielonym biegu, a połączona znowu *Bystra* uchodzi do *N.* po przeszło 56 klm. biegu naprzeciw wsi Kupicko:

Bereza (*Berezyna Niemnowa*, *Berezynka*, *Berezyna*) (238) wypł. około wsi Puhacze i Zalesie w pow. mińskim, na PłnZ. od *Zasławia*. *B.* pł. początkowo ku PłnZ. na Dubrowę (Dubrowę), *Gródek*, *Oborek*, (*Hruzdów*), skręca ku Z., mija *Zabrzezie* i *Horodzki*. Odtąd przybiera *B.* kier. ogólnie Płd., dąży pod *Słowieńsk*, przyjmuje od pr. brz. rz. *Łusztę* (239) i pł. na *Bakszty*, i tam pomiędzy nimi a *Zabrzeziem* łączy się od l. brz. z *Isłoczą* (240), a następnie pod *Żebraczychami* z rz. *Wolszą* (241) i zwróciwszy się ku PłdZ. uchodzi do *N.* pod w. *Borowe* a poniżej *Dielatycz* po przeszło 95 klm. biegu. — *Łusztę* bierze początek z błót „*Czartowa studnia*” we wsi *Żygiiany*, w pow. oszmiańskim, w gub. wileńskiej; pł. zrazu w kier. PłdW. na *Remiejkiszki*, *Holszany*. *Bohdanów* aż po *Wiszniew*, ztąd zwraca się na Płd. i uchodzi poniżej *Słowieńska*. Dł. przeszło 45 klm. *Łusztę* nezywają także *Olszanką*, *Zygnianką* i *Rejmikiszką*. — *Isłocz* wypł. pod *Isłoczą* w mińskim pow.; pł. zrazu w kier. PłnW., przed *Rakowem* skręca ku Z., mija *Raków*, *Tupalszczyznę*, *Borowikowszczyznę*, *Rozoliszki*, zwraca się znowu nieco ku Płd. i pod *Zabrzeziem* a naprzeciw *Baksztów* uchodzi po niespełna 70 klm. — *Wolsza* wypł. pod *Siwicą* w pow. mińskim, pł. przez lesiste moczary pow. mińskiego a potem przez głucho-puszcze pow. oszmiańskiego i wpada do *B.* pod *Żebraczychami*. Dł. około 33 klm.

Gawia (*Gawija*) (242) wypł. ze stawów pod w. *Komajki* w pow. oszmiańskim, w gub. wileńskiej. *G.* pł. zrazu w kier. Płd., a minąwszy *Dziewieniszki* skręca ku W. a złączywszy się od l. brz. z rz. *Klewą* (243), nadpływającą od m. *Traby*, przybiera kier. ogólnie Płd., mija *Surwiliszki*, *Subotniki* i *Lipniszki*, gdzie łączy się od pr. brz. z rz. *Jakunką* (244), płynącą z Płn. od m. *Gieranowy*. W dalszym biegu pod *Psiarami* przyjmuje *G.* od pr. brz. rz. *Zyżmę* (245), oblewa *Dziamonty* i pod w. *Gawią* a przed *Dokudowem* uchodzi po przeszło 74 klm. biegu. — *Zyżma* wypł. na wysokości źródeł *Gawii* na W. od m. *Soleczniki Wielkie* i wzdłuż całego biegu stanowi granicę pomiędzy pow. lidzkim a oszmiańskim; pł. początkowo w kier. Płd. na *Hermaniszki*, *Trokiele*, zwraca się ku PłdW., mija *Kowale* i pod w. *Psiary* łączy się z *Gawią*. Dł. przeszło 63 klm.

Dzitwa (246) wypł. z błót położonych pomiędzy *Woronowem* a *Ejszyszkami*, w pow. lidzkim, pł. w kier. Płd. na *Pielowce* i łączy się od l. brz. z rz. *Radunią* (247), nadpływającą z Płn. od *Radunia*; następnie płynie na *Błotno*, *Myto*, skręca ku W., mija *Białyhród*, *Olżewo*, za w. *Piaski* łączy się od l. brz. z rz. *Lidoją* (248) i uchodzi pod w. *Zamoście* po przeszło 57 klm. biegu. — *Lidoja* (*Lida*) ma źródła pod w. *Plasewicze* w pow. lidzkim; pł. w kier. Płd. na *Lide*. Dł. przeszło 35 klm.

Molczadź (249) wypł. pod w. *Sieciewiny* w pow. nowogródzkim, w gub. mińskiej; pł. zrazu w kier. Płd., potem Z. koło *Kościuk*, *Rabki* po *Nowojelnię*. Tu łączy się od pr. brz. z rz. *Molczadką* (250) i skręciwszy ku PłnZ. mija *Orlinę*, *Ujście*, *Eżgaty* i uchodzi za *Miesiłówką*. Dł. przeszło 56 klm. — *Molczadka* wypł. w pow. nowogródzkim z błót pod w. *Jaroszewo*,

OD LEWEGO BRZEGU:

OD PRAWEGO BRZEGU:

pł. zrazu w kier. Z., następnie od **Mołczadzi** w kier. Płn., po-
czem mija **Dworzec** i łączy się z *M.* po około 35 klm. biegu-
Lebiodka (251) wypł. na Płn. od m. **Wawerka** w pow.
lidzkim; pł. w kier. Płd. koło wsi: Wawerka, Wasiliszki Stare,
Lebioda i uchodzi do *N.* powyżej m. **Orle** po około 42 klm.
biegu.

Szczara (251) wypł. z błotnistej jeziora Kołdyczewo, na
Płd. od **Horodyszcz**a a na W. od Zaosia, w pow. nowogródz-
kim, w gub. mińskiej. Pod nazwą *Szary* lub *Szury* pł. *Szczara*
zrazu w kier. Płd. na **Stołowicze**, koło **Kraszyna**, poczem łączy
się od l. brz. z rz. *Wiedźmą* (253), płynącą z Płn. od **Swojatycz**
i **Lachowicz**. Po połączeniu się z *Wiedźmą* (253), mija *S.* na W.
położone **Niedźwiedziszki** od **Z. Lipsk** i poniżej t. m. w miejscu
najwięcej ku Płd. wysuniętem, łączy się z północną częścią
kanału Ogińskiego, przeprowadzonego przez jez. Święcickie
(Wyganowskie). Ztąd skręca się *S.* ku PłnZ., przybiera od pr.
brz. pod Sielcami rz. *Myszankę* (254), pł. pomiędzy Kątami
a Maćkucewiczami Wielkimi, koło Maćkucewicz Małych, **By-**
tenia, **Żerowicz**, **Szydłowicz**, i przez **Słonim**, pod którym łączy
się od pr. brz. z rz. *Issą* (255), poczem bieży na Wielką Wołę,
Moskale, **Szczarę** i pod Nowosiólkami uchodzi po niespełna
370 klm. biegu. — *Myszanka* wypł. pod Nowinkami w pow.
nowogródzkim, pł. w kier. Płd. koło Starej Myszy, **Nowej My-**
szy, **Ostrowa**, ztąd skręca ku Z., mija Rogacze i podąża ku
ujściu pod Sielce. Dł. około 70 klm. — *Issa* wypł. pod w.
Luszniewo, w pow. słonimskim, w gub. grodzieńskiej; pł. zrazu
w kier. Płd. koło Derewny, za nią skręca ku Z., mija Alber-
tyn, gdzie rozlewa się w staw i uchodzi pod **Słoninem**. Dł.
około 56 klm.

Zelwa (*Zelwianka*) (256) wypł. w gub. grodzieńskiej, w pow.
wołkowyskim, na W. od Podoroska; pł. początkowo w kier.
PłnW. aż do Podoroska, tu skręca ku PłdW. i łączy się od
pr. brz. z rz. *Lyską* (257), płynącą od **Lyskowa** i z rz. *Różanką*
(258) wpadającą do niej pod samą **Różaną**. Za **Różaną** skręca
się wreszcie *Z.* ku ZPłn., mija Żabieniewicze Małe, Koniuchy,
Iwaskowice, **Zelwę**, przybiera jeszcze od l. brz. rz. *Krzemienicę*
(259) płynącą od Krzemienicy, oblewa **Piaski (Pieski)** i uchodzi
nawprost *Zelwian*. Dł. około 195 klm.

Roś (260) wypł. z błót Rosa we wsi Roś położonych,
w pow. wołkowyskim. *R.* pł. w kier. Płn. koło **Porozowa** i przy-
biera od pr. brz. rz. *Łopienicę* (261) nadpływającą od Łopienicy.
W dalszym biegu łączy się od l. brz. z rz. *Hniezną (Gniezną)*
(262), płynącą od Z. koło **Mścibowa**, następnie od pr. brz. z rz.
Wołkowyją (263), przyprawającą od W. obok **Wołkowyska**, po-
czem mija **Roś** i **Wołpę**, gdzie przybiera od l. brz. rz. *Wołpiankę*
(264). Uchodzi pod Koreniskami naprzeciw w. Dubno ubiegłszy
od źródła niespełna 110 klm.

Świsłocz (265) wypł. z błót na W. od m. **Świsłoczy** w pow.
wołkowyskim; pł. zrazu w kier. PłnZ. a następnie PłdZ. aż po
Jałowkę. Odtąd przybiera kier. Płn., mija Konotopce, Hołynkę,
poczem łączy się od pr. brz. z rz. *Brzostowiczanką* (266), pły-
nącą od W. z pod **Wielkich Brzostowic**, pomija na Z. położone
Krynki, bieży na Małe Brzostowice, poniżej których łączy się
od l. brz. z rz. *Odłą* (267), płynącą od Z. koło **Odelska**. Wre-
szcie zwraca się *Ś.* ku PłnW., oblewa w. Świsłocz i uchodzi
poniżej Lodowicz a pod Sinokami po przeszło 116 klm. biegu.

OD LEWEGO BRZEGU :

OD PRAWEGO BRZEGU :

Kotra (268) wypł. pod w. Dubicze z jez. Pelas, leżącego na samej granicy pow. lidzkiego i grodzieńskiego a zasilanego rz. *Pelasa* (269). *Kotra* przechodzi zaraz do pow. grodzieńskiego, pł. ogólnie w kier. ZPłd. koło w. Berszty, łączy się tu od pr. brz. z rz. *Bersztanką* (270), odprowadzającą wody jeziora Bersztańskiego, następnie przyjmuje od l. brz. rz. *Ostroszę* (271), płynącą od W. koło m. *Ostrynk* i poniżej od tego samego brzegu rz. *Skidelkę* (272), biejącą koło Dąbrowy i m. *Skidel*. Poniżej *Skidla* mija *K.* w Kotrę i zasila się od pr. brz. rz. *Pyrrą* (273), odprowadzającą doń koło m. *Jezioro* wody z jez. Białego i z jez. Rybnica (górny bieg *Pyrry* powyżej tych jezior stanowi spławny kanał Tyzenhausa), wreszcie przed ujściem zwraca się ku Z. i wpada do *N.* poniżej ujścia *Świsłoczy*. Dł. około 58 klm.

Łosośna (274) wypł. na W. od m. *Sokółki*, z błot pod Dolną a koło Kundzina, w pow. sokulskim; pł. zrazu w kier. Z., a następnie WPłn. koło *Kuźnicy*, Krupcyc, poczem, po przyjęciu pod Tarasiczami rz. *Tatariki* (275) nadpływającej od Z. z pod Nowosiótek, mija Korobczyce i uchodzi do *N.* 5—6 klm. poniżej *Grodna* po około 38 klm. biegu.

Czarna Hańcza (276) wypł. z jez. Hańcza pod w. Hańcza w pow. suwalskim 8—9 klm. na W. od w. Przerośl a na Z. od źródła *Szeszupy*; pł. zrazu ku Płd. koło Podwysokiego Zarcza, Brodu i *Suwałków*. Ztąd skręca *Cz. H.* ku PłdW., wpływa pod Cimochovizną do jez. Wigry, przepływa północną część tego jeziora i wybiegłszy z niego od wschodniej strony pod Durdyniszkami mija Budy, Głęboki Rów (Gł. Bród) i Rudawkę. Następnie przepływa jez. Mikaszewo, pł. na Mikaszówkę, Czortek, skręca ku Płn., łączy się od l. brz. z rz. *Marychą* (277), odtąd przybiera kier. W. i uchodzi naprzeciw Zabornika a pod Sieniewiczami po około 75 klm. biegu. W części pomiędzy Mikaszówką (po przepłynięciu jez. Mikaszewo) a Czortkiem zużyta została do kanału Augustowskiego, łączącego *Niemen* z *Wisłą*. — *Marycha*, lewy znaczniejszy dopływ *Cz. H.*, wypł. pod w. Dębniak w pow. suwalskim, pł. w kier. PłdW. przez jez. Boksza, koło w. Boksze Nowe i Stare, dalej na Sienkiewicze, *Sejny*, poczem przepływa przez jez. Pomorze i mija Zelwę i Borowicze. Dł. przeszło 47 klm.

Biała Hańcza (278) wypł. z jez. Hańcza w pow. sejneńskim na W. od *Sejn*. Przepływa początkowo przez kilka jezior, które opuściwszy pod w. Kopciowo pł. w kier. PłdW.; niedaleko w. Podpiki łączy się od l. brz. z rz. *Serejką* (279), wypływającą z jez. Paserniki pod w. Wojniun i płynącą ku Płd. na Jawejsze i Lejpuny. Złączone obie rzeczki ubiegają jeszcze 5 klm. i uchodzą do *N.* pomiędzy Krzywańcami i Bugirdami, a pod Świętojańskim. Dł. *B. H.* dochodzi do 29 klm., *Serejki* do 26 klm.

Mereczanka (280) wypł. z jez. bez nazwiska, znajdującego się na Płn. od Lejpun w pow. trockim, w gub. wileńskiej. *M.* pł. początkowo w kier. Płn. koło w. Taboryszki, m. *Taboryszki*, prawie aż pod same *Turgiele*, gdzie zwraca się ku Z., mija *Jaszuny*, Rudniki i *Olkienniki* i tam łączy się od pr. brz. z rz. *Solczą* (281) i następnie od t. s. brz. z rz. *Wersoką* (282), płynącą z Płd. koło *Ejszyszek* (27 klm. długą). Od *Olkiennik* przybiera *M.* kier. wybitnie PłdZ., pł. koło m. *Orany* i pod niem przyjmuje od pr. brz. rz. *Orankę* (283), oblewa *Przełaje*, poniżej których wpada do niej od l. brz. rz. *Uła* (284) i z Płd. przepły-

wająca rz. *Gruda* (285). Ztąd zwraca się *M.* więcej ku Płd., mija Puhacze i następnie uchodzi do *N.* pod **Mereczem** po przeszło 116 klm. biegu. — *Solcza* wypł. koło m. **Soleczniki Wielkie**, pł. ku Płd. na Biniaki, zwraca się ku *Z.*, łączy się z rz. *Wisńczę* (286) płynącą od w. Soleczniki Małe i uchodzi po przeszło 50 klm. biegu. — *Uła* wypł. z jez. DUBY pod Koniawą, pł. w kier. PłnZ. i po około 43 klm. biegu pod Mordasami łączy się z *Mereczanką*. — *Gruda* powstaje pod w. Kobele w pow. trockim, pł. początkowo w kier. Płn., od w. Marcinkańce skręca ku PłnZ. i wpada do *M.* po 30 klm. biegu powyżej w. Puhacze.

Pierczajka (*Pierszajka*) (287) wypł. z jez. Metele, pod w. Bućkuny w pow. sejneńskim; pł. zrazu ku Płn., łączy się od pr. brz. z rz. *Obelica* (288), wypływającą z jez. Obelica, zmienia następnie kier. na WPłn., mija Oleśniki, Krakopol, Podworyszki i uchodzi pod Balwierzyskami po przeszło 33 klm. biegu.

Wierzchnia (288) wypł. z jez. Wierkokszenia w pow. trockim, na W. od m. **Hanuszyski**, przepływa zaraz przez szereg małych jezior, poczem pł. w kier. ZPłn. a następnie PłnZ. na **Wysoki Dwór**, Papsy, **Uzogość**, **Stokliszki**, Sakowicze i uchodzi po niespełna 40 klm. biegu pod Żydejkami a powyżej m. **Jezno**.

Strawa (290) wypł. z jez. Szpindze pod w. Szpindzie, w pow. trockim, pł. zrazu w kier. Płn. na Sumiliszki i Kiejtowiszki, stąd skręca ku PłnZ., przepływa jez. Ilse, następnie mija **Żyżmory** i uchodzi 9 klm. przed **Rumszyszkami** a naprzeciw w. Leonowo po około 70 klm. biegu.

Jesia (291) stanowi odpływ. z jezior Żuwinta i Amalwa, połączonych ze sobą rzeczką *Dawina* (292) płynącą przez błota Buchciańskie. Jez. Amalwa zasila zaś rzeka *Szławanta* (293), wypływająca z jez. Igło pod w. Iglówką. Rz. *Szławanta* jest więc niejako górnym początkiem *Jesi*. Od jezior pł. *J.* (w pow. maryampolskim) w kier. PłnW. koło w. Pogrzejże i w. Pojesie, gdzie skręciwszy ku Płn., mija Armoniszki i pod **Poniemuniem** wpada do *N.* po około 40 klm. biegu, rachując od wyjścia z jez. Żuwinta.

Wilja (po litew. *Nerys* albo *Niarys*) (294) wypł. na Płd. od m. **Szklanice**, za w. Szylińce, w pow. borysowskim, w gub. mińskiej. *Wilja* pł. zrazu w kier. PłdZ. koło wsi Kromowice i Hrebenie aż do w. Wilejki. Za Wilejką przybiera kier. PłnZ., bieży koło w. Wieżki aż po w. Milcz, gdzie zwraca się ku PłdZ. i przepływa aż do połączenia się z *Uszą* koło Pohostu, Kostyków, **Sosenki**, Słobody, Małmuchów i m. **Wilejki**. Za **Wilejką** od w. Zalesie już po połączeniu się z *Naroczą* zmienia *Wilja* dawniejszy kier. na PłnZ. i to aż do przyjęcia rz. *Żejmiany* i na tej przestrzeni mija **Zaškiewicze**, Zalesie, Uhlany, **Żodziszki**, Tupalszczyznę, Markumy, **Michaliszki**, Woronie, **Bystrzyce**, Bujwidze i **Balingród**. Po połączenia się z *Żejmianą* zwraca się *Wilja* ponownie ku PłdZ., oblewa Lucyny, **Niemenczyn**, Werki, Kalwaryę, **Wilno** i Zakret. Siedem klm. za **Wilnem** przyjmuje znowu kier. PłnZ. i pł. na Karmazyn, Karmazyniszki, Etnokupie, **Kiernów**, Orgiszki, Milkiszki, Czabiszki i Żubiszki, poza którymi aż do ujścia przy kier. biegu PłdZ. mija Skorule, **Janów**, Kormiałów i podąża popod **Kowno**, gdzie łączy się z *N.* ubiegłszy od źródeł około 724 klm.

Wilja wypływa w pow. borysowskim, gdzie przebiega przestrzeń około 36 klm., poczem za Milczem wstępuje w pow. wilejski i tam przepływa 179 klm.; od ujścia *Uszy* aż do połączenia się z rz. *Oszmiana* ubiega przestrzeń 127 klm. jako rzeka

OD LEWEGO BRZEGU:

OD PRAWEGO BRZEGU:

graniczna pomiędzy pow. oszmiańskim a święciańskim, dalej, od *Oszmiany* aż do przyjęcia rzeki *Zejmiany* stanowi granicę pow. święciańskiego od pow. wileńskiego na długości 119 klm., poczem wchodzi w pow. wileński, gdzie ubiega 109 klm., wreszcie rozdziela pow. wileński od pow. trockiego na długości 104 klm., a 50 klm. przepływa w pow. kowieńskim.

Według dawniejszego podziału źródła *Wilibii* leżały w północno zachodniej części woj. mińskiego. Następnie przepływała *Wilibia* środkiem wojtwa wileńskiego, poczem stanowiła na pewnej przestrzeni granicę pomiędzy woj. wileńskim a trockim, wreszcie przepływała przez północną część wojtwa trockiego.

W biegu swoim przyjmuje z obu stron znaczną liczbę rzek i strumieni. Z tych, co mają ustaloną nazwę następujące wpadają:

Łonwa, Dźwinosa, Drożdżianka, Krajszczanka, Kobylanka, Rybczanka, Wiazucia, Michicha, Usza, Pilść, Saraczanka, Bystrzyczanka, Podmosz, Woksza, Szalnojdzia, Bujwidzka, Ajłupa Bieżanka, Wierszupka, Wileńka, Ponara, Waka, Rykontka, Naczala, Womba, Padalosa, Sukra, Zyżmorka, Gamonda, Giżanka, Szeszupa, Arfa, Zwersa (według Sł. geogr. król. polsk.).

Czernia, Siarnista, Słastówka, Serwecz, Ziabinka, Rabuń, Kasula, Pleśnianka, Kaczaryca, Narocz, Stracza, Kumielnaja, Zejmiana, Niemencza, Cedrod, Sojdzianka, Dukszta, Iropa, Musa, Święta, Letanka, Łoka.

Wilibia jest spławną od ujścia *Dźwinosy*, żeglowną od m. **Wilejki**. Jednak począwszy od w. Uhlany znajdują się w rzece liczne rafy i podwodne kamienie. Raf głównych, zwanych w języku miejscowym „Siabrowe“ jest ogółem dwanaście, a mianowicie: Przywitalnaja, Rawianka, Oszmaniec, Szalnojdzia, Baran, Sojdzia, Solnik, Zub, Laukista, Krywicz, Raudonia i Baran. Prócz tych jest jeszcze mniejszych raf 27 a kamieni tamujących żeglugę 48.

Niewiaża (295) wypł. z błot w gub. kowieńskiej, w pow. wiłkomirskim, na W. od m. **Onikszy** a na Płd. od m. **Traszkun**, niedaleko źródeł swego prawego dopływu rz. *Josty*. N. pł. początkowo w kier. Z. potem Płd. koło m. **Troupe**, następnie PłnZ. koło **Rogowa** i łączy się od l. brz. z rz. *Joda* (296), płynącą z Płd. koło w. Joda i w. Wodakle. Pod w. Pojejskie przyjmuje N. od l. brz. rz. *Jostę* (297), płynącą od W. koło **Traszkun**, i podąża pod **Poniewież**, po za którym zwraca się ku Płd., mija **Nowe Miasto** i przybiera od pr. brz. rz. *Smilgę* (298), płynącą od w. Smilgi. W dalszym ciągu pod **Krakinowem** wpada do N. od l. brz. rz. *Upita* (299), nadpływającą od W. koło m. **Remigoły**. Nad N. leżą dalej **Surwiliszki, Kiejdany**, po za którymi od l. brz. wpływa do niej rz. *Abela* (300) a poniżej za Łabunowem od t. s. brz. rz. *Bezupie* (301) i od pr. brz. rz. *Szuszwa* (302). Minąwszy Łabunów oblewa N. **Bobty**, Słomiankę i za **Kownem** pod Borkami uchodzi po przeszło 101 klm. biegu. — *Szuszwa* wypł. z błot pod **Szawlanami** w pow. szawelskim, w gub. kowieńskiej. Początkowo pł. S. w kier. PłdW. koło m. **Poszuszwie**, m. **Hrynkiški**, następnie zwraca się ku Płd., mija **Jaśwojnie** i uchodzi pod w. Polepie. Dł. około 127 klm.

Dubissa (303). Strumień *Szwentupis* (304) bierze początek w pow. szawelskim z błot Turule na Płd. od m. **Szawle**, po czterech klm. biegu wpada do jez. Rajzgie i z niego wypływa już pod nazwą *Dubissy*. D. pł. w kier. ogólnie Płd. na Podubiś Bazyliński, Podubiś, Podubiś Grużewski, **Lidowiany, Betigoły**,

OD LEWEGO BRZEGU:

OD PRAWEGO BRZEGU:

Ejragołę i **Czekiszki** a uchodzi pod Średnikami. Dł. przeszło 137 klm. — **Kroźenta** (305), pr. dopływ w **Dubissy**, wypł. na PłdW. od m. **Wornie**, w pow. telszewskim, w gub. kowieńskiej; pł. początkowo w kier. PłdW. koło m. **Kroże**, m. i w. **Prokroźencie**, odtąd zaś bieży ku PłnW., mija **Kielmy** i uchodzi pod Podubisem Grużewskim po przeszło 47 klm. biegu.

Mitwa (306) wypł. pod w. Grumkojnie w pow. rossieńskim, w gub. kowieńskiej; pł. zrazu w kier. PłdZ., przybiera od l. brz. rz. **Gausantę** (307) i rz. **Widawę** (308), poczem zmienia kier. na PłdW. i uchodzi za w. Smukucie pod **Jurborgiem** po niespełna 95 klm. biegu.

Szeszupa (309) wypł. niedaleko od w. Bochanowo, pomiędzy wsiami Szeszupką a Pawłówką, niespełna 15 klm. na Płd. od m. **Wiżajny**, w pow. suwalskim, gdzie przepływa przez cztery jeziora. Następnie przy kier. biegu PłnW. pł. na Folusz, Hermaniszki, **Kalwaryę** i **Ludwinów** Ztąd zwraca się ku Płn., mija **Maryampol**, Gwałtowo, skręca ku PłnZ. na **Pilwiszki**, Symaki i rozdziela **Szyrwintę** (**Schirwindt**) od **Władysławowa** (miasta graniczne pomiędzy ces. niemieckim a król. polskim). Odtąd S., po przyjęciu od l. brz. rz. **Szyrwinty**, zwraca się na PłnZ., stanowi aż po Kirkiły granicę pomiędzy Rosyą (gub. suwalską) a Prusami W. i na tej przestrzeni opływa Wisbarienen, Słowiki i Kirkiły. Poczem skręciwszy ku Z. wchodzi w Prusy W. pomiędzy wsiami Schillenen a Schmallengenken, pł. koło Lasdehnen, Juckstein, Leuken i po około 170 klm. biegu uchodzi do N. 10 klm. przed **Ragnetą** (**Ragnit**). Do S. od źródeł aż do ujścia wpadają następujące znaczniejsze dopływy; 1) od pr. brz. **Kirsna** (310). **K.** wypł. w pow. sejneńskim z jez. Położdzieje, pł. ku PłnZ. koło w. Łoździeje, następnie przepływa przez jez. Szyłandzie i pod Borowszczyzną a przed **Kalwaryą** uchodzi po przeszło 36 klm. biegu. — 2) **Filwa** (311) pł. od W. koło w. Skirkiszki i uchodzi przed **Pilwiszkami**. Dł. 32 klm. 3) **Wysoka** (312) wypł. przed w. Ogorkiszki, pł. w kier. Z. na Rymkie, Rudę, Skindeliszki i uchodzi pod Sumakami po przeszło 32 klm. biegu. — 4) Od l. brz.: **Szyrwinta** (313) wypł. pomiędzy **Wiżajnami** a **Wiszyńcem**, pod w. Kowniszki, w pow. kalwaryjskim; pł. początkowo w kier. Płn. na Grażyszki, Kunigiszki i Sankieliszki, poczem za Więćłówką skręca ku Z, mija na Płd. leżące Wierzbołowo (Wirballen), koło w. Bojary zwraca się ku Płn. a od w. Stanejcie odgranicza Król. Polskie od Prus Wsch. i uchodzi po przeszło 46 klm. biegu. Za Bojarami wpada do **Szyrwinty** od l. brz. rz. **Lepona** (314), płynąca ku Płn. koło **Ejtkun** (**Eidtkunen**). — 5) Od pr. brz.: **Cesarka** (315) wypł. pod w. Szpruktyszki w pow. władysławowskim; pł. w kier. Z. na Łuksze, Szaki i po około 42 klm. biegu uchodzi przed Słowikami a pod w. Juszkokajmie. — 5) **Penta** (316) wypł. w pow. władysławowskim pod w. Szmilgie, pł. w kier. Z. na Pentysz, Skordupie, pod w. Wojszwilis łączy się z rz. **Nawą** i po przeszło 26 klm. biegu uchodzi pod w. Ponowie a za Słowikami. — **Nawa** (317) ma źródła pod w. Kura w pow. władysławowskim, pł. w kier. Z. na Pokalniszki, Szedwigi i za w. Kasinkiany a przy w. Wojszwilis uchodzi do **Penty**. Dł. do 40 klm. — 7) **Jotyja** (318) wypł. także w pow. władysławowskim po za w. Budele, pł. w kier. Z. na Pojutyję, Jutyszki, Bunikiele, Norkwiece i pod Kirkiłami łączy się z **Szeszupą** ubiegłszy od źródeł niespełna 38 klm.

OD LEWEGO BRZEGU :

OD PRAWEGO BRZEGU :

Jura (319) wypł. na W. od **Retowa** w pow. rossieńskim, w gub. kowieńskiej; pł. zrazu w kier. W. koło **Retowa**, poczem przybrawszy kierunek PłdW. mija na W. położone **Chwejdany** i łączy się zaraz od pr. brz. z rz. *Łokistą* (320), płynącą od PłnW. koło m. **Szyfele**. Od połączenia się z *Łokistą* przybiera *J.* kier. Płd., mija **Pojurze**, zwraca się ponownie na PłdW, oblewa **Dyktymie**, łączy się od l. brz. z rz. *Okmianą* (321), płynącą od Płn. koło **Kołtynian** i następnie od t. s brz. z *Szunią* (322) nadpływającą z Płn. od m. **Girdyszki** i m. **Upina**. Odtąd przybiera *J.* kier. ogólnie Płd., płynie na **Taurogi**, zlewa się przed m. **Pojurze** od pr. brz. z rz. *Szeszuwą*, wpływa w Prusy Wsch. i uchodzi za Wilkiszkami (Wilkischken) po około 150 klm. krętego biegu. — *Szeszuwa* (323) wypł. w pow. rossieńskim z bagien Szyhoławskich, poniżej m. **Pokrożencie**. *S.* pł. początkowo w kier. Płd. koło wsi **Żółpie** i **Ile**, tu skręca na Z. i łączy się od pr. brz. z rz. *Aurzą* (324), nadpływającą z Płn. z pod m. **Skauwile** i m. **Botoki**. Odtąd płynie w kier. Płd. a następnie PłdZ. już po przybraniu rz. *Szałtony* (325), przyptywającej od W. z pod m. **Erźwilki**. Przy tym kier. biegu mija następnie **Gawry** i pod w. **Meszkie** uchodzi ubiegłszy od źródła przeszło 66 klm.

Prócz wyżej wymienionych rzek przyjmuje *Niemen* na całej długości swego biegu jeszcze wiele innych, mniej znacznych dopływów. W powiecie tyłżyckim pod w. **Schrauzenkrug**, w miejscowości zwanej „Winge“ dzieli się *Niemen* na dwa ramiona: *Rus* i *Gilgę*. *Rus* rozdziela się na cztery odnogi: *Atmat*, *Skirwit*, *Warus* i *Pokalnę*; *Gilga* dzieli się znów na *Gilgę*, *Inse*, *Tawę* i *Logę*, *Niemen* więc uchodzi do zatoki Kurońskiej ogółem ośmioma odnogami.

Do Dźwiny.

Tesna (326) uchodzi pod **Kruwonosówką** w gub. smoleńskiej.

Toropa (327) wypł. z jeziora bez nazwiska na wyżynie wałdajskiej i pł. w kier. Płd. W biegu swym, około 180 klm. wynoszącym, przepływa przez wiele jezior i uchodzi pod w. **Serteje** poniżej w. **Petrowskoje**.

Turocznia (328) uchodzi pod **Kowalewką** w gub. smoleńskiej

Meża (329) wypł. za w. **Meża** z jez. tego nazwiska na granicy gub. twerskiej i smoleńskiej i wpływa zaraz do gub. smoleńskiej. *M.* pł. tu w kier. PłdZ. na **Meżycę**, **Budanówkę** (**Bochdonówkę**), **Stanię**, poczem wchodzi w granice Polski i ztąd po krótkim biegu uchodzi w dawnym wojewstwie a dzisiejszej gub. witebskiej powyżej **Wieliza**. Dł. przeszło 210 klm.

Jukajka (*Jukaja*) (330) wypł. z jez. t. n. na granicy gub. pskowskiej i po około 30 klm. biegu uchodzi powyżej **Wieliza** a poniżej ujścia *Meży*

Wielizka (331) wypł. pod wsiami **Małą** i **Wielką Szczetkiną** i po około 11 klm. biegu uchodzi do **D.** w m. **Wielizu**.

Uświata (332) wypł. z jez. **Gordosno**, w pow. wieliskim, w gub. witebskiej; pł. zrazu ku Płn., poczem wielkim łukiem zwraca się ku Płd., przepływa przez jez. **Uświat**, nad którym leży m. **Uświat**, poczem mija **Szersznie**, **Bołotnię**, **Zapole**, **Kosakowo** i po około 100 klm. biegu uchodzi przed **Surazem**.

Kaspla (333) wypł. z jez. Kasplińskiego, w pow. porzeckim, w gub. smoleńskiej. Pod Semenówką wchodzi w granice wojtwa witebskiego i ztąd po około 16—17 klm. biegu uchodzi do *D.* pod **Surazem**. — Do jez. Kasplińskiego wpada rz. *Kleca* (334), odpływ zaś jeziora ma nazwę *Kaspli*. Dł. *Klecy* wraz z *Kasplą* około 150 klm.

Więba (Witeba) (335) wypł. w pow. witebskim niedaleko wsi Ulawica i Ramino, pł. początkowo w kier. PłnZ, zwróciwszy się następnie ku PłdZ. mija Kościerzyn, Zarzecze, Szuchwostek i po niespełna 45 klm. biegu wpada do *D.* we **Witebsku**.

Łuczesa (336). Rz. *Werchita* (337), którą właściwie za początek *Łuczesy* można uważać, wypł. w gub. mohylewskiej, w pow. orszańskim pod w. Nowy Tuchiń i pł. w kier. PłnZ aż do jez. Babinowicze, z którego wypływa już pod mianem *Łuczesy*. Ł. wybiegłszy z powyższego jeziora pod m. **Babinowicze**, łączy się zaraz od pr. brz. z rz. *Czernicą* (338), nadpływającą z Płn. od Weleszkowicz, **Leszna** i **Dobromyśla**. Jak *Werchita* tak i *Łuczesa* pł. początkowo w kier. PłnZ. aż po **Uście**, gdzie od l. brz. łączy się z rz. *Obol* (339) i następnie, zwróciwszy się na Płn. uchodzi po około 105 klm. biegu, a przeszło jeden klm. poniżej **Witebska**. — *Obol* wypł. pod w. Danitkowo, w pow. orszańskim; pł. zrazu w kier. PłnW. a następnie Płn., mija **Obolce**, Krzywę, Lemnice i pod **Uściem** wpada do Ł. po przeszło 73 klm. biegu.

Krzywinka (340) powstaje z połączenia się dwóch rzeczek: *Krzywinki Wyżnej* (341) i *K. Niżnej* (342). *K. W.* wypł. z jeziora położonego na W. od **Sienna** i pł. w kier. PłnZ. — *K. N.* wypł. z jez. Sienna pod m. **Sienna**, w pow. sieńskim, w gub. mohilewskiej, pł. w kier. ZPłn. i pięć klm. przed ujściem łączy się z *Ł. W.* Połączone rzeczki wpadają do *Dźwiny* pod Chmielnikiem, a powyżej Bieszenkowic. Dł. 27 klm.

Uła (Ula) (343) wypł. z jeziora Lepelskiego, w pow. lepeńskim, pod m. **Lepel**. Do jeziora zaś lepeńskiego wpada rz. *Jessa (Essa)*, dlatego też ją za początek *Uły* można uważać. — *Jessa* (344) wypł. pomiędzy wsiami Przysieki i Uznacz w pow. sieńskim, w gub. mohilewskiej, pł. początkowo w kier. Płn., poczem pod Rudnikami zwraca się ku Z., mija **Krasnołuki** i **Latyholicze**. Następnie skręca na Płn., łączy się od pr. brz. z rz. *Bojnią* (345) nadpływającą od W. od Wołosowicz i od l. brz. z rz. *Beresztą* (346) i w mieście **Leplu** wpada do jez. Lepelskiego. — *Bereszta* wypł. z jez. Bereszto i łączy to jezioro z *Jeszą*. Wchodzi w skład systemu kanału Berezynskiego. — *Uła* wypł. ze wschodniej części jez. Lepelskiego pod **Leplem**, w pow. lepeńskim, w gub. witebskiej. Przybrawszy zrazu kier. W. przepływa przez jez. Niul, mija **Czaszniki** i zaraz za nimi łączy się od pr. brz. z rz. *Łukomką* (347) a następnie pod Rohanowiczami od t. s. brz. z rz. *Oświeją* (348). Odtąd przybiera *U.* kier. Płn., mija Iwańsk, **Boczejkowo**, Ujście i za m. **Ułą** wpada do *Dźwiny*. Długość samej *Uły* około 101 klm., wraz z *Jeszą* przeszło 190 klm. — *Łukomka* jest odpływem z jez. Łukomle, położonego w pow. sieńskim; pł. na m. **Łukoml** i łączy się z *Sielawą* (349), wypł. z jez. Sielawa. Odtąd początkowy wschodni kier. biegu zmienia Ł. na Płn. i wpada do *Uły* za Smolańcami. Dł. około 50 klm licząc wraz z *Sielawą*, przypływającą z południa. — *Oświeja (Olszanka)* wypł. pod w. Marynców. Pł. w kier. ogólnie PłnZ. na Rudoml, Wyszenkowicze i Rohanowicze. — *Świeczanka* (350) wypł. pod w. Zamoszie, pł. zrazu w kier. PłdZ

OD LEWEGO BRZEGU:

po w. Waszer, ztąd skręca PłnZ., przepływa przez jez. Sterzeń, mija Woskrzesieńce, Holszanki, Świeczę, po za którą przepływa jeszcze przez jez. Dawidkowicze i uchodzi do *Uły* powyżej w. Ujście. Dł. około 69 klm.

Turosianka (Turowla) (351) wypł. w pow. lepelskim z jez. Turosa, przepływa zaraz przez jez.: Berezowskie, Tetcza, Paule-Janowo, Zaszczato, Homelskie, Suja i Turowla i po opuszczeniu tych jezior pł. w kier. WPłn. Nad *Turosianką* leżą Paule, **Homel**, Turowla i Horodyszczce, pod którymi uchodzi do *D.*

Obol (352) wypł. z jez. Jezierzyszczce, na Z. od m. **Jezieryszcze** w pow. horodeckim, w gub. witebskiej; pł. początkowo w kier. PłdZ. koło Rudni aż po Koziany, ztąd zwraca się ku Płd., mija Kozłów, Misznewicze, łączy się od l. brz. z rz. *Usyšką* (353) i zaraz za tą wsią przybiera dawniejszy kier. PłdZ. a wreszcie Płd., opływa *Obol*, Szapiłowo i uchodzi przed Goranami po około 110 klm. biegu. — *Usyška* wypł. z jez. położonego na Płn. od **Horodka**, pł. zrazu w kier. Płd., a złączwszy się z *Horozanką* (354) pod **Horodkiem**, zwraca się na Z. i pł. pod Miszniewicze. Dł. około 32 klm.

Sośnica (355) wypł. z jez. Łańcużno w pow. połockim, w gub. witebskiej, pł. w kier. ZPłd. na Domniki i uchodzi za Goranami a pod Matusówką po przeszło 30 klm. biegu.

Poloia (356) zbiera w sobie wody z jezior Bedeto, Kołpino, Turuczyno i Nieklucz w pow. połockim, pł. w kier. PłdZ. na Sitno, Drestuń, Tomczyno, Jurowicze i przez **Połock**, gdzie też łączy się z *D.* po około 69 klm. biegu.

Uszacz (357) wypł. prawdopodobnie z jez. Dołżyca pod w. Borkowszczyzna w pow. lepelskim, w gub. witebskiej; pł. w kier. ogólnie Płn. na **Uszacz**, **Mienię**, **Woroniecz**, Zaskórki, Rudnię i uchodzi pod w. Culki a obok w. Uście Uszackie po około 78 klm. biegu.

Dzisna (Dzisenka) (358) wypł. w pow. nowoaleksandrowskim, w gub. kowieńskiej z jez. Dzisno, zasilanego rz. *Dudą* (359) i jej dopływem rz. *Świecicą* (360). — *Dz.* wypłynawszy z połud. wschodniej części jeziora przepływa zaraz przez jez. Dziśniszcze, przybiera kier. PłdW. aż po **Koczergiszki**, po za którymi zwraca się ku W. i przed **Kozianami** łączy się od l. brz. z rz. *Dryświatą* (361), poczem mija **Koziany** i przybiera pod Werwicą od pr. brz. rz. *Miadziolkę* (362). Za **Kozianami** skręca *D.* nieznacznie ku Płn., przyjmuje od l. brz. rz. *Holbicę* (363) i w tym kierunku podąża pod **Sarkowszczyznę** odkąd już stale w kier. Płn. pł. aż do ujścia. Minawszy **Sarkowszczyznę** oblewa *D.* wieś Bogi, gdzie od l. brz. łączy się z rz. *Janką* (364), a następnie od pr. brz. z rz. *Berezwicą* (365) i poniżej pod w. Halicze z rz. *Mniutą* (366). Wreszcie przyjmuje *D.* od l. brz. pod w. Elna strugę z jez. Jelnia a poniżej od pr. brz. rz. *Jaśnicę* (367), nadpływającą z Płd. od w. Husaki i uchodzi przed m. **Dzisną** po około 150 klm. biegu. — *Dryświata*: rz. *Rycza* (368) wypływająca z jez. Rycza wpada naprzeciw m. **Dryświaty** do półn. wsch. części jez. *Dryświaty*, z którego od południa wypływa pod n. *Dryświaty*. *D.* pł. w kier. PłdW., łączy się od pr. brz. z odpływami jezior Opiwarda, Żylma i Ruże i wpada do *D.* poniżej w. Lachowszczyzna a przed **Kozianami** po niespełna 28 klm. biegu — *Miadziolka* powstaje z połączenia się odpływów z jezior *Miadziol* (Miastro) i *Batorzyn* w pow. wilejskim; pł. aż do ujścia w kier. Płn. na **Postawy**, Dewotnię, pod którą

OD LEWEGO BRZEGU:

łączy się od pr. brz. z rz. *Łuczajką* (369), wypływającą z jez. Łuczaj. Następnie do *M.* wpada od l. brz. rz. *Birwita* (370) z dopływami *Świła* (371) i *Komajka* (372) *M.* uchodzi pod Werwicą. Dł. około 70 klm. — *Holbica* wypł. na PłdW. od m. **Dunitowicze**, pł. zrazu ku Z., następnie w kier. Płn., pod w. Górne Dziadyki łączy się od pr. brz. z *Łosicą* (373) i uchodzi do *D.* ubiegłszy niespełna 30 klm. — *Janka* wypł. z jeziora położonego na granicy gub. wileńskiej i kowieńskiej; pł. w kier. Płd., od w. Michaliszcze zwraca się zaś ku W., mija Jałówkę i uchodzi pod w. Bogi po około 28 klm. biegu. — *Berezowica* wypł. na PłdW. od m. **Głębokie**, pł. w kier. ZPłn. koło m. **Głębokie**, przepływa za t. m. przez jez. Głębokie, następnie mija Udział, Zieloną Łąkę i uchodzi po niespełna 26 klm. biegu. — *Mniuta* wypł. z połudn. części jez. Psuja, pł. w kier. Płd. po w. Peredół, ztąd zwraca się ku Płn., przepływa przez jez. Plissa, oblewa m. **Plissa**. **Łuczki** i zwróciwszy się ku PłnZ. uchodzi po około 40 klm. biegu. Od źródeł aż po jez. Plissa nosi nazwę *Łoży* (374).

OD PRAWEGO BRZEGU:

Dryssa (375) wypł. pod nazwą *Uszczy* (376) z jez. Uszczo w pow. newelskim, w gub. witebskiej. *Uszcza* pł. w kier. ZPłd. koło w. Czerniacowo, w. Sielce, następnie łączy się od l. brz. z rz. *Uszczanką* (*Dołyską*) (377), wypływającą z jez. Dołyckiego i z rz. *Worużą* (378), nadpływającą z PłdW. i wkrótce potem wpada do jez. Drysieńskiego (*Dryssa*), z którego wypływa już pod nawą *Dryssy*. Po wyjściu z jez. przybiera *D.* kier. PłdZ., mija Kraszuty, Wielkie Siolo, łączy się od l. brz. z odpływem jez. Nieszczerdza, następnie z rz. *Niszczą* (379) i podąża pod Borkowicze, od których przybiera kier. PłnZ. Następnie minawszy **Wołyńce** przyjmuje *D.* od l. brz. rz. *Swołnę* (380) i uchodzi pod m. **Dryssą** po około 200 klm. biegu, z czego przeszło 55 klm. przypada na *Uszczę*. — *Niszczza* wypł. z jez. Niszczza w pow. siebieskim, w gub. witebskiej, łączy się wkrótce z odpływami jezior Olbito i Osyno, przybiera kier. PłdZ., mija **Juchowicze**, **Klasice**, Gołowczyce i uchodzi pod Sokolicami po przeszło 73 klm. biegu. — *Swołna* zbiera w sobie odpływy jezior Siebieskiego, Orono, Wietitzewo, Białego, Miotaż, Lisno i Swołna i dopiero po wypłynięciu z ostatniego jeziora przybiera nazwę *Swołny*. *S.* biegnie odtąd w kier. Płd. na Swarowszczyznę, następnie skręca ku PłdZ. a potem ku Z. i za w. Swołna łączy się od pr. brz. z rz. *Berezówką* (381) i pod w. Osoki uchodzi po przeszło 42 klm. biegu.

Saryanka (382) wypł. z jez. Biży w pow. ludyńskim, w gub. witebskiej; pł. zrazu w kier. PłdW., przepływa przez jez. Krasnopolskie i następnie zmienia kier. na Płd. W dalszym biegu oblewa w. Saryę, od l. brz. łączy się z rz. *Osunicą* (383) i uchodzi pod Ujściem Saryńskim po przeszło 78 klm. biegu. — *Osunica* wypł. pod nazwą *Dagdżicy* (384) z jez. Esza w pow. rzeżyckim, pł. w kier. ZPłd. po m. **Dagda** i po za niem przepływa przez jez. Dagdzickie, z którego wypł. już jako *Osunica*. Po opuszczeniu jeziora przybiera *O.* kier. PłdW., pł. popod w. Osuń, przepływa przez jez. Osuń i wpada do *S.* poniżej w. Sarya. Dł. około 38 klm.

Wiata (385) wypł. pod m. **Przebrodź** z jez. Przebrodzie w pow. dziśnieńskim, w gub. wileńskiej i zaraz przepływa przez jez. Osino. Odtąd pł. *Wiata* w kier. PłnW. na Ruskie Siolo i Szczolnę a pod Lubnią zwraca się ku PłnZ. i minawszy Rudniki uchodzi pod w. Wisiaty po przeszło 21 klm. biegu.

Drujka (386) zbiera w sobie odpływy z jezior Snudy, Bo-

OD LEWEGO BRZEGU:

lejcje, Cno i Strusto i wypływa z ostatniego dopiero jako *Drujka* na Z. od m. **Słobódki** w pow. nowoaleksandrowskim. Stąd pł. *D.* w kier. PłnW. koło w. Gawejki, w. Drujka i przed m. **Drują** a naprzeciw w. Przydrujsk uchodzi po blisko 30 klm. biegu.

Łaukiessa (387) wypł. w pow. nowoaleksandrowskim z jez. Łaukiessa pod w. Smolin, pł. w kier. PłnW. koło w. Łaukiessa, w. Kałkuny i uchodzi na obszarze **Dźwińska (Dyneburga)** po około 30 klm. biegu.

Liksienka (388) wypł. z jez. Strop w pow. dźwińskim (dyneburskim) w gub. witebskiej, pł. w kier. Z. i uchodzi pod w. Liksna po około 40 klm. biegu.

Dweta (389) w dolnym biegu, *Lankasa* (390) w górnym biegu zwana (od połącz. się z rz. *Illuksztą*), wypł. pod w. Meże na Płn. od m. **Sobacz (Subat)** w pow. illukszteńskim, w gub. kurlandzkiej; pł. zrazu w kier. PłnW. na w. Dweta, następnie zaś w kier. PłdW., mija Bebrę (Bewern), zwraca się ku W., poczem od pr. brz. łączy się z rz. *Illuksztą* (391) i uchodzi pod w. Janopol po około 32 klm. biegu. — *Illuksztą* wypł. pod w. Grünberg, pł. zrazu w kier. W., potem od m. *Illukszty* Płn. i łączy się z *Dw* poniżej w. Munde po około 24 klm. biegu.

Egłoń (Podunaj) (392) wypł. pod w. Racin w pow. illukszteńskim, pł. w kier. PłnW. i pod w. Podunaj uchodzi po niespełna 25 klm. biegu.

Dubna (393) wypł. za w. Drucmujza w pow. dyneburskim (dźwińskim) i przepływa zaraz przez jeziora: Siewierz, Ardowo, Lejowskie, Cermańskie, Zośnieńskie i Sakowskie, a po opuszczeniu jezior przybiera kier. Z. i łączy się od pr. brz. z rz. *Jaszą* (394), która wypł. z jez. Jasza i bieży na Górnijaszę i Grodziszki. Następnie mija *D. Wyszki*, wpływa do jezior Wyszki Wyżne i W. Dolne, skręca ku PłnZ., płynie na Dubnę i poniżej łączy się od l. brz. z rz. *Kolupie* (395), wypływającą z jez. Kołupskiego, poczem mija Nidermujzę, Arendol Warków, Rożanów, pod którym łączy się od pr. brz. z rz. *Fejmanką* (396) i poniżej od t. s. brz. z rz. *Uszą* (397). Ztąd zmienia *D.* dawny kier. biegu na Z. i wpada do *Dz.* pod **Liwenmujzą (Liwenhof)** po około 150 klm. biegu. — *Fejmanka* wypł. z jez. Fejmańskiego w pow. rzeżyckim, w gub. witebskiej, pł. zrazu w kier. PłnZ. po **Rybiniszki**, poczem ztąd zwraca się ku PłdZ. a następnie PłnZ. i pod Rożanowem uchodzi po około 57 klm. biegu. — *Usza* wypł. z błót pod w. Szewkina w pow. rzeżyckim, pł. w kier. PłdZ. popod Hrybalce, Karolinki-Stykawy i uchodzi pod w. Anczyna po około 30 klm. biegu.

Nereta (398) wypł. pod w. Maryniejs (Mariensee) w pow. rzeżyckim i wpada poniżej **Trepemujży (Trepenhof)**. Płynie na Ataszany, Neretę. Dł. około 38 klm. Kier. biegu PłdZ.

Ewikszta (Ewst) (399). Jezioro Łuban, zasilane strumieniami: Murmosta, Sola, Małmuta i Tejcza, jakoteż dwoma rzekami: *Rzeżycą* i *Malta* ma tylko jeden odpływ, którym jest rz. *Ewikszta*. — *Ewikszta*, po wypłynięciu z półn. części jez. Łubańskiego, pł. w kier. PłnZ. aż do przyjęcia rz. *Pedeści*, poczem zwraca się ku PłdZ., mija **Łuban**, Laudon i wpada do *Dz.* pod Glasmańskiem (Glasbanką) po około 105 klm. biegu. — *Rzeżycą* (400) wypł. z jez. Ražno, w pow. rzeżyckim, pł. zrazu w kier. Płn., potem PłnZ., przepływa przez **Rzeżycę** i mija Stary Ryków. Odtąd przybiera kier. Płn., a poniżej St. Rykowa dzieli się na dwa ramiona, z tych lewe wpada do rz. *Malty* pod w. Nagły a prawe wlewa się do jez. Łubańskiego po około 88

OD LEWEGO BRZEGU:

OD PRAWEGO BRZEGU:

klm. biegu. — *Małta* (401) wypł. z jez. Meltunie, w pow. rzezyckim, przepływa zaraz przez jeziora: Sołowskie, Izolskie, Liśnieńskie i Pernatki, następnie płynąc w kier. PłnZ., mija w. Antonopol. w. Małkę i m. **Małkę**; poczem zwraca się ku Płn., pł. popod **Wilone**, pod w. Nagły łączy się z lewym ramieniem *Rzeżycy* i wpada do jez. Łubańskiego po niespełna 88 klm. biagu. — *Pedeś* (402) wypł. z jez. Kirkuman, położonego na samej granicy gub. pskowskiej i Liwlandyi, pł. kręto w kier. ZPłd., przed ujściem łączy się od l. brz. z rz. *Bolt-upie* czyli *Białą* (403) i wpada do *Ewikszty* ubiegłszy przeszło 132 klm. *Ogier* (404) wypł. pod wsiami Seswegen-Odern, w pow. wendeńskim, w gub. liflanckiej, pł. w kier. Z. koło w. Lüdern i przyjmuje strugę, płynącą z jez. Inis. Następnie zwraca się ku Płd., mija w. Erlau i poniżej tej miejscowości przybiera kier. ogółem Z.; uchodzi do *Dż.* poniżej w. Uexküll a pod w. Ogier po przeszło 107 klm. biegu.

Do Dniestru.

Mszaniec (405) wypł. w Galicyi w pow. turczańskim na granicy w. Bystre i w. Michnowiec; pł. początkowo w kier. PłnW. aż po za w. Mszaniec, poczem zwraca się ku PłdW. i po za w. Babina a przed w. Hołowiecko uchodzi po niespełna 16. klm. biegu.

Lenina (407) wypł. pod w. Tycha w pow. staromiejskim (**Stary Sambor**), pł. w kier. W. przez Tychę, Nanczułkę, koło Spasa, na Terszów, w obrębie którego uchodzi po 21 klm. biegu.

Strwiąż (408) powstaje z połączenia się pod **Ustrzykami Dolnymi** *Strwiążyka* (409), wypływającego pod w. Strwiążyk, z *Równią* (410), wypł. we w. Równia w pow. liskim. *S.* pł. w kier. PłnW. przez **Ustrzyki Dolne**, koło Krościeńka (Kr. koło Chyrowa), Starzawy, **Chyrowa**, tu skręca ku W., mija **Felsztyn**, Babinę i po za nią zwraca się ku Płn. aż po Ostrów. Odtąd przybiera ponownie kier. W. i wpada do *D.* poniżej Chłopczyce a pod Dołobowem. Dł. 98 klm.

Wereszyca (411) wypł. pod w. Wereszyca w pow. gródeckim, pł. w kier. Płd. przez Lelechówkę i przez staw Lelechowski, przez **Janów**, następnie przepływa jeszcze dwa stawy, tj. janowski i gródecki (drozdowiecki), wreszcie minąwszy **Gródek Jagielloński** wpływa do stawu czerlańskiego, opływa Lubień Wielki a za **Komarnem**, ujęta w kanały, pł. na Monasterzec i w Powerchowiu ma ujście. Dł. przeszło 60 klm.

Bystrzyca (412) wypł. na Płd. od wsi Bystrzycy w pow. drohobyckim i pł. w kier. Płn. na Bystrycę, **Załokieć**, **Podbuż** Podmonasterek, Winniki i Kotowanie. Przybrawszy za tą ostatnią wsią kier. W. przyjmuje od l. brz. rz. *Czerchawkę* (413), mija Dorożów, Hruszów i Tynów, po za którym łączy się od pr. brz. z rz. *Tyśmienicą* i poniżej z rz. *Letnianką*. Uchodzi pomiędzy Hordynią i Terszakowem. Dł. 75 klm. — *Tyśmienica* (414) wypł. na W. od Schodnicy z Cinchowego Działu w pow. drohobyckim; pł. w kier. PłnZ. po Mraźnicę, odtąd zaś w kier. PłnW. aż do ujścia. Przepływa przez Bory-

sław, Hubicze, Młynki, **Drohobycz**, Poczajowice, Michałowice, Wróblowice, Hrudy, poniżej których przybiera od pr. brz. *Trudnicę* (415) i łączy się z *B.* po 44 klm. biegu. — *Letnianka* (416) wypł. w pow. stryjskim pod w. Brigidau. Pł. ogólnie w kier. Płn. przez Kawsko, Monaster Letniański, Letnię i Medenice, po za któremi rozdziela się na dwa ramiona. Wschodnie ramię, uważane za właściwą *Letniankę*, skręca ku WPłn., mija Horucko i uchodzi wprost do *Dniestru* po około 27 klm. biegu. Ramię zachodnie zachowuje dawniejszy kier., pł. na Piaski i powyżej wsi Wypuczek (Ugartsberg) łączy się z *Tyśmienicą*. Dł. około 7 klm.

Szczerek (417) wypł. pod Basiówką w pow. lwowskim, pł. w kier. Płd. na Nawaryę, Pustomyty, **Szczerec** i Dmytrze i uchodzi powyżej w. Drohowyże po niespełna 55 klm. biegu.

Kłodnica (Niezachówka) (418) wypł. na Płn od w. Iwanikowce w pow. drohobyckim, pł. w kier. W. przez Drobrohostów i Zawadów. Ztąd zwraca się ku PłnW., oddziela Bilcze od Wolicy i następnie trzema odnogami jako *Potok Radelicki* (419) *Zebuczów* (420), i *Brydnica* (421) uchodzi po około 70 klm. biegu.

Zubrze (422) wypł. pod Kozielnikami w pow. lwowskim, pł. w kier. Płd. na Zubrzę, Rakowiec, Nowosiółki i Demnię i uchodzi poniżej Honiatycz. Dł. Około 40 klm.

Stryj (423) wypł. na PłnW. od w. Wyżłów w pow. stryjskim, niedaleko granicy węgierskiej; pł. początkowo w kier. PłdZ. przez Wyżłów, po za którym zwraca się ku PłnZ. i bieży równolegle do granicy węgierskiej na Żupanie, Kliniec, Karlsdorf aż po Iwaszkowce. Stąd zwraca się, kręto bieżąc, ogólnie ku Płn., mija Matków, pod którym łączy się od l. brz. z pot. *Husne* (424) a następnie z *Libuchową* (425), a poniżej Mogoszowa i Kamarników od t. s. brz. pod Wysockiem Niżnym z *Hnyłą* (426) a dalej jeszcze za Ropawskiem od pr. brz. z *Zawadką* (427). Następnie przez Zwierzeniec podąża S. pod **Turkę** i tam od l. brz. przyjmuje *Jablonkę* (428) z *Hryniowem* (429), mija Słobodę, Stadiwkę i przed Izajanami zwraca się na W. na Perowiat, Izaje, Jasionkę Masiową, Lastówkę, Hirkę, Kropiwnik Nowy; ztąd aż po Synowódzko Niżne pł. kręto w kier. PłdW. na Pereprostyn, Dołhe, Sopol, Kruszelnicę i Synowódzko Wyżne, pod którym zasila się od pr. brz. rzeką *Oporem* (430). Poniżej Tyszownicy a od Synowódzka Niżnego zmienia dawny kier. na ogólnie PłnW. i pł. na Rozhurcze, Hyrnie, Duljów, Podhorce, Bratkowice, gdzie przybiera od pr. brz. rz. *Zyżawę* (431), a minawszy **Stryj** łączy się za Hnizdyczowem od pr. brz. z rz. *Bereźnicą* (432). Wreszcie opłynawszy od W. **Żydaczów** a od Z. Iwanowce zwraca się S. na W. i naprzeciw w. Zalesie uchodzi ubiegłszy od źródeł 221 klm. — *Opór* ma źródła na W. od źródeł *Stryja* pod samą granicą węgierską na obszarze w. Oporzec, przez którą aż po Ławoczne pł. w kier. Płn., a ztąd PłnW. aż po Sławsko. Przybrawszy po za niem kier. Płn. łączy się od l. brz. z rz. *Hołowczanką* (433) a potem od pr. brz. z pot. *Sechły* (434) a od l. brz. z rz. *Orawą* (435) i od Świętosławia zwraca się na PłnW. i mija Demnię Górną, Augustów, **Skole**, Dębiny i podpływa pod Synowódzko Wyżne. Dł. 54 klm. — *Orawa* wypł. przed w. Puhar, pł. zrazu przez tę wieś w kier. PłdW., poczem skręca ku PłnW. i przez Koziowę pł. pod Świętosław, gdzie łączy się z *O.* po 30 klm. biegu. — *Zyżawa (Zyżawka)* wypł. w pow. doliniańskim na

OD LEWEGO BRZEGU :

OD PRAWEGO BRZEGU :

Płn. od w. Buhniszcze i pł. wkier. PłnW. na Cisów i Taniawę; za w. Żyzawą w Niżniowie Górnym dzieli się na dwa ramiona, które zlewają się znowu razem pod Łukawicą Niżną. Następnie mija *Z.* wsie Stanków i Bratkowce i tam uchodzi. Dł. 23 klm. — *Bereźnica* powstaje na obszarze wsi Cisów i Taniawa w pow. doliniańskim, pł. w kier. ogólnie PłnW. na Pöhersdorf, Banię, Morszyn i Juseptycze. Poniżej za Hanowcami dzieli się na dwa koryta, z tych jedno pł. obok Rudy na Hniazdyczów, gdzie wpada do *Stryja*, podczas gdy drugie tj. wschodnie mija Rudę i Bereźnicę i uchodzi do *Dniestru* po około 45 klm. biegu licząc od źródeł.

Boberka (436) wypł. pod w. Wołowe w pow. bobreckim, pł. w kier. Płd. przez **Bóbrkę**, Sokołówkę, Łuczany, koło **Chodorowa** i uchodzi pod Bortnikami a powyżej **Żurawna** po 38 klm. biegu. Po Sokołówkę zowie się *Białym Potokiem* (437), od Sokołówki do Łuczan *Sokołówką* (438), a od Łuczan aż do ujścia *Ługiem* (439).

Krechówka (440) wypł. na *Z.* od Siechowa w pow. stryjskim, pł. w kier. PłnW. koło Krechowa, przez **Żurawno** i wpada do *Dn.* po 28 klm. biegu.

Świca (441) wypł. na granicy Węgier po za Wyszkowem w pow. doliniańskim; pł. zrazu w kier. Płn. aż po za Ludwikówkę a ztąd aż do ujścia w kier. ogólnie PłnW. na **Wefeldzisz**, Pacyków, Nowosielicę Wyżną i Niżną, Huziejów, na W. od **Bolechowa** koło **Sokołowa** (ad Stryj), Balicz Podróżnych, Demni, Mielnicza i uchodzi poniżej **Żurawna** po przeszło 100 klm. biegu.

— *Miżuńka* (442) wypł. na gran. węg. na obszarze Wyszkowa, pł. w kier. Płn. przez Wyszków, koło Narzyc, Sołotwiny, gdzie skręca ku PłnW., mija Miżuń Nowy, Pszenicznik, Miżuń Stary i wpada do *Świcy* od l. brz. pomiędzy Pacykowem a Nowosielicą Wyżną. — *Turzanka* (443) wypł. w pow. doliniańskim na obszarze w. Turza Mała, pł. ogólnie w kier. WPłn. przez Turzę Małą, na W. od **Doliny**, koło Słobody Dolińskiej, Słobody Bolechowskiej, Bolejowa, Turzy Wielkiej i Balicz Podróżnych, gdzie wpada do *Świcy* od l. brz. Dł. około 38 klm. *Sukiel* (444)

powstaje na obszarze w. Sukiel, w pow. doliniańskim, pł. w kier. WPłn. przez Sukiel, Brzazę, Polanicę, **Bolechów**, Dzieduszyce Wielkie, półn. część **Sokołowa** i uchodzi kilku odnogami na obszarze Balicz Podróżnych do *Świcy* po niespełna 60 klm. biegu.

Świrz (445) wypł. pod w. Kopań w pow. przemysłańskim, pł. w kier. Płd. przez **Świrz**, gdzie tworzy staw, koło Chlebowic, następnie na W. od **Strzelisk Nowych**, dalej na Psary, gdzie rozlewa się w staw, koło Knihynicz, Żurowa, **Bukaczowiec**, Tenetnik i za tą wsią uchodzi po 68 klm. biegu.

Siwka (446) wypł. na W. od Grabowa w lesie należącym do miasta **Doliny**; pł. początkowo w kier. W. przez **Dolinę**, dalej koło Rakowa, Krechowic i przez **Kałusz**. Odtąd przybiera kier. PłnW., płynie na Dołpotów, **Wojniłów**, Dorohów i uchodzi po przeszło 70 klm. biegu pomiędzy Siwką Wojniłowską a Morszowcami. — *Siwka* przybiera od l. brz.: 1) *Kropiwnik* i 2) *Bołochówkę*. *Kropiwnik* (447) wypł. pod w. Kudobna w pow. kałuskim, pł. w kier. W. na Kudobnę, Kropiwnik a ztąd skręcający ku WPłn. bieży przez Mościska, Kopankę i uchodzi przed Dołpotowem. Dł. 24 klm. — *Bołochówka* (448) wypł. na PłnW. od Trościańca, pł. zrazu w kier. W. przez Bołochów, Zawadkę, Wierzchnię, poczem przybiera kier. PłnW. i bieży na Humenów, Niegowę, Tomaszowce, po za którymi zwraca się

ponownie na W. i powyżej **Wojniłowa** a przed Serednem Siótkiem uchodzi po przeszło 33 klm. biegu.

Łomnica (449) wypł. w pow. kałuskim na samej granicy Węgier, z pod szczytu karpackiego Kopułą zwanego. *Ł.* pł. zrazu w kier. Płn. na Osmołodę aż po w. Podluty, położone naprzeciw w. Kuźmieniec, a ztąd zwrócona ku WPłn. przez Ostodorę, Angelów aż po Jasień. Odtąd przybiera *Ł.* kier. Płn., mija Sliwki, Niebyłów, Łowagi, Ldziany, Topolsko, wreszcie pozostawiawszy od W. Berłochy skręca ku PłnW. i w tym kier. pł. na Dołhe, Dobrowlany, Chocin, Studzionkę, Babin, Medynię, Sokół, Błudniki i uchodzi powyżej **Halicza** pomiędzy Sw. Stanisławem a Załukwią. Dł. 118 klm. — Od l. brz. przybiera *Ł.* rz. *Czczewę* (450). *Cz.* wypł. na Płd. od Suchodołu w pow. doliniańskim, pł. ku Płn. na Suchodół, Łuhy, Spas, Łopiankę aż po Strutyń Wyżny, po za którym zwraca się ku PłnW., mija Strutyń Niżny, następnie pł. na Z. od **Roźniatowa**, przez Swaryryczów, Tużyłów i Dołhe, poniżej którego łączy się z *Ł.* Dł. 56 klm.

Łukiew (*Łukwa*) (451) wypł. w pow. kałuskim, powstając przez zlanie się kilku strumieni na PłnW. od w. Przysióp. *Ł.* pł. w kier. ogólnie PłnW. na Majdan, Łukwę, Grabówkę, Zawój, Jaworówkę, Rypiankę, Mystów, Bednarów, Sapahów i Komarów. Następnie rozdziela Podegrodzie od Kryłosa i uchodzi w mieście **Haliczu** po 67 klm. biegu. — *Łukawica* (452), prawy dopływ *Łukwy*, wypł. na obszarze Głębokiej w pow. bohorodzkańskim, pł. w kier. PłnW., prawie równoległe do *Łukwy*, rozdziela las Trusków od lasu Czarnego, następnie mija Majdan, Wysoczankę, Wiktorów i za Komarowem na obszarze Kryłosa łączy się z *Łukwą* po 35 klm. biegu.

Gniła Lipa (*Lipa*, *L. przemysłańska*) (453) wypł. w pow. przemysłańskim na W. od w. Lipowce; pł. zrazu w kier. PłnZ. po Młynowce a odtąd aż po **Przemysłany** w kier. PłdZ. Za **Przemyslanami** zwraca się na Płd. i ten kier. zatrzymuje aż do ujścia. W tej części biegu leżą nad *L.*: Meryszczów, **Firlejów**, Podgrodzie, **Rohatyn**, **Bursztyn**, **Bolszowce** i Tustań, pod którym a naprzeciwko **Halicza** uchodzi. Dł. niespełna 83 klm. — Na obszarze **Bolszowiec** wpada od l. brz. do *Lipy* rz. *Narajówka* (454). *N* wypł. na Płd. od w. Biały w półn.-zach. części w. Nowosiółki w pow. przemysłańskim; pł. ogólnie w kier. Płd. na **Narajów** miasto, Narajów wieś, Miasteczko, Rohuczyn, Demnię, Lipicę Górną i Dolną (mylnie Lipnicę), Świsłelniki, Skomorochoy, Herbutów, po za którym wstępuje na obszar **Bolszowiec** tam łączy się z *Gniłą Lipą* po 50 klm. biegu.

Bystrzyca (455) powstaje z połączenia się dwóch *Bystrzyc*: *Solotwińskiej* (*Złotej*) (456) i *Nadwórniańskiej* (*Czarnej*) (457). — *B. S.* wypł. na granicy Galicyi i Węgier na gruntach w. Porohy z połoniny Bystra w pow. buczackim. Pł. zrazu w kier. WPłn. przez Hutę aż po Porohy, ztąd zwrócona ku PłnW. bieży na Jabłonkę, pomiędzy Zarzycze a **Solotwinę**, na Manasterczany i Żuraki. Za Żurakami przybiera *B.* kier. WPłn i łączy się od pr. brz. z *Łukawcem* (458) a dalej od l. brz. z *Rakowym* (459), poczem mija Dąbrowę, Lachowce, opływa od Z. **Bohorodczany** i płynie na Stebnik, Stary Łysiec, Drohomirczany, Pacyków, Zagwózdź, następnie na Z. od **Stanisławowa** i wreszcie na Knihynin, po za którym łączy się z *B. Nadwórniańką*. Dł. 77 klm. — Na obszarze Starego Łyśca wpada do *B. S.* od l. brz. rz. *Sadzawka* (460). Źródła *Sadzawki* leżą na obszarze Kosmacza

OD LEWEGO BRZEGU:

OD PRAWEGO BRZEGU:

w pow. bohorodczańskim. Kier. biegu WPłn. Nad nią leżą: Kosmacz, Rosolna, Chlebówka, Bohorodczany Stare i Stary Łysiec. — *B. Nadwórniańska* wypł. na samej granicy Galicyi i Węgier z pod Czarnej Połoniny w pow. nadwórniańskim; pł. zrazu w kier. Płn. na Ryczkę i Rafajłową i ztąd zwraca się ku PłnW., mija Zieloną, Borsuczną, Fenteralę, Piaseczną, Pniów i **Nadwórnę**. Od **Nadwórnę** przybiera *B.* kier. WPłn. rozdziela się na kilka ramion, które dopiero za Nawizowem, Fitkowem i Cucyłowem zlewają się w Tyśmieniczanych w jedno koryto; następnie pł. *B.* na Zabereże, Chomiaków, Chryplin, opływa od W. **Stanisławów** a od Podłuża skręciwszy ku PłnZ. łączy się od pr. brz. z większym dopływem rz. *Woroną* i mija Wołczyńnic, po za którym zlewa się z *B. Sobotwińską*. Dł. *B. N.* od źródeł aż do połączenia się z *B. S.* 86 klm. Połączone ranice pł. zrazu w kier. Płn. a następnie PłnW. i minawszy Janicę łączą się po 16 klm. biegu z *Dniestrem* pod **Jezupolem**. — *Worona* (461) wypł. na obszarze w. Strymba w pow. nadwórniańskim. *W.* pł. zrazu w kier. WPłn. granicą Nawizowa, Tarnawicy leśnej aż po Winograd, gdzie łączy się od pr. brz. z *Weleśnicą* (462). — *Weleśnica* wypł. również na obszarze Strymby, pł. w kier. WPłn. na Paryszcz, Hawryłówkę, Weleśnicę Dolną i Górną, wsie leżące naprzeciw siebie po obu jej brzegach i wreszcie koło Winogradu. Dł. około 30 klm. Następnie podąża *Worona* pod w. *Woronę*, gdzie wpada do niej od pr. brz. rz. *Stebnik* (463), płynąca od Hawryłówki i odtąd *Worona* kieruje się na W. i pł. aż po Mikulsdorf, gdzie łączy się z swym pr. dopływem *Potokiem Ottyńskim* (464) powstającym ze zlewu *Babianki* (465) i *Holeszanki* (466) na obszarze **Ottynii**. Ztąd bieży *Worona* kręto ku Płn. na Hawryłówkę, Krzywolę Starą, Słobódkę, Czarnołożce, Pszeniczniki i na obszarze **Tyśmienicy** zlewa się od l. brz. ze *Strymbą* i *Uniwą*, zwraca się zaraz ku PłnZ., poczem pł. na Podpieczary, koło Podłuża i uchodzi naprzeciw Wołczyńca. Dł. około 70 klm. — *Uniawa* (467) wypł. na obszarze Tyśmieniczanych, pł. w kier. WPłn. na Bratkowce, przed **Tyśmienicą** łączy się z jednym (zachodnim) ramieniem *Strymby* i na obszarze tego miasta łączy się z *Woroną*. Dł. niespełna 30 klm. — *Strymba* (468) powstaje z połączenia się dwóch potoków: *S. Malej* (469) mającej swe źródła we wsi Strymba i *S. Dużej* (470) wypływającej w Pniowie. Oba potoki łączą się na obszarze **Nadwórnę**. Odtąd pł. *S.* w kier. WPłn. na Tarnawicę Leśną, Wołosów, Ladzkie i Markowce i poniżej tychże a przed Chomiakówką rozdziela się na dwa ramiona. Zachodnie ramię łączy się z *Uniwą* przed **Tyśmienicą**, prawe zaś czyli wschodnie mija Pszenicznik i łączy się z *Woroną* w środku m. **Tyśmienicy**. Dł. 46 klm.

Horożanka (471) wypł. na Płn. od Dryszczowa w pow. podhajeckim, pł. w kier. ogólnie Płd. na Dryszczów, Horożankę, Stare i Nowe Kończaki, Hrymidów, Jeziorkę, Międzygórze, **Uście Zielone** i uchodzi poniżej tego miasta po 24 klm. biegu.

Złota Lipa (472) powstaje z połączenia się *Zł. Lipy Wschodniej* (473) i *Zł. Lipy Zachodniej* (474). *Wschodnia* powstaje z dwóch strumieni, z których jeden wypł. pod w. Szpikłosy w pow. złoczowskim a drugi we w. Woroniaki w t. s. pow. Oba strumienie wpływają do stawu w Remizowcach a wypływający z niego noszą nazwę *Z. L. W.* i pł. przez Koropiec, Bubszczany, pomiędzy Zagrobela a **Pomorzanami**, następnie na Urmań, Dryszczów i pomiędzy Zukowem a Hinowicami zlewają

się ze *Złotą Lipą Zachodnią* ubiegłszy 34 klm. — *Zachodnia* wypł. pod Majdanem Gołogórkim w pow. złoczowskim i pł. na **Gołogóry**, Wiśniowczyk, **Dunajów** i ztąd podąża pod Hino-wice, gdzie po 43 klm. biegu z Płn. ku Płd. łączy się ze *Zł. L. Wsch.* — Tak połączona rzeka przepływa wkrótce staw brzeżański, poczem mija **Brzeżany**, Posuchów, Potutory, Rybniki, Zasławczyk, Rudniki, **Zawałów**, Żaturzyn, Zawadówkę, Zadarów, Niskołyzy, Bobrowniki i pod Lipą uchodzi po 82 klm. rachując od Hinowic. Kier. biegu z Płn. ku Płd.

Tłumacz (475) wypł. na Płd. od Hostowa w pow. tłumac-kim; pł. zrazu w kier. Płn. na Targowicę Polną, Korolówkę, **Tłumacz**, Pałahicze, następnie skręca ku W. i minawszy Anto-nówkę, Bratyszów i **Nizniów** uchodzi poniżej t. m. po 45 klm. biegu.

Koropiec (476) wypł. pod Kozówką w pow. brze-żańskim, pł. w kier. Płd. koło **Kozowy**, Kalnego, następnie prze-pływa przez staw zahajecki i dwa stawy podhajeckie, poczem mija **Podhajece**, **Monasterzyska**, Dubienko, Zalesie i Koropiec, po za którym uchodzi po 75 klm. biegu.

Baryszka (477) wypł. na Płn. od Jezierzan w pow. buczac-kim, pł. w kier. Płd. na **Barysz**, Porchowę i po 23 klm. biegu uchodzi pod Snowidowem.

Strypa (478) powstaje z połączenia się czterech strumieni: *Strypy Małej* (479), *Str. Głównej* (480), *Str. Wolczakowieckiej* (481) i *Str. Wschodniej* (482), w pow. buczackim pod **Zboro-wem**, gdzie potoki te tworzą staw. Tak powstała *Str.* pł. zrazu w kier. WPłd. popod **Zborów**, koło Krasny, gdzie tworzy staw, Złoczówki (staw), Budyłowa (staw), Płotycz i Denysowa. Odtąd przybiera *Str.* kier. Płd., mija Iszczków (staw), **Wiśniowczyk**, **Buczacz**, następnie przepływa las „Kinderewy“ i tamże łączy się od l. brz. z rz. *Olchowcem* i uchodzi pomiędzy Sokulcem a Be-remianami po niespełna 135 klm. biegu. — *Olchowiec* (483) wypł. na obszarze Michałpola w pow. buczackim, pł. w kier. Płd. równoległe do *Strypy* na Pętlikowce Nowe, Pielawę, No-wostawce (gdzie tworzy staw), Medwedowce (staw), Pyszko-wce (staw), Trybuchowce, Zaleszczyki Małe, **Jazłowiec**, po za którym zwraca się ku Z., wpływa w las „Kinderewy“ i tam wpada do *Strypy* po 30 klm. biegu.

Dżuryń (484) wypł. pod Słobódką Dżuryńską w pow. bu-czackim, pł. w kier. ogólnie Płd. na Dżuryń, Połowce, gdzie rozlewa się w staw, Pauszówkę (staw), Bazar, Czerwonogród i **Uścieżko**, poniżej którego uchodzi po 47 klm. biegu.

Seret (485) powstaje z połączenia się kilku *Seretów*, zle-wających swe wody do stawu w Ratyszczach i tak: 1) z *Se-retu Jasionowskiego* (486), uważanego za główny; wypływa on w Jasionowie i jest do 25½ klm. długi; 2) z *S. Panasiowie-ckiego* (487), mającego swe źródła w Panasiówce a 13½ klm. długiego; 3) z *S. z pod Baby* (488) a właściwie *Maleniskiego* (489) wypł. we w. Maleniska (6 klm. dług.); 4) z *S. Werchobuskiego* (490), powstającego we w. Huta Werchobuska (20 klm. dług.); 5) i z *S. Nuszczańskiego* (491), mającego swe źródła w Nuszczy (do 15 klm. dług.). — *S. Werchobuski* i *Nuszczański* łączą się razem w Hnidowy i tworzą *S. Markopolski* (492), który pod tą nazwą płynie 3¾ klm. — Wody wszystkich *Seretów* zlewają się do stawu we w. Ratyszczce, a odpływ tego stawu nosi ogólną nazwę *Seretu*. Tak powstały *S.* pł. początkowo w kier. WPłd., wpływa zaraz do stawu założenieckiego, mija **Założce**,

Reniów, gdzie rozlewa się w staw, Wertelkę, Horodyszcze, Hładki, Płotycy i Białę, po za którą rozlewa się w staw t. zw. Tarnopolski. Wypłynąwszy ze stawu, opływa **Tarnopol** od Z., zwraca się więcej ku Płd. i podąża koło Berczowicy Wielkiej, Myszkowiec, **Mikuliniec**, **Strussowa**, Rusdwian, Humnisk i popod Zieleńcze, gdzie łączy się od pr. brz. z rz. *Gniezną*. Odtąd pł. *S.* kręto w kier. Płd. na Załawie, **Janów**, **Budzanów**, Skorodyńce, Białę, poczem rozdziela **Czortków** od Wygnanki, następnie na Rosohacz, Sosołówkę, **Ułaszkwce**, Oleksińce, Monasterek, Kasperowce, gdzie od l. brz. łączy się z rz. *Dubą*, wreszcie minąwszy Szczytowiec i Kulakowce na obszarze Gródka wlewa swe wody do *D.* po 222 klm. biegu od stawu w Ratyszczach rachując, a 247½ klm. od źródeł *S. Jasionowskiego*. — *Gniezna* (493) powstaje z połączenia się przed Bazarzyńcami dwóch strumieni, jednego nadpływającego z Płn. od Krasnosielec, drugiego od W. z pod Łubianek. Tak utworzona *G.* wpływa zaraz do stawu Bazarzyńckiego, a wyszedłszy ze stawu przepływa **Zbaraż**, poczem wpływa do stawu Zbaraskiego, a wypłynąwszy z niego pod Załużem, przybiera kierunek ogólnie Płd. i pł. kręto na Zbaraż Stary, Czernichowce, Zarudzie, Czołhańszczyznę, Borki Wielkie i Dyczków. Następnie bieży popod Zastawie, Suszczyn, Krowinkę, przez **Trembowłę** i poniżej t. m. za Zieleńcami uchodzi po niespełna 66 klm. biegu. — *Duba* (494) wypł. pod Trawną w pow. czortkowskim, pł. zrazu w kier. WPłd. po Chomiakówkę, poczem zwraca się na Płd. mija **Tłuste**, Hołowczyńce, Karolówkę, Dupliska i pod Kasperowcami wpada do *S.* po 42 klm. biegu. — *Czerkawka* (495) wypł. na obszarze w. Czerkawszczyzna, pł. zrazu ku Płd. na Jagielnicę Starą, Szużanówkę, **Jagielnicę**, ztąd zwraca się ku W. i minąwszy Salówkę łączy się pod Sosołówką od pr. brz. ze *Seretem* po około 27 klm. biegu.

Nieclawa (496). Strumień *Strzałka* (497), wypływający pod Suchostawem w pow. husiatyńskim, do 8 klm. długi, i strumień *Krećitów* (498), wypł. również na obszarze t. s. wsi 10 klm. długi, wpadają do stawu w **Kopyczyńcach**, którego odpływem jest rzeka *Nieclawa*. Wybiegłszy ze stawu pł. *N.* w kier. Płd. na Kotówkę, Szwałkowce, Koleńdziany, poniżej których łączy się od l. brz. z *Czarnołońskim potokiem* (499), następnie na Dawidkowce, na W. od **Jezierzan** a na Z. od **Borszczowa**, wreszcie na Korolówkę, Babińce Górne i B. Dolne i po za ostatnimi przybiera od l. brz. rz. *Cygankę*. Ztąd na Filipkowce podąża pod Uście Biskupie, poniżej którego wlewa się do *D.* po 75 klm. biegu. — *Cyganka* (500) wypł. na granicy Dębówki i Łosiacza w pow. borszczowskim, pł. w kier. ogólnie Płd. koło Cyganów, Muszkatowców, Wołkowców, Sapahowa, następnie opływa od Z. **Krzywce** i pod Babińcami Dolnymi zlewa się z *N.* po 37 klm. biegu.

Zbrucz (501) wypł. w gub. wołyńskiej, w pow. starokonstantynowskim, z łąk bagnistych pomiędzy ww. Awratynowem, Świnnem a Halczyńcami. Od źródeł aż po Szczasnówkę pł. w kier. Z., poczem bieży kręto w kier. Płd. i odtąd na całej długości stanowi granicę pomiędzy Galicyą a gub. wołyńską i podolską. Na tej przestrzeni mija Wołczkowce, po za którymi rozlewa się w staw podwołoczyski, oddziela **Podwołoczyska** od **Wołoczysk**, poczem przepływa staw w Tarnorudzie, opływa Satanów i Krećitów a pod Trybuchowcami łączy się od pr. brz. z rz. *Gniłą* i *Tajną*. Następnie rozdziela na dwie części **Husia-**

tyn, mija **Skałę**, Trójcę, Szestowice, Kudryńce, Okopy Św Trójcy i łączy się z **D.** pod Kozanówką po 235 klm. biegu, z czego 218 klm. przypada jako rzeki granicznej. — **Gniła** (502) wypł. z lasów położonych na PłnW. od Skałatu Starego, w pow. skałackim, pł. zrazu w kier. Płd. na Skałat Stary, Nowosiótkę Skałacką. **Skałat**, Zarubińce i Hlibów. Odtąd zmienia **G.** dawny kier. biegu na PłdW. przepływa przez staw Hlibowski i Grzymałowski, przez **Grzymałów**, poczem przez staw w Leżanówce, przez **Touste**, następnie mija Nowosiótkę Grzymałowską, Horodnicę i pomiędzy Liczkowcami a Trybuchowcami łączy się od l. brz. z **Tajną** i na obszarze Trybuchowiec wlewa się do **Z.** po 52 klm. biegu. — **Tajna** (503) wypł. pod Iwanówką na granicy pow. trębowelskiego i wpływa wkrótce w pow. husiatyński. Pł. zrazu w kier. WPłd. przez **Chorostków** aż po Mazurówkę, po za którą zwraca się ku W., a minawszy Celejów, Hryńkowce i Samuławkowce podąża pod Liczkowce, gdzie zlewa się z **Gniłą**. Dł. około 30 klm

Zwaniec (504) wypł. na Płd. od w. Borczakówki, w pow. kamienieckim, w gub. podolskiej. Kier. biegu całej rzeki jest z Płn. na Płd. **Ż.** pł. na Skotyniany, Demkowce, **Czeremowce**, **Lanckoroń**, **Orynin** i pod **Zwaniec** uchodzi po niespełna 90 klm. biegu.

Smotrycz (505) wypł. w gub. podolskiej w pow. płoskirowskim, na Płd. od w. Andrejkowce; pł. łukiem w kier. **Z.** ku Płd. zwracającym się na **Fulsztyn**, Worowce aż po Ostapkowce. Odtąd przybiera kier. stale Płd. i pod **Kuźminem** łączy się od pr. brz. z rz. **Kwiłą** a za **Gródkiem** od l. brz. z rz. **Trościancem**, poczem mija **Kupin** i pod **Smotryczem** przyjmuje od pr. brz. rz. **Jaromirkę** i pł. następnie na **Czercze**, **Ormiany** i **Kamieniec Podolski**. Przed Kamieńcem dzieli się na dwa ramiona, z tych jedno opływa skałę, na której zbudowany jest **Kamieniec**, gdy drugie przepływa pod t. zw. mostem tureckim, łączącym miasto z przedmieściem Karwasary. Oba ramiona łączą się po za miastem a **S.** minawszy jeszcze kilka wsi jak Cebulowce, Panio-wce, Szubniowce i t. d. zdąża pod Uście, gdzie trzema odnogami uchodzi do **D.** po niespełna 152 klm. biegu — **Kwiła** (**Skwiła**) (506) wypł. pod Niemierzyńcem, pł. w kier. **Z.** po Kumanów. ztąd zwraca się na Płd., pod Żurawlińcami łączy się od pr. brz. z rz. **Skóra** (507), nadpływającą z Płn. od Tarnorudy i uchodzi poniżej Szyszkowiec pod **Kuźminem**. Dł. około 30 klm. — **Trościaniec** (508) wypł. pod Wołodryńcami, pł. w kier. PłdZ. aż po Nowe Porzecze, gdzie łączy się od pr. brz. z rz. **Pisia** (509), następnie zwraca się na Płd. i pod Her-szanówką (Ludwipolem) zlewa się z **S.** Dł. około 40 klm. — **Jaromirka** (510) wypł. na Płn. od w. Jaromirki, pł. w kier. Płd. na Serwatynce, Skipczę i pod **Smotryczem** uchodzi po około 30 klm. biegu.

Muksza (511) wypł. pomiędzy wsiami Rudki i Zielńcze w pow. kamienieckim. Pł. w kier. Płd. na **Balin**, **Czczelnik**, **Małą** i **Średnią Mukszę** i za Wielką Mukszą uchodzi do **D.** Dł. 45 klm.

Bagowica (512) wypł. na Płd. od m. **Szatawy** w pow. kamienieckim, pł. w kier. Płd. na W. od Beznoskowców, dalej na Bagowicę i za Jarugą wpada do **D.** po około 24 klm. biegu.

Tarnawiz (513) wypł. pod Tarnawką w pow. uszyckim, w gub. podolskiej, pł. w kier. Płd. na Hanówkę, **Dunajowce**, **Krzywczyk**, Tarnówkę i Hocuły, poniżej których przyjmuje od

1. brz. rz. *Blyszczanówkę* (514). Następnie bieży na **Kitajgród** i za Wróblowicami wpada do *D.* po niespełna 60 klm. biegu. — *Blyszczanówka* wypł. na Płd od w. Zalesie, pł. ku Płd. na Słobódkę Rachnowiecką, Blyszczanówkę i minąwszy Kniażpol łączy się z *Tarnawą*. Dł. około 22 klm.

Studzienica (515) wypł. na W. od m. **Sobkowce** na obszarze Sawińca na granicy pow. kamienieckiego w gub. podolskiej i przeszedłszy zaraz do pow. uszyckiego mija, płynąc w kier. Płd., Łozkowce, przed którymi rozlewa się w staw następnie Mycowce, Tatarzyska, Gorczycznę, Hołozubińce, Trybuchowce, Pożarnicę, Patryńce i poniżej **Studzienicy** uchodzi po niespełna 75 klm. biegu.

Uszyca (516) wypł. w gub. podolskiej, w pow. płoskirowskim, pomiędzy Oleksińcem Polnym a Nową Wsią, pł. zrazu w kier. W. koło Tomaszówki Wyższej, mija Jarmolińce od Płd., pod Werbą Murowaną łączy się od 1. brz. z rz. *Kadyjoweczką*, rozdziela Sokółkę Starą od Sokółki Nowej i odtąd przybrawszy kier. Płd., mija **Zińków**, Kurzelową Małą, po za którą przyjmuje od pr. brz. rz. *Uszkę*, poczem mija **Mińkowce**, **Sokolec**, pod którym łączy się od pr. brz. z rz. *Pobujanką* (517) nadpływającą z Płn. z pod wsi Pobujny i Łyśca. Następnie pł. *Uszyca* na Krzywczany, gdzie wpada do niej prawy jej dopływ *Zwańczyk*, a minąwszy **Starą Uszycę** zlewa się z *D.* po przeszło 111 klm. biegu. — *Kadyjoweczka* (518) wypł. pod Słobódką Kadyjowiecką Kier. biegu PłdW. Płynie na Hrymiaczkę, Żarawkę, gdzie tworzy staw i uchodzi pod Werbą Murowaną po około 24 klm. biegu. — *Uszka (Mała Uszyca)* (519) wypł. pod w. Malinówką-Słobódką Głuszkowiecką, pł. z Płn. ku Płd. na Proskirówkę, Kurzelową Wielką i Małą i uchodzi poniżej tejże. Dł. około 31 klm. — *Zwańczyk* (520) wypł. na Płn. od **Zwańczyka**, przepływa to miasto, następnie mija Żwańczyczek, Ruńkurzów, Leśkowce i Krzywczany. Dł. przeszło 26 klm.

Daniłówka (Surżówka) (521) wypł. pod Iwaszkowcami, pł. w kier. Płd. na Piesiec, Borsukowce, Surżówkę i za Krzywym Wozem uchodzi po niespełna 22 klm. biegu.

Kalusik (522) powstaje w gub. podolskiej w pow. uszyckim, na Płn. od **Wońkowiec** z połączenia się pod t. miastem dwóch strumieni: *Kołomyjki* (523) i *Niczyporówki* (524). *K.* pł. w kier. Płd. na **Wońkowce**, Brahiłówkę, Kuczę, Kucką Słobodę, **Uszycę Nową** (dawniejsze **Letniowce**), **Kalus**, i za t. miastem a poniżej ujścia od pr. brz. strumienia *Niepotorówki* pod Nieporowcami wpada do *D.* po przeszło 65 klm. biegu.

Żwan (525) wypł. powyżej Michałowic na obszarze wsi Osłamów w pow. uszyckim; pł. w kier. Płd. na **Zamiechów**, Szczerbowce, Bałabanówkę, **Wierzbowiec**, Skazińce, gdzie przybiera od 1. brz. rz. *Terebieżę*, następnie mija Żwan i za Bernaszówką uchodzi po niespełna 55 klm. biegu. — *Terebieża* (526) wypł. pod Koniszczowem we wsi Słobódka Hulowska, pł. w kier. Płd. na **Kuryłowce Murowane** i Skazińce. Dł. około 25 klm.

Karajec (527) wypł. na Płn. od **Śnitkowa**, w pow. mohyłowskim, w gub. podolskiej, pł. w kier. ogólnie Płd. na **Śnitków**, Pohoryły, Równę i pod Wołodyjowcami i Kozłową uchodzi po niespełna 50 klm. biegu.

Ladawa (528) wypł. w pow. mohyłowskim. Źródła jej leżą na Płn. od źródeł *Żwanu* a na Z. od **Joltuszkowa**. *L.* pł. zrazu w kier. PłdW. koło Słobody Joltuszkowskiej, **Joltuszkowa** i po

OD LEWEGO BRZEGU:

OD PRAWEGO BRZEGU:

za nim tworzy kilkanaście stawów. Za Maryanówką od Kotiużan skręca na Płd., mija Olczydajów Niższy, Żerebełówkę, **Jaryszów** i Ladawę Polską, pod którą wlewa się do *D.* po około 70 klm. biegu.

Niemija (559) wypł. na Płn. od Kosarzyńców w pow. mohylowskim, pł. w kier. Płd. na Szczepinkę, **Kopajgród**, **Łuczyniec**, Suhaki, Krzeczanówkę **Ozarzyńce** i po około 70 klm. biegu uchodzi do *D.* pod w. Niemiją, 2 klm. przed **Mohylowem** naprzeciw m. **Ataki**.

Derła (530) wypł. we w. Konatkowce w pow. mohylowskim, pł. w kier. Płd. i po około 30 klm. biegu uchodzi w **Mohylowie**, prawie naprzeciw na pr. brz. *Dniestru* położonych pól Cecorskich.

Bronica (530) wypł. we w. Konatkowce w pow. mohylowskim i po krótkim biegu z Pn. na Płd. uchodzi pod w. Bronicą.

Morachwa (532) wypł. pod w. Złodziejówką w pow. mohylowskim, na Płn. **Baru**, pł. zrazu w kier. W. na Tarasówkę, koło (na Płd. od) **Stanisławczyka** i ztąd skręca ku PłdW. na Federówkę, Kopesterzyn, **Morachwę**, po za którą skręca ku Płd. i ten kier. biegu zachowuje aż do połączenia się z lewymi dopływami *Derebeńką* (533) i *Wolczycą* (534), nadpływającymi z Płn. od **Dżurynia**. Odtąd przybiera *M.* kier. PłdZ., mija Chomenki, Rekiczyńce, Sahinkę i **Czerniejowce**, pod którymi łączy się od pr. brz. z rz. *Muraszką*. Po złączeniu się zwraca się więcej ku Płd. i pod w. Widły przybiera od pr. brz. rz. *Łozową* i zmieniawszy kier. na PłdW. łączy się jeszcze pod Buszą od od l. brz. z rz. *Buszą* (535), nadpływającą z Płn. przez Babczyńce z pod w. Pilnówki. Następnie mija *M.* Białą i poniżej t. wsi wpada do *D.* po 145 klm. biegu a około 5 klm. powyżej **Jampola**. — *Muraszka* (536) wypł. w powiecie mohylowskim na Płn. od w. Matwijków, pł. zrazu w kier. PłdW. koło Kacmarówki, Andrzejówki, Nosikówki, **Szarogródka** i ztąd zwróciwszy się na Płd., mija Berezówkę i podąża popod **Czerniejowce**. Dł. około 60 klm. — *Łozowa* (537) wypł. w pow. mohylowskim na obszarze w. Popowce; pł. w kier. z Płn. ku Płd. na Kalinówkę, Łozową, Serby i Widły. Dł. przeszło 60 klm.

Rusawa (*Rosawa*) (538) wypł. w pow. jampolskim powyżej futoru Trzebnickiego na Płn. od Jurkówki; pł. w kier. Płd. koło **Rosawy**, na W. od **Tomaszpola**, gdzie łączy się od l. brz. z rz. *Tomaszówką* (539), nadpływającą z PłnW. od w. Zahale. Następnie pł. koło **Komargrodu**, poczem na Widły, Głębówkę, Dżygów-Bród (Dzikówkę) i uchodzi pod **Jampolem** na porohach dniestrowych po niespełna 70 klm. biegu.

Markówka (540) wypł. po za w. Capówką na Płn. od Wapniarki, w pow. jampolskim; pł. w kier. Płd. koło **Markówki**, **Miastkówki**, Werbki, Podlasówki, pod którą wpada do niej od pr. brz. rz. *Jalaniec*; następnie łączy się od l. brz. z *Olszanką* i uchodzi pod Wielką Końnicą po przeszło 50 klm. biegu. — *Jalaniec* (541) wypł. na obszarze Ignatówki w t. s. pow. Kier. biegu Płd. Dł. około 30 klm. — *Olszanka* (542) ma źródła pomiędzy **Miastkówką** i Krzyżopolem, pł. w kier. ZPłd. na Olszankę Pobezką i wpada do *Markówki* niedaleko od jej ujścia do *D.* po niespełna 33 klm. biegu.

Kamienka (*Kamieńca*) (543) wypł. pod Nowosiólkami, w pow. jampolskim, pł. w kier. Płd. na Kamieńczę, Chrystycz,

Dmitraszówkę i uchodzi pod **Kamionką (Kamieńczą)** po około 50 klm. biegu.

Raszkówka (Raszkowa Dolina) (544) wypł. w pow. bałckim powyżej Aleksiejówki, pł. w kier. Płd. na Aleksiejówkę i po około 10 klm. biegu uchodzi pod **Raszkowem**, naprzeciw m. **Wadu-Raszkowa**, położonego na pr. br. Dniestru.

Waładynka (Waładynka, Studenka) (545) wypł. w pow. olhopolskim, w gub. podolskiej, pł. w kier. Płd. koło Waładynki, **Studennego** i po niespełna 12 klm. biegu uchodzi poniżej **Raszkowa**.

Bielocz (546) wypł. pod Serbami w pow. olhopolskim, przepływa zaraz przez 3 małe jeziora, następnie pł. w kier. Płd. na Besztanki, Szerszyńce i uchodzi pod w. Bielocz po niespełna 11 klm. biegu.

Mołokisz (547) wypł. z bagien z pod Łopuszny, w pow. bałckim, w gub. podolskiej, pł. w kier. ZPłd. koło Słobódki, na Z. od m. **Kruty**, koło Haraby i uchodzi za Mołokiszem Wielkim po przeszło 25 klm. biegu.

Rybnica (548) wypł. w pow. bałckim, na gruntach wsi Słobodzieja, na PłnZ. od m. **Kruty**, pł. w kier. ZPłd. na Bursztyny, Tymki, Kiełbaśnę, zwraca się na Z. i pod m. **Rybnicą** uchodzi po około 24 klm. biegu.

Jahorlik (Jahorłyk) (549) wypł. w gub. podolskiej, w pow. bałckim we wsi Honoraty. Prawie na całej długości stanowi granicę pomiędzy gub. podolską a chersońską. Pł. zrazu w kier. Płd. na Lubomirkę, Głębocek, Kosy, Florę i m. **Okno**, ztąd zwraca się ku PłdZ., mija wieś Dojban i pod **Jahorłykiem** uchodzi po około 40 klm. biegu. — *Trościaniec* (550) powstaje we wsi Kulna w bałckim pow., pł. w kier. Płd. na Kulnę, Mokrę, Ciechanówkę i pod Dojbanem łączy się z *Jahorłykiem*. — *Jahorlik* według traktatu karłowickiego stanowił granicę pomiędzy Polską a Turcją od r. 1699. W **Jahorłyku**, jako w mieście granicznym, odbywały się sądy rozejmcze graniczne jeszcze za St. Augusta.

Odtąd *Dniestr* opuszcza granicę Polski, jaka była przed pierwszym podziałem w r. 1772 i zagłębia się w dawne osady tatarskie. W dzisiejszym stanie rzeczy oddziela tutaj *D.* Bessarabię od gub. chersońskiej i przyjmuje następujące dopływy :

Bołotę czyli *Reut*,
Ikel,
Byk,
Botha

i *Kuczurgan*.

Do Bohu.

Płoska (551) wypł. pod Chomińcami w pow. płoskirowskim, w gub. podolskiej, pł. w kier. W. koło Wodyczki, Milaszkowiec i pod **Płoskirowem (Proskurowem)** uchodzi po przeszło 30 klm. biegu.

Bużek (Bożek) (552) wypł. pod Łyczówką w pow. starokonstantynowskim, w gub. wołyńskiej, pł. w kier. W. na **Mi-**

OD LEWEGO BRZEGU:

kołajów, Jarosławkę, Mormolińce i pod **Międzybożem** uchodzi po niespełna 50 klm. biegu.

Wolka (553) wypł. z błót pod w. Wołkowce Wyższe w pow. płoskirowskim, pł. w kier. W. w bliskości dawnego czarnego szlaku, na Wołkowce Niższe, Karpowce, Kobylanie i **Derażnię**, przed którą łączy od pr. brz. z rz. **Wolczkiem**. Za **Derażnią** przybiera **Wolka** kier. PłnW., mija Śnitówkę, Zawółk, przed **Latyczowem** rozlewa się w staw i minowszy to miasto, przeszło 2 klm. po za niem wpada do **Bohu** po niespełna 65 klm biegu. — **Wolczek** (554) wypł. pod Wychylówką, w t. samym pow., pł. ogólnie w kier. W. na Magdaszówkę, Wodoczkę, ppd **Michałpolem** rozlewa się w staw, następnie bieży na Nowosiótkę, Litki i przed **Derażnią** łączy się z **Wolkiem**. Dł. przeszło 30 klm.

Ikwa (**Ikawa**) (555) wypł. na obszarze Niemierzyniec w pow. starokonstantynowskim, w gub. wołyńskiej. I. pł. w kier. PłdW. na **Starą Sieniawę**, **Pilawę**, 4 klm. od Pilawiec (Piławce) i pod **Nową Sieniawą** uchodzi po blisko 60 klm. biegu.

Śniwoda (556) wypł. w gub. podolskiej w pow. lityńskim pod w. Torczyn; pł. zrazu w kier. W. na Markusze, **Ułanów**, Kołumnę, gdzie tworzy staw i tamże łączy się od l. brz. z rz. **Salniczka**. Następnie mija Czerniatyn i Krzywoszyńce, pod którymi zwraca się ku Płd., rozlewa się w duży staw przed **Pikowem**, jak również przea **Janowem**, po za którym uchodzi ubiegłszy około 40 klm. — **Salniczka** (557) wypł. pod Mazepińcami w pow. lityńskim, pł. w kier. Z. na **Salnicę**, Czeremisówkę i Kołumnę.

Postołowa (558) wypł. po za Zalewańszczyzną w pow. winnickim w gub. podolskiej, pł. w kier. ZPłd. na Czerepasyńce, Kurdyłówkę, Pisarzówkę, Chomutyńce i 4 klm. poniżej ujścia **Śniwody** wpada do **B.** po około 38 klm biegu.

Zar (**Zhar**, **Zgar**) (559) wypł. w obrębie wsi Zarek, niedaleko Krynicy, na W. od **Derażni** w pow. latyczowskim, w gub. podolskiej. Z. pł. zrazu w kier. W. na Mordynię, Holeniszczów, Mikulińce, po za którymi zwraca się ku ZPłn., mija **Lityń** i ztąd pł. kręto ku PłnW. na Sosny, Jackowce, **Miedziaki**, poniżej których uchodzi po niespełna 90 klm. biegu. — **Zarek** (560) wypł. na Płn. od m. **Wolkowinice**, pł. w kier. W. na Stępówkę, Winnikowce, Horbowce i łączy się od pr. brz. z **Zarem** koło Holeniszczowa. Dł. około 25 klm. — **Zarzec** (561) wypł. pod Starą Hutą w pow. lityńskim, pł. w kier. W. na Bruślinów i pod Jackowicami łączy się z **Zarem** po około 20 klm. biegu.

Desna Bohowa (562) powstaje ze zlewu kilku strug we wsi Zozulińce w pow. berdyczowskim, w gub. kijowskiej; pł. zrazu w kier. Płd. na **Samhorodek**, na Z. od Kotiużyniec, poczem zwraca się ku PłdZ. i w tej części biegu rozlewa się w wiele stawów. Następnie skręciwszy na Płd. mija **Starą** i **Nową Przylukę**, Turbów, po za którym przybiera ostatecznie kier. ogólnie Z., łączy się od l. brz. z rz. **Olszanką** (563), nadpływającą od W. od Sopina, poczem przybiera od pr. brz. rz. **Zerdź** (564). płynącą z Płn. przez Kalinówkę i wreszcie uchodzi w pow. winnickim pod Michałówką powyżej **Strzyżawki**. Dł. 60 klm.

Wisznia (**Winniczka**) (565) wypł. w pow. winnickim po za Pisarzówką, pł. w kier. PłdZ. na Szczytki, Teneńkę i uchodzi pod samą **Winnicą**, w Słobocie Dubowieckiej.

OD LEWEGO BRZEGU :

OD PRAWEGO BRZEGU :

Rów (566) wypł. w gub. podolskiej, w pow. latyczowskim z błót pod Staremi Netyczyńcami; pł. w kier. ogólnie W. na Szersznie, Stare i Nowe Harmaki, pod którymi łączy się od l. brz. z rz. *Rowkiem* (567), nadpływającą z Z od wsi Mażniki i Jańczyńce. Następnie mija R. m. **Bar** (zw. dawniej **Rowem**), Antonówkę, **Meżyrow**, Rów, **Brahiłów**, Dymidówkę i Mohylówkę, pod którą uchodzi po około 75 klm. biegu.

Baran (568) wypł. pod Wielką Zmierzynką w pow. winnickim, pł. w kier. W. i uchodzi pod **Woroszyłówką**. Dł. około 25 klm.

Kraśnianka (569) wypł. na W. od w. Stoince a na Z. od **Krasnego** w pow. jampolskim. Pł. w kier. W. na **Krasne**, gdzie rozlewa się w stawy, następnie mija Piróhów, Iwanowce, łączy się od pr. brz. z rz. *Ułyżką* i za Rohożną uchodzi. — *Ułyżka* (570) wypł. w pow. jampolskim powyżej Stojan i pł. w kier. W. na Stojany, Ułyhę, Ułyżkę i pod Rohożną łączy się z *Kraśnianką*.

Szpikówka (571) wypł. na obszarze **Szpikowa** w pow. braclawskim, w gub. podolskiej, pł. w kier. PłnW na **Szpików**, Szpikówkę, Żabokrzycz, gdzie łączy się od pr. brz. z *Zabokrzyczką* (572), następnie na Bortniki i Pałankę pod którą ma ujście. Dł. około 28 klm.

Zamczyk (573) wypł. pomiędzy wsiami Kowalówką a Bojrakówką powyżej Bobłowa, w pow. braclawskim; pł. w kier. W. na Bobłów, Józwiniki, Hołoweńki i **Niemirów**, po za którym zwraca się ku WPłd., mija Wały, Karolinę i Święcicę, poniżej której uchodzi po około 29 klm. biegu.

Sob' (*Sobia*) (574) powstaje z połączenia się kilku strumieni pod Zozówką, w pow. lipowieckim, w gub. kijowskiej. *S.* pł. zrazu w kier. Płd. przez **Zozów** i na **Lipowiec**, pod którym łączy się ze *Skakunką* (575) od pr. brz. i z *Napadówką* (576) od l. brz. Przybrawszy za **Lipowcem** kier. PłdW. mija Kamiankę, Troszczę, **Ilińce**, gdzie wpada doń od pr. brz. rz. *Sobek*; następnie mija *S.* Ułanówkę, Sorokę, pod którą przyjmuje od l. brz. rz. *Sorokę* a od **Daszowa** zwraca się ku ZPłd. i ten kier. zachowuje aż do ujścia. Od **Daszowa** pł. *S.* na Kiżlak, **Hajsyn**, **Kunę**, Maryanówkę i poniżej **Ladyżyna** uchodzi po około 100 klm. biegu. — *Sobek* (577) wypł. pod Obodnem w pow. braclawskim, pł. w kier. W. na Wołowodówkę, Wójtowce, Iwańki, Jakubówkę, Barbarówkę i **Ilińce**. Dł. około 27 klm. — *Soroka* (578) wypł. pod Sebastyanówką w pow. hajsyńskim, w gub. podolskiej, pł. w kier. PłnZ. na Gródek, Narajówkę, Leuchy, **Kitajgród** i Sorokę. Dł. przeszło 30 klm. — *Kublicz* (579) ma źródła na Z. od **Iwangrodu**, na Płn. od Krasnopólki w pow. hajsyńskim, pł. zrazu w kier. Płd. na Krasnopółkę, Markówkę, Stepanówkę, poczem skręca ku Z. i bieży na Karabelówkę, **Kiblicz**, **Ziatkowce**, Kruszyńce, Kaszury i Maryanówkę, gdzie łączy się ze *Sobią*. Tworzy w biegu swoim podobno 35 stawów. Dł. niepełna 50 klm.

Selnica (580) wypł. pod Lewkowcami, na Z. od **Kopijówki** w pow. braclawskim, w gub. podolskiej, pł. w kier. W. koło Sielnicy, **Kopijówki**, **Tulczyna**, Klebani, pod którą łączy się od pr. brz. z rz. *Kilczówką* (581), płynącą od Wójtówki koło Annopola. W dalszym biegu mija *S.* Białousówkę, Łukaszówkę i pod **Ladyżynem** uchodzi do *Bohu* na wprost ujścia *Sobi* po około 50 klm. biegu.

OD LEWEGO BRZEGU:

OD PRAWEGO BRZEGU:

Torościaniec (Gordyjówka) (582) wypł. pod w. Krasnohorką w pow. jampolskim; pł. w kier. W. na Demkówkę, Sewerynowkę, **Trościaniec**, Stratyjówkę, Gordyjówkę i uchodzi pod Trościańczykiem po około 38 klm. biegu.

Udycz (583) wypł. około 14 klm. na Płd. od **Humania** pod Rososzką w pow. humańskim, w gub. kijowskiej; pł. w kier. PłdZ. koło Oradówki, Szelpachówki, Uchoży, Krzywego i Gniłego Taszlika, Czarnej Grobli, Połohu, Rakówki i uchodzi po za Chmarówką po 60 klm. biegu — *Tepliczka* (584) ma źródła pod Rokoszówką, pł. w kier. Płd. na Strażgród, **Teplik**, Pszczelnę i na wprost Połohu łączy się z *Udyczem*. Dł. do 16 klm.

Bernardynka (585) wypł. pod Szarapanówką w pow. olhopolskim, w gub. podolskiej; pł. w kier. W. na **Zabokrzycz**, pod Obodówką łączy się od l. brz. z rz. *Dochną* (586), następnie tworzy kilka stawów i zlewa się od pr. brz. z *Berszą* (587), nadpływającą z Z. od Żabokrzyczki, mija **Berszadę** i niedaleko wsi Owczę Berki (Berezki berszadzkie) a pod Uściem wpada do *B.* po około 65 klm. biegu. — Nie jest jeszcze ustalone, czy *Dochna* wpada do *Bernardynki* czy też na odwrót, dlatego cała rzeka nosi nazwę już to *B.*, już to *Dochmy*.

Sawranka (588) wypł. na Płd. od Horodyszczu pod Rudnicą w pow. olhopolskim; pł. w kier. PłdW. a następnie PłnW. Mija Łuh, Werbkę, Czeczelnik, **Olhopol**, Pieszczanę, Bajburówkę, Stanisławczyk, Osieczki i pod **Sawranie** a powyżej Koniczopola wpada do *B.* Dł. przeszło 85 klm. — *Jelaniec* (589) wypł. na obszarze Jelańca w pow. olhopolskim. Mija Leśniczówkę, Michałówkę, Bondusową, Kamieniową i pod Osieczkami wpada od l. brz. do *Sawranki*.

Sinica (mylnie *Sine Wody* lub *Siniucha*) (590) wypł. na Płd. od Polanki na obszarze wsi Sinica w pow. humańskim, w gub. kijowskiej; pł. w kier. Płd. na Trojankę, Józefówkę, Mołdawkę i pod Sabatynówką uchodzi po przeszło 56 klm. biegu.

Kodyma (591) wypł. na gruntach pod m. **Kodymą**, pomiędzy wsiami Budcią i Francuską, w pow. bałckim, w gub. podolskiej; pł. zrazu w kier. PłdW. a następnie W. koło Eftodyi, przez **Bałtę**, koło Holmy, Poznanki, Bobryka, **Krzywego Jeziora**, Syrowo-Berezki, powyżej których skręca ku Płn. i uchodzi pod **Koniczopolem Nowym** nieopodal **Bohopola**. Dł. przeszło 130 klm. — *K.* odgraniczała dawniej od Płd. wojewstwo bractawskie od osad tatarskich, dziś zaś od **Bałty** aż do ujścia stanowi granicę pomiędzy gub. podolską a chersońską.

Sine Wody (Siniucha) (592) powstaje z połączenia dwóch rzek: *Wielkiej Wysi* i *Tykicza Uhorskiego*. — *Wielka Wys* (593) wypł. w gub. chersońskiej, na Płd. od w. Wielkiej Wysi; pł. zrazu w kier. PłnW. na Wielką Wys, Maryanówkę a od Kanicy skręca ku PłnZ., mija Pańczowę i pod Nowomirgródkiem i **Złotopolem** łączy się od pr. brz. z rz. *Turyą*. Odtąd skręca **WW.** na Z. a od Koryńczyna stanowi granicę pomiędzy gub. chersońską (Nowo-Serbią, Nowo-Rosyą) a gub. kijowską, pł. na Tresagi i łączy się od l. brz. z *Małą Wysią* a następnie z *Kiltyńniem*, poczem mija Kalne Błoto i łączy się pod Skalową z *Tykiczem Uhorskim* po przeszło 140 klm. biegu. — *Turya* (594) wypł. z lasów powyżej **Lebedyna**, pł. w kier. Płd na Żurawkę, Turyę, popod **Złotopol**, poniżej którego uchodzi. — *Mała Wys* (595) wypł. w północnej części gub. chersońskiej na Płd. od w. Mała Wys i pł. w kier. PłnZ. — *Kiltyń* (596)

wypł. pod Chmielowem, pł. w kier. PłnZ. na Janopol i Nadlaskie (Nadłask, Kiltyń). — *Tykicz Uhorski* (597) wypł. pod Frantówką w pow. lipowieckim, w gub. kijowskiej; pł. kręto zrazu w kier. W. na Bałabanówkę. Śnieżne, Woronne, Komełę i Nową Groblę. Odtąd przebiera kier. PłdW., mija Kiślin, **Buki**, Jurpol, Moszurów, **Talne** i złączywszy się poniżej t. m. od pr. brz. z *Tykiczem Gnitym* zlewa się wkrótce z *Wielką Wysią*, a złączone rzeki noszą odtąd nazwę *Siniuchy*. — *Tykicz Gnity* (598) wypł. pod w. Śnieżki w pow. taraszczańskim, w gub. kijowskiej. Płyńie początkowo w kier. W. na Stawiszczce, Bojarkę, wygina się ku Płd. a następnie ku W., mija **Lisiankę** i po za nią od wsi Szestaryńce przybiera ostatecznie kier. Płd. i pł. następnie koło **Zwinogródki** i **Kalnego Błota** — Tak utworzona *Siniucha* pł. kręto w kier. ogólnie Płd.; pod wsią Świerdlichowo łączy się od l. brz. z *Kamionką* (599), rozdziela **Targówicę** położoną na pr. brz. od **Starego Archangielska** leżącego na l. brz. i poniżej łączy się od pr. brz. z rz. *Nerubajką*. Następnie mija Tarnówkę, przed którą przybiera od l. brz. rz. *Krzywy Taszlik* i pł. na **Nowy Archangielsk** i Kogutówkę, gdzie wdada doń od pr. brz. rz. *Jatrań*. Poczem pod Dobrzanką przyjmuje od l. brz. rz. 1) *Suchy Taszlik* i pod Stanisławczykiem Zabohskim a naprzeciw Siniuchinego Brodu; 2) *Czarny Taszlik* i pod Hołtą, przed **Bohopolem** a naprzeciw **Olwiopola** uchodzi po niespełna 110 klm. biegu. — *Nerubajka* (600) wypł. z lasu Nerubaj w pow. humańskim, pł. w kier. W. przez w. i m. **Nerubajkę** i uchodzi za Lewkówką. — *Jatrań* (601) wypł. w Tomaszówce w pow. humańskim, w gub. kijowskiej, pł. zrazu w kier. Płd. po Horodnicę, następnie zwraca się ku Płn. aż po Groblę, po za którą przybiera kier. PłdW., mija Korzew, Zajczkówkę i Tabinówkę, od której w kier. W. podąża pod Kogutówkę. — Pod Korzewem wpada od l. brz. do *Jatrani* rz. *Umańka (Humianka)* (602), płynąca od Werchniaczki, przez **Humiań** i Suszkówkę. — *Suchy Taszlik* (603) pł. od w. Suchy Taszlik w kier. Z. pod Dobrzankę. — *Czarny Taszlik* (604) wypł. pod w. Osikowatka w pow. bobrzynieckim, w gub. chersońskiej, pł. ogółem w kier. Z. na Równe, Czarny Taszlik, Nowo-Pawłowski, Pieszczany, Bród, Lubomirkę, Łysą Górę, Izajówkę i popod Stanisławczyk Zabohski. — Na podstawie pokoju karłowickiego (1697) rzeki Dniestr, Jahorlik, Kodyma i Siniucha ustanowione zostały jako granice Polski od posiadłości tureckich. W obecnym czasie S. rozgranica w pewnej części gub. kijowską i podolską od gub. chersońskiej.

Odtąd *Boh* opuszcza granice Polski z przed r. 1772, przed pierwszym podziałem; w dalszym biegu odgraniczał dawniejsze osady zaporoskie od koczowisk tatarskich, dziś zaś toczy swe wody przez gub. chersońską i w tej części przyjmuje następujące dopływy:

Martwe Wody (Martwa Woda) (605) wypływa pod Nieczajówką, w pobliżu jeziora Białego, zwanego inaczej jeziorem Inga; pł. ku Płd. przez dawne osady zaporoskie i po 70—80 klm. biegu uchodzi pod **Wozniesieńskiem** (dawne **Sokoły**).

Czyczyleja (Kirid-Idel) (606) wypł. z jez. położonego na PłdW. od **Balty**, pł. w kier. PłdW. w gub. chersońskiej i po niespełna 70 klm. biegu uchodzi powyżej Fedorówki. Przepływa przez dawniejsze Dzikie Pola i osady tatarskie.

OD LEWEGO BRZEGU:

OD PRAWEGO BRZEGU:

Inguł (*Inguł Wielki*) (607) wypł. z małego jeziora zw. także Inguł, w pow. aleksandryjskim, w gub. chersońskiej, pod samą granicą gub. kijowskiej; pł. w kier. Płd. koło Lelekówki, **Elisabetgradu**, stepem Ingułu, następnie koło Boratowa, Peresadówki i po około 340 klm. biegu uchodzi do *B.* pod **Nikołajewem**. Dopływy od l. brz.: *Kamionka* (608), *Sahajdak* (609); od pr. brz.: *Suhakleja* (610), *Hromokleja* (611).

Do Dniepru.

Wiaźma (612) wypł. w gub. smoleńskiej, w pow. syczewskim, pod w. Fedajewa, pł. w kier. Płd. koło **Wiaźmy**, skręca potem ku PłnZ. i po około 90 klm. biegu uchodzi pod w. Ujście.

Wosma (*Osmia*) (613) wypł. w pow. jelnieńskim około Polanówki, uchodzi przed **Dorohobużem**. Dł. około 90 klm.

Wopiec (*Wopeć*) (614) wypł. w gub. smoleńskiej z niewielkiego jeziora, pł. w kier. PłdW. a następnie Płd. i uchodzi pod w. Setockoje, poniżej **Dorohobuża** po około 45 klm. biegu.

Wop (615) wypł. w pow. bielskim koło w. Akiejewa, pł. w gub. smoleńskiej w kier. Płd. i uchodzi poniżej **Dorohobuża** do niespełna 150 klm. biegu.

Borowa Woda (616) wypł. pomiędzy wsiami Markowa i Leniszczu, w gub. i pow. smoleńskim, pł. w kier. Z. przez mokrodła i lasy. Dł. przeszło 20 klm.

Prócz powyższych wymienionych uchodzi do *Dniepru* więcej rzek w Rosyi wz. w kraju utraconym w r. 1686.

Odtąd *D.* wchodzi w granice Polski z r. 1772, mianowicie od ujścia *Borowej Wody* aż poniżej ujścia *Meregi* prawy brzeg jego stanowił granicę pomiędzy Polską a Rosyą, następnie wpływał w woj. witebskie, mścislawskie i mińskie, które opuszczał poniżej ujścia *Sożu* pod **Łojowem**. Od przyjęcia *Sożu* aż do ujścia *Iрпиени* był znowu granicą pomiędzy Polską a Rosyą a żąd granice Polski oddalały się od *D.* tworząc klin, który wraz z **Kijowem** należał do Rosyi. Od wsi Juszki i Stajki, kilkadziesiąt klm. poniżej **Trypola** tworzy *D.* ponownie granicę pomiędzy Polską przedrozbiorową a Rosyą i to aż do ujścia *Taśminu*, poczem zagłębia się w część Polski zabraną przez Turków w r. 1672, a która ostatecznie dostała się pod berło Rosyi.

Mereja (*Merega*) (617) wypł. pod w. Paluny w dawnym woj. mścislawskim, dziś w gub. smoleńskiej; pł. ku Płn. koło m. **Romanowo**, m. **Bajewo**, Kisielewa, m. **Lady** i poniżej tegoż uchodzi po niespełna 105 klm. biegu

Orszycia (618) wypł. na Płn. w. Babino w pow. orszańskim w gub. mohilewskiej; pł. w kier. Płd. na Babino, przepływa jez. Orzechy, następnie mija Orzechy, Uszy (Usy), Wysokie i w **Orszy** wpada *Dniepru*.

Druć (619) wypł. na Płn. od w. Tołoczyn w pow. sieńskim (dawniej orszańskim), w gub. mohilewskiej. *D.* pł. w kier. Płd. pomiędzy **Tołoczynem Starym** a **Tołoczynem Nowym** (Zacznym), koło **Drucka**, **Kruhłego**, **Ciecierzyna**, **Białnicz**, poniżej których łączy się od pr. brz. z rz. *Oślikiem* (620) i nieco dalej

OD LEWEGO BRZEGU:

OD PRAWEGO BRZEGU:

od l. brz. z rz. *Wabiczą* (621). Następnie mija Jadryń, Czacze-
wicz, Chmielinę, przybiera od pr. brz. *Hryzę* (622), poczem pł.
na **Jezierzany (Ozierany)**, skręca ku PłdW. i na Cichinicze zdąża
pod **Rohaczew**, na obszarze którego uchodzi po około 150 klm.
biegu.

Dobośnia (623) bierze początek pod w. Itol w pow. bobruj-
skim, w gub. mińskiej, pod granicą gub. mohilewskiej; pł.
w kier. Płd. a następnie W. Mija Dobośnię, **Pobołowo**, Kaźmi-
rów i po około 70 klm. biegu uchodzi poniżej Sołonny a po-
wyżej **Złobina**.

Berezyna (Dnieprowa) (624) wypł. na Płn. od m. **Doksyce**,
z niewielkiego jeziora w pow. borysowskim, w gub. mińskiej.
Przepływa przez całą gub. mińską w kier. PłdW. i dopiero nie-
daleko ujścia na małej przestrzeni stanowi granicę pomiędzy
gub. mohilewską a mińską. *B.* wybiegłszy z jeziora zatacza
zrazu w biegu swoim łuk skierowany początkowo ku PłnW.
a obniżający się następnie ku PłdW. aż po **Berezynę Górną**
i na tej drodze przepływa przez jez. Miadzioł. Od **Berezyny Gór-
nej** przybiera kier. Płd., mija Załazy, gdzie łączy się z rz. *Ser-
guczem* (625) i z kanałem serguckim, będącym częścią kanału
berezynskiego. Następnie przepływa *B.* przez jez. Pielik, mija
Studziankę, Wielki Stachów, **Borysów**, **Berezynę Niżną**, **Bożyn**,
Jakszyce, Ostrów, **Świsłocz**, Hołynkę, **Bobrujsk** a skręciwszy
ku PłdW. pł. na Parycze, Czerkowicze, **Horwał**, poniżej którego
uchodzi po około 620 klm. biegu. — Szlak Batorego podczas
wyprawy połockiej w r. 1579 prowadził przez *Berezynę* na Płd.
od jez. Miadzioł. — Karol XII. w r. 1709 przeprowił się przez
Berezynę pod **Berezyną Niżną**. — W r. 1812 przeprawa Napo-
leona I. pod Studzianką. — *Berezyna* jest połączona kanałem
z *Dźwiną*, a tem samem morze Bałtyckie z morzem Czarnem.

Wiedrycz (626) wypł. przy w. Wasilewicz, w pow. rze-
czyckim, w gub. mińskiej. Kier. biegu z Z. ku PłnW. Płynię
na Liski, Dziemiachę, Kozie, Sołtanów, Derażnię i uchodzi po-
niżej Ozierszczyzny a powyżej **Rzeczycy** po około 60 klm. biegu.

Soż (627) wypł. z jeziora i z błot dod w. Kurkino, około
6 klm. na Płd. od **Smoleńska**, w pow. i gub. smoleńskiej. Pł.
zrazu ku PłdZ. a od **Poprojska** przybiera stałe aż do ujścia kier.
Płd. Pod Prylipowem wchodzi w dawne granice Polski do woj.
mścisławskiego i odtąd aż do ujścia pł. przez obszary dawnej
Polski koło **Mścisławia** (leżącego nad jego dopływem prawym
rz. *Wiechra*), **Krzyczewa**, **Czerykowa**, **Poprojska**, pod którym
łączy się od pr. brz. z rz. *Pronią*, następnie bieży koło **Kormy**,
Czeczerska, **Wiatki**, **Homla** i nawprost **Łojowa** uchodzi po prze-
szło 520 klm. biegu. — *Wiechra* (628) wypł. na granicy pow.
kraśnińskiego i smoleńskiego i pł. ogółem z Płn. ku Płd. Oblewa
Mścisław, **Wiechran** i przy w. Pokary łączy się z *Sożą*. Dł.
około 54 klm. — *Pronia* (629) wypł. pod w. Antypeńka w pow.
horeckim, w gub. mohilewskiej; pł. w kier. Płd. na Sawę, koło
m. **Horki**, na **Drybin**, **Hołowicze**, **Susłówkę**, na Z. od m. **Czausy**,
poniżej którego łączy się z rz. *Basią* (630), nadpływającą od
Płn. przez **Czausy**, następnie mija Rabowicze i **Poprojsk**, pod
którym łączy się z *Sożą* po przeszło 150 klm. biegu.

Prypec (631) wypł. w gub. wołyńskiej, w pow. włodzi-
mierskim. Powstaje z połączenia się kilku strumieni wypływa-
jących pomiędzy wsiami Hupały, Samojlicze od Płd. i m. **Szack**
od Płn. **Szack** leży nad grupą jezior, z których największe są
jez. Świtiaż, Lucimier, Czarne i Łukie. Za początek *Prypeci*

można uważać strumień wypływający z błot pomiędzy chutorem Samojskim a ch. Świtiaskim i płynący następnie przez błota w kier. PłnW. na Płoskę, Wilicę i Kropiwniki. Ztąd przeżyna się *Prypec* przez błoto Rakowice, ciągnące się aż do w. Jarewiszcze i pod Św. Trójcą zasila się odpływami z jez. Piaseczno i Domasznie, poczem mija Lutkę i Kraskę. Przed Janówką poprowadzony jest od *Pr.* przez błoto zw. Sieliszcze, kanał łączący się pod w. Szemki z kanałem Prypeckim, stojącym w związku poniżej **Ratna** z rz. *Wyżwa*, pr. dopływem *Prypeci*. Główne koryto mija Kraskę, wsie Janówkę, Zdomyśl, Szemki, oblewa od Płn. m. **Ratno** a następnie w. Jakusze. Ztąd skręca *Pr.* ku WPłn. aż po Rzeczycę, pod którą rozlewa się w znaczne jezioro a zbacząc nieco ku W., przeżyna się przez błoto Strebuż, mija Szczedrogoszcz i zasila się od pr. brz. rz. *Turya*, a następnie od l. brz. odpływem z jez. Świętego i łączącego się z niem jez. Ostrowiec (Szczycińskiego). Jezioro Ostrowiec łączy się zaś długim kanałem z jez. Białem, z którego poprowadzony jest dalej kanał białozerskim zwany koło błota Giernik, oraz przez błota Odnosulka, Kobylka, Batyjewskie i Baranice aż pod w. Sieliszcze, gdzie łączy się z kanałem dniprobugskim. Następnie podpływa *Pr.* pod w. Niewier a przybierając stale aż po Zahorany kier. W., pł. północnym krańcem błota Zdar i Stolnego, łączy się z kilku nieznacznymi odpływami z tych błot i za Łachwiczami pod w. Lubiaż wpływa wz. rozlewa się w jez. Lubiaż, zasilane od Płd. rz. *Korostenka*. Następnie mija *Pr.* w. Chociuń, gdzie wpada doń od pr. brz. zachodnia odnoga rz. *Stohodu* pod nazwą *Bystrzyca*, poczem pł. pod Stołowicze, położone naprzeciw głównego ujścia *Stohodu*. Za Stołowiczami rozdziela się *Pr.* na dwa ramiona a z tych północne wpływa do jez. Omyt a południowe do jez. Nobel pod m. **Nobel**. Oba te jeziora połączone są jednak korytem — rodzajem kanału — biegnącym z Płd. ku Płn., powstaje więc w ten sposób wyspa, na której rozsiadła się w. Perewłoka. Ze wschodniej części jez. Nobel wypł. południowe ramię *Prypeci*, zatrzymujące tę samą nazwę i bieży odtąd w kier. PłnW. na Sieńczyce, Dubczyce, Niańkowicze, Parę, na Płn. od w. Ostrowie, następnie na Łopatyno, Grywkowicze, Golce i Berezce. Drugie, północne ramię *Prypeci*, wypływające z jez. Omyt nosi nazwę *Strumień* i pł. początkowo ku PłnW. na Newel, Chojnę, po za którą łączy się z odnogą wychodzącą z *Pr.* pod w. Para a uważaną za prawą odnogę *Styru*, zwaną *Prostyryn*. Ztąd skręca *Strumień* ku Płn., mija W. i M. Dzikowicze, Wilańcycze i **Pińsk**. Pod t. miastem wpada od l. brz. do *Strumienia* rz. *Pina* i odtąd przybiera *Strumień* kier. W., mija Krywicze, Koczunowicze, po za którymi wlewa się doń od l. brz. rz. *Jasiolda* i podąża pod w. Berezce, gdzie łączy się z połudn. ramieniem t. j. z właściwą *Prypecią*, przyprowadzając doń wody *Piny* i *Jasioldy*.

Za Berezcami pod w. Nołgińska zasila *Pr.* od l. brz. rz. *Babryk*, *Ona* i *Smert*; następnie wpadają doń *Łań*, *Glucha Łań* i wreszcie *Ślucz*. W tej części przybiera *Pr.* od pr. brz. następujące rzeki: *Wietlicę* i *Horyń*. Od Berezców pł. *Pr.* okolicą mniej zaludnioną a dopływy jej płyną przeważnie przez lasy, rozlewa się w liczne koryta i dopiero od **Turowa**, mimo zawsze krętego biegu, koryto jest więcej jednolite. Za **Turowem** mija *Pr.* **Pohost**, łączy się z pr. dopływem rz. *Stwiga*, dalej mija Piererów, Leskowicze, Wyszalów, Makarycze, **Petryków** i Moj-

siewicze, gdzie od pr. brz. zlewa doń swe wody rz. *Uboré*, zaś od l. brz. pod w. Micury rz. *Bobryk II.*, dalej za Strykałowem pod Bahrymowiczami rz. *Ptycz*, pod Kocurami rz. *Tremła*, pod Zagóranami rz. *Ippa*, wreszcie pod Łyczyżewiczami rz. *Nienacza*. Od Zagóran przybiera *Pr.* kier. PłdW., mija Mirabellę, Łapty, **Mozyrz (Mozyr)**, Strzelsk, **Barbarów**, Narowlę, Tulgowicze, Karpowicze, Ciężkową, pod którą łączy się od pr. brz. z rz. *Sławieczną*, dalej pł. na Wepry, Dowlady, Biełosoroki, N. Siepielicze, Siemichody, Nagorce, Krzywą Górę, Kopacze, Koszewkę, **Czernobyl**, gdzie zasila ją od pr. brz. rz. *Usz* i nakoniec poniżej Ocieszowa zlewa się z *Dnieprem*. Dł. przeszło 800 klm. — Według dawniejszego podziału źródła *Prypeci* leżały w ziemi chełmskiej; stąd po krótkim biegu wpływała *Pr.* do wojtwa brzesko-litewskiego, które przecinała prawie na dwie równe połowy, następnie płynęła przez południowo-zachodnią część wojtwa mińskiego i północno-wschodnią kijowskiego.

Teterew (Ciecierew) (632) wypł. we w. Nosówka w pow. żytomierskim, w gub. wołyńskiej, pł. zrazu ku Płn. po Tatarynowkę, gdzie rozlewa się w staw, zwraca się ku PłnW., pod Lichosiółką łączy się ze strumieniem płynącym z pod **Krasnopol**a, mija następnie Bukowce i Troszczę, przed i za którą rozlewa się w znaczne jeziorka. Od Troszczy przybrawszy kier. Płn. pł. na Karpowce i przed Wołosówką łączy się od pr. brz. z rz. *Teterewką* (633), nadpływającą z Płd. przez **Januszpol** od w. Żeberki. Następnie mija *T.* Podolańce, **Cudnow**, Dubiszczę, Łutaje, Dryglów, Dryglowską Rudnię, Sznyjerkę i pod Godychą rozlewa się w znaczne jeziorko. Odtąd zwraca się ku W. na Noworudnię, Pocztę Rudnię-Buki, Denysze, Dorman, Perłówkę, Wity, Psiszczę, **Żytomierz**, **Lewków**, Małe i Wielkie Kosaryszcze, Koryczankę i **Korostyszów**. Już przed t. m. przyjmuje *T.* kier. Płn. i pł. następnie na Kozijówkę, Horock, Rudenkę, Mininy, Myghorod, ztąd zbacza ku PłnW. na **Radomyśl**, Czudyń, Krymkę, Wyszewicze, Białą Krynicę, Michałki, Staszewę i Kuchary. Tu powraca do dawniejszego t. j. WPłn. kier., mija Chanew, Unin, Koleńce, Iwanków, **Przyborsk**, Orane, Podoł-Fruzinówkę, **Hornostajpol**, Łaputki, Diawołożę i pod w. Rotycze na Płd. od Straholesia uchodzi po około 305 klm. biegu. — *Hwiłopiat* (634) wypł. pomiędzy ww. Wujna i Tucza w pow. berdyczowskim, pł. kręto ku Płn. na Mszaniec, **Machnowkę**, Żeleżewo, Chażyn, **Berdyczów**, Skragliówkę, Rajki, Szwejkówkę, Starą Radziwiłówkę, Słobodyszcze, Woronienkę, **Trajanów**, Wielką i Małą Gołowinkę, Szumsk i pod w. Wity uchodzi od pr. brz. do *Teterewa* po około 90 klm. biegu. — *Hujwa* (635) wypł. na obszarze w. Koziatyn w pow. berdyczowskim; pł. początkowo ku WPłn. na Białopole, Piatyhorkę, Chałaimgródek, Hulczyn, gdzie rozlewa się w znaczne jeziorko, następnie minąwszy Andruszówkę i Lasówkę zwraca się ku PłnZ. na Gardyszówkę, **Kotelnię**, Nowe Miasto, Wołosów, Iwanków, Tulin i Łuki. Wreszcie zwróciwszy się więcej ku Z. pł. na Młyniszczę, Łukzewo, Hujwę i na W. od w. Wity pod Rudnią wpada do *Teterewa* po podobno 80 klm. biegu. — *Irsza* (636). lewy dopływ *T.*, wypł. na Płn od w. Irsza w pow. żytomierskim. *I.* pł. ku Płn. na Iwanowicze, Skołubów, Horoszki, Wolańszczyznę, Ryżyce i skręciwszy ku PłnW. mija Rudnię-Kropiweńkę, Turczynkę, Staryki i Szersznie. Za t. w. zwraca się ku W., opływa od Płd. Melenie, poczem pł. na Perehoszcz, Hutkę, **Malin**, Horodyszcze, Pieniżewicze, Jałcewkę, Zarudzie i uchodzi pod Staszewą po około

OD LEWEGO BRZEGU :

OD PRAWEGO BRZEGU :

160 klm. biegu. — *Zdwiż* (637). Za źródłowy strumień tej rz. uważać można potok wypływający we w. Hnilec w pow. skwirskim. Od Hnilca pł. *Zdwiż* ku PłnZ. aż po Bolaczewo, ztąd zwraca się ku PłnW., mija Wodotyje, **Brusiłów**, Łazarewko, Mały i Wielki Karaszyn, Żubrówkę, **Makarów** i Andrejewkę. Pod N. Groblą zbacza ku Płn., pł. na **Borodziankę**, Szybenne, Fenewicze, Wachówkę i **Przyborsk**, za którym dwoma ramionami wpada od pr. brz. do *Teterewa* po niespełna 135 klm. biegu.

Irpień (Pierna) (638) wypł. na gruntach w. Jaropowce w pow. skwirskim, w gub. kijowskiej. I. pł. zrazu w kier. W. przez **Chodorków**, **Kornin**, zwraca się ku PłnW. mija Didowszczyznę, Kniażyce, Czarnohorodkę, **Ignatówkę (Biłhorod)**, **Hostomi** i pod w. Borki powyżej Wyszogródka uchodzi po niespełna 150 klm. biegu. — *Unawa* (369) wypł. w pow. skwirskim w Horodyszczu, pł. w kier. W. na **Sokółczę**, **Zydowce**, **Romanówkę**, **Fastów (Chwaszów)**, zwraca się ku Płn., mija Śniatynkę Małą, Koszczejówkę i pod Czarnohorodką łączy się z *Irpieniem* po około 83 klm. biegu. — *Irpień* prawie wzdłuż większej połowy swej długości stanowił od czasu traktatu grzymułtowskiego granicę pomiędzy Polską a Rosyą.

Desna (640) wypł. w gub. smoleńskiej w pow. jelnieńskim, około 7 klm. na W. od **Jelni**; pł. zrazu w kier. WPłd. na **Jelnię**, **Nikolskoje**, **Mołotkowo**, **Ugosińskie Dwory** i **Briańsk**. Odtąd przybiera kier. Płd. z małym nachyleniem ku Z., mija **Łożek**, **Uły**, **Trubczewsk**, **Nowogród Siewierski**, **Obołonie**, poniżej których zwraca się ku Z. na **Korop**, **Sośnicę**, **Brusiłów** i **Czernihów**, pod którym skręca ku ZPłd. i na **Smolin**, **Ostr**, **Puchówkę** i **Troszczyne** podąża pod **Kijów**, i 11 klm. powyżej t. m. uchodzi po niespełna 800 klm. biegu. — *Snów* (641) wypł. pod w. Ryłowicze w pow. nowozybkowskim, w gub. czernihowskiej. Pł. z Płn. ku Płd. na **Karpowicze**, **Szumilówkę**, **Chrenówkę**, po za którą rozlewa się w dwa jeziora, następnie bieży na Nową Borowicę, **Sedniów** i pod **Brusiłowem** wpada do *Desny* po około 225 klm. biegu.

Stuchna (642) wypł. pod w. Śnitynki w pow. wasylkowskim, w gub. kijowskiej, pł. w kier. W. koło **Sołtanówki**, **Wasyłkowa**, **Kopaczowa** i po przeszło 60 klm. biegu uchodzi do *D.* przed **Trypołem** a pod **Złodijówką**. — Rzeka ta od źródła aż po wieś **Kopaczów** była granicą południową obwodu kijowskiego należącego do Rosji od r. 1667 do r. 1782.

Krasna (643) wypł. z jezior koło **Wasyłowa** w pow. wasylkowskim, w gub. kijowskiej, pł. w kier. PłnW. koło **Hermańki**, **Krasnej** i przed **Trypołem** wpada do *D.* po niespełna 60 klm. biegu.

Trubież (644) wypł. pod **Bobrowicą** w pow. kozieleckim, w gub. czernihowskiej, w części dawnej Ukrainy należącej do Rosji. Pł. w kier. z Płn. ku Płd. koło **Baryszowa**, **Perejeśławia** i uchodzi naprzeciw **Trechtymirowa** po około 130 klm. biegu.

Roś (645) wypł. niedaleko **Spiczynca** pod w. Ordyńce w pow. berdyczowskim, w gub. kijowskiej. *R.* pł. zrazu ku W. koło **Pohrebyszcz**, **Bosego Brodu**, **Dziunkowa**, gdzie łączy się od pr. brz. z *Kojanką*, następnie bieży koło **Borszczagówki**, **Skibinieć**, prawie aż pod samą **Łobaczówkę**. Odtąd skręca *R.* na Płn., mija **Wołodarkę**, powyżej której łączy się od l. brz. z rz. **Bereżanką**, **Skwirką**, **Rostawicą** i **Kamionką**. Od połączenia się z *Kamionką* zwraca się *R.* na W., płynie na **Białocerkiew**,

OD LEWEGO BRZEGU:

OD PRAWEGO BRZEGU:

Czerkasy, Troickie, Rokitno, łączy się od l. brz. z rz. *Horochowatką* i następnie od pr. brz. z *Kotlują* (646), nadpływającą z Płd. od **Taraszczy**, a pod **Bohusławiem** od l. brz. z *Bohusławką* (647). Poczem przy tym kier. biegu mija **R. Korsuń**, gdzie przybiera od l. brz. rz. *Korsuńkę* (648) i pł. wreszcie na Derenkowiec a skręciwszy ostatecznie ku Płn. podąża na **Międzyrzecz** pod w. Piekary, gdzie kilkoma ramionami wpada do **D.** po około 310 klm. biegu. — *Rośka* (649) powstaje z połączenia kilku strumieni na obszarze Żywotowa w pow. lipowieckim. Przy kier. biegu PłnW. pł. na **Tetyjów**, Kasperówkę i pod Skibińcami uchodzi do *Rosi*. Odlewa mnóstwo stawów. Dł. około 60 klm. — *Bereżanka* (650) wypł. w pow. skwirskim pod Bereżanką, pł. w kier. W. na Antoniów i pod Bereżną łączy się z *Rosią*. — *Skwirka* (651) wypł. pod Krzywoszyńcami, w pow. skwirskim, pł. w kier. W. na **Skwirę**, pod którą tworzy wielki staw, następnie na Pustowarówkę i Skwirę, pod którą wpada do *Rosi*. Dł. przeszło 40 klm. — *Rostawica* (652) wypł. w pow. berdyczowskim pod Mecherzyńcami Wołoskimi, pł. zrazu w kier. PłnW. na Mecherzyńce Dębowe, **Białolówkę**, **Rużyn**, Korabczejowę i Pawołodczę. Odtąd skręca ku PłnW., mija Buków, Szamrajówkę, Truszki i powyżej Pilipczy wpada do *Rosi* po około 100 klm. biegu. — *Kamionka* (653) wypł. powyżej Charlejówki w pow. skwirskim. Pł. początkowo w kier. PłnW. na Kamionkę, Sawarce, Kożankę, Trylisy, poniżej których zwraca się na Płd., następnie bieży na Ustimówkę, Połowieckę Wielką i uchodzi pod Czmirówką ubiegłszy niespełna 100 klm. — *Horochowatka* (654) wypł. powyżej Kazimirówki w pow. kijowskim, pł. w kier. Płd. na Wincentówkę, Romaszki i uchodzi po przeszło 50 klm. biegu. — *Rosawa* (655) wypł. z błota powyżej wsi Karapysze w pow. kaniowskim; pł. w kier. Płd., a następnie PłdW. Nad nią leżą Karapysze, Butówka, **Rosawa**, Kozin, Rżawiec, Stepańce i **Meżyrzecz (Międzyrzecz)**, pod którym uchodzi po około 46 klm. biegu.

Supoj (656), znaczniejsza rzeka od strony rosyjskiej; wypł. pod w. Świdowiec, w pow. kozieleckim, w gub. czernihowskiej, na PłdW. od m. **Kobyszczy**. Pł. w kier. ogólnie Płd. na Woronki, **N. Byków**, Krasne (Krasnoje), **Jagotyn**, gdzie rozlewa się w wielki staw, następnie na Hlemiazów, Pieszczanę i **Domontów**, pod którym wpada do **D.** po niespełna 170 klm. biegu.

Olszanka (Olszana) (657) wypł. w Kiryłówce pod **Olszaną**, w pow. żwinogradzkim, w gub. kijowskiej. Pł. w kier. PłnW. koło **Olszany**, **Horodyszcz**a. Mijowa, Dereńkowca, na W. od m. **Moszne** i uchodzi poniżej **Domontowa**. Dł. około 100 klm.

Złotonosza (658) wypł. w pow. piratyńskim, w gub. połtawskiej, pł. ku Płd. na Drabów, Pawłowszczyznę, **Złotonoszę (Zołotonoszę)** i uchodzi niedaleko **Jeremiejówki** a poniżej **Czerkas** po około 125 klm. biegu.

Irklej (659) wypł. na obszarze Bohoduchówki w pow. złotowskim, pł. w kier. Płd. na Czernobaj, **Irklejew**, Mosice i uchodzi niedaleko **Jeremiejówki**. Dł. około 60 klm.

Suła (660) wielka rzeka płynąca już w kraju, który od r. 1686 nie należał do Polski. *S.* wypł. w gub. charkowskiej w pow. lebedyńskim z jez. pod wsiami Suła i Miłowidowa. Od źródeł aż po **Romny** ma kier. Z. W dalszym biegu pł. w kier. ogólnie Płd. na **Glińsk (Hlińsk)**, **Łochwicę**, **Łubny**, Żołnin i pod **Czehryńską Dąbrową** uchodzi po około 380 klm. biegu.

OD LEWEGO BRZEGU:

OD PRAWEGO BRZEGU:

Taśmin (Taśmina) (661) powstaje w dawnym ks. czehryńskim, w dzisiejszym pow. czehryńskim, w gub. kijowskiej, przez połączenie się trzech potoków pod w. Nerubajów a mianowicie: *Taśminu Suchego* (662), *T. Gnilego* (663) i *T. Golego* (664). Od połączenia się wód w jedno koryto, pł. *T.* w kier. Z. koło Kamionki aż po Kopajgródek, ztąd skręca ku Płn., łączy się od pr. brz. z *Suchym* (665) i *Mokrym Taszlikiem* (666) a następnie pod **Smiłą** z *Taszlikiem Gnitym* (667). Od **Smiły** zwraca się ku PłdW., tak że w biegu swoim zatacza niemal koło i płynie koło Werhun, **Medwedówki**, **Czehrynia**, a ostatecznie skręciwszy ku W., mija Stepówkę, Kałantajów, Andrusówkę i rozdzieliwszy następnie **Stary Kryłów** od **Nowego Kryłowa (Nowo Georgiewska)** uchodzi do *D.* pod Własówką po około 185 klm. biegu.

Odtąd t. j. od ujścia Taśminu opuszcza *Dniepr* granicę Polski, jaka była przed pierwszym podziałem w r. 1772 i zagłębia się w tę część Polski, która oderwaną została z prawego brzegu *Dniepru* przez Turków sto lat pierwiej t. j. w r. 1672. Część ta w posiadaniu Turcyi nazywała się Nową Serbią a później odebrana Turcyi przez Rosyę przyłączoną została do cesarstwa pod nazwiskiem gub. chersońskiej i części gub. ekaterynosławskiej. Ziemie zaś położone po lew. brz. *Dniepru* już od rozejmu Andruszowskiego w r. 1667 były w posiadaniu Rosyi, traktatem zaś Grzymułtowskiego w r. 1686 zupełnie do niej przeszły; część ta nazywaną była wówczas Nową Rusią i Zaporozczyzną, dziś zaś nosi nazwę w części gub. połtawskiej i w części gub. ekaterynosławskiej.

W dalszym biegu przyjmuje *D.* następujące rzeki:

Kahamlik (Kagamlik) (668) wypł. na Płd. od w. Kriwa Ruda niedaleko m. **Semenówki** w pow. horolskim, w gub. połtawskiej; pł. w kier. Płd. koło w. Pohreby, Bohomołówki i poniżej t. wsi uchodzi po niespełna 60 klm. biegu.

Psiol (669) wypł. kilkanaście klm. na W. od m. **Obojańska** pod w. Alczanka w gub. kurskiej; pł. w kier. PłdZ. koło **Miropola**, **Sumy**, **Horodyski** aż po **Hadziacz**. Ztąd zwróciwszy się ku Płd. bieży *P.* pod **Białocerkówkę**, **Hołtwę** i uchodzi za **Kremenczugiem** po około 530 klm. biegu.

Worskła (670) wypł. pod w. Pokrowskoje, niedaleko od m. **Jakuwlewo** w pow. obojańskim, w gub. kurskiej. *Worskła* pł. z Płn. ku PłdZ. aż do m. **Achtirka**. następnie przechodzi do gub. połtawskiej, zwraca się na Płd., bieży koło **Kuzemina**, **Oposzni**, w. Budyszczce, **Pułtawy**, **Star.** i **Now. Senczary**, **Kobylatki** i po około 425 klm. biegu uchodzi za w. Perewołoczna.

Orel (Orela) (671) wypł. w pow. zmijewskim, w gub. charkowskiej; pł. początkowo ku Z., następnie w kier. Płd. i po około 425 klm. biegu uchodzi powyżej **Werchodnieprowska**.

Samara (672) wypł. na granicy gub. charkowskiej i ekaterynosławskiej w pow. iziumskim pod w. Samarskie Prudy. *S.* pł. początkowo w kier. PłdZ. koło Brytwina, Wolii, **Aleksandrianopola** aż po Dmitrówkę, po za którą skręca ku PłnZ., mija **Pawłograd** i Michajłówkę. Od w. Gubinicha przybiera ostatecznie kier. Płd., pł. na **Nowomoskowsk (Starą Samarę)**, Alexopol i po około 240 klm. biegu uchodzi pod dawnym Kudakiem a obecnie pomiędzy Star. a N. Kudakie (Kojdaki), niedaleko **Ekaterynosławia**.

Sura Mokra (673) wypł. około Bohdanówki w gub. ekaterynosławskiej; pł. początkowo w kier. PłdW, a od połączenia się z pr. brz. z rz. *Kamyszowatą* (674) i następnie od l. brz. z *Suchą Surą* (675), zwraca się ku PłnW. i po około 65 klm biegu uchodzi poniżej Starego Kudaku.

Końskie Wody (Końska) (676) wypł. na granicy stepów krymskich w gub. ekaterynosławskiej, pł. od W. ku Z. i wpada do *D.* po około 250 klm. biegu naprzeciw m. **Nikopole**.

Bezowluk (677) wypł. w gub. ekaterynosławskiej na Płn. od Aleksandrówki, pł. ku Płd. na Hułajpol (Gulja-pole), Michałówkę, Łoszkarczewkę, Gruszewkę, Marinskoje i uchodzi tworząc wielkie jezioro zw. Wielkie Wody po około 125 klm. biegu. Przed ujściem łączy się od l. brz. z rz. *Czertomelikiem* (678) naprzeciw wyspy zwanej Skarbnicą. — Od Michałówki aż do ujścia rozgranicza *Bezowluk* gub. chersońską od ekaterynosławskiej.

Ingulec (679) wypł. w gub. chersońskiej, w pow. aleksandryjskim po za w. Elizawetgradka na Z. od m. **Sentów** w niedalekiej odległości od źródeł *Ingulu bohowego*. I. pł. zrazu w kier. W. koło wsi Wesoły Kąt, Dmitrówki, **Dzikówki** aż po Aleksandryę; tu zwraca się na Płd., mija Starodub, Petrowo i poniżej przyjmuje od pr. brz. rz. *Zólte Wody* (680), dalej od l. brz. rz. *Bokowę* (681) a następnie pod m. **Krzywy Róg** z pr. brz. rz. *Saksagan* (682). *Ingulec* prawie od połączenia się z *Zóltemi Wodami* rozgranicza gub. chersońską od ekaterynosławskiej na całej przestrzeni aż do przyjęcia *Saksaganu* i odtąd płynie ponownie w gub. chersońskiej na **Szirokoje**, **Szesternie** i **Archan-gielskoje**, poniżej którego zwraca się ku PłdZ., mija **Dawidbród**, przybiera od pr. brz. rz. *Wisun* (683) i następnie od **Olobiedowa** przyjmuje aż do ujścia kier. Płd. płynąc na **Michałówkę**, **Poksandrówkę** i uchodzi pod w. Dariewki a poniżej **Tiahinki** po przeszło 550 klm. biegu. — Rz. *Zólte Wody*, lewy dopływ *Ingulca*, wypływa na Płn. wsi *Zólte*, pł. w kier. Płd. na **Zólte**, **Annówkę** i poniżej t. m. uchodzi po przeszło 45 klm. biegu.

Do Dunaju.

Seret (684) powstaje z połączenia się wód *Seretu Wielkiego* (685) i *S. Małego* (686). *Seret Mały* wypł. za w. Banila Mołdawska na Bukowinie; pł. w kier. PłnW. a potem PłdW. i za w. Kupka wpada do *Seretu W.* po 43 klm. biegu. — *Sere W.* wypł. z pod góry Lungul Stary na Bukowinie w pow. wyżnickim i pł. w kier. Płn. koło Łapiszny, Meżibrody aż do Berhometu. Odtąd zwraca się ku PłnW. aż po Komarastie, zmienia kier. na PłdW. i bieży koło w. Panka, **Starożyńca**, **Karapciu n/S.** i **Seretu**, po za którym opuszcza Bukowinę, stanowiąc jednak jeszcze granicę Bukowiny i Mołdawii aż do przyjęcia rz. *Molnicy* (687), poczem przechodzi całkowicie do Mołdawii, gdzie prawie równoległe do *Prutu* pł. w kier. Płd i pod **Galaczem** uchodzi do *Dunaju* ubiegłszy na Bukowinie 148 klm. z ogólnej długości 508 klm. — *Suczawa* (688) wypł. na Bukowinie, w pow. radowieckim, na obszarze w. Szypot

Kameralny; pł. w kier. Płn. na Szypot Kam., Iłę, Seletyn, Ruską, ztąd w kier. W. na Strażę, Wików Górny i Dolny, następnie opływa od Płn. **Radowce** i podąża pod Hadiktalwę, odkąd przybiera kier. PłdW., poczem mija Ickany, **Suczawę**, pod Fontanele opuszcza Bukowinę i pod **Paskanami** wpływa od pr. brz. do *Seretu*. Dł. około 160 klm. — *Mołdawa* (689) wypł. na obszarze w. Mołdawy na Płd. od źródeł *Suczawy*; pł. początkowo ku PłdW., od Fundulu Mołdawskiego zwraca się na W., mija **Kimpolung**, **Góre-Humore**, pod Bojaschette opuszcza granicę Bukowiny i uchodzi od pr. brz. do *Seretu* w Mołdawii poniżej Romanu po niespełna 190 klm. biegu.

Prut (w staroż. *Pyretus*) (690) wypł. dwoma strumieniami w pow. nadwórniańskim z działu czarnohorskiego w Karpatach Wschodnich. Od złączenia się obu strumieni pod Maryszewską Małą pł. *P.* w kier. Płn. koło Worochty, Tartarowa, **Mikuliczyna**, Dory aż po **Delatyn**. Tu zwraca się ku PłdW. i bieży koło Łańczyny, Kniażego Dworu, **Kołomyi**, **Zabłotowa** aż po **Śniatyn**, po za którym aż do połączenia się z rz. *Czeremoszem* rozgranicza na małej przestrzeni Galicyę od Bukowiny, poczem przechodzi na Bukowinę. Tu na swej drodze spotyka **Czerniowce** i poniżej a od połączenia się z pot. *Łukawicą* (691) stanowi granicę pomiędzy Bukowiną a Mołdawią aż po Nowosielicę. Następnie pł. w kier. PłdW. aż po **Lipkany**, gdzie zwraca się ku Płd. i od Nowosielicy stanowiąc aż do ujścia granicę pomiędzy Mołdawią a Bessarabią płynie mołdawskimi równinami aż popod **Reni**, gdzie, a poniżej **Galaczu**, uchodzi po 632 klm. biegu, z czego przypada 150 klm. na Galicyę a 75 klm. na Bukowinę. — *Łuczka* (692), prawy dopływ *Prutu*, powstaje z połączenia się dwóch strumieni: *E. Małej* (692), mającej swe źródła w Bani Berezowskiej i *E. Wielkiej* (694) wypł. we wsi Łuczek w pow. kołomyjskim w Galicyi. W Berezowie Wielkim łączą się oba strumieni, a tak utworzona *Łuczka* pł. w kier. W. na Łuczę, Jabłonów, ztąd zwraca się ku Płn. na Myszyn, Werbiaż Wyżny i pod Werbiażem Niżnym uchodzi. Dł. 39 klm. — *Pistyńka* (695) wypł. z pod góry Kobylej w pow. kossowskim, w Galicyi; pł. zrazu w kier. WPłn. na Brustury, Proturawę, a ztąd po Szeszry w kier. W. a następnie Płn. na **Pistyn**, Mykietyńce, Ispas, poniżej którego wpada do *Prutu* od prawego brzegu po przeszło 60 klm. biegu. — *Czerniawa* (696), lewy dopływ *Prutu*, wypł. pomiędzy Liskami a Korszowem w pow. kołomyjskim; pł. zrazu ku Płn. na Michałków, od Żukowa skręca ku PłdW. i bieży na **Obertyn**, Jakóbowkę, Rosohacz, Winograd, **Gwoździec**, **Kułaczkowce**, Tryfanówkę i Wołczkowce. Dł. 60 klm. — *Rybnica* (697) wypł. z pod pasma górskiego Ihrec w Beskidzie lesistym na obszarze Jaworowa, pł. w kier. ogólnie PłnW. na Sokołówkę, **Kossów**, Rożnów, Dżurów, Rudniki i pod Wołczkowcami uchodzi do *Prutu* od prawego brzegu. Dł. 50 klm. — *Czeremosz* (698) powstaje z połączenia się wód *Cz. Czarnego* i *Cz. Białego*. — *Cz. Czarny* (699) wypł. z pod szczytu Komanowego, w pow. kossowskim pod samą granicą Galicyi i Węgier; pł. początkowo w kier. Płn. na Borkal, Jawornik, Zielone, Żabie a skręciwszy ku W. bieży na Krzyworównię i Jasieniów Górny. Następnie zwraca się ku Płd. i podąża pod Uściryki, gdzie łączy się z *Czeremoszem Białym*. Dł. 81 klm. — *Cz. Biały* (700) wypł. z pod szczytu Hnetesa na PłnW. od źródeł *Cz. Czarnego*, pł. zwrócony ku Płn. samą granicą Galicyi i Bukowiny aż pod Uściryki. Dł.

61 klm — Tak powstały *Czeremosz* pł. dalej również granicą Galicyi i Bukowiny na Uście Putilla, Biało-Berezko, Podzahrucz, **Kuty**, **Wyżnice**, Rybno, **Waszkowce** i Czartoryę, poniżej której uchodzi do *Prutu* od pr. brzegu. Dł. od Uścieryk 293 klm. — *Hnilica* (701) wypł. pomiędzy w. Ruchenhain i Hreniową na PłnW. od **Starożyńca**, w pow. starożyńskim na Bukowinie; pł. w kier. Płn. na Broszkowce, Kobestie, Draczniniec i pod Hnilicą uchodzi do *Prutu* od pr. brz. po około 40 klm. biegu. — *Sowica Wielka* (702) wypł. na Bukowinie w pow. kocmańskim, pł. ku Płd. na Juzenice, Szypińce i uchodzi od l. brz. do *Prutu* w Łuzanach. Dł. 30 klm. — *Sowica Mała* (703) wypł. w pow. kocmańskim pod w. Dawidestie, pł. ku Płd. na **Kocmań**, N. i Starą Laszkówkę, Mamajowce Stare i poniżej Mamajowic Nowych wpływa od l. brz. do *Prutu* po przeszło 20 klm. biegu.

Dopływy Odry drugiego rzędu.

Do Warty.

Prosna (704) wypł. pod Żarzyskiem (Sorsisk), obok Biskupic (Bischdorf), w pow. olesińskim (**Rosenberg**), na Szląsku pruskim. Po niedługim biegu ku W. skręca ku ZPłn. i jest granicą pomiędzy Szl. pr. a Król. polskim aż do Siemianic, a następnie rozgranicza Ks. poznańskie od Król. pols. z małym wyjątkiem prawie aż do ujścia. Następnie na W. od Gostyczyna wchodzi w Król. pols., płynie tamże popod **Kalisz** i wkrótce, a po za Kościelną Wsią opuszcza obszar królestwa, stanowi znowu granicę i płynąc ciągle w t. s. kier. wpada niedaleko **Pyzdr** (**Peisern**) do *Warty* po 180 klm. biegu. Nad *P.* od strony Król. pol. leżą: Szyszków, **Praszka**, Przedmoście, Gola, **Bolesławiec**, Wieruszów, Giżyce, Ostrów Kaliski, Brudzew, **Kalisz**, **Chocz**, Szymanowice, od strony Szląska pr.: Jastrzygowice, **Gorzów** (**Landsberg**), Golkowice; od str. ks. pozn.: Siemianice, Opatów, Podzamcze, Bobrowniki, **Grabów**, **Obołok**, Gostyczyn, Kuchary, Bobaków, Pogorzelice.

Noteć (705) wypł. jako *Noć* w gub. kaliskiej, w pow. kolskim z jez. Brdowskiego pod w. Mchówek. N. pł. zrazu w kier. Płn. pod Izbicę, pod którą zwraca się tu Z. a następnie ku Płn. Pod w. Noteć wpływa do jez. Gopła (należącego w połowie do pow. radziejowskiego w Król. pols. i w połowie do pow. inowrocławskiego w ks. poznańskim), przeżyna je przez całą długość i z Płn. części jego pod **Kruszwicą** wypłynawszy, już przy kier. biegu PłnZ., łączy się z południową częścią jeziora Szarlej, po za którym pł. na Montwy, zwraca się ku Płd. pod Węgiercami rozlewa się w jezioro, i następnie wpływa od strony W. do jeziora Pakość (inaczej Trlongskiego cz. Strzeleckiego). Pod **Pakością** wypł. z Płn. części t. jeziora, poczem przepływa przez jez. Melno, skręca ku Z. i wpływa do jez. Pturskiego. Przybrawszy odtąd kier. Płn., zatacza wielki łuk ku PłnZ. i Z. aż popod **Nakło**, łączy się z kanałem Bygdoskim,

przybiera od pr. brz.: *Rokitkę*, *Łobziankę* i *Gwdę*. Poniżej ujścia *Gwdy* pod **Ujściem (Usch)** pł. w kier. Płd. aż po **Czarnków (Czarnikau)** a następnie ku Z. z małym nachyleniem ku Płd. i mija *Wieleń (Filehne)* a za *Draskiem (Dratzig)* i po złączeniu się od pr. brz. z rz. *Dragą* (706) przechodzi do Brandeburgii, gdzie pod *Zantokiem (Zantoch)* wpada do *Wurty* po 440 klm. biegu. — *Mały Noteć (Kwieciszówka)* (707) wypł. z jez. Skorzęcińskiego w pow. gnieźnieńskim, pł. ku Płn., zbiera w sobie odpływy jezior *Czarnego*, *Łosońskiego*, *Wiecanowskiego* i *Mogilnickiego*, mija *Kwieciszewo* i wlewa swe wody do Płd. części jeziora *Pakoskiego*. — *Rokitka* (708) wypł. na PłdW. od **Więcborka (Vandsburg)** a na Płd. od *Szmiłowa* w Pr. Zach; niedaleko od źródeł wpływa zaraz do jez. *Bendgoszcz*, *Probowyszowskiego*, *Pęperzyńskiego* i *Wiele*. Opuściwszy jeziora przybiera kier. PłdW., mija **Mrocze (Mrotschen)**, *Drażno*, (*Dronzno*), zwraca się ku PłdZ., pł. za **Kosowo (Lindenburg)**, *Małocin (Waltershausen)*, *Sadki*, *Samostrze* i *Ostrowiec* i uchodzi pod *Osiłką*. — *Łobzianka (Łobzanka)* (709) powstaje ze zlewu kilku strumieni pod *Werskiem* w Pr. Zach. Pł. ku Płd. Początkowo aż do *Dorothenhof* nosi nazwę *Nicy* (710) a poniżej dopiero *Łobzianki*. Nad nią leżą w Ks. Poznańskim: *Rudna*, *Łobżonka*, **Łobżenica** *Kościeryn Wielki (Carlsbach)*, **Wyrzysk (Wirszitz)**, poniżej którego łączy się *L.* w pr. brzegu z rz. *Orlą* (711) i wreszcie mija *Osiek (Netzthal)*, poniżej którego uchodzi do *N.* — *Orla* zbiera w sobie wody jeziora *Więcborskiego* i innych a wydostawszy się pod *Kazimirowem* z jez. *Orlego* pł. w kier. PłdZ. na *Wyrzę*, *Broniewo*, *Krzaczki* i poniżej *Johannisburgu* uchodzi do *L.* — *Gwda (Küddow)* (712) wypł. w *Pomeranii* pod *Kasimirshof*, wpływa zaraz do jez. *Wierzchowo (Virchow-See)*, następnie przepł. przez jez. *Wilcze (Vilm-See)*, z którego wybiegłszy rozdziela od siebie dwie wsie *Wielką* i *Małą Gwdę*, przybiera kier. Płd. i pł. granicą *Pomeranii* i *Prus Zachodnich*. Poniżej *Grudny (Strassfurth)* wpływa do Pr. Zach., mija tu na Z. położone **Jastrowie (Jastrów)**, a poniżej *Płotnicy* wchodzi do Ks. Poznańskiego, oblewa tam **Piłę (Schniedemühl)** i pod **Ujściem (Uście-Usch)** wpływa do *Noteci*. Dł. przeszło 80 klm.

Dopływy Wisły drugiego rzędu.

Do Dunajca.

Poprad (713) wypł. w starostwie *spiskim* z pod *Ostrej Góry* w *Mięguszowicach* i pł. w kier. W. koło *Wielkiej (Felka)* aż po **Poprad**. Tu skręciwszy ku PłnW. bieży na **Kieżmarek**, **Białą Spiską**, **Podoliniec** aż po *Lubowlę (Ó-Lubló)*. Od *Lubowli* przybiera kier. W. aż do *Leluchowa* i odtąd, lecz już w kier. PłnZ., stanowi granicę pomiędzy *Galicyą* a *Węgrami* aż po *Mniszek*, po za którym wpływa do *Galicyi*. Na przestrzeni od *Leluchowa* leżą po stronie *galicyjskiej*: **Muszyna**, **Żegiestów**, **Piwni-**

OD LEWEGO BRZEGU:

OD PRAWEGO BRZEGU:

czna, Rytro. **Stary Sącz**, po za którym na obszarze Biegonic uchodzi po ogółem 154 klm. biegu, z czego przypada 29 klm. jako granica od Węgier a 30 klm. na obszarze Galicyi.

Łososina (714) wypł. we w. Pólrzyczek w pow. limanowskim, pł. w kier. Płn. aż po **Tymbark**, poczem zwraca się ku W. i następnie bieży na Łososinę Górną, Młynne, Jakubkowie i pod w. Tropie uchodzi po przeszło 70 klm. biegu.

Biała Dmuchajowa (715) wypł. we w. Izby w pow. grybowski, pł. ogółem w kier. Płn. koło **Grybowa**, Stróż, **Bobowy**, **Ciężkowiec**, **Tuchowa**, na Płd. od **Tarnowa** i pod Białą uchodzi po niespełna 86 klm. biegu.

Do Nidy.

Kwilinka (716) wypł. we w. Chlewice w pow. włoszcowski w gub. kieleckiej, pł. w kier. PłnW. koło Kwiliny, Kosowa, Chyczy i uchodzi poniżej Oksy. Dł. 13 klm.

Lasocina (717) wypł. pod Grzymałkowem w pow. kieleckim, pł. w kier. Płd. na Kuźniaki, Fanisławice i po niespełna 28 klm. biegu uchodzi pod Wymysłowem a przed Mostami.

Czarna Nida (718) wypł. pod Kajetanowem w pow. kieleckim, pł. w kier. PłdW. aż po Cichoty, tu skręca ku Płd. aż po Marzysz, gdzie łączy się od pr. brz. z rz. *Belnianką* (719), płynącą od Daleszyc. Od Marzysza przybiera *Cz. N.* kier. prze-ważnie Z., bieży na Morawicę, Nidę i uchodzi pod Żernikami. Dł. około 30 klm. — Przy ujściu nazywa się *Trupieńcem* (720).

Mierzawa (721) wypł. pomiędzy Klimuntowem a Mstyczowem w pow. jędrzejewskim, gub. kieleckiej; pł. w kier. PłnW. po Krzęcice, i ztąd skręca ku PłdW. aż po Michałów. Od Michałowa zwraca się ponownie ku PłnW. i uchodzi pod Pawłowicami na Z. od **Pinczowa** po przeszło 45 klm. biegu.

Do Wisłoki.

Ropa (722) wypł. pod Hańczową w pow. gorlickim, pod samą granicą węgierską; pł. w kier. PłnZ. na Uście Ruskie aż po Ropę, a ztąd w kier. PłnW. na **Gorlice**, **Biecz** aż po Skołyszyn. Za Skołyszynem zwraca się ku W. i pod **Jasłem** uchodzi po 81 klm. biegu.

Grabiny (724) wypł. pod Lisią Górą w pow. tarnowskim, pł. w kier. W. koło Czarny, Straszęcina i uchodzi poniżej t. wsi. Dł. 21 klm.

Jasiolka (Jasiel) (723) wypł. pod w. Jasiel w pow. sanockim na samej granicy Galicyi i Węgier. Pł. w kier. PłnZ. koło w. Jasiel, w. Jaśliska aż po Lipowicę, skąd w kier. Płn. koło **Dukli**, Wietrzna, Jedlicza, Tarnowca, gdzie zwraca się ku Z. i uchodzi za Gorajowicami pod **Jasłem** po 70 klm. biegu.

Brzeźnica właś. *Wielopólka* (725) wypł. pomiędzy Nawsiem a Zawadką w pow. strzyżowskim; pł. w kier. Płn. na **Wielopole Skrzyńskie**, **Ropczyce** aż po Borek Mały, gdzie łączy

OD LEWEGO BRZEGU :

OD PRAWEGO BRZEGU :

się z rz. *Budziś* (726), płynącym od Szkodny przez **Sędziszów**. Za Borkiem Małym zwraca się *B.* ku *Z.* i przepłynąwszy koło Skrzyszowa i Brzeźnicy uchodzi pod Wolą Bobrowską po przeszło 30 klm.

Breń (mały) (727) wypł. na granicy wsi Wampierzów i Kawenczyn w pow. mieleckim, pł. w kier. Płn. przez Breń Osuchowski, Łysakówek, M. i W. Gliniany i uchodzi za Ostrówkiem po przeszło 21 klm. biegu.

Do Sanu.

Solinka (728) wypł. pomiędzy Solinką a Roztokami Górnemi pod samą granicą węgierską w pow. liskim; pł. ogółem w kier. Płn. koło Solinki, Dołżycy, Dworów, Polańczyka i pod Soliną uchodzi po 45 klm. biegu.

Hoczewka (729) wypł. pod Jabłonkami w pow. liskim, pł. w kier. Płn. przez **Baligród**, Mchowę, Zahoczewie i uchodzi za w. Hoczew. Dł. 25 klm.

Oslawa (730) wypł. w pow. liskim pomiędzy Jabłonkami a Mianowem, pł. w kier. Płd. po Maniów a ztąd zwróciwszy się ku PłnZ. podąża przez Wolę Michową pod Smolik, gdzie przybiera kier. ogólnie Płn. i bieży następnie na Duszatyn, Przełuki, Szczawne, Brzozowiec, Tarnawę i za w. Zastawie uchodzi po 32 kim. biegu.

Sanoczek (731) wypł. pod Tokarnią w pow. sanockim, pł. ogółem w kier. PłnW. przez Tokarnię, na W. od **Bukowska**, następnie na Wolicę, Prusiek, Sanoczk, Czerteż i uchodzi pomiędzy Międzybrodziem a Trepczą. Dł. 28 klm.

Stopnica (732) wypł. w pow. dobromilskim pod Leszczawą Górną; pł. w kier. Płn. pomiędzy Leszczawą Górną i Dolną, pomiędzy Birczą Starą a **Birczą**, następnie koło Sufczyzny i przed Bachowem uchodzi po 23 klm. biegu.

Wiar (733) wypł. pomiędzy Leszczowatem a Jureczkową w pow. dobromilskim; pł. zrazu w kier. Płn. koło w. Nowosielce Kozickie, Grażiowy i Trójcy. Tu zwraca się ku W. i bieży następnie na Rybotycze, Sierakowce aż po **Niżankowice**, gdzie przybiera rz. *Wyrwę* (734), płynącą z pod w. Katyna przez **Dobromil**. Od **Niżankowic** przybiera *Wiar* kier. Płn. i minąwszy Hermanowice uchodzi poniżej **Frzemysła** pod w. Hurczka po około 47 klm. biegu.

Wisznia (735) powstaje z połączenia się dwóch rzeczek noszących jednakową nazwę *Wiszeńki* na obszarze **Rudek**. Jedna *Wiszeńka* wypł. w pow. mościskim pod w. Wiszenka, druga bierze początek pod Dołubowem w pow. rudeckim. Tak powstała *Wisznia* pł. odtąd w kier. PłnZ. koło **Sądowej Wiszni**, Tuligłów, Nienowic i uchodzi pod Wysockiem po niespełna 78 klm. biegu.

Szkoło (736) wypł. pod w. Szkoło w pow. jaworowskim. Pł. ogółem w kier. *Z.* na Jazów Nowy, Olszanicę, gdzie tworzy staw, następnie na **Jaworów**, gdzie rozlewa się w staw jaworowski, z którego wypłynąwszy zdąża pod **Krakowiec**, gdzie wpływa do tamtejszego stawu, poczem mija Młyn, Wietlicz i pod Suchorowem wpływa do *Sanu*. Dł. 70 klm.

OD LEWEGO BRZEGU:

OD PRAWEGO BRZEGU:

Lubaczówka (737) powstaje z połączenia się *Solotwy* (738) z *Zawadówką* (739). — *S.* inaczej *Smolinka* (738) wypł. w pow. rawskim pod Smolinem, pł. w kier. Z. na Hutę Kryształową, Papiernię i po 33 klm. biegu łączy się z *Zawadówką* poniżej **Lubaczowa**. — *Zawadówka* wypł. ze stawu w Zawadowie w pow. jaworowskim (a właściwie na Płd. od w. Hruszki i przepływa tylko staw zawadowski), pł. w kier. Z. na Szeptoty, Hruszów, Lisiejamy i po 22 klm. łączy się z *Solotwą*. — Od **Lubaczowa** pł. *L.* w kier. PłdZ. po Nową Groblę, gdzie rozlewa się w znaczny staw, z którego od strony Z. wypływa i w tym kier. bieży do ujścia pod w. Monasterzec przez Polankę, Surmaczówkę i Radawę. Dł. 45 klm. od miejsca połączenia się obu rzeczek.

Wisłok (740) wypł. pod samą granicą węgierską po za w. Wisłok Wielki w pow. sanockim. Od źródeł aż po Haczów pł. w kier. Płn. przez Wisłok Wielki, na Surowicę i Sieniawę. Od Haczowa zwraca się ku PłnZ. i w tym kier. bieży aż po **Frysztak** koło Krościenka Niżnego, **Krosna**, Odrzykonia, Twierdzy i **Frysztaka**. Ztąd zwraca się ku PłnW., który to kier. zachowuje już aż do ujścia i na tej drodze mija **Strzyżów**, **Czudec**, Babicę, **Rzeszów**, Dombrówki i po przeszło 152 klm. biegu uchodzi pomiędzy wsiami Dębno i Głogowiec.

Trzebośnia (741) wypł. w pow. łańcuckim we wsi Medynia Głogowska, pł. w kier. PłnW. koło wsi: Trzeboś, Wulka Sokołowska, Hucisko i Ruda i uchodzi przed Sarzyną po około 35 klm. biegu.

Tanew (742) wypł. kilku strumieniami, z których główny ma źródła na obszarze w. Złomy w pow. cieszanowskim. Ogólny kier. biegu PłnZ. *Tanew* pł. przez **Lipsko** i **Narol** a 4 klm. za **Narolem** tworzy na przestrzeni $7\frac{1}{2}$ klm. granicę pomiędzy Galicyą a Król. polskim, poczem opuszcza Galicyę, przechodzi do Król. polskiego i tam pł. na Zamek, Szostaki, Zary, poczem za Sierakowem i Żukowem powraca do Galicyi, a mianowicie Dąbrówki uchodzi pod **Ulanowem** po 95 klm. biegu.

Bukowa (743) wypł. pomiędzy wsiami Korytków Mały i Wielki w pow. biłgorajskim w gub. lubelskiej. Pł. ogólnie w kier. Z. na Andrzejówkę, Momoty, następnie od Grojca aż po Łążek rozgranicza Galicyę od Król. polskiego. Poniżej w. Bąki wpływa do Galicyi, mija Bukowę, Rudę Jastkowicką i za Jastkowicami a naprzeciw **Rozwadowa** uchodzi po przeszło 30 klm. biegu.

Do Wieprza.

Por (*Pur*) (744) wypł. w pow. janowskim w gub. lubelskiej po za w. Batorz; pł. w kier. WPłd. koło Batorskiej Woli, Ponikiewskiej Woli, Olszanki, gdzie przepływa przez kilka jezior, poczem mija **Turobin**, Sulówek i za w. Nawóz uchodzi po niespełna 25 klm. biegu.

Łabunka (745) wypł. w pow. zamojskim, w gub. lubelskiej pomiędzy Horyszowem Polskim a Wólką Horyszowską, pł. w kier. PłnZ. koło Bartatycz, Białobrzegów, Krzaku i uchodzi za Piaskami Ruskimi po około 25 klm. biegu.

*

OD LEWEGO BRZEGU :

OD PRAWEGO BRZEGU :

Wolica (Wotyka, Kalinówka) (746) wypł. pod Białowodami w gub. lubelskiej, w pow. hrubieszowskim, pł. w kier. PłnZ. koło **Grabowca**, Cieszyna, Skierbieszowa, Zabytowa i za Wólką Orłowską powyżej **Krasnegostawu** uchodzi po niespełna 38 klm. biegu.

Zółkiewka (747) wypł. ze stawu pod **Zółkiewką**, w pow. krasnostawskim, w gub. lubelskiej, pł. w kier. PłnW. koło w. Gorków, Niemenice i uchodzi pod **Krasnymstawem**. Dł. około 30 klm.

Świńka (748) wypł. z bagien na Płd. od w. Cyców, w pow. chełmskim, w gub. lubelskiej, pł. w kier. Z. koło Puchaczowa i uchodzi pod **Lęczną**. Dł. około 28 klm.

Bystrzyca (749) wypł. pod w. Sulów, kilka klm. na Ż. od w. Bożawola, w pow. janowskim, w gub. lubelskiej; pł. w kier. Płn. koło wsi: Zakrzówek, Bystrzyca, Osmolice, m. **Lublina**, wsi: Jakubowice Murowane, Sobianowice i pod Spiczynem a naprzeciw Zawieprza uchodzi po około 112 klm. biegu.

Tyśmienica (750) powstaje ze zlewu licznych strumieni wypływających z błót i jezior w pow. lubartowskim i włodarskim. Złączone razem potoki pł. pod nazwą *Tyśmienicy* koło **Ostrowa** i Tyśmienicy, po za którą rzeka ta wpływa do wielkiego stawu Siemieńskiego, z którego pod w. Siemień wypływa i tam łączy się od pr. brz. z rz. *Piwonią (Biwonią)* (751). W dalszym ciągu bieży *T.* koło wsi: Zminne, Świerze, Niewęgłosza, Tchórzew, po za którym przybiera kier. PłdZ. i pod w. Górki powyżej **Kocka** uchodzi po przeszło 90 klm. biegu. — Przed Tchórzewem wpada do *T.* od pr. brz. rz. *Białka* (752) nadpływająca od PłnW. przez m. **Radzyń**. — Za Tchórzewem przybiera *T.* od pr. brz. rz. *Bystrzycę*. *B.* (753) wypł. pod w. Lisikierz, w pow. łukowskim, pł. w kier. PłdW. koło wsi: Świderka, Sobole, Osowno, Borki i Tchórzew. Dł. około 80 klm.

Do Pilicy.

Zebrawka (754) wypł. za Wierzbicą w pow. olkuskim, w gub. kieleckiej, pł. w kier. PłnW. na Otolę, Jeziorowice, łączy się z rz.: *Białką* (755), *Pradłą* (756) i *Korytnicą* (757) i za Tęgoborzem pod **Szczekocinami** uchodzi po około 22 klm. biegu.

Zwleczka (Jeżówka) (758) wypł. pod Zwleczą w pow. włoszczowskim, w gub. kieleckiej, pł. w kier. ZPłn. na Sycynim, Zaróg, Rudniki i uchodzi pod Maluszynem po niespełna 20 klm. biegu.

Czarna (759) wypł. pod w. Skórnice w pow. koneckim w gub. radomskiej, pł. w kier. PłnZ. koło wsi: Rudki, Brzozówka, Pilczyca i pod Ciemiętnikami uchodzi po niespełna 35 klm. biegu.

Luciąża (760) wypł. pod w. Rzejowice w pow. noworadomskim, w gub. piotrkowskiej, pł. w kier. PłnW. koło Cieszanowic, **Rozprzy**, Przygłowa i uchodzi pod w. Murowaniec po około 40 klm. biegu. — Pod Przygłowem wpada od l. brz. do *Luciąży* rz. *Strawa*; *St.* (761) wypł. pod Twardosławicami, pł. w kier. W. przez **Piotrków**. Dł. do 14 klm.

OD LEWEGO BRZEGU:

Wolborka (762) wypł. pomiędzy **Tuszynem** a **Rzgowem** w Modlicy, pł. w kier. W. koło Żeromina, **Będkowa**, **Wolborza**, **Tomaszowa** i pod Piekłem a naprzeciw Białobrzegów uchodzi po 38 klm. biegu. — Przed ujściem wpada do W. od l. brz. rz. *Czarna* (763), nadpływająca z Płn. od Ujazdu.

Drzewiczka (764) wypł. pod w. Kozia Wola w pow. koneckim, w gub. radomskiej; pł. w kier. Płn. koło miast: **Końskie**, **Opczno**, **Drzewica**, wsi: Nieznamierowice, Odrzywół i po niespełna 65 klm. biegu uchodzi pod Czerwoną Karczmą naprzeciw **Nowego Miasta**.

Do Narwi.

Rudawka (765) wypł. z puszczy świstockiej i po kilkudziesięciu klm. biegu uchodzi pod w. Rudnia naprzeciw w. Niemieża w pow. prużańskim w gub. grodzieńskiej.

Kołona (766) wypł. pod w. Kropiwnica w pow. wołkowskim, w gub. grodzieńskiej, na Z. od m. **Porozowa**. Pł. w kier. Z. jako *Kropiwnica* (767) do w. Kołony, a ztąd jako *Kołona* na Mąjdan, Buakę i Kołonę. W dalszym biegu nosi nazwę *Jakóbowki* (768), mija Kaczki i na Płd. od w. Budy uchodzi po około 35 klm. biegu.

Narewka (769) wypł. z błota Nikor pod osadą Babiniec w puszczy białowieskiej z działu „Straż Okolnicka“. W biegu swym dzieli puszczy białowieską niemal na dwie połowy. Pł. w kier. PłnZ. koło Białowieży, **Narewki** i przed **Narwią** a pod w. Bendinga uchodzi po około 60 klm. biegu. Uprawdza z sobą odpływy z błot Orłowo i Kutry i kilka pomniejszych rzeczek jak *Lutownia* (770), *Orłówka* (771), *Peredielka* (772) itd. z puszczy białowieskiej.

Łoknica (773) wypł. pod w. Wasylkowa w pow. bielskim, w gub. grodzieńskiej, pł. w kier. Z. na Rzepiszki, Karaszewo i Łoknicę, ztąd w kier. Płn. na Miakisz, Guzowicze, Kożyno i uchodzi naprzeciw w. Kaniuki. Dł. przeszło 30 klm.

Orlanka (774) wypł. pod puszczą białowieską na Płn. od m. **Kleszczele** pod w. Jelonka w pow. bielskim, w gub. grodzieńskiej; pł. w kier. Płn. koło wsi: Orła, Sobótka, Chraboły, Deniski i przed w. Czerewki a naprzeciw w. Kożany uchodzi po przeszło 50 klm. biegu. — Powyżej Sobotki wpada od l. brz. do *Orlanki* rz. *Biała B.* (775) wypł. z błot pomiędzy wsiami Zaleszany a Toporki położonych, w pow. bielskim; pł. w kier. Płn. na Lewki, Studewody, **Bielsk**, Hryniewiczze Wielkie. Dł. około 28 klm.

Liza (776) wypł. na Płn. od w. Hodyszewo na obszarze w. Liza w pow. białostockim, pł. ku Płn. na Gawrysin, Siodymachy i uchodzi za **Surazem**. Dł. około 25 klm.

Turośń (*Turośl*) (777) powstaje ze zlewu kilku strumieni pod w. Turośl Kościelna, pł. ku Z. na Turośl Kościelną, Turośl Dolną i uchodzi pod Bokinami. Dł. około 28 klm.

Supraśl (778) wypł. ze wzgórz pod ww. Tylwica Mała i Folwarki Wielkie w pow. białostockim; pł. zrazu ku W. aż po Rochental a ztąd przez **Gródek** aż po Piłatowszczyznę w kier

OD LEWEGO BRZEGU:

OD PRAWEGO BRZEGU:

Płn. Od Piłatowszczyzny przybiera kier. PłnZ., mija Radulinę, Nowosiółki, Zasady, Cyliczanke **Supraśl** i Podsupraśl. Odtąd skręca ku Z., oblewa **Wasylków**, Jurowce, Nowe Aleksandrowo, Fasty i uchodzi naprzeciw Złotoryi a na Płn. od m. **Choroszcza** po niespełna 100 klm. biegu. — *Słaja* (779) wypł. na Płd. od w. Słój we w. Słójka w pow. sokólskim, w gub. grodzieńskiej; pł. w kier. Płd. na Nowinkę, Słójkę Niżną, koło Takowszczyzny i uchodzi do *Supraśli* od pr. brz. za Nowosiólkami. Dł. około 20 klm. — *Sokółka* (780) wypł. ze stawu we w. Kuryły pod m. powiat. **Sokółka**; pł. zrazu ku PłdZ., od Kantorówki skręca ku WPłd., mija Straz, Sokółkę, odkąd zwraca się na Płd. i za w. Surążkowo a naprzeciw w. Zasady wpada od pr. brz. do *Supraśli*. Dł. przeszło 30 klm. — *Płosk* (781) wypł. pomiędzy ww. Dobrzyniew a Sołomianka w pow. białostockim, pł. ku Płn. na Zajezerce, Tatarowce, Perechody i przed Cyliczanką uchodzi do *S* od l. brzegu. Dł. przeszło 30 klm. — *Czerna (Czarna)* (782) wypł. na obszarze Czarnej Wsi w pow. białostockim, pł. ku Płd. na Wólkę Ratowiecką i wpada do *S*. od pr. brz. pod Jakimami poniżej **Wasyłkowa** po przeszło 20 klm. biegu. — *Biała* (783) wypł. pod w. Sobolewo w pow. białostockim, pł. w kier. PłnZ. na Zaścianki, przez **Białystok**, koło w. Białystoczek i uchodzi naprzeciw Nowej Aleksandryi po około 30 klm. biegu.

Jaskrzanka (784) wypł. w pow. białostockim poniżej m. **Jasionówka**; pł. w kier. Płd. koło w. Jasionówka, w. Jaskry, m. **Knyszyn**, w. Krupna i uchodzi pod w. Góra około 8 klm. powyżej **Tykocina** po przeszło 20 klm. biegu.

Nereśl (Orlica) (785) wypł. w pow. białostockim pod w. Guzy z północnej części jez. Czechowskiego. Pł. zrazu w kier. PłnZ. po w. Lewonie a ztąd ku Płd. na Bajki i poniżej w. Piaski za **Tykocinem** uchodzi po przeszło 20 klm. biegu.

Ślina (786) wypł. ze wzgórz Jabłoń pod w. Jabłoń Kościelna w pow. mazowieckim, w gub. łomżyńskiej, pł. w kier. Płn. na Sokoły, Bruszewo, Makowo, Zawady i pod w. Torgonie uchodzi po przeszło 32 klm. biegu.

Biebrza (Bóbr) (787) wypł. pod **Nowym Dworem** przy w. Rohacze w pow. sokólskim, w gub. grodzieńskiej. W biegu swym zatacza półkole; pł. zrazu w kier. Płn. koło w. Pohanica, w. Rohożyniec aż po **Lipsk**. Od **Lipska** przybiera kier. PłdZ. i bieży koło w. Sztabin, w. Dolichowo i oblewa od północy **Goniądz**. Za Ossowcem zwraca się więcej ku Płd., mija Pluty, Brostowo, Mocarze, Szostaki i uchodzi pod w. Ruś powyżej **Wizny** po przeszło 170 klm. biegu. — *Biebrza* od pr. brz. przybiera rz. *Netę. N.* (788) wypł. z jez. Necko na Płn. od **Augustowa**, pod **Filipowem** na granicy Prus W., pł. w kier. Płd. koło **Filipowa**, **Bakalarzewa**, **Augustowa**, **Dembowa** i poniżej t. m. uchodzi po przeszło 70 klm. biegu. *N.* od **Augustowa** aż do ujścia pod **Dembowem** wchodzi w skład kanału Augustowskiego. *N.* od wyjścia z jez. Necko aż po **Augustów** uważaną jest jako oddzielna rzeka i nazywa się *Rozpuda* (787) — Powyżej w. Pluty wpada od pr. brz. do *B.* rz. *Wissa. W.* (789) wypł. w Prusach W. w pow. jańsborskim (**Johannisburg**) z błót otaczających jezioro Warzno (Warschau-See); pł. w kier. PłdW., pod w. Rakowo wchodzi do Królestwa, tu mija **Szczuczyn Mazowiecki**, **Wąsosz**, Karwów i Łoje. Dł. przeszło 40 klm. — *Elk (Lyck)* (790) powstaje z połączenia kilku strumieni spływających z gór Szeskich i Czerwonodworskiego boru w pow. gołdapskim. Początkowo nosi nazwę *Hasny* (789), pł. z PłnZ. ku

OD LEWEGO BRZEGU :

OD PRAWEGO BRZEGU :

PłdW., przepływa jez. Hasne, przybiera odpływy z jezior: Gąblik, Szóstak i Wydmiany, następnie z jezior: Zawinda, Małkiń i Sumowo. Koło m. **Elk (Lyck)** wpływa do jez. Łeckiego (Lyck-See) i minawszy Nową Wieś (Neuendorf), Ostrykół (Ostrokollen) i Prostki przechodzi do Królestwa i łączy się od pr. brz. z rz. *Legą* (791), doprowadzającą wody z jezior Oleckich, dalej z jezior Selmont, Skomento, Stare i Rajgród. Uchodzi do *Biebrzy* przed **Goniądzem** po przeszło 110 klm. biegu.

Gać (792) wypł. pod w. Sanie-Dąb w pow. i gub. łomżyńskiej; pł. w kier. Z. na Łętowo, Ćwikły, Cieciorki i poniżej t. w. łączy się od pr. brz. z *Jabłonką*, ztąd zwraca się ku Płn., mija Milewo, Gać i przerznawszy się przez błoto Wizna łączy się z *Narwią* po przeszło 30 klm. biegu. — *Jabłonka* (793) wypł. pod Jabłonką, na granicy pow. łomżyńskiego i mazowieckiego, pł. w kier. PłnZ., mija Krajewo, Wolę Zambrowską i **Zambrów**. Dł. przeszło 25 klm.

Pisia (794) wypł. w Prusach W. z jez. Warzno (warszowskiego) pod **Jańsborgiem (Johannisburg)** w pow. t. n.; pł. w kier. Płd., pod Wyciętą (Wincentą) wchodzi w granice Król. Polskiego i tu łączy się od l. brz. z rz. *Wyciętą (Wincenz)* (795), stanowiącą na całej swej długości granicę pomiędzy Królestwem a Pr. W. Na obszarze Królestwa mija *Pisia* Cieciory, Pułazie, Dobrylas i uchodzi naprzeciw **Nowogrodu** po niespełna 65 klm. biegu. — *Turośl* (796) wypł. pod w. Turośl w pow. jańsborskim; pod w. Łączki w pow. kolneńskim wchodzi do Królestwa; pł. z Płn. ku PłdW. przez bagniste okolice na N. Rudę, Cieciocę, Cieloszkę aż za Pułazie, poniżej którego łączy się z *Pisją*. Przez środek bagien ciągnie się kanał zwany *Turoskim*, dł. około 22 klm. — Poniżej w. Dobrylas wpada od l. brz. do *Pisi* rz. *Skroda. S.* (797) wypł. pod w. Konopki w pow. szczuczyńskim, pł. z Płn. ku W. na Skrodę, Dobki, Zaskrodę, Janowo, Niksowiznę i Dobrylas. Dł. około 35 klm. — Poniżej w. Janowo łączy się *Skroda* od pr. brz. z rz. *Łabną. Ł.* (798) wypł. w pow. szczuczyńskim pod w. Obiedzino, pł. w kier. PłdZ. na **Kolno**. Dł. przeszło 13 klm.

Ruż (Rus) (798) wypł. w pow. łomżyńskim pod ww. Głębocko i Szumowa Góra na Płd. od **Śniadowa**; pł. w kier. PłnZ. koło wsi: Jakać Stara, Jakać Młoda, Piski, Kleczków, Miastkowo, Zaruzie i pod w. Rybaki uchodzi po niespełna 30 klm. biegu, 16—17 klm. powyżej **Ostrołęki**.

Skwa (799) wypł. w Pr. W. z jez. łączyńskiego, w pow. szczycieńskim; pł. w kier. PłdW. koło Rozogi (Friedrichshoff), za w. Grądzkie wstępuje do Król. Polskiego, bieży na Krysiaki Klimki, Brzozowę, Skwę i powyżej **Ostrołęki** pod w. Kurpiewskie uchodzi po około 43 klm. biegu.

Rozoga (800) wypł. z jeziora pod w. Piasutno (Piasutten), poniżej w. Jerutka (Kl. Jerutten) w pow. szczycieńskim (**Ortelsburg**) w Pr. W.; za w. Wujaki (Wujaacken) wstępuje do Król. polskiego, mija wsie: Myszyniec, Drażek, Todzie, Siedliska i pod w. Łęgi Starościńskie uchodzi po przeszło 53 klm. biegu. — Pod Todzią rozdzielała się na dwa koryta. Boczne koryto bieżało przez dawną puszcę myszyniecką koło w. Kadzidło i uchodziło do rz. *Omulewa* pod w. Kruki.

Omulew (801) wypł. w Pr. W. z jeziora t. n. w pow. ni-borskim (**Neudenburg**), pł. w kier. PłdW. koło w. Malga, m. **Wielbark (Willenberg)** i wchodzi do Król. pols. za w. Trzcianka. W Królestwie bieży koło wsi: Kruków, Zawada, Brodowe

OD LEWEGO BRZEGU :

OD PRAWEGO BRZEGU :

Łąki, Kopaczyska, Oborczyńska, Czerwińsk, Czarnotrzew, Przy-
stań, Biało-brzeg, Kruki i uchodzi pomiędzy **Ostrołęką** a w.
Olszewo przeszło 100 klm. biegu, z czego 51 klm. na Króle-
stwo przypada.

Orz (802) wypł. pomiędzy wsiami Radwany, Zaorze i Wy-
somierz w pow. i gub. łomżyńskiej; pł. w kier. PłnZ. na Gnia-
zdowo i Czerwin, od w. Bobin skręca ku PłdZ. mija Gawo-
rowo, Jurgi, Kunin, Zaorze i pod w. Dzbądzko uchodzi po
przeszło 30 klm. biegu.

Orzyc (803) powstaje z połączenia dwóch strumieni (odnóg).
Jeden wypł. na granicy Królestwa i Prus W. pomiędzy wsiami
Pepłówek a Pepłowo Wielkie w pow. mławskim, w gub. pło-
ckiej i pł. w kier. PłdW. na wieś: Kulany, Wieczfnia, Wąsosze
aż po w. Wasiły. Dł. 14 klm. Drugi wypł. z błót pomiędzy
Nową i Starą Sławogórą a w. Grzybowo na PłnW. od **Mławy**,
pł. w kier. PłnW. i ubiegłszy około 8 klm. łączy się pod w.
Wasiły z powyższym. Obie odnogi połączone pł. w kier. WPłn.
na Długokąty, Grzebsk, Rembowo, Szczepkowo i Janowo na
przestrzeni około 23 klm. Od Janowa po m. **Chorzela** stanowi
O. granicę pomiędzy Król. pol. a Pr. W. na przestrzeni nie-
spełna 16 klm. przy W. kier. biegu. Od **Chorzela** przybiera rzeka
kier. PłdW., mija wieś: Budki, Małowidz, Wólkę, Krasnosielce,
Podoś, m. **Maków**, wieś: Orzyc, Magnuszewo i Przeradowo, po
za którym uchodzi ubiegłszy od Pepłówka około 110 klm. —
O. przybiera od pr. brz. *Węgierkę*. — *Węgierka* (804) wypł.
w pow. przasnyskim pod w. Pawłowo Kościelne, pł. w kier.
PłdW. koło w. Węgry, m. **Przasnysz**, w. Dobrankowo i ucho-
dzi pod w. Młodzianowo po niespełna 32 klm. biegu.

Pelta (805) wypł. w pow. przasnyskim na PłnZ. od Mi-
lewa, pł. w kier. PłdW. na Łukowo, Karniewo, Czarnostaw,
Szwelice, Przemiarowo i pod w. Kleszczewo, niedaleko **Pułtu-**
ska uchodzi po niespełna 30 klm. biegu.

Bug (806) powstaje z połączenia się dwóch strumieni:
Bużka opackiego (807) i *B kruhowskiego* (808). *B. opacki* wypł.
we w. Opaki w pow. złoczowskim w Galicyi. *B kruhowski*
wypł. we w. Kruhów w t. s. pow. i we w. Kotłowa łączy się
z *B. opackim*. Tak powstały *Bug* pł. w kier. PłnZ. koło **Sas-**
sowa, Białego Kamienia, **Buska**, **Kamionki Strumiłowej**, Dobro-
tworu aż po **Krystynopol**. Za **Krystynopolem** zwraca się ku Płn.
na **Sokal** ku granicy Król. polskiego. Następnie na przestrzeni
19 klm. odgranicza Galicyę (pow. sokalski) od gub. wołyńskiej.
Pod w. Litowierz opuszcza granicę Galicyi, przybiera kier. pra-
wie Płn., mija Litowierz, Kryłów, na Z. położony **Hrubieszów**
i odtąd aż po **Uściług** pł. w kier. PłnW. na **Horodło**, **Korytnicę**,
Dubienkę, **Swierz**, **Opaiin**, **Włodawę**, **Sławatycze**, **Kodeń**, Przyłuki,
przez **Terespol** i koło **Brześcia Litawskiego** sąsiadującego od W.
z **Terespołem**. Od **Terespola** skręca *B.* ku PłnZ., mija Neple,
Kołodno, Pratulim **Janów**, **Niemirów**, **Mielnik**, **Drohiczyn Podlaski**,
Wojtkowice i **Nur**. W biegu swoim od Litowierza aż do połą-
czenia się z rz. *Nurzec* przed m. **Nur** odgranicza *Bug* Król. pol-
skie a mianowicie gub. lubelską i siedlecką od Wołynia, Pole-
sia i Podlasia tj. od gub. wołyńskiej i grodzieńskiej. Za m. **Nur**
przybiera *B.* kier. ogółem Z., pł. koło wsi: Małkinia, Czurgi-
Kaczko, miast: **Brok**, **Kamięńczyk**, **Wyszków** i uchodzi naprze-
ciw **Serocka** do **Narwi** (lub — jak kto chce — łączy się
z **Narwią** bo te dwie rzeki razem połączone aż do ujścia do
Wisły noszą nazwy *Bug-Narew*, *Narew-Bug* lub *Bug*) po 742
klm. biegu wz. aż do *Wisły* 780 klm., z czego przypada 158

OD LEWEGO BRZEGU:

klm. na bieg w Galicyi. — *Bug* przez *Narew-Bug* ma spław do **Gdańska** i morza Bałtyckiego, przez *Narew* i kanał Augustowski połączony jest z *Niemnem*, przez kanał zaś Muchawiecki łączy się z *Dnieprem* i morzem Czarnem.

Rządza (809) wypł. pomiędzy wsiami: Turek, Wiszniewo i Rządza a właściwie pod ww. Kluki-Chorościca w pow. nowomińskim w gub. warszawskiej; pł. w kier. PłnZ. koło Rządzy, Dybowa, na Płn. od **Radzymina** i uchodzi pod Rudą po około 52 klm. biegu.

Czarna (810) wypł. pomiędzy wsiami Moczydła i Jakubów w pow. nowomińskim. Pł. zrazu w kier. PłnZ. na Czarną, Pustelnik, Lipiny, Duczki, Nową Wieś i Stanisławów. Odtąd zwraca się ku Płn., mija Aleksandrowo, Nieporęty i uchodzi przed w. Zagroby. Dł. około 60 klm.

Długa (811) wypł. pod Brzuzą, w pow. nowomińskim, pł. w kier. PłnZ. koło wsi: Cyganka, Rysie, Cisówka, Długa Kościelna, koło m. **Okuniewa**, popod Ossów-Turów i odtąd nazywaną bywa także *Rządzą*. Następnie mija *D. Siwki*, Grodzisk, i pod w. Mańki przechodzi w kanał Brudowski i pod pod Dębem łączy się z *Narwią-Bugiem*. Dł. przeszło 55 klm.

Wkra (812). W trzech różnych częściach biegu nosi trzy odmienne nazwy i tak jako *Szkotówka* (*Skotta*) (813) wypł. pod w. Szkotowo (Skottau) z jez. Kownackiego w pow. niborskim (**Neidenburg**) w Prusach W., pł. w kier. Płd. koło wsi: W. i M. Kozłowo (Gr.-Kl.-Koslau), Sarnowo (Scharnau) i przed m. **Działdowem** (**Soldau**) łączy się od l. brz. z rz. *Nidą* (*Neide*) i odtąd nosi nazwę *Działdówki* (*Soldau*). — *Nida* (814) wypł. z moczar leżących na W. od jez. kownackiego, pł. w kier. Płd. koło **Niborka**, Zurawna (Saberau), Zakrewka (Kl.-Sakrau) i pod **Działdowem** łączy się ze *Szkotówką*. — *Działdówka* (815) pł. początkowo ku Płd., za w. Polskie Zakrzewo (Polnisch-Sakrau) kieruje się ku PłnZ., stanowi na przestrzeni około 25 klm. granicę pomiędzy Król. polskiem a Prusami W., poczem zmienia kier. na Płd., wchodzi do Król. polskiego pod w. Rogale i następnie bieży na Zieluń i Lubowice i odtąd nosi nazwę *Wkry*. *W.* pł. w kier. Płd. na Poniatowo, Biezuń a skręciwszy ku PłdW. bieży koło wsi: Ratowo, Radzanowo, Józefowo, Radzimowice, Radzynia, Skrzegowo, Unierzysk, *Wkra*, Gotarzewo, Sochocin, Kołożąb, Popielżyn, Wólka i uchodzi poniżej w. Pomiechowo, na Płd. **Nowego Dworu** a na W. od **Modlina** (Nowogeorgiewski) i **Zakroczymia**. Cały bieg wynosi 190 klm., w Król. polskiem 149 klm. — *Mławka* (816) wypł. pod w. Kuklin w pow. mławskim, pod samą granicą pruską, pł. w kier. ZPłd. na Mławkę, Lewiczyn, Turzę, Przychód, **Szreńsk**, Bielawy i pod w. Ratowo łączy się od pr. brz. z *Wkrą* po przeszło 34 klm. biegu. — *Eydynia* (817) wypł. pod Garlinem w pow. ciechanowskim; pł. ku Płd. na Purzyce, Rosochy, Krośnice, Pawłowo i **Ciechanów**, ztąd zwraca się ku ZPłd. na Niechodzin, Grabowiec, Kałki i Gotarzewo, pod którym zlewa się do *Wkry* od pr. brz. po około 70 klm. biegu. — *Płonka* (818) wypł. pod w. Starożreby w pow. i gub. płockiej, pł. z Z. ku W. na Płonkę, Gumowo, Żeromin, **Płońsk**, i pod Kołożąbem wpada od l. brz. do *Wkry* po około 50 klm. biegu. — *Sona* (819) wypł. pod w. Wierzbowska Wola w pow. ciechanowskim, w gub. płockiej; pł. początkowo w kier. PłdW. na Wilkowo, Kołaczkowo, Konarzewo, poniżej którego zwraca się ku PłdZ., mija Olszewkę

OD LEWEGO BRZEGU:

OD PRAWEGO BRZEGU:

i Sońsk. Poniżej przybiera kier. Płd., bieży na Bądkowo, Gościmin-Zawady, Gościmin Wielki, **Nowe Miasto**, Miszewo i Popielżyn, pod którym wpada do *Wkry* po 40 klm. biegu.

Do Bugu.

Peltew (820) powstaje ze zlewu kilku strumieni pod **Lwowem** w Galicyi, pł w kier. Płn. przez **Lwów**, zwraca się ku W. na Barszczowice, Kutkorz po za którym skręca ku Płn., mija Ostrów. Żuratyn, następnie przepływa przez **Busk** i tam uchodzi. Dł. 70 klm.

Kamionka (821) wypł. pomiędzy wsiami Nahorzec i Mohilany na W. od w. Przemiwólki, w pow. żółkiewskim w Galicyi; pł. ku W. przez Żółtańce, Kłodno, zwraca się ku WPłn. na Pieczychwosty, Czestynie, Dernów i w mieście **Kamionce Strumiłowej** wpada do *Bugu*. Dł. 38 klm.

Rata (822) wypł. pod w. Einsingen (koło w. Dziewięcierz) w pow. rawskim, w Galicyi; pł. zrazu w kier. Płn. po Werchratę a ztąd w kier. W. na Prusie, **Rawę Ruską**, Butyny po **Mosty Wielkie**, po za któremi zwróciwszy się ku PłnW. mija Sielce i Parchacz Uchodzi poniżej Parchacza, ubiegłszy od źródła 78 klm.

Solokija (823) wypł. pod Szarą Wolą na PłnZ. od **Tomaszowa**, w pow. tomaszowskim, w gub. lubelskiej. Pł. w kier. PłdW. koło **Tomaszowa**, w. Leliszka (pod którą wpływa do Galicyi), **Lubyczy Królewskiej**, w. Mosty Małe, skręca ku PłnW. i mija Kornie i **hnów**. Odtąd przybiera kier. W., pł. na Ostobuż, **Belz** Głuchów, Ostrów, Nowy Dwór i uchodzi poniżej **Krystynopola** po 48 klm. biegu, z czego 15 klm. na Król. polskie przypada.

Białystok (824) wypł. pomiędzy Józefowem a Wolą Suszańską, na PłnZ. od **Radziechowa**, w kow. kamioneckim (**Kamionka Strumiłowa**) w Galicyi; pł. w kier. PłnZ. na Suszno, Obrotów, Andrzejówkę, Komarów i uchodzi naprzeciw Wólki Poturzyckiej i Dobroczyzna po przeszło 31 klm. biegu.

Huczwa (825) powstaje z połączenia się dwóch potoków pod w. Wola Gródecka a wypływających za w. Podkorce i za w. Nedeżewo, w pow. tomaszowskim, w gub. lubelskiej. Od Woli Gródeckiej pł. *Huczwa* ogólnie ku Płn. koło wsi: Majdan Typiński, Hopkie, następnie pomiędzy **Laszczów** a Podhajce, dalej na Tyszowce i Werbkowce, za któremi zwraca się ku PłnW., mija wreszcie **Hrubieszów** i poniżej w. Gródek nad Bugiem a naprzeciw w. Wygodanka uchodzi po niespełną 60 klm. biegu.

Eug al. *Euga* (826) wypł. w pow. włodzimierskim, w gub. wołyńskiej pomiędzy wsiami Szelwów i Wola Szelwowska; pł. zrazu w kier. Z. na Markowicze, **Łokacze**, Wojkowicze aż po w. Czestny Krest, gdzie łączy się od l. brz. z rz. *Łużkiem*. — *Eużek* (827) wypł. pomiędzy wsiami: Wierchostaw, Jeziercze i Raczyn w pow. włodzimierskim, pł. w kier. Z. na Biełopol, Peresławicze, pomiędzy Stary Poryck i **Nowy Poryck**, pod którym łączy się od l. orz. z rz. *Stribą* i rozlewa się tam w jezioro.

Za **Poryckiem** zwraca się *Łużek* ku Płn. na Szczeniutyn, Janiewiczze, Markostaw, Bubnów, gdzie nawprost Czestnego Krestu łączy się z *Eugiem*. — Odtąd *Eug* zwraca się ku ZPłn., pod w. Czerczyce rozlewa się w jezioro, z którego od Płn. wypływa dwoma ramionami, łączącemi się wkrótce w jedno koryto. Następnie mija wsie: Żytamie, Falemicze, Zimno i m. **Włodzimierz Wołyński**, po za którym przybrawszy kier. Z. płynie na Fedorowiec. Chrypalicze, Mikulicze, Trościankę i po przeszło 70 klm. uchodzi pomiędzy **Uściługiem** a w. Załuże. — Na obszarze **Porycka** wpada do *Łużka* od l. brz. rz. *Sriba. S.* (828) powstaje na W. wsi Pieczychwosty w pow. włodzimierskim; pł. zrazu w kier. Z. i przed Łuczycami zwraca się ku ZPłn. Od Łuczyc rozdziela pow. sokalski w Galicyi od pow. włodzimierskiego aż po w. Szarpańce, gdzie wchodzi znowu do pow. włodzimierskiego, tam mija **Milatyn**, Trubki i podąża pod **Poryck**. Dł. przeszło 25 klm.

Welnianka (829) powstaje z połączenia kilku strumyków na obszarze m. **Uchanie** w pow. hrubieszowskim, w gub. lubelskiej. Pł. w kier. PłnW. na Bokinię, Bušno, Grobelki, Siedliszcze i za **Dubienką** pod w. Bystraki uchodzi po około 27 klm. biegu.

Naretwa (830) wypł. w gub. wołyńskiej, w pow. włodzimierskim, pod w. Owłaczym; pł. ku Z. koło wsi: Olesk, Wyżgów, Zamłyń, Bołtuny i po przeszło 33 klm. biegu uchodzi naprzeciw w. Husynne.

Uherka (831) wypł. w gub. lubelskiej, w pow. chełmskim, pod w. Deputycze Królewskie. *U.* pł. początkowo w kier. Płn. na Żeltańce, **Chełm**, Wólkę Czuczycę, następnie okolicą błotnistą i od w. Sawin zwraca się na W., poczem mija Rudnię, Rudę, Rudki i podąża pod Siedliszcze, gdzie a doniżej **Opalina** łączy się z *Bugiem* po około 45 klm. biegu.

Włodawka (832) wypł. w gub. siedleckiej, w pow. włodawskim, z grupy jezior Wereszczyńskich pod w. Wytyczno, na PłnZ. Błota krowiego. Pł. w kier. PłnW. koło wsi: Kołaczce, Suchawa, Adamki i pod m. **Włodawą** a naprzeciw m. **Włodawki**, położonego z drugiej strony *Bugu* uchodzi po niespełna 30 klm. biegu.

Muchawiec (834) powstaje w gub. grodzieńskiej, w pow. prużańskim z połączenia się dwóch rzeczek *Muchy* (834) i *Wica* (835) pod samem miastem **Prużaną**. *M.* pł. w kier. Płd. przez **Prużaną**, poczem przez błotnistą okolicę, przez błoto Turowskie, następnie popod wsie: Zosimy, Łuszczyki i Muchowlók. Ztąd zwraca się *M.* ku Z., mija Ostromiecz, Bystrycę, **Kobryń**, Pieski, Czerewaczyce, Filipowce i Zarzyczki, za którymi zwraca się ku PłdZ. na Szczeglinki, Myszyce, Bulkowo, Szebryń, a ztąd ku Z. na Jamno, Szpanowice, poczem oblewa od Płd. **Brześć Litewski** i na Z. od t. m. łączy się z *Bugiem* po przeszło 100 klm. biegu. — *Ryta* (836), l. dopływ *Muchawca*, wypł. z jeziora Łukowskiego w t. z. puszczy Rudzkiej; pł. początkowo kanałem Gusackim a od chutoru Gruszka własnym korytem w kier. PłnZ. aż po w. Ruda, przed którą łączy się od l. brz. z drugą rzeczką noszącą t. s. nazwę. *Ryta* „lewa“ wypł. również z puszczy koło w. Łaski i łączy się za pomocą rowów z odpływami dosyć odległych od niej jezior Orzechowskiego i Ołtuńskiego. Pł. w kier. ZPłn. na Dubieczno popod Rudę. Od Rudy przybiera połączona *Ryta* kier. ZPłn.; pł. na wsie: Wielikoryta, Radwanicze Zarzeczne, Radw. Cerkiewne, Podlesie i Szebryń, pod którym łączy się z *Muchawcem*. Dł. przeszło 95 klm. —

Kanał Muchawiecki (kanał Rzeczypospolitej al. Królewski wykonany w r. 1775) łączy rz. *Pinę* z *Muchawcem* a tem samym morze Bałtyckie z m. Czarnem. — Kanał Muchawiecki zaczyna się od w. Muchowłok, ma początkowo kier. PłdW. na Szlachecki Kamień. **Gródec (Horodec)**, Mechwiedowicze i Daszewicze, na Płn. których zasila się odpływem z jez. Luban i z odpływami z jezior Łukiego, Orzechowskiego i Orzechowieckiego. Odpływy z trzech powyższych jezior poprowadzone są kanałami Turskiego i Orzechowskiego i łączą się z odpływem lubańskim pod Błoto-polem i dążą ku Płn. na Mechtinkę, Bury i Daszewicze. Uważane są za osobną rzekę niemającą dotąd nazwy. W dalszym ciągu kanał Muchawiecki komunikuje się z jez. Białem (mającym od Płd. odpływ także do *Prypeci*) i z jez. Ostrowiec, skręca ku W. na Zarzeczko, Kublik, Bielin, odtąd na Glinę, Gniewczyce, Bośnię biegnie równolegle do koryta *Piny* i łączy się z *Piną* pod Kuzieliczynem, gdzie już *Pina* jest spławną sama przez się. — *Kobrynka (Kobryński Rów)* (837) wypł. na PłdW. od m. **Dywin**, na obszarze w. Pawlinka z błót puszczy Dywińskiej; pł. w kier. Płn., wpływa do jez. Luban, z którego (prócz odpływu dążącego ku WPłn. pod Błotopole, w odległości od niej pół klm.) wypływa i przechodzi uregulowanym korytem w kier. ZPłn. aż po Chabowicze, odkąd dopiero nosi nazwę *Kobrynki*. W dalszym biegu ku ZPłn. mija *K. Rachowicze*, *Izabelin*, *Borysowo*, *Migdałki*, *Zamerze* i w **Kobryniu** uchodzi z pr. brz. do *Muchawca*. Dł. od źródeł przeszło 100 klm.

Krzna (Trzna) (838) wypł. z błót z lasu Jata, na Z. od **Łukowa**, w pow. łukowskim, w gub. siedleckiej. Pł początkowo w kier. W. na **Łuków**, *Wygnanek* i *Zarzecz Łukowski*. Ztąd zwraca się na Płn., podchodzi pod **Międzyrzecz**, pod którym łączywszy się od l. brz. z rz. *Tłuściec* (839) zwraca się ku W. i mija *Puchacze*, *Surmacze*, *Porosiuki* i **Białę**. Następnie pomiędzy wsiami *Sielczyk* a *Sidorki* przybiera od l. brz. *Białkę (Klikawkę)* i nieco niżej od pr. brz. rz. *Rudkę (Białkę)*, mija *Czosnówkę* i zlewa się z pr. dopł. rz. *Zielawą*. Ztąd zwraca ku PłnW., mija *Woskrzenice Wielkie*, *Koczukówkę*, *Kijowiec*, *Małą Górę* i poniżej **Terespola** pod w. *Nepie* uchodzi po około 75 (?) klm. biegu. — *Białka (Klikawka)* (840) wypł. pod *Bachorzem*, w pow. konstantynowskim, w gub. siedleckiej, pł. w kier. PłdW. na *Wygnanek*, *Starą* i *Nową Bordziłówkę*, *Witulini*, *Terebellę*, *Cicibor* i poniżej *Bielki* uchodzi do *K.* po około 37 klm. biegu. — *Białka (Rudka, Grabarka)* (841) wypł. pod w. *Walim*, w pow. konstantynowskim, pł. w kier. Płn. koło wsi: *Kołombrody*, *Kozły*, *Burwin*, *Wólka Plebańska*, *Rudka* i uchodzi poniżej *Sielczyka*. Dł. około 27 klm. — *Zielawa* (842) powstaje z połączenia się dwóch strumieni noszących tę samą nazwę. Nazwijmy je *Zielawą Wschodnią* i *Zachodnią*. *Z. Zach.* (842) wypł. pod w. *Romaszki*, w pow. bialskim, pł. ku WPłn. pod **Rossosz**, i tam łączy się od pr. brz. z *Zielawą Wsch.* *Z. Wsch.* (842) wypł. pod m. **Horodyszczce** w pow. włodawskim, pł. w kier. ZPłd. na **Wisznice**, *Dubice*, *Rudkę* i powyżej **Rossosza** łączy się z ramieniem zachodniem. Połączona *Zielawa* bieży w kier. WPłn. na **Lomazy**, *Studziankę*, *Dukudów*, *Perkowice* i pod *Woskrzenicami* uchodzi po około 40 klm. biegu.

Leśna (843) powstaje ze zlewu dwóch rzek na obszarze wsi *Uglany (Uhlany)* i to *Leśny Wschodniej* i *Zachodniej*. *L.*

Wschodnia (844) powstaje z połączenia się trzech strumieni: *Murawki* (845), *Tocznicy* (846) i *Topyłki* (847) poniżej **Szereszewa** pod w. Podleśna-Zarzecze w pow. prużańskim, w gub. grodzieńskiej. Strumienie te wypływają z południowych kończyn puszczy białowieskiej z błot szereszewskich. *L. W.* pł. od Podleśny początkowo w kier. Płd., zwraca się następnie ku Z., a minąwszy Brody i po złączeniu się ze strumieniem *Kalinowice* (848) skręca się ku Płd., pł. na Wołę, Czemiery, Czemiery Podrzeczne i Uglany, gdzie zlewa się z *L. Zach.*, nadpływającą z Płn. — *L. Zachodnia* (849) wypł. z puszczy białowieskiej na PłnZ. od Paszuki, pod w. Sieliszcze na granicy pow. prużańskiego i bielskiego. Pł. w kier. PłdW. na wsie: Kamieniki, Borodycze, Podbiałę, Czernaki i Uglany. — Tak złączona *L. pł.* w kier. ZPłd na Zamoście, **Kamieniec Litewski**, Baranki i Młyny. Od pohostu Trościanica zwraca się na Płd i oblewa wsie: Demianczyce, Władczyca, Pokry i Skorbicze. Następnie od w. Tuchynicze przybiera ostatecznie kier. PłnZ., mija Klejniki, Kostycze, Szumaki i uchodzi pod w. Kołodno. Dł. biegu od Uglan około 65 klm., od źródeł podobno 110 klm.

Pulwa (850) powstaje z połączenia się kilku strumieni płynących od wsi: Wierpole, Tymianka, Turowszczyzna i zlewających się poniżej tych wsi w PłnZ. stronie pow. brzeskiego. *Pulwa* pł. zrazu w kier. PłdW. na Tumień, Raznę a zwrócona ku Z. od Wyganowa bieży w tym kierunku aż po **Wysokie Litewskie**. Odtąd skręciwszy ku Płd mija Kusicze, Kołodno, Wołczyn, Dubów, Stawy i Ogrodniki, poniżej których uchodzi ubiegłszy 37 klm.

Krzywka (851) wypł. na PłnZ. od **Konstantynowa**, pomiędzy wsiami Groszki Wielkie a Litewniki Nowe; pł. początkowo w kier. PłdW. na Bonin, Zakalniki, **Konstantynów**, Zakanale i **Janów Biskupi**, następnie zwraca się ku Płn. i uchodzi poniżej Pawłowa Starego. Dł. przeszło 20 klm.

Toczna (852) wypł. na W. od **Siedlec** pomiędzy wsiami Pietrusy i Szawły w pow. konstantynowskim; pł. ku Płn. na Łosice, Świniarów, Rusków, Wólkę Drażniowską i uchodzi na obszarze Drażniowa. Dł. około 28 klm.

Cetynia (853) wypł. na Płn. od **Sokołowa**, w pow. sokołowskim, w gub. siedleckiej; pł. w kier. PłnW. na Nieciecz, Niewiadowę, Grodzisko, Zembrów, Seroczyn i pod Białobrzegami a naprzeciw ujścia rz. *Nurzec* uchodzi po około 30 klm. biegu.

Nurzec (854) wypł. z puszczy białowieskiej w pow. bialskim, w gub. grodzieńskiej, w pobliżu miasta **Kleszczele**. *N.* od źródeł pł. w kier. PłnZ. koło m. **Kleszczele**, w. Szysztyły, m. **Boćki**, przed którym łączy się od l. brz. z rz. *Nurczyk*, następnie bieży koło w. Burchały i **Brańska**. Za **Brańskiem** zwraca się na Z. i mija Karpie. Odtąd przybiera stale kier. PłdZ., płynie na **Ciechanowice**, Tworkowicze, Zaszaków i pomiędzy wsiami Ślepowrony i Wojtkowicze łączy się z *Bugiem* po około 100 klm. biegu a około 12 klm. powyżej m. **Nur.** — *Nurczyk* (855) wypł. za w. Rohacze, w pzw. bialskim; pł. w kier. Płd. na Nurzec, ztąd na Nurczyk, Zabłocie, poczem zatacza łuk ku PłnZ. a następnie ku Płn., wreszcie mija Grabarkę, Klinkowicze i przed **Boćkami** uchodzi od l. brzegu po niespełna 30 klm. biegu. — *Leszcza* (856) wypł. pod w. Żurobice w pow. bialskim, pł. ku PłnW. na Gornów, Wyganowo, Koszki, zwraca ku PłnZ. na Sokolniki

OD LEWEGO BRZEGU :

OD PRAWEGO BRZEGU :

Turule i od l. brz. uchodzi do *Nurca* przed Burchałami. Dł. około 30 klm. — *Mianka* (857) powstaje ze zlewu czterech strumieni, płynących z pod Średnicy, Moczydłów, Jankowic i Dąbrówki, łączących się z sobą na obszarze wsi Nowe Rzepki, w pow. mazowieckim, w gub. łomżyńskiej. *M.* pł. zrazu ku WPłd., od Proszanki zwraca się ku ZPłd. mija Mień i poniżej w. Karpie łączy się od pr. brz. z *Nurcem*. Dł. od połączenia około 20 klm.

Kossówka (858) wypł. w gub. siedleckiej w pow. sokołowskim pod w. Kutyszki, pł. ku Płn. na Telaki, **Kossów**, Krupy i uchodzi pod Bojarami. Dł. około 25 klm.

Brok (859) wypływać ma podobno pod w. Brok, a właściwie powstaje z połączenia się dwóch strumieni wypływających pod wsiami Brzoski i Włosty i łączących się pod w. Brzoski Brzezińskie w pow. mazowieckim, w gub. łomżyńskiej. *B.* pł. odtąd ku Płn, poczem skręca ku Z. a następnie płynie kręto aż do ujścia w kier. PłdZ. Nad nią leżą: m. **Wysokie Mazowieckie** wsie: Dębowa-Dzięciel, Rosochate, Krzeczkowo, Czyżew, Gostkowo, Mianowo, Nienały. Gaczkowo, Złotoryja, Niegowiec, Kaczkowo i Czuraj. Pod Gaczkowem łączy się od pr. brz. z rz. *Brokiem Małym* i odtąd aż do ujścia nosi nazwę *Broczysko* (860) Uchodzi poniżej Czuraja przed m. **Brock**; dł. przeszło 80 klm. — *Brok Mały* (861) zlewa się z dwóch źródłowych strumieni na obszarze wsi Starzyno w pow. ostrowskim, w gub. łomżyńskiej; pł. w kier. ogólnie PłdZ. na Załuski-Lipniewo, **Andrzejewo**, Jabłonowo, Podjanowie, Budziszewo, Gaczkowo, pod którym a naprzeciw Złotoryi uchodzi po około 32 klm. biegu.

Tuchelka (862) wypł. pod w. Naguszewo w pow. ostrowskim, pł. ku Płd. koło wsi Nowe i Stare Osuchowo, Poręby, Udrzynek i uchodzi pod w. Tuchlin po przeszło 16 klm. biegu.

Ugoszcz (863) wypł. w pow. wągrowskim, w gub. siedleckiej pod w. Ugoszcz, pł. w kier. PłnZ. na wsie: Miedźna, Stoczek, Zieleniec, Krupińskie i uchodzi po za w. Grabiny. Dł. około 27 klm.

Liwiec (864) wypł. jednym ramieniem (północnem) we w. Głóchów w pow. i gub. siedleckiej i pł. w kier. Z. na Mordy i Stok Ruski. Drugie ramię, południowe, ma źródła we wsiach Izdebki, Kośmy i Kośmidry w pow. siedleckim i pł. w kier. PłnZ. na Ostoję, Radzików, Krzymosze, Wyczółki, Pruszyń i Błogoszczę, poczem powyżej tejsze łączy się z ramieniem północnem. Odtąd pł. połączony *Liwiec* w kier. PłnZ. na Purzyce, Chodów, Niwiski, Mokobody, Oszczerce, Wyszaków, Jarnice, **Liw**, **Węgrów**, Starą Wieś, Paplin, Wólkę Paplińską, Rudę i Borzymy. W tem miejscu zwraca się więcej ku Płn., przepływa pomiędzy Strachowem i Pogorzelem, mija Świnotop i na W. od **Kamięńczyka** uchodzi ubiegłszy około 130 klm. rachując od w. Izdebki. — Za Chodowem wpływa od l. brz. do *Liwca* rz. *Muchawka*. *M.* (865) wypł. dwoma ramionami pod w. Płuty i Jastrzębie w pow. siedleckim, pł. w kier. Płn., pod Rudą rozdziela się na ramiona, łączące się razem pod Wólką Wołyńską, poczem mija Sekułę, Rozkosz, Iganie i uchodzi pod Jerzmanowem po przeszło 23 klm. biegu. — *Kostrzyń* (866) wypł. pomiędzy wsiami Domanice, Podzdrój i Przywozy w pow. siedleckim; pł. zrazu ku PłnZ. na Żebrak, Czajków, od w. Topór

skręca ku Płn., poczem mija Łączki, Sosnowo, Oleksin, Słuchocin, Gałki, Suchę, Proszew i poniżej t. w. a przed Oszczercami uchodzi do *Liwca* od l. brz. ubiegłszy od źródeł niespełna 45 klm. — *Ossownica* (867) wypł. pod Czarnogłowem w pow. węgrowskim, w gub. siedleckiej, pł. ku Płn. na Ossowno, Makowiec, Drop, Osękę, Jadów i pod Borzymami łączy się od l. brz. z *Liwcem*. Dł. około 25 klm.

Do Bzury.

Ochnia (868) wypł. na W. od jeziora Lubień a na Z. wsi Chodecz, pod w. Kobyła Łąka, w pow. włocławskim, w gub. warszawskiej. Pł. w kier. ZPłd. na Ostrowy, Grochów, **Kutno**, Łakoszyn, Wojciechowice, Krzyżanów, Krzyżanówek, Łęki i uchodzi pod w. Orłów po około 42 klm. biegu.

Moszczenica (869) wypł. w pow. brzezińskim, w gub. piotrkowskiej pod wsiami Imielnik i Nowe Moskule. Pł. początkowo w kier. PłnZ. na Dobieszków, **Stryków**, Anielin, Wołę Branicką i Astachowice. Następnie skręciwszy ku Płn. mija Gleczo, Czerników, Krzyszkowice, **Piątek**, Piekary i naprzeciw Orłowa uchodzi po około 45 klm. biegu.

Mroga (870) wypł. w pow. brzezińskim na Płd. od m. **Brzeziny** we w. Gałkówek; pł. zrazu w kier. W. a następnie PłnW. na Koluszki i Rozworzyn. Odtąd zwrócona stale ku Płn. mija Mrogę Górną i Dolną, Koziółki, Dmosin, Główno, Waliszewo, Psary, Gosławice, **Bielawy**, Walewice i poniżej tychże a naprzeciw w. Przyzwiska i m. **Sobota** uchodzi po niespełna 50 klm. biegu.

Przysowa (871) wypł. z błót pod w. Trębki w pow. gostyńskim, w gub. warszawskiej. Pł. ogółem w kier. PłdW. na Skrzyszewy, Dębowiec, Złaków Kościelny, Łażniki, Jaćkowice Prymasowskie, Klewków i za tą wsią a przed Małszycami, nieopodal **Łowicza** uchodzi po przeszło 40 klm. biegu.

Bobrówka (Kalenica) (872) wypł. pod w. Bobrowo, w pow. łowickim, w gub. warszawskiej, pł. ku Płn. na Kalenice, Łyszukowice, Jamno, Jastrzębie i uchodzi przed samym **Łowiczem**. Dł. niespełna 27 klm.

Uchanka (873) wypł. w północnej stronie Pszczonowa, w pow. łowickim, pł. ku Płn. na Zakulin, Kuczków, Uchań Dolny i uchodzi przed samym **Łowiczem**. Dł. około 17 klm.

Zielkowska (Drzewcza) (874) wypł. pod w. Drzewcze w pow. skierniewickim, gub. warszawskiej; pł. zrazu w kier. PłnW. na Kawenczyn, Godzianowo, Zapady i Dąbrowice. Następnie przybrawszy kier. ZPłn. mija Makowską Wołę, Podlesie, Parmę, Placencję, Zielkowice i uchodzi za **Łowiczem**. Dł. około 30 klm.

Skierniewka (875) powstaje z połączenia się dwóch potoków płynących od Białynina i Jasienina w pow. rawskim, łączących się z sobą w Przybyszycach w pow. skierniewickim. Od połączenia się pł. S. ku PłnW. na Modłę, Gzów, Janisławice, Borysław, Żelazną i Rzędków. Poczem od Strzybogi zwraca się ku ZPłn., pł. na **Skierniewice**, Skierniewkę Prawą, Mokre Prawą, Sierakowice, Bełchów, Dzierzgów, Bobrowniki, Arkadyę i Mysłaków i po minięciu t. wsi łączy się z *Bzurą*. Dł. około 52 klm.

Rawka (876) wypł. pod w. Leszczyny w gub. piotrkowskiej. Od źródeł pł. R. w kier. W. na Popień, Górę, Kochanów,

OD LEWEGO BRZEGU :

OD PRAWEGO BRZEGU :

Gutkowice, Łochów, Boguszyce, pod którymi łączy się od pr. brz. z *Krzemienicą*, uważaną również za *Rawkę*. Od Boguszyce rozlana w duże jezioro podpływa *R.* pod *Rawę*, i na obszarze t. m. przybiera od pr. brz. rz. *Rylsk*, poczem zwraca się ku Płn., mija Żydowice, Kurzeszyn i pod Wołuckim młynem, naprzeciw Wołuczy łączy się od pr. brz. z *Białką*. Następnie mija Nowy Dwór, Starą Rawę i Doleck. Pomiędzy Doleckiem a Sewerynowem wpada do niej prawy dopływ rz. *Chojnatka*, a dalej pomiędzy Grabskimi Budami a Grabiem od pr. brz. rz. *Korabiewka*. Wreszcie pł. *R.* na Bolimowską Wieś, Sokołów, Jasionno, Ziabki, Kęszyce i uchodzi na obszarze w. Sierchów. Dł. około 98 klm. — *Krzemienica (Krzemionka)* (877), uważana niekiedy za *Rawkę*, ma źródła przed w. Rękowicze, w pow. rawskim; pł. zrazu w kier. W. na Chociszew, Teodozów, Stanisławów Studziński, Strzemeszno, Krzemieniec, poczem od wsi Chociw i Wale przybiera kier. ZPłn., mija Podkonice Miejskie, Chrusty i uchodzi nawprost Boguszyce. Dł. około 35 klm. — *Rylsk* (878) wypł. pomiędzy ww. Gaspary a Wólką Strońską, w pow. rawskim, pł. ku Z. na Mały Rylsk, Gółki, zwraca się ku PłnZ., bieży na Ossowice, Bogusławki, Głuchówek i m. **Rawie** łączy się z *Rawką*. Dł. przeszło 23 klm. — *Białka* (879) wypł. pod w. Rzeczków w pow. skierniewickim. Od źródła aż po Rosławowice ma kier. PłdZ. następnie aż do ujścia poniżej Kurzeszyny kier. PłnZ. Nad nią leżą Podsędkowice, **Biała**, Rosławowice, Julianów Raducki, Kurzeszyna. Dł. około 25 klm. — *Chojnatka* (880) ma źródła po za w. Chojnata, w pow. skierniewickim; pł. ku PłnZ. na Wymysłów, Kowiesy, Jeruzal, i wpływa do *Rawki* pomiędzy Doleckiem a Sewerynowem. Dł. około 20 klm. — *Korabiewka* (881) wypł. we w. Gąba, na Płd. od **Mszczonowa**, w pow. błońskim, w gub. warszawskiej. Kier. biegu PłnZ. Nad nią leżą: Korabiewice, Wólka Korabiewska, Długokąty, Radziwiłłów, Bartniki. Wpada do *Rawki* pomiędzy wsiami Grabskie Budy i Grabie. Dł. zwyż 23 klm.

Sucha (882) wypł. pod w. Wręcza w pow. błońskim, pł. w kier. PłnZ. na Zazdrość, Józetów, Łubno, Tomaszew, Miedniewice, Kurdwanów, Suchę i po przeszło 30 klm. biegu uchodzi pod w. Zakrzew.

Lutomia (883) wypł. pod w. Rużyce, w pow. łowickim, pł. w kier. W. koło wsi: Kocierzów, Lipnice, Jasieniec i pod w. Stypuły a powyżej Kozłowa Biskupiego uchodzi po około 20 klm. biegu.

Pisia (884) powstaje ze zlewu kilku strumieni płynących od wsi: Ciemne, Zbroża, Kaczków i łączących się pod w. Gnojna w pow. błońskim (**Błonie**), w gub. warszawskiej. *P.* pł. w kier. ZPłn. koło wsi: Radziejowice, Krzyżówka i Korytów, gdzie zlewa się od l. brz. z nadpływającą z Płd. od Badowa przez **Mszczonów** rz. *Okrzeszą* (885). Od Korytowa pł. *P.* na Żyrardów, **Wiskitki**, Orzyszew, tu zwraca się na PłnW., opływa Buszyce, Drybus, skręca na Płn. aż po Gągolinę, przybiera ostatecznie kier. PłnZ., mija Szymanów, Hermanów, Mikołajew, Duranów i pod Dachową uchodzi po około 45 klm. biegu. *Pisia* od źródła aż po Gągolinę nazywa się także *Gągolną* (886), tam łączy się od pr. brz. z rz. *Tuczna* i od połączenia się nosi dopiero nazwę *Pisi*. — *Tuczna* (887) wypł. pod w. Many w pow. grójeckim, pł. w kier. ZPłn. na Słubicę, Kukłórkę, Jaktorów, Osiny i Gągolinę. Dł. przeszło 30 klm.

OD LEWEGO BRZEGU :

OD PRAWEGO BRZEGU :

Utrata (888). Powstaje ze zlewu kilku strumieni (przybierających od połączenia się dopiero nazwę *Utraty*: 1) *Mrowy* czyli *Rnowy* (889) płynącej od Żabiej Woli przez **Grodzisk** i wpadającej po 15 klm. biegu pod w. Tłuste od l. brz. do 2) *Rokitnicy*. *R.* (890) wypł. pod w. Rudonia, podąża na Płn. od **Grodziska** na Rokitno i po za w. Kopytów wpada po 17 klm. biegu do *Utraty*, zwanej potąd 3) *Mrogą*. Źródła *Mrogi* (891) leżą na PłdW. od **Pruszkowa**. Tak powstała *Utrata* pł. w kier. Z. na Utratę, Wawryszew, Pawłowice, Zawady, Chodaków i uchodzi po przeszło 30 klm. biegu pod Trojanowem poniżej **Sochaczewa**.

Do Skrwy.

Sierpienica (892) wypł. w pow. płockim, na PłdW. od m. **Bielsk**, pod w. Leszczyno Szlacheckie. Pł. ku Płn. na Tłubice, Miodusy, Cetlino i pomiędzy Słupią a Majkami. Ztąd skręca ku PłnZ., mija Jeżewo, Kisielewo, Borkowo Kościelne, m. **Sierpc** i uchodzi po niespełna 38 klm. biegu naprzeciw w. Mieszczyk.

Wierzbica (894) wypł. na obszarze wsi Proboszczowice w pow. płockim, pł. ku Płd. na Ogorzelice, Kruszewo, Dziarnowo, stąd skręca się ku Z., następnie mija Białę, Srebrną i pod Kobiernikiem uchodzi po przeszło 20 klm. biegu.

Gozdownica (893) wypł. w gub. płockiej, w pow. rypińskim z jeziora Likieć pod w. Likieć. Pł. w kier. PłdW. na Blino, Gójsk, Sulocinek i po około 16 klm. biegu uchodzi pod w. Mieszczyk.

Do Drwęcy.

Grabica (895) wypł. ze wschodniego jeziora Dąbrowskiego (Damerau-See), w pow. ostródzkim (**Osterrode**) w Prusach Wschodnich. Pł. w kier. Płn. na Frygnowo (Frögenau), na W. od Sztymbarku (Tannenberg), następnie na Gierzwałd (Geierswalde), Rychnowo i uchodzi po niespełna 30 klm. biegu.

Zuławka (*Sulafka-Fluss*) (896) wypł. w pow. ostródzkim pod w. Pietrzwałd (Peterswalde); pł. w kier. PłnZ. koło Szymkwalda (Schmückwalde), Turznicy (Theuernitz) i uchodzi po za Turową po około 18 klm. biegu.

Ilawka (*Eilenz-Fluss*) (897) wypł. w pow. suskim (m. pow. **Susz, Rosenberg**) z jez. Wielkie Jezierzyce (Geserich-See) pod m. **Ilawą** (**Deetsch-Eylau**) w Pr. Zach., następnie przepływa przez jez. Ilawskie (Eilenz-See); pł. ogółem w kier. PłdW. koło wsi: Dziarny (Gross-Seehren), Kożanka (Nosanken) i uchodzi po około 11 klm. biegu.

Lubawka inaczej *Sędała* (*Sandel*) (898) wypł. w pow. lubawskim (**Loebau**) w Pr. Zach. pod w. Napromek Mały (Klein-Nappern), pł. w kier. Z. koło w. Złotowo (Zolotau), m. **Lubawy** i uchodzi pod w. Rodzone (Rosen) po około 22 klm. biegu.

Wel (*Welle*) (899). Rzeczka *Rumienica* (*Ronitz*) (900) wypływająca pod w. Rumienica (Rommen), w pow. lubawskim, a uchodząca do północnej części jez. Rumian uważaną jest za początek *Weli*. Ponadto za początek *Weli* uważanym bywa także odpływ wychodzący z południowej części małego jez. Dąbrowskiego (Klein-Dammerau-See), wpływający również do jez. Rumian. *Rumienica* po wypłynięciu z płdn. cz. jez. Rumian i przybrawszy nazwę *Weli*, pł. zrazu w kier. Płd., i pod w. Kopanicze wpływa do jez. Grądzkiego (Grondy-See). Jez. Grądzkie zwane także Turczyńskim jest zaś w związku z jez. Welskiem. *Wel* przepływa więc przez południowe części obu jezior i wypłynąwszy z płd. części jez. Welskiego pod w. Koszelewy Małe (Kl.-Koschlau) przybiera kier. PłdZ. i Z., mija Wampiersk (Wąpiersk), Jeleń (Jellen), **Licbark** (**Lidzbark** w pow. brodnickim, **Lautenburg**) i przepływa następnie przez wschodnią część jez. licbarskiego. Odtąd pł. *Wel* w kier. PłnZ. na Czekanów, Trczyn, Jakóbkowo, Rakwice i poniżej m. **Bratiany** (**Brattian**) uchodzi po 70—80 klm. biegu.

Rypienica (901) wypł. właściwie na obszarze wsi Mały Czomsk w pow. rypińskim, w gub. płockiej, pł. ogólnie w kier. PłnZ. na Kamionkę, Zakroczy, Sikory, **Rypin**, Rusinowo, Strzygi i Łapinożek. Od Łapinożka na przestrzeni 5—6 klm. stanowi granicę pomiędzy Król. pols. a Pr. Zach., następnie wpływa w Pr. Zach. i po 2—3 klm. biegu tamże uchodzi pod w. Komin w pow. brodnickim (**Strasburg**). Dł. przeszło 25 klm. — *Pisia* (902) wpływa do *Rypienicy* od pr. brz. pod Łapinożkiem. Źródło jej znajdujące się na obszarze w. Dzierzno, rozdziela swe wody na dwa strumienie płynące w odmiennych kierunkach. Strumień lewy, pł. jako *Pisia* (*Bachorka*) (902) w kier. Płn. na Kretki Duże (czyli Wielkie), Koziróg, Osiek Wielki i pod Łapinożkiem uchodzi do *Rypienicy*. Dł. około 15 klm.: na całej długości stanowi granicę Królestwa od Prus Zach. — Strumień prawy, zwany również *Piszą* (*Pissa*) (902) pł. w kier. W. a następnie Płn. na Rokitnicę, Ostrów, Szczutowo i Cieńkusz, pokąd od źródła rozgranicza Królestwo od Prus. Za w. Cieńkusz wpływa w powiat brodnicki, mija w. Miesiączkowo, Grądzawy, Trecki i wpada do *Drwęcy* naprzeciw **Świecia**. Dł. około 24 klm. a z tego 18 klm. jako rzeka graniczna.

Struga (903) wypł. w pow. wąbrzeskim na Płd. od m. **Wąbrzeźno** (**Briesen** in West-Preussen) w Prusach Zach.; pł. ku PłdW. koło wsi: Radowiska (Radowisk) i Lipnica (Leipnitz) i po niespełna 20 klm. biegu uchodzi przed **Golubiem** (**Gollub**)

Ruziec (904) powstaje ze zlewu kilku strumieni, z których jeden wypł. pod w. Paproty, drugi pod wsiami Chojno i Jastrzębie, trzeci z jez. Moszczenno przy w. Moszczenno, a czwarty, uważany za główny z jeziora Żałe pod w. Żałe w pow. rypińskim. *R.* pł. zrazu na Studziankę, przepływa jez. Ruda pod w. Ruda Żelska, dalej koło wsi Nadróz i Stalmierz i pod w. Ruże łączy się ze strum. wyżej przytoczonymi. W dalszym ciągu pł. *R.* w kier. PłnZ. pod wsią Sitno, na Z. od w. Dulsk, następnie koło w. Zaremby i uchodzi poniżej **Dobrzynia** po około 22 klm. biegu rachując od jez. Żałe.

Mokra (905) wypł. na granicy pow. toruńskiego i chełmskiego (**Culm**) z połudn. części jez. Wieczno pod w. Zajęczkowo. Pł. ku Płd. na Węgorzyn, przepływa przez jez. Mlewiec, dalej bieży na Morczyn, Gostkowo, Rogowo, Grębocin, Nowy

OD LEWEGO BRZEGU:

OD PRAWEGO BRZEGU:

Grębocin, poczem skręca ku PłdW. i uchodzi pod w. Lubicz (Leibitsch) po niespełna 24 klm. biegu.

Do Brdy.

Kamionka (906) wypł. w pow. człuchowskim (**Schlochau**) z jez. Wierzchowskiego (Firchauer-See) pod w. Wierzchowo (Firchau), pł. ku Płd. na Blomfeld (Blumfelde) aż po m. **Kamień (Kamin)**. Za miastem przepływa przez jez. Mochle czyli Kamieńskie (Mochel-See) i jez. Padźmińskie czyli Cerekwickie, zmienia kier. na W. i bieży na Zalesie, Pamiątów (Pantau), Gostyczyn i poniżej t. w. uchodzi po około 52 klm. biegu.

Sępólna (Zempolna) (907) wypł. w pow. złotowskim (**Flatow**) z jez. Sępólna (Zempelburger-See) pod m. **Sępólna (Zempelburg)**, pł. w kier. W., przepływa przez jez. Niechorze (Niechorsz), mija wsie Niechórz i Obodowo i po 25 klm. biegu uchodzi pod w. Łachowo.

Do Czarnej Wody (Grody).

Niechwarz (908) wypł. pod w. Czarnów w pow. chojnickim (**Chojnice-Konitz**); pł. początkowo w kier. Płd. na Zalesie. Brusy, Czyczkowo, a następnie zwróciwszy się ku W. bieży koło wsi: Czarnicz, Chłopowo, Malachin, Odry i uchodzi po niespełna 20 klm. biegu naprzeciw w. Czarna Woda (Schwarzwasser).

Brzezina (909) wypł. na Płn. w. Osieczno (Hagenort) w pow. starogrodzkim (**Preussisch-Stargard**); pł. w kier. Płd. na Śliwice (Schliowitz), Łązek (Lonsk) i Charlottethal i po za nią uchodzi po niespełna 27 klm. biegu.

Do Ossy.

Lutryna (910) wypł. z jeziora położonego na Z. od m. pow. **Brodnica (Strassburg)**, przepływa przez szereg jezior zw. Niewierskimi, następnie pł. na Gnojno, Chojno Budy, Bobrawę i wpływa do połudn. cz. jez. Wądryńskiego (Wonsiner-See). Wypłynawszy z płn. cz. tego jez. kieruje się ku PłnZ. na Lembark (Lemberg), Jaguszowice, Jabłonowo i pod w. Świecie (Schwetz) uchodzi po przeszło 28 klm. biegu.

OD LEWEGO BRZEGU:

OD PRAWEGO BRZEGU:

Do Wierzycy (Ferse).

Wietcisa (Fitze) (911) wypł. w pow. kartuskim (Kartuzy, wieś powiatowa, Carthaus) pod Nową Wsią, przepływa następnie przez jez. Połęcińskie, poczem pł. ku Płd. po Wysin, ztąd skręca na W. i mija Stary Wiec i Kamirowo (Kamerau). Zwraca się wreszcie na Płd., pł. na **Skarszewy (Schöneck)** i pod w. Czyste Wody a naprzeciw w. Więckowy łączy się z *Wierzycą* po około 32 klm. biegu.

Piesienica (Pischnitza) (912) wypł. w pow. starogrodzkim z jez. Miedackiego (Niedatz-See); pł. w kier. PłnW. koło w. Zblewo (Hochstüblau), w. Pinczyn (Gr.-Pinschin), poczem zwraca się ku W. na Piesienicę (Pischnitz) i uchodzi za Nową Wsią po około 24 klm. biegu.

Wegiermuca (Wengermusz) (913) wypł. w pow. starogrodzkim z małego jeziorka położonego po za w. Skórcz (Skurz, Schortz); pł. ku Płn. na Grabów (Grabau), Lipinki, Ropuchy, Marywil i pod w. Dębina (Eichwalde) uchodzi po 28 klm. biegu.

Jonka (914) wypł. w pow. kwidzińskim (**Marienwerder**) pomiędzy wsiami Grabowiec (Grabowitz) a Długoleszcz (Długolas); pł. w kier. WPłn. na Starą Janię, Kościelną Janię, Czerwińsk, Morzeszczyn i przed w. Brody uchodzi po przeszło 36 klm. biegu.

Dopływy Niemna drugiego rzędu.

Do Wilii.

Dźwinosa (915) powstaje z połączenia kilku strumieni wypływających z północnych stoków Łysej Góry, w pow. borysowskim, w gub. mińskiej; pł. ogółem w kier. ZPłn. pomiędzy miastami **Pleszczenice** i **Chojatewicze**. W dalszym biegu stanowi granicę pomiędzy gub. mińską (pow. borysowskim) a gub. wileńską (pow. wilejskim). Na tej przestrzeni łączy się od l. brz. z rz. *Dzwonką (Dzwonem)* i następnie od pr. brz. z rz. *Korgowicą*. *Dż.* uchodzi przed m. **Pohost**. Dł. przeszło 50 klm. — *Dzwonka* (916) wypł. pod w. Łady w pow. borysowskim, pł. ku PłnW. na Niestanowicze Wielkie. Dł. przeszło 15 klm. — *Korgowica* (917) pł. z pod w. Mietliczyce, pł. ku PłnZ. na **Okolowo**. Dł. około 30 klm.

Serwecz (918) wypł. w półn. części pow. wilejskiego z jez. Serwecz (Wiszniańskiego). Pł. zrazu w kier. Płd. na Sitce, **Budstaw**, tu zwraca się na PłdZ. aż po **Krzywice**, po za którymi przybiera dawniejszy t. j. Płd. kierunek mija Serwecz Duży, Serwecz Mały i uchodzi pod w. Kostyki po przeszło 70 klm. biegu. — *Zujka* (919) wypł. poniżej w. Nowina, pł. ku Z. na Nowinę, Straki, Sobino i wpada od l. brz. do *Serweczy* poniżej **Budstawia** po niespełna 20 klm.

Wiazynka (Udra, Udranka, Rybiczanka, Wiazucia) (920) wypł. na granicy pow. wilejskiego i gub. mińskiej pod w. Udra.

OD LEWEGO BRZEGU:

Pł. w kier. Z. koło wsi: Biesiady, Kucharzewszczyzna, Udra i Czerwicyńce, pod którymi łączy się od pr. brz. z rz. *Hujką* (921), płynącą od Płd. koło m. **Radoszkowice**. Odtąd zwraca się *W.* ku Płn., pł. na Wołoki, łączy się od pr. z rz. *Ilia* (922) nadpływającą z PłdW. od m. **Ilia**, następnie mija Łonę. **Wiazyń**, Rybczyńce i uchodzi naprzeciw w. Rabuń po przeszło 60 klm. biegu.

Narocz (923) wypł. z PłdW. części jez. Narocz, leżącego w połowie w pow. wilejskim i święciańskim, w gub. wileńskiej. Jezioro Narocz połączone jest wąskimi strugami z jez. Miastro i Batoryn, *Narocz* odprowadza więc z sobą wody tych jezior. N. pł. ku Płd. na Halinkę, Słobodę, **Iżę**, Narocz, Przełyk, Kosacze, **Wojstom**, Kuźmyszki, **Hanute** i poniżej Kraśnicy uchodzi po około 56 klm. biegu, — *Usza* (924) bierze początek z błot wołkołackich w pow. wilejskim, pł. w kier. PłdZ. na *Uzłę*, *Tałuż* i za **Iżą** wpada od l. brz. do *Naroczy*. Dł. około 25 klm.

Usza (925) wypł. na Płn. wsi Szopowały w gub. i pow. mińskim, niedaleko źródeł *Hujki* (prawego dopływu *Wiazyńki*), *Świsłoczy Dnieprowej* i *Berezyny Niemnowej*; *U.* pł. ogólnie w kier. PłnZ. na Turkowszczyznę, **Krasno**, *Uszę*, wpływa do pow. wilejskiego (gub. wileńskiej), mija tam Miasoty, **Mołodeczno**, *Zaskiewiczze*, *Uszę* i za w. *Pierewoz* uchodzi po podobno 70 klm. biegu.

Oszmianka (926) wypł. pod w. Szłapokowszczyzna w pow. oszmiańskim, w gub. wileńskiej. Pł. początkowo ku W. na **Oszmianę (Murowaną)** i *Oszmianę Starą*, skręca wielkim łukiem ku PłW., mija **Żuprany**, od w. *Soła* przybiera ostatecznie kier. Płn. i łączy się od l. brz. z rz. *Łoszą* (927), nadpływającą od PłdZ. od w. *Ostrowiec*, m. **Łosza** i m. **Gierwaty**. *O.* uchodzi pod Markunami a przed Michaliszkami. Dł. około 80 klm.

Stracza (928) wypł. w pow. święciańskim, z półn. cz. jez. *Mała Szwakszta*, łączącego się z jez. *Wielka Szwakszta*. *S.* pł. zrazu ku Z., łączy się od pr. brz. z rz. *Połyntupką* (929), płynącą z Płn. koło m. **Łyntuny**, następnie zwraca się ku Płd. i łączy się pod m. **Swir** z odpływem z jez. *Świrskiego*. Jezioro *Świrskie* łączy 2 klm. długa struga *Smółką* zwana z jez. *Wiszniańskim* i struga b. n. z jez. *Głuchem* i *Świniszczem*. Prócz tego do połud. cz. jez. *Świrskiego* wpływa rz. *Szyrmieź*, nadpływająca z Płn. od m. **Kobylnik** i w. *Sziemietowszczyzna*. Poniżej przyjęcia odpływu *Świrskiego* skręca *Stracza* ku Z., mija *Świrany*, **Swiranki**, *Żeladź*, *Straczę* i następnie uchodzi pod w. *Michaliszki* po przeszło 50 klm. biegu.

Zejmiana (930) wypł. jako *Zważna* (931) na Płd. od m. **Kozaczyzna** w pow. nowoaleksandrowskim, w gub. kowieńskiej, przepływa przez jez. *Dryngo*, *Dryngieliszcie*, *Osielno*, *Łuże* i *Żarkowo* a przeszedłszy następnie do pow. święciańskiego w gub. wileńskiej, przepływa przez jez. *Zejmiana*, z którego wypływa już pod nazwą *Zejmiany*. *Z.* pł. odtąd w kier. ZPłd., przybiera od obu brzegów kilka rzeczek, mija **Kołyńniany**, *Podbrodzie* i w pobliżu wsi *Bryże* uchodzi po około 135 klm. biegu.

Wilejka (Wileńka) (932) wypł. na obszarze dóbr *Miedniki* w pow. wileńskim; pł. zrazu w kier. Płn. koło m. **Szumsk** (inaczej **Polany**), m. **Rukojnie**, następnie zwraca się ku W. i mija m. **Kienie**, gdzie od l. brz. łączy się z rz. *Kienią* (933) i ztąd skręca ku Płn. aż po *Ławaryszki*. Odtąd w kier. PłnZ., PłdZ. i wreszcie Z. pł. na *Wierzby*, *Rekanciszki*, *Wilejkę* (st. kolejową *Wilejską*), *Markucie* i uchodzi we **Wilnie** po za ogrodem „botanicznym“ przy górze *Zamkowej* po przeszło 50 klm. biegu.

OD LEWEGO BRZEGU:

Waka (934) wypł. w gub. wileńskiej w pow. trockim z jez. Bonisie. Pł. początkowo w kier. PłnW., za w. Waka Biała skręca ku PłnZ., tu łączy się od pr. brz. z *Rudominką* (935), płynąca koło Rudominy i Podrudominy. Następnie mija W. Wakę Metropolitarną, W. Grodzieńską i uchodzi za Waką Kowieńską po przeszło 37 klm. biegu.

OD PRAWEGO BRZEGU:

Mussa (936) wypł. z jez. Mussa w pow. wileńskim pomiędzy wsiami Glinciszki i Podberezie, pł. w kier. Z. koło w. Mussa, m. **Muśniki** i pod w. Czabiszki wpada do *Wilii* po przeszło 40 klm. biegu.

Święta (937) wypł. jako *Dusiatka* (937) z jeziora Szwentis (Świętego), położonego na PłdZ. od **Nowoaleksandrowska**, w pow. nowoaleksandrowskim, w gub. kowieńskiej. Ś. pł. początkowo w kier. PłnZ., przepływa przez jezioro Dusiaty, mija **Antolepty** i pod m. **Dusiaty** wpływa do jez. Sorty. Jez. Sorty zasila zaś rz. *Krzewna*. *K.* (938) wypł. w pow. nowoaleks. z jez. Antokrewne, pł. ku Płd. na **Sabbat**, **Abele**, gdzie przepływa jez. Abelskie, następnie mija **Krewno** i poniżej tego m. wpływa do jez. Sorty (Krzewieńskiego). Z jez. t. wypływa już *Dusiatka* pod nazwą *Świętej*, przyjmuje kier. PłdZ. wkracza w pow. wilkomirski, mija **Uszpole**, po za którym zwraca się ku Z., przybiera od l. brz. rz. *Wiżunkę* (939), płynącą z Płd. koło m. **Uciany** i **Wizumy**, pod którymi przepływa jez. Wizuny i poniżej od pr. brz. rz. *Jarę* (940), wypływającą na Płd. od m. **Komaje** pod nazwą *Szatekszni* (941), a nazwaną *Jara* dopiero po przepłynięciu jez. Jara. Ztąd zmienia Ś. dawniejszy kier. Z. na PłdZ., pł. koło m. **Androniszki** i m. **Onykszty**, pod którymi łączy się od l. brz. z rz. *Onyksztą* (942, płynącą od W. z jez. Rubiki, a następnie od t. s. brzegu z rz. *Wiryntą*. W dalszym biegu mija Ś. **Kowarsk**, **Widziszki**, poniżej których wpada do niej od pr. brz. rz. *Musza Mała* i nawprost niej od l. brz. rz. *Sesarka* i następnie podąża Ś. pod **Wilkomierz**, **Wieprze (Weprej)**, łączy się jeszcze od l. brz. z rz. *Szyrwintą* i uchodzi po przeszło 213 klm. biegu pod w. Kułwa a 6 klm. powyżej Janowa. — *Wirynta* (943) wypł. w pow. święciańskim z jez. Wirynta pod m. **Kołtyniany**; pł. ku Z., wkracza wkrótce w pow. wilkomierski, mija Szwabiszki, Owantę, **Kurkle** i po około 60 klm. biegu łączy się z Ś. poniżej **Kowarska**. — *Musza Mała* (944) wypł. w pow. wilkomirskim pod w. Malina, pł. ku PłdW., częściowo przez puszcę Towiańską, mija **Towiany** i uchodzi poniżej m. **Widziszki** po około 30 klm. biegu. — *Sesarka* (945) wypł. z jez. Malaty pod m. **Malaty**, na samej granicy pow. wileńskiego i wilkomierskiego; pł. w kier. Z. na **Widzeniszki**, Poszelany i **Lidoki (Nidoki)**. Dł. przeszło 50 klm. — *Szyrwinta* (946) wypł. z jez. Giedrojcie (inaczej Kielement) pod m. **Giedrojcie**, w pow. wileńskim; pł. w kier. Z. koło m. **Szyrwinty** poczem skręca ku Płd, a następnie w kier. PłnZ. mija **Gielwany** i uchodzi po około 53 klm. biegu pomiędzy w. Upniki a m. **Wieprze**.

OD LEWEGO BRZEGU :

OD PRAWEGO BRZEGU :

Dopływy Dniepru drugiego rzędu.

Do Berezyny:

Ponia (947) wypł. w gub. wileńskiej na granicy powiatów wileńskiego i borysowskiego, pod w. Ponia, na Płn. od w. Milcza. *P.* pł. ogólnie w kier. PłnW. na Kruhłoje, Dałokaje, Nebyszyno, Skuraty, Ozierzec i uchodzi naprzeciw w. Berezpol po około 48 klm. biegu.

Sergucz (948) wypł. z jez. Cieklic w gub. witebskiej, w pow. lepelskim, z którego po 7 klm. biegu przechodzi do pow. borysowskiego. Ogólny kier. biegu Płd. Po niespełna 11 klm. biegu wpływa pod w. Osieczyszczce do jez. Mańco, następnie przepływa przez jez. Pławio i Maniec i dąży pod w. Przystań, z kąd równolegle do rzeki aż do jej ujścia do *Berezyny* poprowadzony jest kanał sergucki, celem omińnięcia podczas spławu i żeglugi licznych zakrętów i mielizn. Kanał Sergucki zabiera $\frac{3}{4}$ wód rz. *Sergucza* i łączy się z *B.*, obok ujścia *Sergucza*, przeszło 1 klm. poniżej w. Załazy. Dł. rzeki około 40 klm., kanału niespełna 9 klm.

Gajna Hajna (949) wypł. na Z. od m. **Hajna** (Star. i N. Hajna) w pow. borysowskim *G.* pł. zrazu w kier. PłdW. aż po m. **Łohojsk** i odtąd przybiera kier. W. aż do połączenia się pod w. Sutoki od pr. brz. z rz. *Cna*. Poniżej ujścia *Cny* przybiera *G.* od l. brz. rz. *Usiaż*, zwraca się ku WPłn., mija od Z. m. **Ziembin** i uchodzi pod w. Ryczyn po około 84 klm. biegu. — *Cna* (950) wypł. pod w. Gorawki w pow. borysowskim, pł. w kier. Płd koło wsi: Kamień, Goniewiczze, Cna i uchodzi pod w. Intoki. Dł. około 40 klm. — *Usiaż* (*Usiacz*) (951) wypł. pod Ostrożycami w pow. mińskim, pł. w kier. Płd., W. a następnie PłnW. Mija Pohorele, Kudryszczyno, Rudnię, Usiaż, Trubirzyno, Mgle i Jurjewo, poniżej, którego uchodzi po około 40 klm. biegu.

Brodnia (952) wypł. pod w. Babilewo w pow. borysowskim, pł. w kier. PłnW. i uchodzi pod Strachowem Wielkim a naprzeciw Strachowa Małego po około 22 klm. biegu.

Scha (953) wypł. pod w. Maksymówka w pow. borysowskim, pł. w kier. ZPłd. na wsie: Romanowszczyzna, Prudy, Barany, Brodówka, Scha, Żytkowa, Prudziszczce, Uhła i 1 klm. za **Borysowem** uchodzi po około 45 klm. biegu.

Plisa (954) wypł. we w. Domaszany w pow. borysowskim. Pł. początkowo w kier. W. na **Smolewicz**, Plisę, Ostrów, Żeść, Dziemidową i Jałowicę. Ztąd zwraca się ku PłnW., mija Sudobówkę, Żodzin, Pieresady, Upierowicze, Hory i uchodzi pod w. Juszkiwicz po podobno 70 klm. biegu.

Mużynka (955) wypł. w pow. borysowskim pod w. Ranne. Pł. w kier. PłdZ. na Ratutycze, Mlechów, Mużankę i Zamożanie, gdzie łączy się od pr. brz. z rz. *Łosznica* (956), płynącą z Płn. od m. **Łosznica**. Następnie rozdziela *M.* Nichnowicze Wielkie od N. Małych, mija Zieloną Dubrowę, Mietczę, Zawaty i za w. Mużany łączy się z *B.* po około 37 klm. biegu.

Bóbr (957) wypł. pomiędzy wsiami Harliki i Wołożnica w pow. sieńskim, w gub. mohilewskiej i pł. zrazu w kier. ZPłd. a następnie ZPłn. Za m. **Obczuty** skręca ostatecznie ku PłdZ., mija Smrodzieńce, przybiera od l. brz. rz. *Plisę* (958),

nadpływającą od W. z pod m. **Plissa** i oblewa m. **Bóbr** i **Krupce**. Następnie łączy się od pr. brz. z rz. **Możą** i poniżej pod Pierewozem od l. brz. z rz. **Naczą** i uchodzi naprzeciw w. Murawka po przeszło 105 klm. biegu. — **Moża** (959) wypł. z jez. Lebedzine we wsi Szymki w pow. borysowskim, pł. w kier. PłdW. na Poparnę, Możany, zwraca się ku Z., mija Słobodę Nową, Uchwałę, Stary Sokoł i Hać, poniżej którego uchodzi po podobno 65 klm. biegu. — **Nacza** (960) wypł. pod w. Borki na Z. od m. **Cholopienicze** w pow. borysowskim; pł. w kier. Płd. na Kociuchy, Kozubiec, Zanacz, Naczę, Kołpienicę, Smorki, Wielatycze i Pierewoz. Dł. około 55 klm.

Usza (961) wypł. w pow. ihumeńskim, w gub. mińskiej pod w. Jaški. Pł. w kier. ogólnie W. na wsie: Szemiotowa, Pelikana, Szumiel, gdzie tworzy znaczne jezioro, następnie mija Słobodę, Horodno, Bielicę i poniżej Moszczenicy uchodzi po niespełna 70 klm. biegu.

Klewa (962) wypł. z bagien pod w. Klewka Górna, w pow. borysowskim. Pł. zrazu w kier. ZPłd, po krótkim biegu przechodzi do pow. ihumeńskiego i tu bieży na Korytnicę, Wały, Przyborki, Luboszany, Miłostów, za którym łączy się od pr. brz. z rz. **Klewicą** (963), nadpływającą z Płn. od m. **Pohost**. Następnie mija **Klewa** Wiazы, Kapłańce, Horenicze i poniżej ich uchodzi po około 70 klm. biegu, poniżej **Berezyny Niżnej** a prawie nawprost ujścia **Popławki** (964), meznacznego prawego dopływu **Berezyny Dnieprowej**.

Usa (965) wypł. pod w. Domowice w pow. ihumeńskim, pł. w kier. PłdW. koło w. Prudek, m. **Bohuszewicze**, wsi Główna Lada i Osmołówka i po przeszło 45 klm. biegu uchodzi przed m. **Jaksyce**.

Świsłocz (966) wypł. ze wzgórz pod w. Szypowaty, w gub. i pow. mińskim. Pł. zrazu w kier. Płd. aż po m. **Zasław**, gdzie łączy się od l. brz. z rz. **Czernicą** (967). Ztąd skręca ku PłdW. za w. Zarzecze łączy się od l. brz. z rz. **Wiaczą** i naprzeciw niej od pr. brz. z rz. **Ratomką**. Następnie mija Ś. w. Bosowę, **Mińsk** i wsie: Koralszczewicze i Michanowicze. Przed m. **Dukora** przybiera kier. W. a ponżej t. m. kier. PłdW., za w. Turyn a pod w. Międzyrzecze przyjmuje od l. brz. rz. **Wolmę** i odtąd zwraca się na Płd., mija **Puchowicze** i zasila się od l. brz. rz. **Bołoczanką**. Przyjąwszy następnie od pr. brz. pod w. Orzeszkowicze rz. **Talkę** (968) zwraca się ku W. i pł. pod m. **Łapicze**. W dalszym biegu od **Łapicz** zakreśla łuk od PłdW. ku PłnW., mija Chołuj i uchodzi pod m. **Świsłocz** po przeszło 264 klm. biegu. — **Wiacza** (969) wypł. pod w. Barszczówka w pow. mińskim, pł. w kier. Płd. koło m. **Białorucze**, następnie przybrawszy kier. PłdZ. mija wsie: Wiacza i Gródek Chmarzyński i uchodzi poniżej w. Zarzecze. Dł. niespełna 38 klm. — **Ratomka** (970) wypł. pod Horanami w mińskim pow., pł. w kier. PłnW. koło Ratomki i uchodzi po niespełna 16 klm. biegu naprzeciw ujścia **Wiaczy**. — **Wolma** (971) wypł. pod Ostrożycami w pow. mińskim; pł. w kier. PłdW. na Wolmę, Piotrowice i Śmiłowicze, ztąd skręca ku W., łączy się od l. brz. z rz. **Ihumeńką** (972), nadpływającą od W. z pod **Ihumenia**. Odtąd aż do ujścia pod w. Międzyrzecze pł. **W.** w kier. Płd. Dł. około 75 klm. — **Bołoczanka** (973) wypł. pod w. Prośniscze w pow. ihumeńskim; pł. w kier. ZPłd. i uchodzi pod **Bołoczanką** po około 36 klm. biegu.

OD LEWEGO BRZEGU :

OD PRAWEGO BRZEGU :

Olsa (974) wypł. jako *Duleba* (974) koło w. Jagódki w pow. ihumeńskim i pod w. Hołynka wpada do niewielkiego jeziora, z którego pod n. *Olsy* wypływa. *O.* pł. ogólnie w kier. Płd., mija w swym biegu Słobódkę, m. **Kliczew**, wieś: Kliczew, Wojewicze, Uście, Bacewicze, Małą i Wielką Olsę, Ihnatówkę, poniżej której a przed Paniuszkiewiczami uchodzi po niespełna 92 klm. biegu, rachując od źródeł *Duleby*.

Oła (975) wypł. z błót w pow. bobrujskim, w gub. mińskiej pod Podolem, pomiędzy wsiami Chomicze a Ochotycze. *O.* pł. ogólnie w kier. Płd. na Mielniki, Sieliszczce, Kaczerycze, Myszkowicze, Wołosowicze, Dworanicze, Michalewo, Uznogi, Nowiki, Birczę, Turki, Słobodę Turecką i Omelańską, Worotyń, Sołotyń, Nowe Stepy, Kityń, Hradę, gdzie rozdziela się na trzy ramiona, z których główne — zachodnie — minawszy wieś Ołę wpada do *Berezyny* za w. Stuzki powyżej w. Czerkowicze. Dł. podobno 130 klm.

Do Prypeci.

Wyżwa (976) wypł. pomiędzy wsiami: Śnidyn i Leśniaki, w pow. kowelskim, w gub. wołyńskiej. Pł. w kier. Płn. na Leśniaki pod **Wyżwę**, gdzie łączy się od l. brz. z *Wyżewką*. Ztąd skręca ku PłnW., mija **Wyżwę**, Starą Wyżwę Pieseczno, zwraca się następnie na Płn., pł. na Głuchy, omijając na Z. położone jeziora Głuskie i Czerskie, poczem łączy się z odpływem na W. położonego jez. Lubań, i wreszcie łączy się z *Prypecią* pod wsią Charki, na W. od wsi Łuczyce i Zabrodzie, a na Z. od m. **Ratno**. Dł. 84 klm. — *Wyżewka* (977) wypł. w pow. włodzimierskim pomiędzy ww. Komarów a Chworostów; pł. ku Płn. i mija Chworostów, Rudę, Poczapy, Kizie i Czernoples. od Poczap aż po Czernoples nosi nazwę *Stopyrki* (978). Od Czernoplesa zatacza łuk ku PłnW. i W., pł. na Rudniki, Kukuryki, Rudkę, Wołę i pod **Wyżwą** łączy się z *Wyżwą*. Dł. około 40 klm.

Turya (979) wypł. we w. Zaturce w pow. włodzimierskim w gub. wołyńskiej. Od źródeł aż po Rudę pł. w kier. PłnZ. na Chołopieche, Ozdziutycze, Czesnówkę, Dominopol, Nadieżdopol, Popówkę, Błażenik i Rudę. Tu zwraca się na Płn., rozdziela po przeciwnych brzegach leżące Gajki i Jagodno i pł. pod Turyczany, gdzie zwraca się ku W., poczem mija Duliby, Mirowicze, Kulczyn, **Turzysk**, Wólkę i Garusz. Ztąd skręca ku PłnW., pł. na Zadyby, Gorodelec, **Kowel**, Werbkę, Bachowę i Guszyn. Odtąd przybiera ostatecznie kier. Płn., mija Zarzecze, Niesuchorze, Komarowo, Sołowiewo, Milce, omija na Z. położone jeziora Orzechowe i Synowe, następnie pł. na Wólkę Kaczyńską, Datyń i omija położone znowu na W. jeziora Karasino, Dobre i Sutyszno. Za Datyniem mija Kircze, Buzaki, Mielniki, Choteszewo, Szczytno i poniżej tegoż a prawie nawprost lew. dopływu *Prypeci* z jeziora Ostrowiec i Białego uchodzi po niespełna 190 klm. biegu.

Korostenka (980) wypł. w pow. pińskim z błota Osterebko, pł. w kier. Płn. na Szyłowice, Fareńki, Bychowo, zwraca się

OD LEWEGO BRZEGU:

OD PRAWEGO BRZEGU:

ku PłnW., mija Zastawnie i wpada niedobiegłszy w. Łubiaż do płdn. cz. jez. Łubiaż, przez które *Prypec* przepływa.

Stochód (981) wypł. właściwie we w. Żurawiec na Płd. od m. **Kisielina** w pow. włodzimierskim. Inny strumień, uważany również za początek *Stochodu* wypł. pod w. Mokowicze, na PłnZ. od **Kisieliny** Złączone razem strumienie pod w. Witoneż noszą już stanowczo nazwę *Stochodu*. St. pł. początkowo w kier. PłnW. na Miasteczko, Boguszówkę, Porską Wólkę, Padołówkę, Janówkę, Litogoście, Arsenowicze i Ugły. Ztąd zmienia St. dawniejszy kier. na PłnZ., pł. na Sielce, Kaszówkę, Sitowicze, gdzie przybrawszy kier. Płn., bieży następnie na Gulewicze, Zajczewkę a odtąd szeroko rozlany i rozdzielony na liczne koryta mija Smolany, Bereźnicę, **Stobychwę** i Mały i Wielki Obzyr. Za tą wsią zwraca się ku PłnW. na Borowno, Rudkę-Czerewiszczce, a złączony prawie już w jedno koryto mija Nowe i Stare Czerewiszczce, Ugrynicy, Wólkę Lubieszowską, **Lubieszów (Nowy Dolsk)** i pod w. Zarucie dzieli się na dwie odnogi. Odnoga wschodnia nosi nazwę *Stochodu*, pł. w kier. PłnW. na Pożóg, Buczyn i nawprost Smolowicz łączy się z *Prypecią*. Odnoga zachodnia po około 5 klm. biegu dzieli się znowu na dwa koryta, z tych prawe pł. wprost ku Płn. i uchodzi pod nazwą *Bystrzycy* (982) naprzeciw w. Chociuń, bezpośrednio do *Prypeci*, około 10 klm. powyżej głównego ujścia *Stochodu*, koryto lewe opływa obszar w. Pożóg i łączy się pod Buczynem z głównym korytem. Dł. przeszło 130 klm.

Wiesiołucha (983) wypł. pod n. *Bezimienniej* (983) z błót położonych na Płn. jez. Łokocie w pow. łuckim, w gub. wołyńskiej. B. pł. ku Płn. na Nosowles, omija na Z. położone jez. Redicze i na W. leżące jez. Wielkie i odtąd bieży już jako *Wiesiołucha* na Kuchocką Wolę, Kuchcze, Kostyń, Lubiń, łączy się od pr. brz. z rz. *Młynek* (984), nadpływającą z Płd. z jeziora pod w. Jezioro i poniżej uchodzi do Płd. cz. jez. Nobel, względnie już do *Strumienia*, drugiego koryta *Prypeci*. Dł. podobno 38 klm.

Pina (985) jest oddawna, bo już przed r. 1775 skanalizowaną Źródła jej z tego powozu trudno oznaczyć, przypuścić jednak można, że zbiornikiem jej wód są bagna w powiecie kobryńskim ciągnące się od Płn. pomiędzy **Antopolem**, Hołowczycami, Wołowielem a odgraniczone od Płd. kanałem. *Pina* wchodzi w skład kanału Dniepro-bugskiego, którego początkiem jest kanał Muchawiecki (obacz). Od w. Sieliszczce, gdzie kanał „piński“ się zaczyna, wz. koryto Piny jest skanalizowane i styka się z kanałem Muchawieckim, bieży *Pina* w kier. W. na Lachowicze, Kublik, Bielin, Glinnę, Gniewczyce, Piererub, Potapowicze, Jewłasze, Duboję, Stachowicze, Koźlakowicze popod **Pińsk**, gdzie łączy się ze *Strumieniem* t. j. północnym korytem *Prypeci*. Długość *Piny* dochodzi do 80 klm.

Jasiolda (986) wypł. na W. od puszczy Białowieskiej z obszernych błót w gub. grodzieńskiej, na granicy pow. wołkowyskiego za w. Truchnowicze i po krótkim biegu łączy się od l. brz. z większą od niej rz. *Tremlą* (987). J. pł. ku Płd. przez moczary pomiędzy w. Borowiki i Kobylaki, koło w. Chorowo skręca ku W. na Skorcze, Zubacze, poczem przybiera od l. brz. rz. *Chotowę* (988), następnie nagina się ku PłdW. i mija **Sielec**, Samojłowicze i **Berezę Kartuską**. Odtąd zwraca się ku Płd., mija Zdzitowo, Pieszczankę, Szylinę, łączy się poniżej od pr. brz. z rz. *Winiec* (989), przybiera ponownie kier.

OD LEWEGO BRZEGU :

PłdW. na Helenowo, Matwiejewicze, a od w. Żaber płynąc kręto ku PłnW., łączy się od pr. brz. z rz. *Dorohobuzą* (990), będącą właściwie odpływem jez. Czarnego i wpływa do jez. Sporowskiego. Za tem jez. przerzyna się przez błoto Lipki i błoto Orłowskie, skręca ku PłdW. i potem na Płd., poczem wlewa się do jez. Motolskiego a wypłynąwszy z niego na Płn. od w. Motol bieży w kier. W. na Buszę, Czemieryn, Porzecze, Rudkę, Wieleśnice, Mierczyce, Masewicze i Sienin. Odtąd pł. przez rozległe błota koło Zaozierza, Horodyszczka, Ostrowicz, Kudrycz i poniżej Koczunowicz łączy się z wodami *Strumienia*, prowadzącego wody *Piny* do *Prypeci*. Dł. przeszło 200 klm. — *Jasiolda* jest połączona ze *Szczarą*, a tem samem *Niemen* z *Dnieprem*, przez kanał Ogińskiego. Zbudowany on został po r. 1765 a ukończony ostatecznie w r. 1820. Bieży on na W. od kanału Muchawieckiego, łączącego *Pinę* z *Muchawcem* t. j. *Prypec* z *Wisłą*. Kanał Ogińskiego rozpoczyna się na *Jasioldzie* pomiędzy wsiami Mierzyce i Wieleśnice. Przerzyna nizinne i prawie niezaludnione przestrzenie w kier. Płn. na Swardówkę, Sosnowkę, Kraglewicze, **Telechany** (gdzie jest przystań i zarząd kanału), pod Wólką Telechańską przerzyna jez. Wólka (al. Telechańskie), następnie mija Wyganoszcze i dochodzi do jez. Wybranowskiego, z którego od Płn. biegnie następnie ku *Szczarze*. Jez. Wybranowskie jest wyżej położone, zasila swemi wodami przeważnie część dłuższą kanału ku *Jasioldzie* i dlatego niekiedy cała południowa część kanału uważaną jest jako dopływ *Jasioldy*. Dł. półn. części kanału przenosi 5 klm., jezioro Wybranowskie jak 9 klm. długie, a część ku *Jasioldzie*, skierowana około 45 klm. wynosi, razem więc długość całego kanału dochodzi do 59 klm.

OD PRAWEGO BRZEGU :

Styr (991) powstaje ze zlewu kilku strumieni w Galicyi w pow. brodzkim i złoczowskim a z tych najważniejsze są *Ponikwa* i *Łachówka*. *Ponikwa* (992) wypł. pod Ponikwą Wielką w brodzkim powiecie, pł. ku PłnZ. na Ponikwicę Małą, Baczyn, Książek i za Rudą Babińską łączy się z *Łachówką*. Dł. 28 klm. — *Ł* (993) wypł. na Płn. od Podhorzec w pow. złoczowskim, pł. ku PłnZ. na Kadłubiska, Wysocko, Raźniów i poniżej t. w. łączy się z *Ponikwą*, dając początek rzece *Styr*. Dł. 23 klm. — Tak powstały *St.* pł. ku PłnZ., następnie ku Płn. na Monastyrk Brodzki i **Stanisławczyk**, zwraca się w licznych zakrętach ku WPłn. na Podmonasterek, Bodulaki, Grzymałowkę i Strzemilcze, po za którymi przechodzi z pow. brodzkiego w Galicyi do pow. dubieńskiego w gub. wołyńskiej, łącząc się na granicy od l. brz. z rz. *Sydołówką*. Poczem mija Mierzwę, przepływa przez **Beresteczko** i zwróciwszy się ku Płn. pł., na Werbeń, Humniszczce, Lipę, Boromel, od Michajłówki zatacza półkole ku Płd. a następnie ku Płn., mija Wyczółki, Beresteczko Rusinowe, Stawrów i pod Torgowicą łączy się od pr. brz. z *Ikwą*. Za Czeknem i Jałowiczami przybiera od pr. brz. rz. *Polonkę*, pł. dalej na M. i W. Podhajce, **Łuck**, Żydyczyn, Kulczyn, Wulniankę **Rożyszcze**, kolonię Tarnowola i kol. Zapust, pomiędzy którymi wpada doń od pr. brz. rz. *Konopieńka* (994). Następnie minąwszy Wiszenki i Sokul zbacza *St.* ku PłnW., pł. na Nawóz, Borowice, Czetwertnię, Godomicze, **Kolki**, Siemki, Kulikowicze, Nowosiółki i **Czartorysk**. Poniżej t. m. po złączeniu się od pr. brz. z rz. *Korminą* przybiera kier. Płn. i bieży na Czaplin, **Rafałówkę**, Sopaczew i Mulczyce. W tem miejscu rozdziela się *St.* na kilka koryt, główne bieży na Borowy Młyn

OD LEWEGO BRZEGU:

OD PRAWEGO BRZEGU:

i Nowosiółki, poniżej których a przed Przywiłówką zlewają się te ramiona w jedno koryto, poczem złączona już rzeka mija Wołczyce, Murawin i **Pohost Zarzeczny**. Za **Pohostem** łączy się od pr. brz. ze zachodnim ramieniem *Stubły* a pomiędzy wsiami Stare Konie i Iwańczyce rozdziela się na dwie główne odnogi. Zachodnia pł. ku Płn. na Parę, przecina południowe ramię *Prypeci* i wpada pomiędzy Chojną a W. Dzikowiczami pod nazwą *Prostyrń* (995) do *Strumienia* (półn. ramienia *Prypeci*). Wschodnia odnoga zachowuje dawniejszy kier. PłnW, mija Ładoroże, Ostrowie, Wieszę i Ławick i pod w. Łopatyno łączy się z *Prypecią*. Dł. przeszło 500 klm. z czego przypada na Galicyę około 55 klm. — *Sydołówka* (996) wypł. w pow. włodzimierskim z błót pod w. Rzyszców, pł. w kier. W. na Beryłów, Mikołajów, Burkacze i uchodzi na granicy Galicyi przed Mierzwą. Dł. około 28 klm. — *Ikwa* (997) wypł. w Galicyi w pow. brodzkim pod w. Hucisko Litowiskie, pł. zrazu w kier. W. na Pańkowce, Nakwaszę, Popowce, Dudyń i odtąd aż po Krućniów na przestrzeni dwóch i pół klm. rozgranicza Galicyę od Wołynia, poczem wchodzi w pow. krzemieniecki do gub. wołyńskiej i mija Bobrowce i Borszczewkę, po za którą rozlewa się w duży staw. Ztąd zwraca się I. ku Płn., odlewa stawy w Komacynie, Tarażu Starym, Grobli, oraz w Popowcach, poczem mija Dworzec, Dunajów, Bereźce, Młynowce, następnie przerysna się przez błota i moczary pomiędzy wsiami: Białokrynica, Sapanów, Sepetyń, Sapanowszczyk, Werba, Nosowice, Kamienica i Wolica. Ztąd pł. pomiędzy W. i M. Zahorcami a w. Podłuże, dalej na **Strakłów**, Podborce, **Dubno**, rozlewa się poniżej t. m. w duży staw, mija Młynów i Murawicę. Odtąd zwraca ona ku Z. pł. na Beregi, Dobratyń, Ostryjewe, Radlewo, Wolnicze i Torgowicę. Dł. około 160 klm — *Połonka* (998) wypł. jako *Leniewka* (999) pod Pustomytami w łuckim powiecie, pł. ku W. po Horodyszcze, ztąd ku Płn. na Czaroków aż po **Korszów**, gdzie łączy się z *Korczewką* (1000), nadpływającą od Z. przez Sadowo, Białystok i Podberezie. Od połączenia się z *Korczewką* przybiera nazwę *Połonki*, pł. ku W. na Gródek, Ceperów, Bajewo Ozdów, Połonkę, Gołyszewo i Nowy Staw. Dł. około 50 klm. — *Kormina* (1001) wypł. w pow. łuckim po za w. Silne, pł. zrazu w kier. W., za Bogusławką zwraca się ku Płn., mija Gorajmówkę, Matwiejki, Niczejówkę, Krasnowolę, Rudnik, Małą i Wielką Ośnicę i poniżej **Czartoryska** łączy się ze *Styrem* po około 45 klm. biegu.

Stubła (1002) wypł. z błotnistej jeziora pod w. Połowe na Z. od w. Władymirzec w pow. łuckim, w gub. wołyńskiej. Pł. ogólnie ku Płn. na Zielenicę, poczem rozlewa się w duże jezioro, mija Woronki, rozdziela się na wiele ramion, schodzących się dopiero poniżej Stepańgródka (Stefangród) pod Swarycewiczami. Następnie za Aleksandrowem rozdziela się na dwie odnogi; zachodnia zbczywszy na Z. mija Serniki i ubiegłszy niespełna 11 klm. wpada do *Styru* poniżej **Pohostu Zarzecznego**. Wschodnia odnoga zachowuje dawniejszy kier. biegu, pł. na Wieczówkę, Radocz, Zółkin, Nieczatów, Fiedory i pod Grywkowiczami łączy się z *Prypecią*. Dł. około 83 klm. Z powodu połączenia się ze *Styrem* przez odnogę wschodnią uważaną bywa niekiedy za jej dopływ.

Bobryk I. (1003) wypł. na Płd. od w. Chotynicze z błota Ruda w pow. pińskim, przepływa bezładne i błotniste obszary w kier. Płd., następnie mija wsie: Bobryk, Terebień, Hutę,

OD LEWEGO BRZEGU:

Borki i Kamień. Tu przyjmuje od pr. brz. odpływ z jez. Pohost, pł. na Bokienicze, Dubnowicze, poczem zbacza ku PłdW., mija Porochońsk, przecina następnie błotniste i bezludne okolice i za w. Wołgińska łączy się z *Prypecią* po około 70 klm. biegu. — *Wisła* (1004) wypł. w pow. pińskim pod w. Wólka, pł. ku W. na Zaborowce, Łaszczce, gdzie łączy się od l. brz. z nadpływającą od Płn. z pod w. Lipniki rz. *Czajówką* (1005), poczem zwraca się ku PłdW., przybiera nazwę *Wislicy* (1006) i pomiędzy Nowym Dworem a Czuchową wpada do jez. Pohost. Jez. Pohoskie rozciągające się od Z. ku W. na przestrzeni 8 klm, ma pod m. **Pohost Zahorodny** odpływ łączący je z rz. *Bobryk I.*, a tem samem z *Prypecią*. Dł. *Wisły* przeszło 30 klm.

Cna (1007) wypł. z błót pod w. Procesz a na Płn. od w. Lubaszewo w pow. słuckim, w gub. mińskiej. *C.* pł. zrazu ku Płd. na Gancewicze, Makowę, Wołutę i Diatełowicze przez najgłuchsze okolice pow. pińskiego. Następnie skręca ku PłdW., mija Kupowce, Nowy Dwór, Dworce, Wiczynę i Cnę, zwraca się ponownie na Płd., poczem pł. na Drebsk, **Kożan-Gródek** i uchodzi poniżej t. m. po około 111 klm. biegu.

Smert (Śmierć) (1008) wypł. z połudn. brzegów błota Gryczyno, na Płn. od w. Krasna Wola w pow. mozyrskim; pł. w kier. Płd. na Wołę, Lubaszyn i tu łączy się od pr. brz. z *Zajmicą* (1009) nadpływającą od Z. przez Brodnicę i Oziernicę. Za Lubaszynem mija S. m. **Łachwę** i pod Pierewozem wpada do *Prypeci*. Dł. przeszło 36 klm.

Horyń (1010) wypł. we w. Horyńka Wielka w pow. krzemienieckim, w gub. wołyńskiej, na Płn. od m. **Aleksiniec Nowy**, w pobliżu wschodniej granicy Galicyi. Cały bieg *H.* — od źródła aż po **Derażno** b. kręty — można co do kier. podzielić na kilka części. I tak od źródła aż po **Zasław** pł. *Horyń* ku PłnW. od **Zasławia** po **Sławutę** na Płn., ztąd aż po **Ostróg** przybiera kier. Z., odtąd aż po **Tyczyn** pł. zwrócony ku Płn., od **Tyczyna** aż po **Derażnio** zbacza ku ZPłn., a ostatecznie za Derażnem aż po ujście ma ogółem kier. WPłn. — Od Horyńki W. pł. *H.* ku PłnW. na Horyńkę Małą, Usteczko, Korczyłówkę a odtąd rozlewając się nieraz w b. wielkie stawy bieży popod wsiami: Młynowce, Butyń, Myszkowce, Fedkowce, m. **Wiśniowiec**, Muchawiec, Kotiużyńce, Borszewka, Borsuki, następnie mija Napadówkę i Hrybowo, gdzie wlewa się doń od pr. brz. rz. *Zyrak*. — *Zyrak* powstaje ze zlewu trzech rzeczek: *Zyraku* (1011), *Zerdzi* (1012) i *Bugłówki* (1013) pod m. **Janowce**. — Następnie pod Jurkowcami zasila się *H.* od l. brz. rz. *Horyńką* (1014), nadpływającą od Z. od w. Horyńka przez wsie Podgajce, Pieszczutyńce i Tatarymowce; poczem mija *H.* Wiązowiec, Dietkowce, **Jampol**, pod którym tworzy znaczny staw, a następnie pł. na Olszanicę, Warywódkę, Suszewce i **Lachowce**, położone nad znacznym rozlewem *Horynia*, zasilanym od pr. brz. rz. *Poltwą* (1015), dopływającą z Płn. od w. Wasilewka przez m. **Teofipol**. Za **Lachowcami** leżą nad *H.* następnie: Hulowce, Kornica, Dworzec, Michnów, Myślatyn, Krzywołuka, Klembówka, Mytkowce, Waśkowce i **Zasław**, a następnie na przestrzeni od **Zasławia** po **Sławutę**: Siwki, Radoszewka, Oczereczanka i Tazski. Od **Sławuty** przy kier. biegu *Z.* pł. *Horyń* koło w. Baranie, Krupiec, pomiędzy Polanami a Komarówką, koło Netyszyny, poczem opływa od Płn. m. **Ostróg** i na obszarze tego miasta łączy się od l. brz. z rz. *Wilią*. Ztąd zwrócony ku Płn. bieży *H.* na Zawizów, Butryń, Tomachowo, Symonów, **Hoszczę**, Czu-

OD LEWEGO BRZEGU:

OD PRAWEGO BRZEGU:

dnicę, **Horyńgród** (dawn. **Krupa**) i **Tyczyn**. Następnie przy Z. kier. biegu mija Reczycę, Koźlin, **Aleksandryę**, **Rubcze** i Orzew, pod którym od l. brz. przybiera rz. *Ustye*, poczem oblewa Susk i Krugi, przed którymi łączy się z lewym dopływem *Stubłą* i poniżej z rz. *Putiłówką*. Ztąd podąża *H.* pod **Derażno** (**Derazne**), gdzie przybrawszy już stale kier. ogólnie WPłn., pł. na Korczyn, Podłużne, łącząc się tam od pr. brz. z rz. *Staw*, dalej na Kolonię, Stepań, Kryczyłsk, Horodec, Tutowicze, Cepcewicze, Bereźnicę Sołomiejówkę, Bielatycze, **Dombowicę**, Sielec i Wieluń, gdzie wpada doń od pr. brz. rz. *Slucz*. Poniżej leżą nad *H.*: Wysock, Udryck, Horodyszczce, Reczyca, **Stolin** i Biełohuta; po minięciu t. w. rozdziela się *H.* na dwie odnogi; lewa wz. zachodnia odnoga pł. odtąd ku Płn. na Bereźnę, M. i W. Orły i Łądy i pod nazwą *Wietlicy* (1016) (20 klm. dł.) wpada do *Prypeci* przed ujściem Śmierti. Odnoga wschodnia cz. prawa pł. jako *Nieprawda* (1017) na przestrzemi 30 klm. ku PłnW. na Choroms, **Dawidgródek**, Chorsk i łączy się z *Prypecią* prawie naprzeciw ujścia *Lani*. Dł. podobno do 850 klm. — *Wilja* (1018), lewy dopływ *Horynia* wypł. na W. od w. Małe I'olwarki, pod w. Tetylkowce w pow. krzemienieckim, gub. wołyńskiej. *W.* pł. zrazu ku W. na Wilię, Ciecieniewkę, następnie zwraca się ku PłnW., przepływa pomiędzy Sosnowką a Nowym Stawem, mija Kordyszew, Gołybiczce, Szumsk i **Suraż**, gdzie tworzy staw. Ztąd przy tym samym kier. biegu pł. na Chodaki, Zeńki, Wilię, Dołocze, Lachów, **Kuniów**, Kamienkę, **Międzyrzecz Ostrogski** i **Ostrów**, gdzie ma ujście. Dł. około 85 klm. — Pod **Międzyrzeczem** wpada od l. brz. do *Wilii* rz. *Zbyteńka* (1019). Źródła *Zbyteńki* leżą we wsi Zbyteń w pow. dubieńskim; przy kier. biegu *W.* pł. *Z.* na Wolice, Stupno, Sujmy, Mosty, Baszczę, pod Nowomalinem rozlewa się w staw, następnie mija Łuczyn a pod **Międzyrzeczem** tworzy bardzo duży staw i poniżej t. m. wpada do *Wilii* po około 55 klm. biegu. — *Stubła* (1020). Źródła jej znajdują się najprawdopodobniej pod w. Białoszewo w pow. dubieńskim. Od źródła pł. *St.* początkowo w kier. W na Mizoczek, poczem odwraca się ku Z., mija **Mizocz**, Wolice, Zamłynie, Kniahinin, Zarudzie i poniżej tegoż skręciwszy ku Płn. pł. na Warkowicze, Peredieky, Dziadkiewicze, Zarzeck, Podhorce, Żuków, Smorzowo, Klewań i Oleszwę. Ztąd zwraca się ku PłnW. na Rudę, Krasne i Krugi, gdzie zlewa się od l. brz. z *Putylówką* i zaraz poniżej szeroko rozlana łączy się z *Horyniem*. Dł. około 75 klm. — *Putylówka* (*Pucilówka*) (1020) uważana za oddzielną rzekę lub za dopływ *Stubły*, ma źródła pomiędzy ww. Ujeźdce i Konstantynówką w pow. dubieńskim. Początkowo pł. na W. pod Borbin, skręca ku PłnW. a następnie ku Płn., mija Pietuszków, Letczany, **Ołykę**, Dydycze, Romaszkowszczyznę i Dubiszczce. Następnie od Antonówki zwrócona ku W. pł. na Baszłuki, Hrymiacze, Jakubczyce, Ołyckę i zdążając pod Krugi wlewa się do wielkiego rozlewu, jaki tworzy *Stubła* przed ujściem do *Horynia*. Dł. zwyż 50 klm. — *Slucz* (1021). Ogólny zarys biegu *Sluczy* jest następujący: od źródła aż po **Kuźmin** pł. *Sl.* w kier. W., ztąd aż po **Lubar** skręca ku PłnW., następnie aż do Czyżewki bieży w kier. Płn., poczem aż po **Ludwipol** i Wielkie Sieliszczce przybiera kier. PłnZ. a wreszcie ZPłn. i Płn. *Slucz* wypł. ze wzgórz Awratyńskich na W. od Awratyna w pow. starokonstantynowskim, w gub. wołyńskiej. Przy początkowo *W.* kier. biegu pł. *Sl.* na Czuchiele, Bogdanówkę, Nową Groblę, **Bazalię**, Żerebki, Meche-

rzyńce, pomiędzy Klitną a Zazulińcami, następnie pod Czernelówką, Wolą Dubiską, Ciciniewką i **Kuźminem**, rozlewając się pod temi miejscowościami nieraz w bardzo znaczne stawy. Od **Kuźmina** skręciwszy ku PłnW. mija Woronkowce, Hryhorówkę, **Starokonstantynów**, Krasnosiółkę, Lachnowce, Samczyki, Hubino, następnie przepływa przez Lewkówkę, poczem bieży na Ostropol, Korżówkę, Wygnankę, Pedyunki, Hryniowce, Kazań i **Lubar**. Odtąd zwraca się ku Płn. na Korostki, Czartoryę Starą i Nową, Lubomirkę, Kołodeżno, **Nowy Miropol**, Czerniewkę, Ulchę, Hliboczek, Markówkę, Baranówkę, Urłę, Ostorożek, Rohaczew, Kijków, Rudnię, Stryjowę, **Nowogród Wołyński** i Czyżewkę. Następnie zboczywszy ku PłnZ. pł. na Mogilnię, Korczyce, Horodnicę, Ujście, Marynin, Hubków, Wielkie Sieliszczce i **Ludwipol**. Tu przybiera kier. ZPłn., pł. pod Janiewką, Wilią, Bystrzycą, Wólką Chłopską, Chotyńiem, Mokwinem, Bereźnem i ostatecznie już w kier. Płn. mija Sielec, Liniany, Wilkowicze, Tyszyce, Książ-Sieło i Kamiennie, po za którem rozdziela się na b. liczne koryta. Nad rozlewami leżą Znosicze, Niemonicze, Sarny, Dorotycze i Luchcza. Za Luchczą złana już w jedno koryto mija Głuszyce, Strzelsk, Załuże i Kołki, poniżej których, przed Wieluniem a naprzeciw Lutyńska uchodzi po około 492 klm. biegu. — Ważniejsze dopływy *Stuczcy* od l. brz.: *Ikopoc*, *Chomora*, *Smółka*, *Cerema* i *Korczyk*, od pr. brz.: *Bóbr*. — *Ikopoc* (1022) wypł. ze wzgórz na Płd. od w. Ledianka w pow. starokonstantynowskim. *I.* pł. ku W. na Grycieńki, Tryszki, Antoniny, Orlińce, Mazepińce, Bułajewkę, gdzie łączy się od pr. brz. z rz. *Ponora* (1023), nadpływającą od Z. od w. Kulczyny. Następnie mija *I.* Rosołowce, Czerniatyn W., Paszkuńce i pod **Starokonstantynowem** łączy się ze *Stuczczą* po około 50 klm. biegu. *Ikopoc* i *Ponora* tworzą znaczne stawy. — *Chomora* (1024) wypł. pod ww. Kryworudka i Kuczmanówka w pow. zastawskim; pł. ku Płn. na Smorszki i Chrystówka, poczem zwraca się ku W. i mija Suchożyńce, Krapiwno, Ułaszanówkę, Leszczany, Werbkowce, Sulżyn, Kośków, Hryców, Mikulin i **Łabuń**. Następnie zwrócona ku PłnW. pł. na Bereźno, M. i W. Nowosielicę, **Połonne**, Ternówkę, Rudnię, Poninkę, Majdan Wolański, Hliboczek i poniżej t. w. a pod Markówką uchodzi po około 100 klm. biegu. — *Smółka* (1025) powstaje ze zlewu kilku strumieni jak *Liszniewki* (1025), *Chmielewki* (1026) wraz z *Ludówką* (1027) i t. d. łączących się w jeden strumień pod w. Dermanka-Antoszki w pow. nowogradwołyńskim. *S.* pł. odtąd w kier. PłnW. na Dubrówkę, Mirosław, Sujemce, Smołyrew, Iwanówkę, Kijankę, poczem zwrócona ku Płn. mija Stryjową, Susły i naprzeciw Lubczyc uchodzi po około 60 klm. biegu. — *Cerema* (1028) powstaje z połączenia się dwóch strumieni płynących od wsi: Stołby i Radulin, łączących się we w. Chyżówka w pow. nowogradwołyńskim. *C.* pł. w kier. Płn. koło wsi: W. i M. Horbasza, Kudynowicze, Górki, Pilipowicze Zwiąhelskie i Koreckie, Horodyszczce, Książa Zwiąhelska i Korecka, Dubrówka i Michejówka. Uchoazi pomiędzy Kurczycami a W. Nastynówką ubiegłszy od Chyżówki około 45 klm. — *Korczyk* (1029) powstaje z kilku strug i strumieni płynących od wsi: Korczyk, Romanówka, Chutorek i Paszuk i łączących się we wsi Chorowiec. Ztąd pł. *K.* w kier. Płn. na Horycę, położoną na Z. od Krasnostawu, rozlewa się tam w znaczny staw, następnie pł. na Berezdów, Sieliszczewo, Zubowszczyznę i na obszarze Kilikijowa łączy się od l. brz. z *Zaryczą* (1030), pły-

nącą od Płn. przez Mizutyn. Poczem mija **K.** Trościaniec, Tatarszczyznę, przepływa przez **Korzec**, po za którym na Józefin, Morozówkę, Kobyle, Starożew i Frankopol podąża pod Ujście, na obszarze którego łączy się ze *Stuczą* po około 55 klm. biegu. — **Bóbr** (1031) wypł. pomiędzy Koziarnią i Peresieką w pow. nowogradwołyńskim, pł. w kier. PłnZ. na Bobrowską, Łęczyńską i Nowokniażsielską Rudnię i łączy się ze *Stuczą* po około 35 klm. biegu pomiędzy w. Kniaź-Sieło a Tynno.

Łań (1032) powstaje w gub. mińskiej w pow. słuckim z połączenia się pod w. Łań kilku strumieni płynących od wsi: Kirkowszczyzna, Osmołowo i Iwanowo. *Ł.* płynie zrazu w kier. Płd. na W. Bychowszczyznę, Kołbaczyce, **Kleck**, Babajewicze i Janowicze. Odtąd na krótkiej przestrzeni aż po Słężaków pł. ku W. a następnie zwraca się ku Płd. i mija Czesnówkę, Górki, Mitkowicze, Ostrowczyce, Burzejki, Nawozy i Łoktycze. Od Łoktycz nachyla się ku PłdW., pł. odtąd aż do ujścia przez dzikie lesiste i bezludne obszary a minawszy Budczę i Czudin zwraca ostatecznie ku Płd. mija Gawryłowicze, Zarzecze, Mokroć, Sieńkiewicze i łączy się z *Prypecią* nieco niżej ujścia *Horynia* ubiegłszy od źródeł przeszło 140 klm.

Stucz (1033) wypł. w półn. części pow. słuckiego z bagien Wierch-Słucz i z błota Pleskacz. *Stł.* pł. ku Płd. koło w. Adamowo (Zasłucz), Rudnia, Wynieśce, Horodyszczce, Wielkie Proszczyce, Michejki, Mały i Wielki Paździerz i przepływa przez środek **Słucka**. Następnie przybierając kier. PłdZ. lub PłdW. mija Nowodworce, Klepczany, Carowce, Ihrajew, Procewicze, **Pohost (Słucki)**, Cisowę, Miaciewicze, Tyczyn, **Starobino**, Milkowicze i Morocz, połączywszy się przed t. w. od pr. brz. z rz. *Morocz*. Ztąd na Anańczyce, Grabów, Lubostroń, Milewicze, Zalutyce, **Lenin**, Morszczynowicze podąża pod Chotlin, tam łączy się od pr. brz. z *Wolchą*, wreszcie mija Wilczę i poniżej t. w. wlewa się do *Prypeci* po około 155 klm. biegu. — *Morocz* (1034) wypł. pod w. Mała Rajówka w pow. słuckim, pł. zrazu w kier. WPłd. na Rajówkę Wielką, Rudnię i **Cimkowlcze**. Ztąd skręca ku Płd., mija Ogrodniki, Kułaki, Demontowicze, łączy się od l. brz. z *Wdową (Wuswą)* (1035), następnie pł. na **Siemieżewo**, Olchówkę, na W. od w. Morocz, poczem na Starynę, Kołki, za którymi zwraca się ku PłdW. i mija Mały i Wielki Rożyn. Odtąd przeżyna się przez okolice więcej bezludne, mija jeszcze Wielickowicze, Jaśkowicze i na obszarze w. Morocz wpada do *Stuczy* po około 100 klm. (od Rajówki) biegu. — *Maża* (1036) wypł. w pow. słuckim pod w. Wieleszyna; pł. ku ZPłd. na **Kopyl**, Szestaki, Prusy i przed **Cimkowiczami** łączy się z *Moroczą*. Dł. około 30 klm. — *Wdoba (Wuswa, Wdowa)* (1035) powstaje na Płd. od m. **Kopyl**, z połączenia się na obszarze w. Wanelewicze kilku strumieni płynących od wsi: Stanki, Kiele i Wasylczyce. *W.* pł. zrazu ku W. aż po Doktorowicze, ztąd zwraca się Płd. a następnie ku PłdZ. na **Romanowo**, Piezewoz, Suchowczyce, Dereczyn, Klewczyce, Moćkiewicze i pod **Siemieżewem** łączy się z *Moroczą*. Dł. 40—42 klm. — *Wolcha* (1036) wypł. jako rzeka *Babka* (1036) na obszarze w. Chorostów w pow. mozyrskim, w gub. mińskiej. Pł. ku Płd. przez głuche, bezludne i moczarowate okolicy. Przed Gryczynowiczami rozdziela się na dwa ramiona; prawe t. j. zachodnie pod nazwą *Głuchej Łani* (1037) pł. w kier. Płd. przez najdziksze, błotniste miejscowości niezaludnione i wpada wprost do *Prypeci* 10—12 klm. poniżej ujścia *Horynia*. Dł. *Gł. Ł.* około 35 klm. Lewe

OD LEWEGO BRZEGU :

ramię przybiera od Gryczynowicz miano *Wolchy*, kieruje się ku PłdW. i pł. również przez głuche moczarowate okolice. Niedaleko ujścia mija Rudnię, Mikaszewicze i kilka klm. poniżej t. w. łączy się ze *Stuczą*. Dł. 45—50 klm.

OD PRAWEGO BRZEGU :

Stwiga (1038) wypł. na Płd. od w. Snowidowicze w pow. owruckim, w gub. wołyńskiej. *S.* pł. zrazu w kier. Płn. na Snowidowicze, przed i za którymi rozlewa się w jeziorka, poczem mija w. Rudnia-Załawie, przed w. Bleżewo łączy się z rz. *Pererośl* i pł. następnie pod w. Bleżewo, Hlinne, łącząc się poniżej tegoż z prawym swym dopływem rz. *Studzienicą*. Poczem za chutorem Kołodzickim przerzyna się *S.* przez zachodni brzeg błota Cheniczo, mija w. Chrapunia i odtąd na przestrzeni około 60 klm. pł. przez bezludne, błotniste okolice i przepływa tam przez jez. Staw i mija w. Kołki, leżące wśród tych niezamieszkałych stron. Dopiero od w. Ozdamicze wpływa w kraj więcej zaludniony, pod tą w. łączy się od l. brz. z rz. *Mostwą* i przybrawszy ztąd ostatecznie kier. W., mija Korotycze, Bereżce, Ryczewo, Starożowce, Siemuradce, Ślepce, Ozierany i wpada do *Prypeci* pomiędzy w. Pohost i w. Chojeńsk. Dł. około 140 klm. — *Mostwa* (1039), w dolnym biegu *Lwa L.* (1040) wypł. pomiędzy ww. Borowe i Borowskie Budki w pow. owruckim, pł. zrazu ku ZPłn. na Kurpiówkę, pod Rudnią-Lwą rozlewa się w duże jezioro, mija wsie: Rudnia-Staryki, Ośnick, i tu łączy się od pr. brz. z *Rokitną* (1041), płynącą od PłdW. przez **Rokitno**. Minąwszy następnie Tomaszgród wpływa *L.* w bezludne i moczarowate okolice, przepływa tamże przez jez. Tuchle i gubi się w błocie Roztoki, z którego napowrót mniej więcej 15 klm. przed Oziercami się wydostaje. Odtąd też przybiera kier. Płn., bieży na Ozierce, gdzie tworzy dwa jeziora: Górne i Dolne, następnie płynąc i dalej przez okolice bardzo mało zaludnione i bagniste mija Budymię, Perebrodzie i około 20 klm. poniżej łączy się od l. brz. z rz. *Czaków*, zwraca się ku PłnW., przybiera od pr. brz. rz. *Myszynę* (1042), nadpływającą z Płd. od w. Olmiany, i przecinając całkiem bezludne strony przybiera za w. Korostawa nazwę *Mostwy*. Pod w. Moczule zwraca się *Mostwa* ku W., mija Dubrowę, Tereblicze i pod Ozdamiczami łączy się ze *Stwigą* po około 150 klm. biegu. — *Czaków* (1043) wypł. z błota Moroczno na PłnW. od w. Załuże w pow. owruckim i pł. zrazu ku ZPłn. Naprzeciw **Wysocka** łączy się z rozlewami *Horynia* i następnie zwróciwszy się ku WPłn. pł. przez niezamieszkałe strony aż po w. Strugę, skręca wreszcie ku W. odlewa jez. Lubień i nieco poniżej łączy się z *Lwą* po około 60 klm. biegu. — *Studzienica* (1044) powstaje na obszarze w. Sobiczyn w pow. owruckim, pł. ku Płn. na Sobiczyn, koło Raszkowa przeżyna się przez błono Jemilno i pod chutorem Kołodzieckim łączy się ze *Stwigą* po około 50 klm. biegu.

Uboré (1045) powstaje z dwóch źródłowych strumieni: *Orlicy* (1045), wypływającej pomiędzy ww. Słoboda-Wierówka a Niepoznanicze i *Wierszyny* (1046) wypł. na Z. od w. Andrejowicze w pow. nowogradwołyńskim; strumienie te łączą się przed w. Rudnia. *Uboré* od połączenia się pł. zrazu w kier. ZPłn. na Rudnię, Kulesze i Emilczyn (dawn. Międzyrzecz), gdzie rozlewa się w znaczne, wąskie a podługowate jezioro, zasilane rzeczkami *Berestok* (1047), *Wiellinka* (1048) i *Tietnińka* (1049). Następnie mija *U.* Rudnię Podłubicką, Podłubie, Janczę-Rudnię, Zubkowiec, Słobodę Łopatyczką, Łopatycze i Kamienkę. Na prze-

strzeni od Emilczyna, po Kamienkę zasila ją *U.* od pr. brz.: *Brownik, Głumcza z Żarówicem, Żolnia i Kamienka.* Od Kamienki zwraca się *U.* ku PłnW. na Bystrę-Rudnię, Barbarówkę, **Olews**, Spuszczany, Jurowę, Pergę, pod którą przybiera od pr. brz. rz. *Pergę*, następnie pł. na Choczyn, Kopiszcze, Miłaszewicze, Białą Bieregę, Lelczyce, Liplany, Złogin i Mańczyce. Wreszcie przybrawszy kier. Płn., przerzyna się przez bezludne mokradła i uchodzi poniżej Mojsiejewicz a około 2 klm. powyżej **Fetrykowa** po około 220 klm. biegu Na przestrzeni od Kamienki aż po ujście wpadają do *Uborei* od pr. brz.: *Zamlynek, Domasznia, Perga, Płotnica, Zmurnia, Łasna, Stawiszcze, Bojarka. Mutwica, Pożoga i Mołodaja*; od l. brz.: *Perespa, Łatosza, Ślepca.*

Bobryk II. (1050) wypł. pomiędzy ww. Małe i Wielkie Sielutycze w pow. mozyrskim, w gub. mińskiej; pł. w kier. PłdW. na Kupcewicze, Ogolicze, Rudnię Golicką, Słobódkę Krasnosielską, Średnią Rudnię, Adasiów, Rudnię Stinkową, Mi-cury i Ociski. Dł. około 50 klm.

Ptycz (1051) wypł. pod w. Narejki w gub. i pow. mińskim. *Pł.* pł. zrazu ku Płn., poczem skręca ku W. na Stare Siolo, gdzie rozlewa się w jezioro, następnie przybrawszy kier. PłdW. bieży na *Ptycz*, Nowy Dwór, Wołoczkiwicz, Leckowszczyznę, Rusinowicze, Samochwałowicze, Annopol, Bacharewicze, Woronicze, Citwę, gdzie od l. brz. oddziela odnogę, zw. *Citewką* (1052), która pod **Puchowiczami** uchodzi do *Świsłoczy*. Za *Citwą* mija *Pł.* Rusakowicze, Uborek i tu od pr. brz. łączy się z *Nieświaczą* (1053) wypływającą z jez. Sierhiejewskiego, poczem pł. na Przyszań, Kobylcze, Horelec, zatacza półkole ku Z. a minawszy *Wieczerczewicze* powraca do pierwotnego kier. tj. PłdW. Za *Porzeczem* przecina mniej zaludnione, lesiste moczary, wśród których leżą *Kletno, Życin, Krymok, Jurowicze, Mosiejewicze, Krynki, Radulicze, Simonowicze, Jewsiejewicze, Zapole, Gródek i Horodyszcz.* Odtąd przybiera w licznych zakrętach kier. ogólnie Płd., pł. na *Kamysze, Zelwiniec, Borosowszczyznę, Hłusk, Bałaszewicze, Górny i Dolny Poblin, Bierzówkę, Kozaczyce, Chłopienicze, Porzecze, Rżanów, Zacisze i Bubnówkę.* pod którą łączy się od pr. brz. z rz. *Oressą.* Poniżej *Bubnówki* nad *Pł.* leżą *Hojna, Kaszewicze, Łuczyce, Słobódka, Czeliszczewicka, Kopatkiwicz, Iwaszkiewicz, Horodyszcz i Bolczyce.* Odtąd skręca *Pł.* ku PłdW. i po krótkim biegu uchodzi na obszarze w. *Bahrymowicze.* Dł. około 385 klm. — *Oressa* (1054) wypł. w gub. mińskiej, w pow. borysowskim pod w. *Podoresie.* Przy Płd. kier. biegu pł. *O.* na *Nowosiółki, Sorokomłę, Górki-Zacisze* i odtąd aż po **Lubań** przerzyna się przez niezamieszkałe mokradła. Za **Lubaniem** mija *Syrocze, Orlewo-Lachy, Redkowicze, Szepiłowicze i Jurkowicze,* wkracza ponownie w nizinne, bezludne okolice, zmienia kier. na PłdW. na *Niżyn, Ubibaczki, Horodziatycze* aż po *Komarowicze,* skąd zakręciwszy ku PłnW. i płynąc ciągle przez bagniste okolice koło *Słobody Laskowickiej, Wilczego Boru, Rudy* dochodzi pod *Bubnówkę,* gdzie wpada do *Ptyczy* ubiegłszy niespełna 150 klm.

Tremła (1051) wypł. w pow. bobrujskim z mokradeł we w. *Józefpole.* Pł. w kier. ogółem Płd. Przed *Mielnikami* rozlewa się w znaczne jezioro *Tremlec,* poczem mija *Mielniki, pł. przez lesiste i bagniste okolice na Zaścianek, Michałówkę, Ostrów, Kołki,* następnie na przestrzeni około 35 klm. przeżyna się przez mokradła, rozlewa się tam w jez. *Dzikie,* poczem mija *Tere-*

OD LEWEGO BRZEGU:

bowę i już przed samem ujściem *Myszanki* a pod Kocurami wpada do *Ptyczy*, względnie do odnogi tej rzeki, biegnącej równoległe do *Prypeci*. Dł. około 75 klm.

Ippa (1056) wypł. z moczarów pomiędzy ww. Czernin, Sieliszcze i Turskie w pow. bobrujskim. Pł. zrazu w kier. Płd. na Przytykę (Przytoki), Dubrowę, Zarzerze, zatacza łuk ku PłdW. aż po Jewtuszkiewiczze, a ztąd zwrócona ku PłdZ. pł. na Ryłowicze, Chomicze, Kowale, Zamoszczany i pomiędzy Cydów i Kozłowicze. Odtąd przierzynając się przez mokradła bieży koło Nowosiółek i Kaplicz, poczem dosięga Krotowa, gdzie odwraca się ku PłdW., i minawszy Jakimowicze, Rudnię Jakimowską i Julińsk podąża ku *Prypeci*, do której wpada naprzeciw w. Zahorany po około 180 klm. biegu. — Pod Kapliczami wpada od pr. brz. do *Ippy* rz. *Olchówka* (1057). Źródła jej leżą pomiędzy ww. Wygorki i Siemionowicze w pow. bobrujskim. O. pł. w kier. Płd. na wsie: Litwinowicze, Lesice, Bilwinowicze, Ozarycze, Szaropicze, Syszczyce i Ugły. Tam dostaje nazwę *Juchowny* (1057) a poniżej *Wiszy* (1057) i pod Kapliczami łączy się z *I.* po przeszło 40 klm. biegu.

Prudok (1058) wypł. z jeziora pod Skryhałowską Słobodą w pow. mozyrskim, pł. kręto zrazu ku W. na Małe i Wielkie Zimowiszcze aż po Szczekotowę a ztąd przybrawszy kier. Płn. mija Boryskowicze, Prudok, Bietkę, Mirabelę, wreszcie skręca ponownie ku W. i wpada do *Prypeci* pomiędzy wsiami Zahorany i Prenki. Dł. około 40 klm.

Nienacz (1059) wypł. we w. Dawidowicze w pow. rzerzyckim, w gub. mińskiej. Pł. ku PłdZ. jako *Dranówka* (1059) koło Domanowicz i Asimowicz. Od Solsa już jako *Nienacz* przecina mniej zaludnione strony, przed w. Szyjczce skręca ku Płd., mija Suhowicze, Horbowicze a za Kołbasiewiczami łączy się od l. brz. z rz. *Głuboczkiem* (1060), (drugim ramieniem), zwaną także *Nienaczą*, nadpływającą z W. od wsi Osip-Rudnia przez Smolankę, Dadicze i Antonówkę. Niespełna dwa klm. poniżej rozdziela się połączona *Nienacz* na dwa koryta, łączące się dopiero za w. Rudnia. Uchodzi do *Prypeci* łącząc się z jej rozlewami naprzeciw w. Łąpty. Dł. około 55 klm.

Mytwa (1061) wypł. pod w. Berezówka w pow. mozyrskim; pł. zrazu ku PłdZ., od w. Michałki zwraca się ku WPłd. na chutor Barzyński, Mały Boków, Lachowicze, Mazury, następnie pł. pomiędzy Pereźniwką i Saninkami, na Bobrujki i Dzinowo, gdzie łączy się od l. brz. ze strumieniem płynącym od *Jelska* przez Dobryń. Odtąd przybiera *M.* kier. W., oieży na Budę, Smoligowice, Rudnię Smoligowicką i Niedzieicze. Poczem od Werbowicz zwraca się nagle ku Płn. i minawszy Grydzień i Konotopy uchodzi do *Prypeci* na obszarze tej ostatniej wsi po około 52 klm. biegu.

Wić (1062) wypł. z mokradeł pomiędzy ww. Chobno, Makanowicze i Glinna Słoboda w pow. rzerzyckim w gub. mińskiej. Pł. ku Płd. na Muczyżyr, Zdarczyce, Chojno (Chwojne), Zahale, Gnojewo, Borysowszczyznę, poczem zwraca się ku PłdZ., rozdziela się na dwa ramiona (lewe zowie się *Staw*) i płynąc przez lesiste, mniej zaludnione moczary przed Tułgowiczami zlewa się w jedno koryto. Wreszcie nieco poniżej tej wsi łączy się z rozlewami *Prypeci* po podobno 56 klm. biegu.

Sławeczna (1063) powstaje z połączenia się kilku strumieni płynących od wsi Antonowicze, Horodec i Kuliki w pow. owruckim, w gub. wołyńskiej, łączących się razem przed m.

Sławeczno. Od t. m. pł. *Sł.* w kier. Płn. przez nizinnne, lististe moczary koło w. Tchoryn, dalej na Szatów i Woźnicze. Ztąd przybrawszy kier. PłnW. mija Szymończuki, Łuczejki a zwróciwszy się już stale ku W. pł. na Wierchnią, Średnią i Niżną Rudnię, Markucki Młyn, Skorodno i Kuźmicze, po za któremi łączy się od l. brz. z *Butywłą*, *Błotnicą* i *Czerteniem*. Następnie rozdziela się na dwa koryta (północne tj. lewe nazywa się *Prud*), łączące się dopiero przed Hajzynom i odtąd płynąc ciągle lesistą i moczarową okolicą mija Demidowice, Antonówkę, Gruszówkę, Biały-Biereh, Rudnię Białozerską, Rudnię-Hamalnię, Bichownę, Wiażyszczce i na obszarze wsi Cieszkowa wpada do *Pr.* naprzeciw rozlewów jeziornych t. rz. zwanych Żartaj i Smoliwod. Dł. około 133 klm. — *Jasieniec* (1064) wypł. z bagien pod m. **Lewkowicze (Niewmirycze)** w pow. owruckim; pł. ku Płn., następnie ku WPłn. i tworzy jeziora pod ww. Słobodą Chałupiańską, Rudnią-Barbarówką i Rudnią Jasieniecką. Za t. w. zwraca się więcej ku PłnW., bieży na Zosińce, Szałuny, Suchańce, wreszcie skręca nagle ku Płn. i pod Skorodnem wpada od pr. brz. do *Sławeczny* po podobno 112 klm. biegu. — *Butywła* (1065), lewy dopły w *Sławeczny* powstaje ze zlewu kilku strumieni, płynących od w. Waławsk, Gnojne i Łukawce. *B.* pł. ku PłdW. przez mokradła na chutor Biełaka, przed Rudnią Wołowską tworzy znaczne jezioro i ztąd bezludną okolicą podąża pod Kuźmicze do *Sławeczny*. Dł. około 38 klm. — *Czerzeń* (1066) wypł. w bezludnych moczarach na Z. od w. Mieleżkowicze, pł. ku Płd. na chutor Zakłęty, w. Remezy, ch. Zielony, ch. Czerteń, wsie Czerteń i Izabelka i wpada poniżej od l. brz. do *Sławeczny* po około 42 klm. biegu.

Usza (Uż) (1067) powstaje z dwóch źródłowych strumieni: *Bastówki* i *Brodca*. — *Bast.* (1068) wypł. za w. Klara (Klarówka) w pow. żytomierskim i płynąc na Simony (gdzie rozlewa się w znaczne jezioro), Serbinówkę, Bastową Rudnię łączy się po za t. w. z drugim źródłem ramieniem rz. *Brodec*. *Br.* (1069) wypł. we w. Buda Bobrycka w pow. żytomierskim, pł. ku PłnW. na Kijanki, Rudnię Berezowską, Barasze i poniżej tychże łączy się z *Bastówką*. Odtąd połączone strumienie przybierają nazwę *Uszy*. *U.* pł. zrazu w kier. WPłn. na Nedełiszczce, Rażno, Baskaki, Bielkę, Biełocką Rudnię i Uszycę. Od Uszycy przybiera *U.* kier. W., pł. na Mosznę-Rudnię, Pukaczewkę i Uszomir. Następnie zwrócona ku PłnW. mija Mogilno, Czelówkę, **Iskorość**, Szatryszcze, Paszyny, Woronowo, Czerniawkę, Bardy, Mezyryczkę, Diedkowicze, chutor Rosowski, Słobodę-Hanówkę, **Narodycze**, gdzie łączy się od l. brz. z *Żerewem* i następnie bieży na Stare i Nowe Szarno, gdzie wlewa się doń od l. brz. *Noryń*. Odtąd zwraca się *U.* ku W., pł. na Krystynówkę, Motejki, Stawiszczce, Tarasy, **Chabne**, Greźlę, Martynowicze, Rudnię Hińską, chutor Zauszański, Nowosiółki, Czerewacz, Janówkę i **Czernobyl**, pod którym wlewa się do *Prypeci*. Dł. przeszło 210 klm. — *Zerew* (1070) wypł. jednym źródłowym strumieniem jako *Witka* (1071) z błota Szybienio i pł. ku Płd. na Topilnę i Żerewce. Drugi źródłowy strumień, właściwy *Zerew*, wypł. z błota Terebicki Moch, pł. ku Płn. na Białokorowicze, Rudnię-Złotyń, Zapole i Rudnię Żerowicką, gdzie łączy się z *Witką*. Tak utworzony *Z.* pł. ku W. na Krasnowołokę, Stepanówkę, Makakówkę, Rudnię Makowską, Rudnię Ługińską, **Ługiny**, Nową Rudnię, Rudnię Staropołczańską, Połcz, Rudnię Bajkowską, **Ignatopol**, Wiazówkę, Żerew, Babini-

OD LEWEGO BRZEGU:

OD PRAWEGO BRZEGU:

cze, Sielec i **Narodycze**. Dł. około 160 klm. — *Noryń* (1072) wypł. na Z. od w. Listwin w pow. owruckim. Powstaje tamże ze zlewu kilku strumieni pod Raliwonowiczami na Płd. od źródeł *Sławeczny*. N. pł. ku PłdW. na Wieledniki Stare, Wieledniki, Krasiołwkę, **Noryńsk**. Słobodę Krasnosielską, Dowginicze, Godoteml, **Owruć**, Jaćkowicze, Czernihówkę, Bogdanówkę, Kacowszczyznę, Dorogiń, Śnityszcze, Sławińszczyznę, Nozdrysz i Krystynówkę. Dł. przeszło 100 klm.

Głównejsze kanały - drogi wodne.

Kanał bydgoski. Łączy *Noteć* z *Brdą* a tem samym *Wisłę* z *Odrą*. Wykonany w r. 1773 i 1774, długi 25 klm.

Kanał zaczyna się w samym mieście Bydgoszczy, biegnie z W. ku Z. popod wsie: Czyszkowo (Jägerdorf), Pawłówek (Pawlowke), pomiędzy Grünberg a Łochowo, pomiędzy Śleszynem a Gorzynem, następnie koło w. Potulice (Potulitz), w. Występ (Josephinen) i na 1880 mtr. przed **Nakłem** łączy się z *Notecią*.

Kanał Ogińskiego (Wielki kanał Piński, port Ogińskiego). Zaczęty w r. 1765 przez Mich. Kaz. Ogińskiego, hetmana litew. a ostatecznie w całości do użytku zdalny od r. 1803. Łączy *Jasioldę* ze *Szczarą*, wz. *Prypeć-Dniepr* z *Niemnem*.

Kanał Ogińskiego zaczyna się pow. pińskim od *Jasioldy* pod w. Mierczyce a około w. Wieleśnice. Ciągnie się z Płd. ku Płn. na Martynówkę i naprzeciw niej położoną Szwardówkę, omija na Z. położone Olszany, poczem biegnie przez prawie niezamieszkałe okolice aż po Kraglewicze i ztąd podąża pod **Telechany**, gdzie mieści się zarząd kanału. Poczem obok Wólki Telechańskiej łączy się z jez. Telechańskim, po za którym ciągnie się przez bagnisto-lesiste okolice na Nowinkę, Wyganoszcze i znów przebiega przez lesiste, bagniste strony bezładne aż do jez. Wyganowskiego al. Święcickiego. Potąd jest to część kanału zasilana w dół ku *Jasioldzie* wodami jez. Wyganowskiego, długa na 42 wiorst czyli około 44 $\frac{1}{2}$ klm.

Druga część kanału tj. północna, doprowadzająca wody ze *Szczary* do jez. Wyganowskiego jest stosunkowo bardzo krótką; wychodzi z półn. części t. jez., bieży w prostym kierunku ku północy ku *Szczarze* i łączy się z nią w miejscu najwięcej ku Płd. wysuniętem, w okolicy lesistej a bezładnej. Długość tej części kanału nie dochodzi 6 klm.; jezioro Wyganowskie jest przeszło na 9 klm. długie, wliczając zaś długość jego do kanału wypadnie, że kanał jest długi przeszło na 59 klm.

Kanał Turski-Orzechowski. Za początek wyjścia kanału służy jez. Tur położone w pow. kowelskim, do 12 $\square$ klm. powierzchni mierzące

Nad tem jeziorem od Płn. rozsiadła się w. Tur, od PłdZ. w. Zabłocie, od PłdW. w. Zalisy. Pomiędzy Zabłociem a w. Turem leżą na Z. od jez. Tur dwa małe jeziorka: Długie i Święte, łączące się od Płd. strugą z jez. Turskiem. Z jeziorek tych wychodzi ku Płn. struga, przepływająca następnie przez jez. Welichowo i podążająca na Mokranę i Poliki do jez. Łukowskiego, z którego poprowadzonym jest kanał Gusacki w kier. Z. aż do rz. *Ryty*, (pr. dopływu rz. *Muchawca*), łączący się z nią przed w. Wielikoryta. Jez. Tur jest więc z jednej strony połączone już z *Muchawcem* zapomocą koryt i kanału Gusackiego a całość nosi nazwę kanału Batowskiego. Dł. kanału Batowskiego około 52 klm.

Kanał zaś Turski wybiega z północnej części jez. Tur na Z. od w. Tur i przy kier. PłnW. ciągnie się błonistą okolicą, przecina jez. Kisobuł, następnie idzie zachodnim brzegiem błót Jastrzębiec i Jazowiec i dochodzi do południowej części jez. Orzechowskiego i połączonego z niem, a na Płn. położonego jez. Orzechowieckiego. Od tego jeziora kierunek kanału jest północny; kanał ciągnie się zachodnią stroną błota Dubowie, przed w. Błotopól łączy się z ku Płn. bieżącym skanalizowanym odpływem z jez. Lubań, poczem biegnie koło wsi: Mechtinka,

Dubiny, Onyśkowice, Daszewice i Nowosady, gdzie łączy się z kanałem Dniepro-buskim. Od jez. Orzechowieckiego aż do końca pod Nowosadami nosi nazwę kanału Orzechowskiego. Długość kanału Turskiego-Orzechowskiego około 75 klm., z wliczeniem długości jezior Tur i Orzechowskich. Zaczęty przed r. 1750.

Kanał Dniepro-buski. (Kanał Muchawiecki str. 92, Kanał Rzeczypospolitej al. Królewski, Kanał Piński) zaproponowany w r. 1635, zaczęty jeszcze przed r. 1720 a wykończony r. 1775, połączony ostatecznie ze zupełnie skanalizowaną *Piną* w r. 1845, łączy *Muchawiec*, dopływ *Bugu* z *Piną*, dopływem *Prypeci*, a przez to samo morze Bałtyckie z morzem Czarnym.

Kanał Dniepro-buski składa się właściwie z dwóch kanałów: Muchawieckiego i ze skanalizowanej *Piny* cz. kanału Pińskiego. — Kanał Muchawiecki zaczyna się od rz. *Muchawca* pod w. Muchowlók(i) w pow. kobryńskim, na PłnW. od **Kobrynia**. Ciągnie się on w kier. z PłnZ. ku PłdW. koło wsi: Woronice, Szlachecki Kamień, m. **Horodec**, po za którym przecina go tor kolei brzesko-litewskiej, poczem rozdziela Mechwiedowice od Brodyczów i pod Nowosadami łączy się z kanałem Turskim-Orzechowskim. Za Nowosadami biegnie na Osipowice, Nowosiółki, wkracza w okolice bagniste, moczarowate i bezludne aż po w. Sieliszcz, gdzie łączy się znów z uregulowanym odpływem z jez. Białego i jez. Ostrowiec. Od Sieliszcz kierunek kanału zmienia się na czysto wschodni, koryto ciągnie się popod Horodyszcz, Zarzeczko, Lachowicze i Bielin-Dwór.

Od Bielina mija kanał wsie Żurowek, Glinnę, Gniewczyce, Bosznię i Kuzieliczyn. Od Bielina też obok kanału toczy kręto swe wody rzeczka, uważana za *Pinę* i wlewa swe wody do kanału pod Kuzieliczynem. Od tej wsi rz. *Pina* już była oddawna skanalizowana.

W dalszym ciągu kanał Piński przy kier. WPłn. mija Pererub, Potapowicze, Ludinowicze, Jajeczkowice, Jewłasy, Kończyce, Bezchlebicze, Koźlakowicze i dochodzi pod **Pińsk**, gdzie się kończy i gdzie jest główny port. — Długość całego kanału Dniepro-buskiego ma dochodzić do 138 klm.

Kanał Berezynski łączący *Berezynę (Dnieprową)* z *Dźwiną* zbudowany od r. 1797 do r. 1815, 148 wiorst tj. przeszło 156 klm. długi.

W skład kanału Berezynskiego wchodzi kanał Sergucki, (zaczynający się od *Berezyny* około w. Załazy, biegnący równoległe do rz. *Serguczka* aż po w. Przyszań), następnie jezioro Maniec i Pławio, poczem kanał łączący ostatnie jezioro z jeziorem Berezsta, rzeka *Berezsta*, dalej kanał Werebski, łączący rz. *Berezstę* z rz. *Jesią* (dopływem jeziora lepelskiego), jezioro Lepelskie i na koniec rzeka *Ulla* uregulowana wzdłuż całego biegu i przeprowadzona pod **Czasnikami** przez krótki kanał Czasznicki.

Kanał Augustowski łączący (przez *Nettę*, *Biebrzę*, *Narew* i *Bug*) *Wisłę* bezpośrednio z *Niemnem*, zaczęty w r. 1824, oddany do użytku w r. 1839.

Kanał zaczyna się pod w. Dembowo przy zlaniu się *Netty* do *Biebrzy* i ciągnie się korytem *Netty* w górę popod **Augustów**, dalej przecina jeziora: Necko, Białe, Studnicze, Orle, Paniewo i Mikaszewo, gdzie przechodzi od w. Mikaszówka w koryto *Czarnej Hańczy* aż po wsie Czortek i Kurzyniec, a ztąd własnym korytem dochodzi do *Niemna* poniżej **Grodna** a na przeciw w. Przełom. Długi około 438 wiorst t. j. przeszło 460 klm.

SPIS RZEK

powyżej wymienionych

z podaniem liczby bieżącej.

A a 41	Bober Mały 126	Bystrzyca do Wieprza 749, 753	Danga 39
Abela 300	Boberka 436	Bystrzyca Nadwórń. 457	Daniłówka 521
Alle 27	Bobrawa 123	Bystrzyca Sołotwiń. 456	Dawina 292
Alula 74	Bobrówka 872	Bystrzyca Tyśmien. 412	Derebeńka 533
Auca 65	Bobruna 33	Bytow 9	Derła 530
Aucza 324	Bobryk I. 1003	Bzura 204	Desna Bohowa 562
B abianka 465	Bobryk II. 1050	C erema 1028	Desna Dnieprowa 640
Babka 1036	Boh 71	Cesarka 315	Dłubnia 153
Bachorka 902	Bohusławka 647	Cetynia 853	Długa 811
Bagowica 512	Bojnia 345	Chławica 88	Dniepr 72
Baran 568	Bokowa 681	Chmielówka 1026	Dniestr 70
Barcz 118	Bołochówka 448	Chodel 186	Dniestru dopływy str. 65
Barycz 118	Bołoczanka 973	Chojnatka 880	Dobośnia 623
Baryszka 477	Bołt-upie 403	Chomora 1024	Dochna 586
Basia 630	Borowa Woda 616	Chotowa 988	Dołyśka 377
Bastówka 1068	Bóbr do Berezyny 957	Ciecierew 632	Dorohobuża 990
Belnianka 719	Bóbr do Narwi 787	Citewka 1052	Dowgina 53
Berestok 1047	Bóbr do Odry 123	Cna do Hajny 950	Draga 706
Bereszta 346	Bóbr do Śluczy 1031	Cna do Prypeci 1007	Druń 619
Berezówka 381	Brdra 210	Cyganka 500	Drujka 386
Berezyna dnieprowa 624	Breń do Wisłoki 727	Cyna 98	Drwęca Warmiń 19
Berezyna niemn. 238	Breń do Wisły 164	Czajówka 1005	Drwęca Wiślana 209
Bereźnica 432	Broczysko 860	Czaków 1043	Dryssa 375
Bereżanka 650	Brodec 1069	Czarna do Narwi 810	Dryświata 361
Bernardynka 585	Brodnica 952	Czarna do Nissy 116	Drzewcza 874
Berszada 587	Brok 859	Czarna do Pilicy 759	Drzewiczka 764
Bersztanka 270	Brok Mały 861	Czarna do Wolborki 763	Duba 494
Berża 69	Bronica 531	Czarna do Wisły 165, 198	Dubissa 303
Berżona 44	Brydnica 421	Czarna Woda 211	Dubna 393
Bezimienna 983	Brynica 143	Czczewa 450	Duda 359
Bezowłuk 677	Brzezina 909	Czerchawka 413	Duleba 974
Bezupie 301	Brzeźnica do Bobru 128	Czerecha 82	Dunajec 158
Biała do Ewikszty 403	Brzeźnica do Wisłoki 725	Czeremosz 698	Dunajec Biały 160
Biała do Wisły 139	Brzostowiczanka 266	Czeremosz Biały 700	Dunajec Czarny 159
Biała Dunajcowa 715	Budzisz 726	Czeremosz Czarny 699	Dusiątka 937
Białka 840, 841, 879	Bug do Wisły 806	Czerkawka 495	Dweta 389
Białka do Orlanki 775	Bugówka 1013	Czerna do Bobru 132	Działdówka 815
Białka do Pilicy 755	Bug Połudn. 71	Czerna Mała 135	Dzierzgoń 13
Białka do Supraśli 783	Bukowa 743	Czerna Wielka 136	Dziseńka 358
Białka do Wieprza 752	Busza 535	Czerniawa 696	Dzisna 358
Biały Potok 437	Butywała 1065	Czernica do Łuczesy 338	Dzitwa 246
Białystok 824	Bużek do Bohu 552	Czernica do Świsłoczy 967	Dzwonka 916
Biebrza 787	Bużek Kruhowski 808	Czerteń 1066	Dźwina 6
Bielocz 546	Bużek Opacki 807	Czertomelik 678	Dźwinosa 915
Birszupa 58	Bystra do Niemna 238	Czyczykleja 606	Dźuryń 484
Birwita 370	Bystra do Wisły 188	D agdźica 384	E głóń 392
Błyszczanówka 514	Bystrzyca do Dniestru 455		Ekawa 67
	Bystrzyca do Stochodu 982		

Elbląga 12
Elej 62
Elza 134
Ełk 790
Eselbach 133
Ewikszta 399
Ewst 399

Fejmanka 396

Gać 792
Gajna 949
Gausanta 307
Gawi(j)a 242
Gagolna 886
Głuboczek 1060
Gniezna 493
Gniła 502
Gołdapka 26
Gordyjówka 582
Gozdownica 893
Grabica 893
Grabiny 724
Gruda 285
Guaja 41
Gwda do Warty 712
Gwda do Wisły 211

Hajna 949
Hańcza Biała 278
Hańcza Czarna 276
Hasna 789
Hniezna 262
Hnilica 701
Hniłopiat 634
Hnyła 426
Hoczewka 729
Holeszanka 466
Hołbica 363
Hołowczanka 433
Homula 15
Horołowatka 654
Horożanka 354, 471
Horyń 1010
Horyńska 1014
Hromokleja 611
Hryniów 429
Hryza 622
Huczwa 825
Hu'ka 921
Hujwa 635
Husne 424

Ihumeńka 972
Ikawa 555
Ikopoć 1022
Ikwa do Buhu 555
Ikwa do Styru 997
Ilija 922

Ilma 30
Ilawka 897
Ilukszta 391
Iłża(nka) 184
Ingulec 679
Inguł 607
Ippa 1056
Irklej 659
Irpień 638
Irsza 636
Islic 57
Isłocz 240
Issa do Szczary 255
Issa do Wielkiej 77

Jabłonka do Gaci 793
Jabłonka do Stryja 428
Jahorlik (-lyk) 549
Jakubówka 768
Jakunka 244
Janka 364
Jara 940
Jaromirka 510
Jasieniec 1064
Jasiołda 986
Jasiołka 723
Jaskrzanka 784
Jasza 394
Jaśnica 367
Jatrań 601
Jełaniec do Markówki 541
Jełaniec do Sawranki 589
Jemienka 86
Jemiłówka 17
Jesia 291
Jessa 344
Jeziorna 202
Jeżówka 758
Joda 296
Jonka 914
Josta 297
Jotyja 318
Juchowna 1057
Jukoj(k)a 330
Jura 319

Kacbacha 114
Kadyjoweczka 518
Kah(g)amlík 668
Kalenica 872
Kalinowiec 848
Kalinówka 746
Kalusik 522
Kamienka 543
Kamienna 181
Kamionka do Brdy 906
Kamionka do Bugu 821
Kamionka do Ingułu 608
Kamionka do Kamienny 182

Kamionka do Rosi 653
Kamionka do Siniuchy 599
Kamyszowata 674
Kanały str. 117
Karajec 527
Kaspla 333
Kienia 933
Kilezówka 581
Kiltyń 596
Kirsna 310
Kleca 334
Klewa do Berezyny 962
Klewa do Gawii 243
Klewica 963
Kłodnica do Dniestru 418
Kłodnica do Odry 99
Kobryńka 837
Kodyma 591
Kolbuszówka 175
Kołomyjka 523
Kołona 766
Kołupie 395
Komajka 372
Komla 85
Konopienka 994
Końsk(ie)a Wod(y)a 676
Koprzywianka 170
Korabiewka 881
Korczewka 1000
Korczyk 1029
Korgowica 917
Kormina 1001
Koropiec 476
Korosteńka 980
Korsuńka 648
Korytnica 757
Korzeniówka 193
Kossówka 858
Kostrzyń 866
Kotłuja 646
Kotra 268
Krasna 643
Kraśniańka 569
Krechówka 440
Kręciłów 498
Krępianka 183
Kroja 52
Kropiwnica 767
Kropiwnik 447
Kroźenta 305
Krzemi(enica)onka 877
Krzemienica 259
Krzyszówka 151
Krzewna 938
Krzna 838
Krzywinka 340
Krzywinka Niżna 342
Krzywinka Wyżna 341
Krzywka 851

Kublicz 579
Kudeb 81
Kudka 75
Kulwa 50
Kunia 89
Kurówka 189
Kwilinka 716
Kwiła 506
Kwiż 131

Laakasa 390
Ladawa 528
Lasocina 717
Lawena 54
Lässig 125
Lega 791
Lebiodka 251
Leniewka 999
Lenina 407
Lepona 314
Leśna 843
Leśnia Wsch. 844
Leśna Zach. 848
Letnianka 416
Leszcza 856
Libuchowa 425
Lidoja 248
Liksieńka 388
Lipa Gniła 453
Lipa Przemyślańska 453
Lipa Wschodnia 473
Lipa Zachodnia 474
Lipa Żłota 472
Liszniówka 1025
Liwiec 864
Liwna 18
Liza 776
Lubaczówka 737
Lubawka 898
Luciąża 760
Lueymia 185
Ludówka 1027
Lutomia 883
Lutownia 770
Lutryna 910
Lwa 1040

Łabna 798
Łabunka 745
Łahodówka 993
Łankupa 43
Łań 1032
Łań Głucha 1037
Łaukiessa 387
Łąka 171
Łeba 10
Łęk 171
Łobżanka 709
Łokista 320

- Łoknia 87
 Łoknica 773
 Łomnica do Bohu 129
 Łomnica do Dniestru 449
 Łopienica 261
 Łosica 373
 Łososina 714
 Łosośna 274
 Łosza 219, 927
 Łosznica 956
 Łować 84
 Łozowa 537
 Łuczajka 369
 Łuczesa 336
 Łuczka 692
 Łuczka Mała 693
 Łuczka Wielka 694
 Ług do Bugu 826
 Ług do Dniestru 439
 Łukawa 117
 Łukawica do Łukwi 452
 Łukawica do Prutu 691
 Łukawiec 458
 Łukiew 451
 Łukomka 347
 Łusza 239
 Łużek 827
 Łydynia 817
 Łyna 27
 Łyska 257
- Mała Panew 102**
 Mała 401
 Markówka 540
 Martwe Wody 605
 Marycha 277
 Mątawa 214
 Merej(g)a 617
 Merezanka 280
 Meża 329
 Miadziółka 362
 Mianka 857
 Mienia 201
 Mień 208
 Mierzawa 721
 Min(o)ga 31
 Minia 31
 Miranka 233
 Misse 68
 Mitwa 306
 Miżunka 442
 Mleczna 194
 Mławka 816
 Młynek 984
 Mniuta 366
 Mokra 905
 Molnica 687
 Mołczadka 250
 Mołczadź 249
- Mołdawa 689
 Mołokisz 547
 Morachwa 532
 Morocz 1034
 Mostwa 1039
 Moszenica 869
 Motława 217
 Moża 959
 Mroga do Bzury 870
 Mroga do Utraty 891
 Mrowa 889
 Mszaniec 405
 Mucha 834
 Muchawiec 833
 Muchawka 865
 Muksza 511
 Muldowa 73
 Muraszka 536
 Murawka 845
 Mussa 49
 Musza 936
 Musza Mała 494
 Mużynka 955
 Myszanka 254
 Myszyna 1042
 Mytwa 1061
- Nacza 960**
 Napadówka 576
 Narew 203
 Naretwa 830
 Narewka 769
 Narocz 923
 Nawa 317
 Nereśl 785
 Nereta 398
 Nerubajka 600
 Netta 788
 Newda 235
 Nica 710
 Nieczyporówka 524
 Nida Czarna 718
 Nida do Wisły 163
 Nida do Wkry 814
 Nidzica 157
 Niechwarz 908
 Nieclawa 496
 Niemen 5
 Niemenek 42
 Niemija 529
 Nienacz 1059
 Nieprawda 1017
 Nieretka 45
 Nieświacza 1053
 Niewiaża 295
 Niezachówka 418
 Nissa Kładźka 104
 Nissa Łużycka 137
 Nissa Szalona 115
- Niszczka 379
 Noryń 1072
 Noteć 705
 Noteć Mały 707
 Nurezyk 855
 Nurzec 854
- Obelica 288**
 Obol do Dźwiny 352
 Obol do Łuczesy 339
 Obra 120
 Obra Zgniła 122
 Obrzyca 121
 Ochnia 868
 Odła 267
 Odra 1
 Ogier 404
 Okniana 321
 Okrzej(k)a 191
 Okrzesza 885
 Olawa 106
 Olehowiec 483
 Olehówka 1057
 Olsa 974
 Olsza 97
 Olszaniec 174
 Olszanka do Desny 563
 Olszan(k)a do Dniepru 657
 Olszanka do Markówki 542
 Oła 975
 Ołanta 35
 Omet 28
 Omulew 801
 Onyksza 942
 Opatówka 178
 Opawica 92
 Opawica Biała 93
 Opawica Czarna 94
 Opawica Średnia 95
 Oposzcza 48
 Opór 430
 Oranka 283
 Orawa 435
 Orel(a) 671
 Oressa 1054
 Orla 711
 Orlanka 774
 Orlica do Narwi 785
 Orlica do Uborci 1045
 Orłówka 771
 Orszycza 618
 Orz 802
 Orzyc 803
 Osa do Odry 101
 Osa do Wisły 212
 Osetnica 205
 Oslawa 730
 Osoblacha 100
 Ossownica 867
- Ostrawica 96
 Ostrosza 271
 Osunica 383
 Oszmianka 926
 Oślik 620
 Oświeja 348
- Pasarga 16**
 Pasłęka 16
 Pedeść 402
 Pelasa 269
 Pełta 805
 Pełtew 820
 Penta 316
 Peredielka 772
 Perczaj(szaj)ka 287
 Perczuta 224
 Pierakałka 229
 Pierna 638
 Piesienica 912
 Pilica 197
 Pilwa 311
 Piława 111
 Pina 985
 Pisia do Bzury 884
 Pisia do Narwi 794
 Pisia do Pregoly 23
 Pisia do Rypienicy 902
 Pisia do Smotryczy 509
 Pistyńka 695
 Piwesa 55
 Piwonia 751
 Platonia 63
 Plisa 954
 Plissa 958
 Pliwka 187
 Płonka 818
 Płoska do Bohu 551
 Płoska do Supraśli 781
 Pobujanka 517
 Podunaj 392
 Pokrzywianka 170
 Poliś 91
 Połonka 998
 Połota 356
 Połtwa 1015
 Połyntupka 929
 Ponia 947
 Ponikwa 992
 Ponora 1023
 Po(u)r 744
 Popławka 964
 Poprad 713
 Poroniec 162
 Postołowa 558
 Potok Czarnokoński 499
 Potok Ottyński 464
 Potok Radelicki 419
 Pradla 756

- Prądnik 152
 Preg(la)joła 21
 Promnica 198
 Pronia 629
 Proсна 704
 Prostyrn 995
 Prośnica 7
 Prudok 1058
 Prut 690
 Prypeć 631
 Przemsza 140
 Przemsza Biała 141
 Przemsza Czarna 142
 Przyrwa 174
 Przysowa 871
 Psioł 669
 Pskówka 83
 Ptycz 1051
 Puci(ty)łówwka 1020
 Pulwa 850
 Pyrra 273

 Raba 154
 Radocina 168
 Radomierza 192
 Radomka 192
 Radunia 216
 Raduńka 247
 Rakowy 459
 Raszkówwka 544
 Rata 822
 Ratomka 970
 Rawka 876
 Reda 11
 Redzia 90
 Rnowa 889
 Rokitka 708
 Rokitna 1041
 Rokitnica 890
 Rominta 24
 Ropa 722
 Ro(u)sawa do Dniestru 538
 Rosawa do Rosi 655
 Rostawica 652
 Roś do Niemna 260
 Roś do Dniepru 645
 Rośka 649
 Rowek 567
 Rozoga 800
 Rozpuda 787
 Rów 566
 Równia 410
 Różanka 258
 Rudawa 149
 Rudawka 150 do 149
 Rudawka do Narwi 765
 Rumienica 900
 Ruta 236
 Ruziec 904

 Rybiczanka 920
 Rybnica do Dniestru 548
 Rybnica do Prutu 697
 Rycza 368
 Rylsk 878
 Rypienica 901
 Ryta 836
 Rządza 809
 Rzeżyca 400

Sadzawka 460
 Sabajdak 609
 Saksagan 682
 Salniczka 557
 Sałanta 34
 Samara 672
 San 176
 Sanna 178
 Sanoczek 731
 Saryanka 382
 Sawranka 588
 Seha 953
 Schaetzke 119
 Schodnia 166
 Sechły 434
 Selnica 580
 Serejka 279
 Seret do Dniestru 485 do 492
 Seret do Dunaju 684—686
 Sergucz 625, 948
 Serwecz do Niemna 234
 Serwecz do Wili 918
 Sesarka 945
 Sesawa 60
 Sędała 898
 Sepolna 907
 Sielawa 349
 Sierpienica 892
 Sine Wody 592
 Sinica 590
 Siniucha 592
 Siwka 446
 Skakunka 575
 Skawa 145
 Skawinka 146—148
 Skidelka 272
 Skierniewka 875
 Skóra 507
 Skrwa 206
 Skwa 799
 Skwirka 651
 Sławeczna 1063
 Słojka 779
 Słucz do Horynia 1021
 Słucz do Prypeci 1033
 Słupa 8
 Smert 1008
 Smilga 298

 Smolinka 738
 Smetrycz 505
 Smółka 1025
 Sniwoda 556
 Snów 641
 Sob 574
 Sobek 577
 Sokołówwka 438
 Sokółka 780
 Solinka 728
 Soła 144
 Sołeza 281
 Sołokija 823
 Sołotwa 738
 Sona 819
 Soroka 578
 Sorot 78
 Sośnica 355
 Sowica 702—3
 Soż 627
 Soża 374
 Starzyca 221
 Stebnik 463
 Stobrawa 195
 Stoczód 981
 Stoczek 200
 Stopnica 732
 Stopyrka 978
 Stracza 928
 Strawa do Luciąży 761
 Strawa do Niemna 290
 Stręba 468-470
 Striba 828
 Stróża 179
 Struga 903
 Strwiąż 408
 Strwiążyk 409
 Stryj 423
 Stryka 478-482
 Strzałka 497
 Strzygłowska Woda 112
 Stubła 1002
 Stuchna 642
 Studeńka 545
 Studzienica do Dniestru 515
 Studzienica do Stwigi 1044
 Stwiga 1038
 Styr 991
 Sucha 882
 Suchy 665
 Suczawa 688
 Suhakleja 610
 Sukiel 444
 Suła do Dniepru 660
 Suła do Niemna 227
 Supoj 656
 Supraśl 778
 Sura Mokra 673

 Sura Sucha 675
 Surzówwka 521
 Sussej 46
 Suzdrawa 32
 Swine 29
 Swołna 380
 Sydołówwka 996
 Szaciłka 227
 Szakłona 325
 Szateksznia 941
 Szczara 251
 Szczerek 417
 Szest 76
 Szeszupa 309
 Szeszuwa 323
 Szkło 736
 Szkotówwka 813
 Szkroda 797
 Szławanta 293
 Szpegawa 218
 Szpikówwka 571
 Szprota 127
 Szreniawa 155
 Sztoła 103
 Szunia 322
 Szuszwa 302
 Szweta 64
 Szwentupis 304
 Szwiteń 59
 Szyładis 51
 Szyrwinta do Świętej 946
 Szyrwinta do Szeszupy 313
 Śleza 107-109
 Śliwa 786
 Świca 441
 Świder 199
 Świeczanka 350
 Świerczówwka 174
 Święcica 360
 Święta 937
 Świła 371
 Świnka 748
 Świrz 445
 Świsłocz do Berezyny 966
 Świsłocz do Niemna 265

Tajna 503
 Talka 968
 Tanew 742
 Tanga 39
 Tarnawa 513
 Taszlik Czarny 604
 Taszlik Gniły 667
 Taszlik Mokry 666
 Taszlik Suchy 603
 Taśmin 661-664
 Tenenis 38
 Tepliczka 584
 Terebieża 526

Tesna 326
Teterew 632
Teterewka 633
Tietinka 1049
Tłuściec 839
Tłumacz 475
Toczna 852
Tomaszpólka 539
Topylka 847
Toropa 327
Totola 56
Tremła do Jasioldy 987
Tremła do Prypeci 1055
Trościaniec do Bohu 582
Trościaniec do Jachorliku 550
Trościaniec do Smotryczy 508
Trubież 644
Trudnica 415
Trupieniec 720
Trynka 213
Trzebośnia 741
Trzna 838
Tuchelka 862
Tuczna 887
Turka 173
Turocznia 328
Turosianka 351
Turośl do Pisi 796
Turoś(ń)l 777
Turowla 351
Turya do Niemna 226
Turya do Prypeci 979
Turya do Wysy W. 594
Turzanka 443
Tykicz Gniły 598
Tykicz Uchorski 597
Tyna 14
Tyśmienica do Bystrzyey 414
Tyśmienica do Wieprza 750

Uboré 1045
Uchanka 873
Udra (nka) 920
Udycz 583
Ugoszcz 863
Uherka 831
Uła 284
Uła 343
Ułyżka 570
Umańka 602
Unawa 639
Uniawa 647
Upita 299
Urzędówka 180
Usa 965

Usa górna 222
Usiacz(ż) 951
Usyska 353
Usza do Berezyny 961
Usza do Dubny 397
Usza do Niemna 232
Usza (Uż) do Prypeci 1067
Usza do Wili 925
Uszacz 357
Uszcza 376, -nka 377
Uszka 519
Uswica 156
Uszyca 516
Uświata 322
Utrata 888
Utroja 79
Uzła 924
Uździanka 225

Wabiez 621
Waka 934
Waładynka 545
Walsz 20
Warta 138
Wda 211
Wdo-ba, -wa 1035
Weidelache 117
Wel 899
Weleńnica 462
Wełnianka 829
Wenta 40
Werchita 337
Wereszyca 411
Wersoka 282
Weżył 47
Węgierka 804
Węgiermuca 913
Węgorapa 25
Wiacza 969
Wiar 733
Wiata 385
Wie 835
Wié 1062
Wiéba 335
Wiazynka do Wili 920
Wiazynka do Usy Górn. 223
Wiaźma 612
Wiéba 335
Widawa do Mitwy 308
Widawa do Odry 113
Wiechra 628
Wiedrycz 626
Wiedzma 252
Wielka 73
Wielizka 331
Wielopólka 725
Wiesiołucha 983

Wieprz 190
Wierszyna 1046
Wierzbica 894
Wierzchnia 289
Wierzycza 215
Wietcisa 911
Wietlica 1016
Wietlinka 1048
Wiewirza 37
Wile(j)ńka 932
Wilga 196
Wilia 294
Wilia do Horynia 1018
Wili dopływy str. 48
Windawa 40
Winiec 988
Wirzówka 61
Wirynta 943
Wiselka 3-4
Wisieńca 286
Wisła 2
Wisła do Bobryku 1004
Wisłok 740
Wisłoka 167
Wissa 789
Wisui 683
Wisza 1057
Wisznia do Bohn 565
Wisznia do Sanu 735
Wiślica 1006
Witeba 335
Witka 1071
Wiżunka 939
Wjada 80
Wkra 812
Włodawa 832
Wolborka 198, 792
Wolica 746
Wołczek 554
Wołczyca 534
Wołk do Bohu 553
Wołk do Suły 230
Wołkowyja 263
Wołma 971
Wołpianka 264
Wołsza 241
Wop 615
Wopiec 614
Worona 461
Worskla 670
Woruza 378
Wośma 613
Wotycha 746
Wschodnia 166
Wuswa 1035
Wycięta 795
Wynia 220
Wyrwa 734
Wysoka 312

Wystruń 22
Wyótrzyca 110
Wys Mała 595
Wys Wielka 593
Wyżewka 977
Wyżwa 976
Zack 130
Zajmicia 1009
Zakopianka 161
Zameczyk 573
Zar 559
Zarek 560
Zarzec 561
Zasulka 231
Zawadka 427
Zawadówka 739
Zawoje 160
Zbrucz 501
Zbyteńka 1019
Zdwiż 637
Zebuczów 420
Zelwa 256
Zelwianka 256
Zempolna 907
Zgar 559
Zgłowiączka 207
Zielawa 842
Zielkówka 871
Zimna 98
Złotonosza 658
Zubrze 422
Zujka 919
Zwałsia 36
Zwierzówka 182
Zwleca 758
Żwoleńka 185
Zydra 124
Zyzoga 172
Żabokrzyczka 572
Żarycha 1030
Żebrawka 754
Żejmiana 930
Żerdź do Horynia 1012
Żerdź do Desny 564
Żerew 1070
Żółkiewka 747
Żółte Wody 680
Żuławka 896
Żwan 525
Żwaniec 504
Żwańczyk 520
Żważna 931
Żyrak 1011
Żyzawa 431
Żyzma 245.

WYDZIAŁY POLITECHNICZNE KRAKÓW

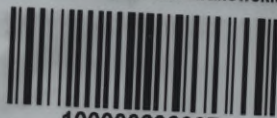
BIBLIOTEKA GŁÓWNA

L. inw. 16957

Druk. U. J. Zam. 356. 10.000.

Biblioteka Politechniki Krakowskiej

10000232007

Biblioteka Politechniki Krakowskiej

III-16957

Biblioteka Politechniki Krakowskiej

10000232007